

Commentariorum diui Aponij, viri in sacris literis disertissimi, in Cantica Canticorum Solomonis Libri Sex : quo hucusq[ue] nullus solidius, fidelius sanctiusq[ue], etiam Magni illius Erasmi Roterodami testimonio, unqua[m] scripsit in eadem Cantica : Opus iam primum e[t] situ ac squalore erutum, & in lucem aeditum. Ad haec. Epitome commentariorum D. Aponij in eadem Cantica, per Lucam Abbatem montis sancti Cornelij. Praeterea. D. Cassiodori Abbatis coenobij apud urbem Rauennatensem, Commentaria, pia aeque atq[ue] erudita, in eadem Cantica : cui etiam perbelle cum Aponio co[n]uenit : iam quoq[ue] primum uetustorum codicum adminiculo, suae integritati restituta.

<https://hdl.handle.net/1874/429794>

3

COMMENTARIORVM

DIVI APONII, VIRI IN SACRIS LI
TERIS DISERTISSIMI, IN CANTICA CANTICORVM

Solomonis Libri Sex: quo hucusq; nullus solidius, fidelius
sanctiusq; etiam Magni illius Erasmi Roterodami tes
timonio, unquã scripsit in eadem Cantica: Opus
iam primum e situ ac squalore erutum, & in
lucem æditum.

AD HAEC.

Epitome Commentariorum D. Aponij in eadem Cantica, per
Lucam Abbatem montis sancti Cornelij.

PRAETEREA:

D. Cassiodori Abbatis coenobij apud urbem Rauennatensem,
Commentaria, pia æque atq; erudita, in eadem Cantica: cui
etiam perbelle cum Aponio cõuenit: iam quoq; primum ue
storum codicum adminiculo, suæ integritati restituta.

Cum gratia ac priuilegio Regio ad annos sex.

FRIBURGI BRISGOIAE. AN.

M. D. XXXVIII.

COMPTON'S PATENT

THE PATENT OFFICE
LONDON

IN WITNESS WHEREOF

WE HAVE HEREUNTO SIGNED

OUR HANDS AND THE GREAT SEAL OF GREAT BRITAIN

THIS 17TH DAY OF MARCH 1884

BY THE ACTING PATENT OFFICER

ALFRED W. H. ...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

REVERENDO IN

CHRISTO PATRI, ADAMO, COENO,

ABBI DIVI PETRI IN SYLVA HERCINIA, ABBATI,

Patrono suo in primis colendo, Ioannes Faber Em

meus Iuliacensis, S. D.

T MULIER GRAVIDA, GAUDENS PER-
fert oneris molestias, si maritū alacri susceptu-
rum animo partum confidat: sic ingeniorum
quoque foetus, aut in edendis novis, aut in ueteri-
bus instaurandis, suos exhilarant autores, & la-
bores uix etiā tolerabiles, quasi leuem efficiunt
ludum, siquidem Meccenati cuiquam gratos fo-
re, literarumque candidatis profuturos sperent.

Nam naturali quodam naturæ uinculo fit, ut uicissim & studiosa co-
hors, & qui bona studia promouent, sese mutuo favore prosequant.
Nec parum facit ad facilius omnem laborum difficultatem perferen-
dam, quod beneficio artis Typographicæ suos partus & castigatōres æ-
dere, & exemplariorum multitudine latius spargere, suisque memoriā
apud posteros diuturniorem efficere possunt. Hæc mihi cōsideranti,
tū præcipue, uir ornatissime, occurrebas, cuius gratia immēsos hos la-
bores minori tædio ferrem, cuique hanc nostram opellam (si tamen no-
ster mereatur appellari in instaurando hoc autore insumptus labor)
dijudicandam offerrem: qui reze peritia, & iudicio haud uulgari, que-
tis uel sustollere, uel discernere queas: Cuius etiā, ut Abbatis, inter-
esset, ut eiusdem religionis Abbates, eorumque literis commissa moni-
menta ab iniuria uindicarentur. Quod si felix illa excudendorū libro-
rum ars apud priscos uiguisset, haberemus plæraque & sinceriora, &
integriora, pauciora etiā supposititia & furto sublata: denique ea ipsa
quæ iam diximus, supposititia & furto sublata, poterāt & facilius de-
prehendi, & unde desumpta essent, certius cognosci: quo maiore fidu-
cia quid quisque sequi, quid uitare deberet, agnosceret. Non enim teme-
re queuis, oracula censueris. At peculiare olim (ut & hodie est) plerisque
uideo fuisse, alienā pro suis usurpare, & quasi propriā hominum auri-
bus obtrudere. Quod furtū, ut non omnino reprehendendum, modo
uerecunde, & cum honoris præfatione, aut ad rem dilucidius interpre-
tandam fiat: ita quæ maximè detestandum, si alienis aut non integris, aut
corruptis, aut perperam etiā intellectis abutaris. Quod si ea felicitas
huic nostro Aponio contigisset, & integrior, & castigatior, maiorēque
A ij cum

cum æstimatione in studiosorum uersaret manibus: Tum multi eius
 tot integras sententias, nullis etiam uerbis immutatis, ex eo sublatas,
 uel suis non inseruissent, uel saltem unde sumpserint, lectorem non ce-
 lassent. Olim in cenobijs, bono reuera instituto, ut religionis tyrones,
 ac puellæ sanctimoniales, minus otio torpescerent, fortiusq; Satanae
 tentationibus obsisterent, in transcribendis autoribus uehementer ex-
 ercebantur, ita sanè, ut nemo non aliquid scribere cogeretur. Atqui
 ex hoc bono (ut sunt res mortalium) quando pleriq; indocti erant, sta-
 tim id mali ingruit, ut cum inscitia describentium, tum correctorum
 oscitantia, multa perperam scriberentur, multa temere corrumpere-
 tur. Hinc factum est, ut hic autor quoq; deprauatissime transcriptus,
 & sui dissimilior factus, magis nunc mutilus in lucem prodire cogat-
 tur: Ita tamè restitutus, ut pauca sint, & ea etiam parum ad rem facien-
 tia, quæ desiderentur: quæ quidem pauca suis locis, signis quibusdam
 notata, indicauimus. Quãto autem sudore id sit partum, ex uno aut al-
 tero loco notum lectori facere duximus necesse. Folio xvij. pagina ij.
 linea vij. habes: In quo curru cariosum, fragilemque temonè Iudam ap-
 tauit, primum omnium laqueis cõfringendum. Hoc ita nos metapho-
 ræ insistentes reddidimus: Quod tamen peruetustus ille codex sic refe-
 rebat: In quo crucis curiosum, fragilemque timorem Iudæ aptauit pri-
 mum omnium laqueos eius confringendo. Plura huiusmodi recense-
 rimus, nisi breuitatis gratia ommitteremus. Atq; utinam simul cum his
 liceret, omnibus lectoribus exhibere uetusti exemplaris copiam, certo
 scio neminem non affirmaturum me quasi e' luto aurum eruisse. In eo
 tamen castigando non parum iuuit nos Lucae cuiusdam, Abbatis mō-
 tis sancti Cornelij, ordinis diui Benedicti, epitome, qua horũ commen-
 tatorum quasi epilogos aut summariola (ut ita loquar) autoris etiam
 uerbis non immutatis, licet plerisq; in locis minus apposite, nimisq;
 succincte, conscripsit. Quam a' fine libri sexti commentariorum Apo-
 nij, ad finem Canticorum hic adiungendam duximus: ut quod de au-
 toris commentarijs (qui prolixius, uenustiusq; omnia tractat) deside-
 raretur, ex ea præcipuis sententijs nactis, substitueretur: ne saltem res-
 rum gustus lectori deesset. Necq; tamè eiusdem Lucae omnia addenda
 iudicauimus, maxime quæ initio erant, quod pleraq; mutila, depraua-
 taq; omnino essent (non enim minus corrupta, q̄ ipse author, ad nos
 peruenere) tum quod non alijs nisi Aponij uerbis, idq; frustulatim u-
 teretur. Deniq; ne idem sæpius repetitum censeretur. At cū ipsius
 exemplar deprehenderimus emaculatus circa finem (erat enim nō ab
 uno

uno scriptum) Aponij uero ad finem Canticorum non deductum, statui-
 tuimus non omittenda. Iuuerunt etiam nos nonnihil Diui Angelomi
 in Cantica commentaria: qui inter cetera nostri quoque Aponij senten-
 tias plærunque interserit. Potissimum tamen hoc labori nostro pro-
 fuit, quod autor hic noster in re ista tam sacra, tanta usus fidelitate ac
 uehementia, tanto ardore, seu potius totius cordis *ἔνθουσιασμός* (ut ita di-
 cam) hanc suam operam quasi inculcare, & penitus in intima animæ
 uiscera inferere conatur, ut eadem sæpiuscule, apposite tamen omnia,
 repetisse non inepte conspiciatur: quo abstrusa illa, arduaque Cantico-
 rum mysteria dilucidius proderet, nec quicquam quod ad ea intelli-
 genda conferret, omitteret. In quo hoc quoque commodi nanciscetur le-
 ctor, quod permulta alia sacrae scripturae loca obscuriora, erudite enu-
 cleata deprehendet. Præterea hæc etiam aduertenda: Primum, multas
 in eo esse locutiones ad græcam imitationem, ut quasi græcus autor,
 quanquam non est, latine redditus uideri possit: Deinde, suo quodam
 modo, haud scio quo, usum esse gerundijs, gerundijsque nominibus:
 denique prolixioribus etiam hyperbatis plærunque: Quibus ubi assue-
 ueris, & facilem intellectu senties autorem, & medullitus Canticorum
 intelligentiam ipsum præstitisse confirmabis. Illud fortassis offendet,
 quod læpius duo adiectiua uni adnectit substantiuo, quod latinitas uix
 admittit, si Seruio credimus. At qui huic (si quid ego iudico) uitio dari
 in tam sacro præcipue negotio, non censebis, si cogitabis ipsum eo ar-
 dore locutum, ut nihil omittendum censuerit, modo plenam sui intel-
 ligentiã tradere, & quasi omnino se effundere posset. Tum quibusuis
 uerbum, ut quod erat illi cordi, omnia ad plenum tradendi deside-
 rium, expleret. Sed neque distinxit hæc sua commentaria iuxta capitũ
 ordinem, ut nos distincta habemus, uerum ex re ipsa, & sententiarum
 filo in libros digesset. Vfus autem est translatione Septuaginta inter-
 pretum. Quod si illius aliquid immutatum deprehenderit, nõ nostra
 negligentia, sed inscitia alterius cuiuspiam factum agnosces: qui cum
 multa non intellexisset, plæraque quæ bene in ipso uetusto codice hæ-
 buerant, deprauauerat. Cæterum, eius etiam admonitum uelim lecto-
 rem, Aponium hunc nostrum per integrum opus suum non aliud a-
 gere, quam ut Christi & Ecclesie nexum & copulam, quid inter ipsum
 & ex Iudæis collectam ac nascentem adhuc Ecclesiam: quid item inter
 ipsum & Gentium Ecclesiam agendum fuerat, fieri ue debeat ad finem
 mundi usque: quid denique inter Christum & eam Ecclesiam, quæ sub
 finem mundi ad ueram fidem conuertenda est ex Iudæis, futurum sit.

EPISTOLA DEDICATORIA.

exactissime, appositissimèq; tradat: licet alij suis in eadem Cantica cōmentarijs aliò textum torserint. Quis autem, qualis uè fuerit, quò uè tempore uixerit, nihil certi apud quèquam deprehendere potuimus. Ex ipsius præfatione sanè agnoscimus fuisse non uulgaris & eruditionis, & sanctimonix uirum, & in cœnobio quopiam latitantem nyctiacoracem. Vetusate quoq; ipsum non parum commendari uel ex hoc conñcere possumus, quod Diuus Angelomus, non incelebris autor, ipsum non semel in suis in Cantica commentarijs allegat: qui ante septingentos annos sub Ludouico et Lothario eius filio uiguit: id quod arguit ipsum non paucis annis ante Angelomum floruisse, ut quem iam tanquam autorem receptum ac probatum, in suorum dictorum confirmationem allegauerit. Exemplaris autem copiam (ne quem suo honore fraudem) fecit nobis eximius, nec minus pius, ut si quis alius, D. Ioannes Bihelschmidt, Custos ecclesix Lütenbachensis, uir ad studia promouenda haud ignauus. In quo sat illi laudis, & mihi lucri adeptum fuerit, si per te utriusq; conatum, Musarum mystis gratum esse, & uel prodesse, uel saltem ansam præbuisse huius autoris scripta reliqua diligentius inquirendi, deprehenderimus. Adiunximus etiã Diuui Cassiodori haud uulgaris & sanctimonix, & eruditionis uiri, in eadem Cantica commentarios, ut collati, utriusq; ingenij ardor tanto refulceret splendidius, ingeniorumq; exuberans fecunditas animaduertetur. Hic enim prodigus, ille liberalis. In Aponio non est quod tolendas (omnia siquidem concatenata sunt) In Cassiodoro non est quod desideres. Aponius cōcioni, Cassiodorus priuatę lectioni accommodatis. Cassiodorum prebuit Christmānus Faber Mœrulanus, Augustinianus Moguntix, adolescens ut ingenuus, ita ad uirtutum candorem, ac scientię culmen anhelans. Lucæ exemplar cōmunicauit nobis Ioannes Hoffmeisterus, (ne & hos bene de studiosis meritos celem) itidem Augustiniani sodalicij Colmarix, uir cum pietatis insignis, tum eruditionis ac iudicij excellentis. Tu itaq; uir præstantissime, quę tua humanitas est, nostrā hanc opellam benigno suscipias animo, & pro tua eruditione singulari, & auctoritate præcipua, dijudica ac tuere: ut tuo suffragio freta, inuidiæ ac Mōmi morsus minus formidet, maioręq; fiducia in doctorum hominum manibus uersari queat. Sic spero futurum, ut Christus dominus, omnibus nobis suam gratiam largius sit comunicaturus. Vale. Friburgi Brisgoix, An. Salutis nostrę, M. D. XXXVIII. Mense Martio.

INDEX EGREGIE DICTORVM IN

hisce authoribus, non sane' omnium (nam sic integri hic fuissent transcribendi) sed eorū præcipue, quæ studiosis & in alijs sacre scripturæ locis usui esse poterunt. In quo a priorē, b sequentē indicat paginā.

	FOLIO.
A Dolescentulæ, rudes ad credendum animæ	v. b
Aloe, arbor suauissimi odoris,	lxx. b
Allegoriæ locus ubi,	xiiij. b
Amana mons, qui & Taurus,	lxix. a
Amor Cupidineus in Canticis non quærendus,	i. b
Amorrhæus, quid interpretetur, quid q̄ in sacris lit. significet,	iij. a
Amor Christi, Martyrum tribulationes lenit,	xx. a xxxvi. b
Amoris socium Deus non patitur,	xij. a
Angelorum custodia erga genus humatum,	xxxvij. a
Angeli nuntij sponsi,	iij. a
Animarum in Ecclesia uariæ conditiones,	xi. b
Animæ electorum quare adolescentulæ dictæ,	lx. b
Anima tribulationis expers, a Christo aliena est,	xxviiij. b
Apostoli ualidissima Ecclesiæ membra,	x. a
Arbor uitæ, Christus,	lvi. a
Arbor mortis, diabolus,	lvi. a
Arbor malus, crux dominica,	lxxxii. b
Ascensio Christi quid fructus contulerit mundo	lxxxiiij. a

B

Baptismus ex hædis agnos facit,	xxi. b
Baptismus ex inimicis, amicos dei facit,	xlviij. a
Baptismus animæ genuinam reddit pulchritudinem,	ij. b. lxi. b
Baptismum accessit Christus, propter aquarum sanctificationē,	iij. a
Baptismus fons hædi,	lxij. a
Baptismi sine lauacro, nemo saluatur,	lxviij. a
Bethel, domus consurgens, uel domus uigiliarum,	lxv. a
Biblijs uaria continentur cantica,	iij. a
Byssus, puritatem in sacris literis indicat,	iij. b
Bona opera citra fidem nihil profunt,	vij. b
Bona opera, cibus domini,	lxxi. b lxxv. a

C

Cantica Salomonis super omnia alia Cantica,	iij. a
Cantica in Biblijs complura,	iij. a
Caput qui sint apud catholicos, & ubi ad hæreticos descuerint, sunt cauda,	xvi. a
Caprearum natura,	xxvij. b xxxiiij. b xxxix. a
Caput Ecclesiæ quare Carmelo comparatum,	lxxviij. b
Catholica fides neque ab hæreticis, neque a Catholicis uiolari potest,	lxx. a

Castitas

I N D E X.

Castitas ministros ecclesie decet.
 Cædar, tenebrosus meror interpretatur.
 Cedrorum natura.
 Cethea, mentis excessus interpretatur.
 Caritas ordinata quæ.
 Chrysmatis mysterium in baptismo.
 Christus diuersis rebus comparatur.
 Christus inenarrabili ordine natus.
 Christus rex iuxta utranq; naturam.
 Christi per crucem Triumphus.
 Christi amor, persecuciones lenit.
 Christus, foris ecclesiam non est.
 in Christo distincta operatio utriusq; naturæ.
 Christus quomodo pugnantibus adsistat.
 Christus ab ecclesia prolongatur quando.
 Christus saliens in montibus.
 Christi ubera, Apostolici viri.
 Collum ecclesie quid significet.
 Constantini imperatoris conuersio.
 Crocus ignitas febres refrigerat.
 Currus Pharaonis qui.
 Cynici, vita & nomine.
 Cypri insula consideratio.

FOLIO:
 xl.a
 ix.b
 xxij.a
 ij.a
 xxv.b, lxij.a
 v.a
 xxij.b
 lix.a
 lxij.a
 xvij.a
 xx.a, xxvi.b
 xxi.b
 lxxij.b
 xxix.b
 xxxij.b
 lxij.b
 xx.b
 lxxvij.a
 lxix.b
 lxx.b
 xvij.b
 xxvij.b
 xx.b, lxij.a, lxx.b

D.

Dauid manu fortis interpretatur.
 Dæmones accipitres.
 Dæmonum lapsus uoluntarius.
 Dæmonum potestas in hoc mundo.
 Dæmon se solem iusticie mentitur.
 Dæmon contra salutem hominis quotidie inflammatur.
 Dæmon, & Leo, & Pardus.
 Dæmon, bonus Angelus creatus.
 Dæmon quare homini infensus.
 Dæmon a solo homine uinci non potest.
 Deus non patitur amoris socium.
 Deum quanto plus qs diligit, tanto dilectioe eius dignior efficit.
 Diligunt factorem suum qui.
 Diliges Dominum deum tuum, expositio.
 Directio cordis.
 Diuorum pro nobis intercessio.
 Doctor plebi ita necessarius, sicut cultor uineæ.
 Doctoris mali, pœna & periculum.
 Doctorum in præsentia uita, necessaria prædicatio.

xl.b
 xxxij.a
 ij.a, xij.a
 ix.b
 x.a
 xij.a
 xliij.b, lix.a
 xv.b
 xv.b
 xv.b
 xij.a
 lxxv.a
 vij.a
 xij.a
 vij.a
 xlviij.a
 x.a, xlij.b
 x.a
 lxviij.b

E.

Eboris consideratio.
 Ecclesie appellationes uariæ
 Ecclesie Etymon.

lxxij.b
 i. & ij.
 ij.a
 Ecclesia

Ecclesia mutuis officijs crescit,		v. b
Ecclesiae caput, Doctor, uir perfectus,		vi. b
Ecclesia quomodo Tabernaculis Cedar similis,		ix. b
Ecclesia inter Haereticos, sicut lilium inter spinas,		xxij. b
Ecclesia quando Christo desponsata,		xxxviij. b
Ecclesia una in toto orbe Christiano,	xlvi. a lxxv. a	lxxvi. b
Ecclesiam qui deserit haereticus est,		xlviij. a
Ecclesia omnium credentium multitudo,		ij. a
Ecclesiae & Christi copula, a patriarchis & prophetis praedicta,		liij. b
Ecclesiae pax, Christus,		ix. b
Ecclesiam foris nemo saluatur,		xiij. b
Ecclesia inexpugnabilis,		xxiiij. b
Ecclesie ordines tres,		lxxv. b
Ecclesiam citra, qui Christum quaerit, errare & fatigari potest, proficere non potest,		lxxv. a
Ecclesia quomodo nigra, & tamen formosa,		lx. b
Ecclesiae mater, Synagoga,		lxi. a
Ecclesia quomodo in praesenti tota pulchra dicatur,		lxix. a
Ecclesiae commendatio a gressibus, hoc est, a planta pedis, per singula membra ad caput usque,	lxxviij. b	lxxviij. a
Ecclesiastes, uinea custos,		x. a
Ecclesiastes, duplicia arma necessaria,		xi. a
^{ελάτη} arbor aromatica,		lxxiiij. b
Engaddi, uicus in terra Iudaeae,	xxi. a	lxij. a
Engaddi, fons haedi interpretatur,		xx. b
Episcopi oculi Ecclesie, & eorum officium	xxxij. b xxxix. a	xlj. b
Episcopi dentes Ecclesie,	xxxix. b	• lxviij. b
Episcopi collum Ecclesie,	xl. b	lxviij. b
Esebon, cingulum mœoris interpretatur,		liij. b
Euangelij dulcedo, melior austeritate legis,		lx. b
Euangelij & legis discrimen,		lx. b
Euangelij fluentia plenissima, ueteris Testa. riuulus,		lxxiiij. a
Eucharistia,	xx. b xxiiij. a	xxxviij. b
F.		
Femoribus quid sacra scriptura significet,		lxxviij. b
Ficulneae in uinea domini,		xxxvi. b
Fides sola ad salutem non sufficit,	xxxvi. b	xl. b
Filiae Hierusalem quae sint in sacris literis,		vij. b
Fistula qualis sit arbuscula,		lxx. b
Flores parere fructus quid signet,		lxxx. a
G.		
Galaad & montis, & ciuitatis nomen,		lxxvi. a
Galaad, acruus testimonij,	lxviij. b	lxxvi. a
Galaad transmigratio testimonij interpretatur,		xxxix. a
Genae uerecundiam potissimum indicant,		lxi. b
Gratia & liberum arbitrium,		v. b
Gratia dei sola saluamur, non nostris uirtutibus,		lxx. b
	B	Gradus

Gradus ad sapientiam & scientiam,		vi.a
Gregorius Pont. citatur a Cassiodoro,		lxvij.a
H.		
Hæreticus est quisquis Ecclesiam deserit,		xlviij. a
Hæretici doctoris pena,	x. b	v. p. totū
Hæretici quare sodales dicti,	xiiij. b	lxi. a
Hæretici Demonum uicarij,		xiiij. b
Ab Hæreticis uolentes seducimur,		xiiij. a
Hæretici sacras scripturas ostentant		xiiij. b
Hæreticorum Magistri Demones,		xiiij. b
Hæretici Ecclesiam mentiuntur,		xv. a
Hæretici etiam uicti non redeunt ad salutem,		xxxiiij. b
Hæretici uulpes dicuntur,	xxxiiij. a	lxiiij. b
Hæreticis non persuadetur,		xlviij. b
Hæretici facile uincuntur,		xi. a
Apud Hæreticos dona spiritus laufferri possunt, reddi non possunt,		xiiij. a
Hæretici legem peruerse exponunt		xlviij. a
Hæretico non prodest legis obseruatio,		lvij. a
Ab Hæreticis sedu cti quare oues appellantur		lxi. b
Heremitarum Philosophia,		xi. b
Heresis difficile emendatur		xiiij. b
Hyacinthus color preparans interpretatur		iiij. b
Hyacinthus lapis aerij Coloris,		lxxiiij. a
Hyacinthus flos aromaticus purpurei coloris,		ibidem
Homo quantum ex incarnatione uerbi susceperit,	ij. a	iiij. a
Homo in anima imaginem Dei gerit		xvi. a
I.		
Imago Dei in anima hominis	ij. b	xvi. a
Intelligentia s. scripturæ precibus ambienda,		v. b
In inferno nulla est redemptio.		lvi. b
Ioannis Baptistæ & Ioan. Euang. Encomium		iiij. b
Israhelita semper in tabernaculis morari soliti		lx. b
Israel, mente uidens Deum interpretatur		xxxviij. a
Israel quis in scripturis,		iiij. a
Iustinus Philosophus martyr,		x. b
L.		
Lactea apostolorum doctrina,		v. a
Laudabile est pie inter impios uiuere,		xxiiij. b
Lectulus floridus, sepulchrum domini,		xxij. a
Lepra nota peccati		xix. b
Lex lactat Ecclesiam, gratia generat		xxxvi. b
Lex diuina, latissimum palatium,		xxv. a
Libani montis consideratio,		lxxiiij. b
Libanus Candidus uel candidatus interpretatur		xxxviij. a
Liberum hominis arbitrium,	v. b	xv. b
Lilia in se tria habent delectabilia		xxiiij. a
Lingue præcipue quinque		lix. a
Locus Gen. i. in principio creauit Deus, &c. explicatur,		xlj. a

Locus Deut. v. Diliges dominum deum tuum, explicatur		xij, b
Locus Prouerb. vi. Vade ad fornicam,		xvij, a
Locus Ecclesiasticus, x. si spiritus potestatem habens, &c.		xvi, b
Locus Psal. lxiij. Accedet homo ad cor altum, &c.		lxxv, b
Locus Math. xxv. Nescio vos, explicatur,		vij, a
Locus Lucę. i. quomodo fiet istud, explicatur,		xxxij, a
Locus Lucę xij. de ficulnea arefacta,		xxxij, b
Locus Ioan. xv. de uite & palmitibus,		xxx, b
Locus Pauli i. Cor. xij. Nemo dicit Anathema Iesu,		xxi, b
Locus Pauli Philip. Cupio dissolui, &c.		lxxij, a

M.

Malum a Deo non est creatum,		xv, b
Mala punica germinare quid significat,		lxxvij, a
Eadem florere quid,	lxxx, a	lxxxij, a
Mane, exortus nouę gratię		lxxx, a
Mandragorę pomum ad quid conferat, & quid mysterij contineat,	lxxx, a	lxxx, a
Mannę mysterium,		xiiij, b
Mannę typus Eucharistię,		24, a
Mandragorę descriptio,		lv, a
Manus leuę scutum fidei,		xxvi, b
Manus dextrę, orationis gladius,		xxvi, b
Marię dei genitrix sine lege complexus concepit, & sine dolore partus peperit		xxxij, a
Marię uirginis Encomium,		xxxij, a
Marię peccatricis penitentia,		19, a
Martyrij laus,		2, b
Michael, portio domini interpretatur,		xxxij, b
Millenarius numerus pro summa perfectione sumitur,		82, b
Ministros Ecclesię Castitas decet,		xi,
Miracula martyrum post mortem		68, a
Myrrhę descriptio	xx, a	lxx, b
Monile quid,		lxi, b
Murenulę,		lxi, b

N.

Nardus quid:		62, a
Nasus Ecclesię, discretio inter ueram fidem, & heresim,		28, b
Nescire Dei non notat ignorantiam,		8, a
Numerorum mysterium in scripturis sacris,		xli, a 1, b
Numeri sexagenarij mysterium,	lxvi, b	lxxvi, a
Numerus Octogenarius mysticus		lxxvi, b
Nuptię a sacerdotibus benedictę,		12, a
Nuptiarum officia:		3, b

O.

Oculi Ecclesię sacerdotes,	xxi, b	49, a	
Olei nomine spiritus sanctus intelligitur.		lx, b	
Opera bona citra fidem ad salutem non profunt;		7, b	
Opera bona in quem finem facienda,		62, a	
Opera omnia Ecclesię, quasi orationes sunt;	B ij	lxx, a	Opera

I N D E X.

Opera bona cibus Domini,	lxxi, b	lxxv, a
Orandum ut ab Hereticis liberemur,		xiiij. b
Ordinata Charitas que,		xxv, b
Ornamenta pulchritudinis,		xxxviiij. b
Os & odor ecclesie quid		lxxix, b
P.		
Pacificus quis, & unde id illi nomen,		82. b
Pagani, quia longe sunt a ciuitate dei,		80, a
Palma quid in sacris literis significet,		79, a
Partus monstri unde,		xv, a
Pauli Apostoli Conuersio,		v, b
Pauperes spiritu qui,	✠	43, b
Petrae foramina, uirtutes,		32, b
Petrus Apostolorum Princeps		12, b
Petrus Christi uicarius,		13, b
Philosophia predicatori non inutilis,		11, a
Philosophi paupertatem sectantes,		vi, b
Pharao disperdens uel dissipans interpretat:		xvii, a
Philosophi Deum quaesierunt.		lxv, a
Philosophorum gentiliu abstinentia,		vi, b
Platonici unum Deum immensum predicauerunt		xxvii, b
Poma conuallium quid nobis significant,		lxxvii, a
Porte Ecclesie, initia ad Christianismum,		lxxx. a
Poma noua & uetera quid mysterij contineant,		lxxx. a & b
Prædicatores, Collum Amicæ,		xviiij. b
Prædicatorum ornatus triplex,		xix. a
Prædicatores dentes, oculi, collum Ecclesie,		lxviiij. b
Prophetae Veteris Testamenti,	xvi, b	xix, a
Q.		
Quadrige Aminadab, idem quod subita Euangelij prædicatio,		lxxvii. a
Quærendus Deus quomodo,		xi. a
Qui sine Ecclesia Christum quaerit, errat & fatigatur frustra:		lxxv. a
Quomodo fiet istud, et cetera, exponitur,		xxxii. a
R.		
Recticordes qui suis meritis nihil tribuunt		lx. b
Rectus quis in conspectu Dei,		vij. b
Rectum quid,		viij. a
S.		
Sacerdotum iustitia, decus totius Ecclesie,	xviiij. b	xxi. b
Sacerdotes, Ecclesie oculi,		xxi. b
Sacramenta ad salutem non profunt, nisi bona uita accesserit,		xij. a
Salomon, pacificus interpretatur,		xxxvii. a
Sancti plus ualent quam Demones,		xxxvii. a
Sanctorum Colloquia qualia,		lxxvi. a
Satanas etiam per bona consueuit nocere,		lxvi. a
Scripturae intelligentia precibus ambienda,		v. b
Scripturae sensus quatuor,		lxx. a
Scripturae archana quibus aperiuntur,		vi. b
Serpentis aenei ad Christum collatio,		lxxiiij. b
		Septuag

I N D E X .

Septuagenarius numerus mysticus,	Ixvi.b	Ixxvi.a
Syon specula interpretatur,		xxxviij.a
Sunamitis quare dicta synagoga,		Ixxvij.a
Symbolum quid,		Ivi.a
Synagoga ficulnea,		xxxi.b
Synagoga Ecclesiae mater,		Ixi.a
Sol quid in scripturis,		Ixi.a
Sperare in Deum, perfectionis summa		vi.b
Sperans, etiam credit,		vi.b
Spiritus sanctus puris & synceris mentibus delectatur,		Ixxiiij.a
T.		
Tabernacula pastorum, Haereticorum conciliabula,		xv.a
Tabernacula Daemonum,		xvi.a
Tharsis lapis quem alij Chalcedonium dicunt,		Ixxiiij.b
Thuris Consideratio,		Ixx.a
Timent imperfecti, amant perfecti,		Ixxiiij.b
Trahit Christus nos multiphariam,		xvi.a
Trinitas in utroque Testamento demonstratur,		xlj.a
Trinitatis fides,		vij. b
Turturum Consideratio,	xviiij.b	xxi.b
V.		
Vaga mens eorum qui ab Haereticis seducuntur,		xiiij.a
Vana gloria a sanctis fugienda,		ix.
Vbera Christi, Apostolici uiri	iiij.b	xx.b
Vbera Christi duo Ioannes Baptista et Ioannes Euangelista,		53.a
Vbi Castitatis amor, ibi & multiplicis sapientiae spiritus,		80.a
Venter quid in sacris literis	Ixxvii.b	4.b
Vestimenta Ecclesiae, bonorum operum ornamenta,		xliiij.b
Vetus testamentum riuulus, collatum ad fluentia Euangelica		Ixxviii.a
Vinea domini, populus,	x.a	Ixx.a
Vineam florentem inspicere quid significet	Ixxvii.a	Iviii.a
Vmbilicus quid in sacris literis,		Ixxx.a
Vngulam diuidere quid mysterij portendat		Ixxvii.b
Vinum, feruorem castitatis significat		Ixxviii.a
Virginitas, imitatrix Christi,		Ixxxii.a
Virginitas in Maria & Ioanne principatum obtinet,		xl.a
Virtutibus nemo saluari potest, sed sola gratia		xxxi.b
Vitas Sanctorum Doctorum,		Ixx.b
Vocat nos Deus ad se quomodo,		Ixix.a
Vulpes, Haeretici dicuntur,		Ixix.a
		xxx3

FINIS.

B iiij

Errata quædã in recognitione deprehensa: Iudicium etiã Ioan.
Hoffmeisteri Augustiniani Colmariaë, sup locis quibusdam.

Folio ij. a, lin. vi. demonstratum, forte, demonstratur. fol. iij. a. lin. v. Ezechiel
li propheta, for. Ezechiel propheta. fol. iij. a. lin. xxxv. chris̄matis unct̄ione,
Fol. iij. a. lin. viij. tradendo. Ibidem lin. x. deuter̄osis testam̄enti, forte, deuter̄o
seis testam̄eti, ut sit appositiua constructio: Ego puto e' margine a' librario in cõ
textum relatum: nisi Mosen uocarit *δευτερο̄σ̄την*, hoc est, sapientem testam̄enti,
Ibidem, a. lin. xl. uidelicet. Ibid. b. lin. v. Vbi nimum, forte, nimirum,
Folio v. a, linea x. chris̄matis oleum. Ibid. linea xxxv. chris̄matis.
Fol. vi. a. lin. vi. concitare. Ibid. b. linea xx. inuadere, forte, inuenire
Folio viij. a, linea iij. in suauitem, legendum, in suauitatem, uel, in suam uirtutē,
Folio viij. a, in margine legend. Confessio peccatorum, & confessio fidei,
Fol. xij. a, linea xvij. expauescit. Ibid. b. lin. vi. legē. macula, si for. aliter habeas,
Folio xij. b, linea xv. meditando. Folio xvij. a, linea vi. vt nos doceremur,
&c. imperfecta est sententiã. Ibid. b. lin. xxxi. (ap̄ōsis) forte, apostaticis,
Fol. xvij. a, lin. i. temones, for. temonis. Ibid. b. lin. v. Cui, forte, Huic ergo,
Folio xx. a, lin. vi. & semper, legend. est semper. Ibid. lin. xxxiii. vsq; des̄ t̄or. for
te, vsq; Quant. dist. ort. hoc est, Quantum distat ortus, &c. Ibidem, xxxviii.
hospitiũ diuinũ est. Fol. xxij. b, lin. viij. confixis. Ibid. lin. xxviii. laquearia,
Folio xxij. a, linea xxxviii. dogmate, forte, dogmata. Folio xxxi. a, linea xx.
(perditam terram) forte, per quam in terra incontinentiã, &c. Ibidem b, linea
xxxi. (lxij. anno) forte legendum, xlij. anno: Tot enim sunt anni ab ascens̄ione
domini, usq; ad obsidionem Hierosolymorum.
Folio xxxv. b, linea xi. uidetur legendum: Confessus fuerit deum qui redemit,
& hominem per quem redemit, &c. Fol. xxxvi. b, in margine: mutilum,
Ibidẽ linea xvi. genitricis. Folio xxxvij. b, linea xiii. pende b̄at, for. plangeb̄at
Fol. xl. b, linea ij. armatura. Fol. xli. a, linea xxxiii. singularẽ, forte, signare.
Folio xlij. b, linea vi. erecta frutetorum, forte, carecta frutetorum.
Fol. xliii. b, linea xi. thuris. Fol. xli. a, linea x. ex ueteri test. for. ueteri eccle
sia, &c. Ibid. b, linea ix. efficiunt. Fol. xlvij. b, linea xl. Quasi uicium.
Fol. lxi. a, linea xxvi. Samaria. Fol. lxiii. b, linea vii. dilectam
Folio lxx. b, linea viij. Eunuchus. Fol. lxxvi. a, linea xxviij. igne
Fol. lxxviii. b, linea xxxii. apostolatu. Fol. lxx. a, linea v. lingua
Ibidem linea xxx. pigneratam. Ibid. b, linea xx. Aurosum
Folio lxxiii. b, linea xxviij. aureosum, sed tu iudica. lxxv. b, lin. iij. passiõẽ
lxxix. b, linea xvii. auditoribus lxxxii. a, linea x. quia in corde ardẽt per amorẽ
rem, si fortassis aliter habeas, lxxxii. b, linea iii. casta, non, castra
Folio lxxxiii. a, linea xxxix. Prædicta etiã fuerat,

Censura Vdalrici Regij, super locis quibusdā de millenario & cen-
tenario numeris, in uetusto codice miserrime deprauatis.

Folio, xli. a. linea, xviii. si tripartieris) Ac deinde linea, xx. indiuisi-
bilem) Millenarius enim per tria æqualiter diuidi non potest, ut

$\begin{matrix} xxi \\ 1000 \\ 333 \end{matrix} \frac{1}{3}$ Ita per ternarium abstruse nobis significatur sacratissi-
ma & indiuisibilis Trias. Per unitatem uero in diuisione relictam, ex-
hibetur nobis monas & unitas triadis.

Ibidem, lin. xx. Millenarius dicitur numerus solidus, quum sit cu-
bus denarij. Nam decies decem decies, faciunt mille. Vide Hierony-
mum super Amos, cap. v.

Ibid. lin. xxv. Sensus is est: & prima Hebræorum litera in numeris
sine puncto supraposito, signat unum siue unitatem: Cū punctulo ue-
ro, sic, &, representat mille. Et sic unitas trinitatis iterum exhibetur oc-
culte p unitatē literæ, & nūeri (millenarij scilicet) in tria nō diuisibilis.

Ibid. lin. xxviii. ducto apice, legendum esse puto.

Ibid. lin. xxxvi. perfecta trinitas, Nam ter septem producūt, xxi.

Fol. li. lin. iij. unam diuisionem: Ego puto legendum esse: duas di-
uisiones. Est enim numerus ille, lx. impariter par. Sunt qui tres, ut
xl.) recte; nam numerus ille, xl. tertio diuiditur in partes equas. Vnde
& ipse impariter par est. Ibid. lin. iij. Sunt qui septem, ut, lxxx. Ar-
bitror & hoc loco mendam esse, ac legendū: Sunt qui quatuor, ut lxxx.
Nam is numerus quater admittit equaliū sectionem: unde & ipse q̄q̄
impariter par est. Et hanc meā censuram confirmat quod sequit̄ linea
xxvij. Diuisiones recipit quatuor. Hæc omnia ex geometrico numero
demonstrari quoq̄ possunt.

Fol. lviii. a. lin. xxxvi. triū repies psonarū) melius forte sic: triada rep̄-
sentat psonarū, ul. trinitatē representat psonarū. Videt̄ aut̄ esse sensus:
Si queras, 3 in 1000 per diuisionem, unamq̄ duntaxat quotientis figuram, habes
bis pro quotiente 300, & pro residuo 100. Porro per 300 quemadmodum trinitas
in psonis, ita p 100 significat nobis unitas diuinæ naturæ: Sigdem 300 a ternario,
100 uero ab unitate ducūt appellationē: Deinde, quia trinitas pariter & unitas in-
deitate est, deusq̄, pacis deus est, ut pie philosophat̄ ap̄ls 1. Cor. 14. & 1. Thess. 5. &
2. Thess. 3. Millenarius ergo recte dī uenire in parte pacificū. Eadem linea in si-
ne, legas, Vno. Ibidem, linea 38, Siue numerus, melius, Vel numerus,

Fol. lviii. b. lin. vij. Per primam literam unum & mille) Per & em̄
sine puncto unum, cum puncto, sic &, mille significantur.

Eadem lin. Ita ducenti. Ego censeo legendum esse, Ita decem per li-
teram decimam, & notam, quæ crucem format, & est similis latinæ li-
teræ x uigesimæ primæ, signantur. Est enim ille character seu nota x
qua denarius uulgo repræsentat̄. Porro decima litera apud Hebræos
est י Iod, cuius figura neutiquam similis est uigesimæ primæ literæ la-
tinorum X. Signat autem י iod in numeris, decem. Ducenta uero per
literam 7 resch significantur.

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page. The text is arranged in several paragraphs and is difficult to decipher due to its low contrast and orientation.

DIVI APONII COM

MENTARIORVM IN CANTICA CANTICORVM
CORVM PROLOGVS.

Viro desideriorum, seruo Christi, ARMENIO PRES-
BYTERO, supplex Aponius.

MAGNO QUIDEM ILLO BEATI DANIELIS Danic. 9. f.
exemplo, diuinorum mysteriorum in-
telligentiæ auidissimus, cupis persuasor existe-
re: sed me acerrima iussione ultra vires sub gra-
uissimi ponderis cogis mole succumbere: ut ti-
bi opusculum in Cantica Canticorum sapien-
tissimi Salomonis, Christo dictante, exponen-
do scribam. Bonum quidem opus, sed plenum

præsumptione iniungis, qui me rudem, eorum dentibus præparem,
qui per singulas syllabas, antequam sensum desudantis contingant, sub-
sannando uerba condemnent. In quo opere hoc mihi solum opitulari
solamen confido, quod te meæ imperitiæ autorem sim habiturus: qui
desiderio acquirendi sapientiæ thesauros, non credis nescire alios, quod
ignoras. Aggrediar igitur tuis orationibus fretus, ipso duce, cuius in
prædicto Cantico mirabilia legis absconsa. Vbi si quippiam dignum
laude ad animæ lucrū inluxerit, iubentis merito crede esse concessum:
Si uero quid literati torqueat nasum, eadem erit portio imperanti, et
imperio subiacenti: qui ab omnibus lacerandam plausu præcepti, la-
titantem nycticoracem in cauerni silentio, in lucem egredi cōpulisti.
Nam si cui sordet agrestis & hispidus sermo, si habet in se reconditum
fal, non syllogismorum resonantia uerba sed sensum requirat. Quod
si utrunque fastidit, quis uel quid sit pernotet iudicio: & nouerit nos
non uanæ gloriæ, uel laudis studio aucupandæ, diuitibus opes, nec ci-
bum uentre repletis impudenter ingerere, sed uestigia antiquorum se-
cutos magistrorum, paupertatem elurientium pauperum aliquantu-
lum consolatos, utentes exemplaribus Hebræorum: quorum proprie-
tas, ueritatis non paruum intelligentiæ lumen accendit. Obtestor au-
tem per æterni dei iudicium, omnem, qui hos libellos transcripserit,
uel cui habere placuerit, ut ad ea exemplaria, de quibus transtulit, dili-
genter emendet; ne tanti laboris solertia, librariorum dormitatione
uilescat.

a Admirā

COMMENTARIORVM

DIVI APOINII IN CANTICA CANTICORVM

LIBER PRIMVS.

Esaia. 46. a
Hiere. 3. f

Exodi. 4. f

Pfal. 4. 4.
2. Cor. 11. a

Lucę. 3.

Gen. 2. b

Roman. 5. b
1. Pet. 3. d

Admirantibus nobis uoces spiritus sancti, qui in multis scripturę diuinę locis, inenarrabili charitatis affectu, humanam naturam a uerbo dei sororem, filiam, uel sponsam asseruit nuncu pari, secūndum illud Esaiaę propheta: Audi me plebs mea Israel, semen Abraham amici mei, q portamini meo utero. Et alio loco idem propheta, A modo, inquit, patrem uocabis me, & post me ingredi libere non cessabis. Et in Exodo dominus ad Mo sen, Dic, inquit, Pharaoni, dimitte filium meum Israel, ut seruiat mihi in deserto, Et per Dauid sermo domini ad Ecclesiam gentium, Audi, ait, filia, & uide, & inclina aurę tuā. Et beatus Apłs Paulus ad plebem Corinthiorę, Despondi, inquit, uos uni uiro, uirginę castam exhibere Christo, Et ilico apertius declarat admirabile dictum per Lucam euā gelistam, Adam protoplastum satorę corpore nostrorę, filium dei per feriem genealogię confirmatū, per hoc procul dubio, q̄ dei manibus de limo terrę formatus est. His igit̄ agnitis, tantis ac talibus testib. cor probat, q̄ magnus creatus sit homo, a magno artifice deo, qui tanto amore eius dicit̄. Accenditur animus, mensurā huius amoris agnosce re, q̄ inter uerbum dei & animam flagrat; ut dum agnouerit mensurā amoris, reciprocā reddat amoris uicissitudinē deo. Quē amorem, id est, quantū diligit aia perfecta deum, mensuram in martyrib. possu mus aestimare, in deo aut̄ non possumus. Omnis em̄ amor, licet nō sit nisi unius, qui uerus in deo est, usq; ad exitū mortis poterit terminari: quod martyres pro nomine filij dei moriēdo, & ipse pro impia plebe fecisse probatum est. Sed multum interest, multumq; distat inter illū, qui pro impijs, & eū qui pro iusto suscepit mortem. Et satis, & ultra q̄ effari potest; gloriosior ille, qui nullis præcedentibus exemplis quod laude sit dignum fuerit operatus, q̄ ille, qui alterius magisterio edoce tur: Sicut humana natura (ut diximus) pro uiribus uicē in martyrib. dei filio repensare dinoscitur. Huius ergo ueri amoris, quē magister Gentiu Paulus charitatem edocuit, magnitudinē nobis agnoscere cupientibus, liber Salomonis, qui Cantica canticorę titulo prænotatur, inter cætera luminaria diuinorę apicum, uelut lampada obuiauit. In quo utiq; nihil de carnali amore, quem gentiles Cupidinem appellāt: qui insanā potius intelligi potest q̄ amor: sed totum spiritale, totū dignū deo, totumq; animę salutare. Et ad quā gloriā per suā incarnati onem, suamq; nimīā charitatē sublimauerit post tot facinorę molē hu

manam naturam, luce clarius demonstrat nunc opinor. Sicut in monte Sina beato Moysi ostensum est in figura, cuius pulchritudinis uel mensurę tabernaculum faceret: sicut ei dicitur a deo: Vide ut ita facias tabernaculum, sicut tibi in monte ostensum est: Ita sapientissimo Salomoni, quicquid ab initio mundi usque in finem, in mysterijs egit, acturus uel erit dei sermo erga Ecclesiam, in figura & in ænigmatibus demonstratum. In quo cantico, omnia que narrant tecta mysterijs, in uerbi incarnatione reuelata & completa docentur. Vbi allisa erigitur humana progenies, cõpedita absoluitur, corrupta ad uirginitatis integritatē reformatur, expulsa, paradiso redditur, ex captiua libera, ex peregrina ciuis, ex ancilla domina, ex uilissima, regina & sponsa creatoris sui, uerbi dei Christi benignitate effecta ostenditur: quæ digna sit eius suscipere oscula, & una cum eo effecta spiritu, in cœlestibus sublimata regnare. Quæ sublimitas, humiliatiõne filij dei celebrata cognoscitur, Sicut magister gentium docet de Christo dicendo: Humiliauit se, ut nos exaltaret. Non enim iniuria deputat artificem, pretiosum anulum lapsum in corporis foueam, paulisper seposita stola, ad quærendum descendere, & inuentum rursum suę dexterę reddere. Nã quicquid humile, quicquid uilissimum, quicquid despectum, indignumque stulta impiaque gentilitas opinatur: cuius incredulitatis caligo, oculos cordis excæcauit: hoc gloriosum, hoc mirabile, hoc perquam magnificum apud diuinam clementiam, & omnes uirtutes cœlestes esse probatur. Nam quæ immensa potentia, quæ bonitatis dulcedo, quæ miserationis superlatiua omnium operum flagrantia paternæ uirtutis, admirata ab angelis, omniumque sanctorum choris, precelsis uocibus, per petuisque laudibus efferretur, nisi ut dominus ancillam uere pauperulam, ut æternus mortalem, per assumptionem carnis, rex dñs Iesus Christus, Ecclesiam, id est, dei sermo sibi animam sub cõiugis titulo copularet. Gaudet enim omnipotens pater a gloriosæ coniunctionis prole: quibus dicitur in Euangelio: Filioli mei, adhuc modicum uobiscum sum, & uado ad patrem: gaudet, inquam, mirabilis pater in multitudine filiorum Christo & Ecclesię genitorum: qui eorum locis sedibusque succedant, qui proprię uoluntatis malicia de cœlesti statione ad terras dilapsi sunt: qui nunc dolore multo torquentur, & callidis præpediculis ad regnum ascendentes retinere conantur, & per momenta mox genitos filios Ecclesię festinant extinguere. Ecclesię autem uocabulum græco sermone, congregationem populi, quæ hebraice dicitur synagoga, interpretari nemo est qui nesciat: Quæ pro loco uel tempore, diuersis nominibus a uerbo dei uocata esse probatur. Aliquando Hierusalem, nonnunquam Sion, plerunque amica, sæpenumero dilecta, interdum soror uel speciosa dicitur, aut sponsa, columba, seu in-

Ephē. 2. 2
Exod. 25. 4

Gen. 3. 4

Philip. 2. 2

Luc. 15. 4

Ioan. 1. 1

Ioan. 13. 4

Luc. 10. 6

maculata uel perfecta, in Christi persona, ore prophetarum appellata
 cognoscitur. Hierusalem siquidem dicitur, quia post iracundiam om-
 nipotens dei pacem de caelo missam a patre suscepit, eo quod alia
 quam signatur habere pacem. Sion uero, quia de conualle lachryma-
 rum idololatriæ, ubi in corpore lapsa fuerat in Adam, nunc corde ad
 montem paradisi reascendit, & pro mundicia cordis speculum se præ-
 bendo indiuiduæ trinitati, conspicua & excelsa efficitur: In qua deus
 Omnipotens, quasi in fertili monte, delectetur deambulare, & be-
 atum doctrinæ suæ semen spargere: propter quod specula, uel semen
 in ea interpretatur. Amica autem dicitur, quoniam repudiando dia-
 bolum, ad amicitias reuocauit deum. Dilecta uero appellatur, quod
 niam post incredulitatis amarissima odia, credulitatis muneribus di-
 lecta efficitur dei: soror uidelicet nuncupata per assumptæ carnis my-
 sterium, cum ex eadem materia uidendus nascitur terris, de qua & Ec-
 clesia generatur. Speciosa scilicet pronuntiatur, quod absterfa per ba-
 ptismum ab omnibus maculis peccatorum, post multam ethiopicam,
 tenebrosamq; consuetudinem criminum, pelle, & ad genuinã pulchri-
 tudinem reuocata, speciosa laudatur. Sponsa uero effecta est, corpus
 & sanguinem suo corpori coniungendo: per quod sacramentum spo-
 pondit se præter eum, nullum alium amatorem in toto corde diligere,
 pretiosum eius anulum fidei, magno studio conseruando. Formosa
 namq; predicatur, formam eius imaginis, in qua creata est, in anima re-
 formando. Columba uero nominatur, omni rapacitate, quam adun-
 cis manibus, uelut uulturinis unguibus, consueuerat perpetrare, depo-
 sita, consortio spiritus sancti sociata, simplicitatis & largitatis candore
 columbarum refulget: Et quæ cõsueuerat in malis doctoribus, alijs
 animabus æternæ uitæ rapere cibos, nunc in bonis doctoribus, de suo
 suauissimo guttore, audientibus se impertit, sicut naturæ est facere co-
 lumbarum. Inmaculata autem laudatur, q; deposita uetere, antiquaq;
 consuetudine criminum, & stola sacrosancti baptismatis semel indu-
 ta, inmaculate uiuendo, ultra se non maculauit: & domini sui Christi
 imitatrix effecta, pro eius nomine moriendo, lima martyrii splendet.
 Nullum enim aliud ferramentum fortius potuit reperire, per quod
 antiquæ scoriæ animæ limarentur, nisi martyrii limam: per quod in
 tormentorum fornace possit anima, quantalibet sordium peccatorum
 mole sit circumdata, in suo sanguine renouari: per quod perfecta sit co-
 lumba, & in Christo inmaculata. Perfecta namq; nuncupatur, omne iu-
 dicium a patre suscipiendo in Christo. Hæc ergo Ecclesia (ut retro di-
 ctum est) in qua omnium credentium in Christo multitudo consistit,
 quæ ante sponsi aduentum in suo sanguine ignominiose iacebat, de pro-
 iectione

Gen. 3. b.
Math. 5. a

Math. 19. a
Luc. 8. d.

Ephes. 5. f.

Gen. 1. d

Ioan. 4. d

iectione pro Christo collecta à propheta Ezechiele refertur: & in cuius
 ris magnis nutrita, & usque ad annos pubertatis prouecta, & eius do- Ezech. 16. 2
 ctrina quasi monilibus exornata, & eius coniunctione usque ad regnū
 cœlorum sublimata, prophetarum & apostolorum uocibus compro-
 batur. De quibus omnibus (ut dictum est) ita iubetur Ezechieli pro- Ibidem
 phetæ, ingratae plebi improperare, dicendo: Fili hominis, notas fac Is-
 rael abominationes suas, & dices ei: radix tua, & generatio tua de terra
 Chanaan, pater tuus Amorrhæus, & mater tua Cethæa, in die qua na-
 ta es, in die ortus tui, umbilicus tuus non est præcisus, & non es lota a-
 qua in salutē, nec sale salita, nec inuoluta pannis: nec pepercit super te
 oculus meus ut faceret tibi unum ex his, miserus tui: sed iacebas nuda,
 plenaq; ignominia, conculcata in sanguine tuo: Vbera tua intumue-
 runt, & pilus tuus germinauit: Et ecce, tempus tuum tempus aman-
 tium, & iacebas nuda confusionis plena, & misi amictum meum, et ope-
 rui ignominiam tuam: laui te aqua, & mundavi sanguinem tuum ex
 te, & unxi te oleo, & uestiui te uestimento multi coloris: similia & melle
 nutriui te, cinxi te bysso, & calciaui te hyacintho, & posui coronā de
 coris in capite tuo, & circulos in auribus tuis: & cætera quæ sequunt:
 & iuravi tibi, & ingressus sum pactum tecum, & facta es mihi, ait do-
 minus deus. Et multa sunt similia in libris diuinis, quæ breuitas præ-
 sentis operis prosequi minime patit. Sed hoc sufficit declarasse, quod
 modo sub nomine Israel, plebs Iudæorum contumax arguitur: & eius
 persona omnis anima, q̄ per lauacrum regenerationis nascitur, & per
 uoluntatem, eius, qui eam prius genuerat per peccatū Amorrhæi (qui
 amarus interpretatur, id est, diaboli) & per consuetudinem nefariam
 (quæ Cethæa præsentis loco dicitur: quæ mentis excessus interpreta-
 tur) fuerit oblita, increpari probatur increpatione. Ergo Israel omnē
 multitudinem, quæ à dei nostri Iesu Christi primo aduentu usque ad
 secundum, reperitur incolere mundum, intelligitur nominari: quam
 diabolus amarus, & propria excidens mente mala uoluntas, supradic-
 to ignominioso generat ordine: Quam clemens dominus Iesus Chris-
 tus, per sanctam apparitionem, licet nescientem, de prædictis sordi-
 bus collectam, nutriuit, & pretiosis uestibus uel monilibus exornauit,
 & sibi consortem regni facere est dignatus per sacrosancti baptisma-
 tis undam: ubi gloriosa copula Christi filij dei & Ecclesiæ celebratur.
 In quo sacro mysterio, ablutionis aqua lauatur, sapientiæ sale susce-
 pto: indiuiduæ, coaternæ que trinitatis fide pro prostibuli traditio-
 ne salitur: uariarum uirtutum charismate, uestimentis nudata operis-
 tur: Spiritus sancti pinguedine, charismatis unctione repletur: ubi
 similia in Christi corpore, & melle in eius eloquijs enutritur: ubi cir-
 culis

culis diuinæ intelligentiæ aures ornant, martyrij gemmâta in capite corona refulgens, bisso, quæ est puritatis indicium, cingit, id est, amor uirginitatis & pudicitia, ab omni eam dissolutione continet, reuocataque constringit: calciantur hyacintho pedes: qui color preparas hebraice dicitur: ut præparati sint pedes ad præcepta Euangelij pacis, semper concurrere. His uidelicet ornamentis decorata Ecclesia Christi, animam sermo dei testatur sibi in coniugium copulare. Cuius persona in huius libri principio orare ad patrem omnipotentem uoce sponsæ inducitur dicentis:

Oscæ. 2. d. Sculetur me osculoris sui: quia meliora sunt ubera tua uino) Cui per prophetam Oscæ ipse dñs Iesus, sermo dei patris, promiserat dicendo: Desponsabo te mihi in sempiternum, desponsabo te mihi in iustitia, desponsabo te mihi in iudicio, desponsabo te mihi in misericordia, desponsabo te mihi in fide. Similiter & per Hieremiam prophetam dicitur: Recordatus sum tui, miserens adolescentiæ tuæ & charitatis desponsationis, quoniam secuta es me in desertum, in terram quæ non seminatur. Et per Esaiam similiter uox Ecclesiæ ait: Posuit mihi mitram sicut sponsæ, & induit me uestimentis salutis, sicut sponsum decoratum corona: & sicut sponsam ornatam monilibus suis, circumdedit me. Et per Zachariam huiusmodi gloriam trepidanti Ecclesiæ nuntiat, dicendo: Noli timere filia Sion, ecce rex tuus uenit tibi mitis & mansuetus, sedens super pullum asinæ, saluator et redemptor ipse est. Hi ergo omnes patriarchæ uel prophætæ, futuram ineffabilem Christi & Ecclesiæ copulam cecinerunt: Apostolus autem iam celebratam exposuit dicens: Viri diligite uxores uestras sicut Christus dilexit Ecclesiã: qui semetipsum tradidit pro ea, ut ipse sibi exhiberet immaculatam Ecclesiam, non habentem maculam aut rugam. Et iterum ad Corinthios: Despondi enim uos uni uiro, uirginem castam exhibere Christo. Et alio loco ita exhortatur fideles: Vos estis corpus Christi, & caro de carne eius. Huic uidelicet tantis ac talibus testibus confirmatæ, adhibenda sunt omnia officia nuptiarum: ubi præsto sint etiam amici sponsi, amicæ uel adolescentulæ, consodales sponsi, sodales etiam sponsæ: mores quæque cantantium, qui dulci modulamine sponsi potentiam canant, uel sponsæ pulchritudinem laudent, qua largitatem sponsi est consecuta, quoniam se excelsus humiliauerit de illa altitudine deitatis, ad limbum profundi, ut humilem deiectamque carnis materiã ad celorum culmen leuatã, suæ maiestati coniungeret. Quod uirtutum schema celorum sedibus admirandum, ipse spiritus sanctus, qui in alijs prophetis disperse de hac coniunctione locutus est, nunc in hoc cantico, ore sapientissimi Salomonis, euidenter composuisse docet: ubi omnia supradicta in anigmatibus enarrant, & per imaginem terrenã, celestis

celestis uerbi dei & animæ cōiunctio demonstrat. Quod canticū ita
 intelligit oibus precellere canticis, sicut dñs noster assumptus homo,
 apostolis, patriarchis, uel prophetis, aut quæcunq; illi sunt celestium
 potestates: Vt sicut rex regū, & dñs dominantū est Christus, ita & cā 1. Timo. 6. 6
 ticiū canticorū super oīa cantica, quæ a prophetis cantata sunt, titulāt.
 Alia em̄ cantica, aut pro uictoriæ laude, hoste prostrato, cantata sunt:
 sicut Moses demerso Pharaone, cātauit in Exodi libro; uel deletis Seon Exod. 15. 2
 & Og regibus, in Numerorū libro cantauit: Aut tradenda posteris sa Num. 21. f
 lutaria præcepta in Deuteronomij libro cantauit: q̄ iubente deo, deu- Deut. 32. 2
 terosis testamēti, egressurus de corpore, ingrato populo dereliquit: quid
 eos maneret in nouissimo tempore, si eius mādāta fuissent oblitī. Can-
 tauit & Delbora canticū in libro Iudicū, de uictō hoste Sisara. Canta- Iudicum. 5. a
 uit & Anna uxor Helchanē canticū in lib. Regū, preces fundendo pro 1. Reg. 2. a
 sobole Samuele. Cantauit & David canticū itē in lib. Regū, qua die 2. Reg. 22. a
 liberauit eū dñs de manu oīm inimicorū eius, et de manu Saul. Cātauit Psal. 17.
 & Abacuc propheta canticū, qđ pro ignorātib; prænotauit. Canta- Abacuka
 uerūt et tres pueri canticū in fornace, in q̄ mirabilia dei narrant, & hu Daniel. 3. e
 militatis forma ostendit, dū se pro peccatis ignibus traditos, q̄s ignis
 tangere non audebat, fatent. Cantauit & Hieremias propheta canticū Hier. Tren. 21
 lamentationis de euerfione Hierusalem & sanctuarij, et totius populi 2. 3. 4. 5. a
 Israel captiuitatē. In q̄ docuit, quāto q̄s proximus fuerit deo p̄ sanctā
 conuersationē, tanto eū, si declinauerit, sæuior pena manebit. Hæc autē
 cantica a diuersis Prophetis (ut diximus) pro diuersis p̄sonis uel causis
 cantata sunt. Hoc uero ideo Canticū canticorū appellat, q̄ ad propriā
 Christi regis & Ecclesie coniunctionē cantatū esse manifeste p̄batur.
 Vbi orat ad patrē sponsi Ecclesia, q̄ est sermo dei, ut iā non per nūcios
 sponsi, q̄ sunt angeli, q̄ a dei filio ecclesie futuræ repropitiationis nūcia
 deferebant: sed ipsum p̄ incarnationis mysteriū iam aliqñ coram ostē
 dat, iā ipsius formā speciosam præ filijs hoīm amplecti mereat: eiusq; 2
 dulcissima oscula suscipere, & gratissima ubera contrectare, dicendo:
 Osculet me osculis oris sui: q̄a meliora sunt ubera tuauino. Ab Adam
 scilicet usq; ad Ioannē Baptistam, semp̄ Ecclesia Christum in eis, q̄ alti-
 oris intellectuserant, q̄ fuit, et per oēs patriarchas et p̄phetas ad p̄rem
 oīmipotentē lachrymabili uoce clamauit, eius sibi oscula p̄pinare, quē
 et in Iordani baptismo uox patris de nube, & Ioānes digito demōstra-
 uit dicendo: Ecce agnus dei, q̄ tollit peccatū mundi. Et ipse p̄r de nube,
 Hic est, iqt, filius meus dilectus, in q̄ mihi cōplacui. Vnū autē de multis
 amicis spōsi, præparantē sponsam, Ioannē intellige, cuius p̄ntia, ecclia
 Chri oscula sc̄ta suscepit, ipso testate de Christo: q̄ habet sponsam, spō-
 sus est. Amicus autē spōsi gaudio gaudet ad uocē spōsi. Mirať uel icet
 Ioannes, cū uidit eū, p̄pter aquarū sc̄tificationē ad baptismū ueniētem,
 cum

Math. 3. d cum ait: Ego à te debeo baptizari, & tu ad me uenis: Gaudio ꝑo gau-
 det, audiens uocem eius dicentis: Sine modo: Sic enim oportet nos im-
 plere omnem iustitiam: ubi completæ sunt preces Ecclesiæ, iam olim
 præmissæ ad deum patrem domini nostri Iesu Christi dicentis: Os-
 culetur me osculis oris sui. Vbi nimium gaudium amoris completū
 per adtrectationem uberum demonstratur, cum dicitur: Quia melio-
 ra sunt ubera tua uino. Vinum enim erat uerbum nuntiorum delatū
 per angelos, qui ad Prophetas, uel in Prophetis loquebantur: sicut ait
Zach. 1. c Zacharias propheta: Et dixi ad angelum, qui loquebatur in me: quod
 Ecclesiæ cor lætificabat, audiens eius quem desiderabat, nuntiarī ad-
 uentum. Sed ubi ore manibusq; corpus eius & sanguinem contrecta-
 uit, meliora cognouit ubera Apostolicæ Euangeliorumq; doctrinæ
 lacte manantia, ubi omnis diuina perfectio, quæ nunc ministratur,
 quàm uinum ueteris Testamenti aut Legis, quæ secundum Aposto-
 lum, neminem ad perfectum perduxit. Quanquam enim perfecti
 uiri apostolici, qui præsunt populo Christiano doctores, ubera
 Christi intelligantur, per quos Christus paruulos nutrit: tamen nõ
 erit inconueniens, duo ubera Christi, Baptistam & Euangelistam,
 duos Ioannes intelligi proprie, qui Ecclesiæ post oscula sacramenti præ-
 dicti, plenissima ubera sunt propinati: Cum alter, eum solum, peccatū
Ioan. 1. d mundi tollentem, agnumq; demonstrat Ecclesiæ: Alter, in principio
 uerbum deum, apud deum patrem manentem: qui per immaculatam
Ioan. 1. a uitam, ita in amore eius, quasi ubera pectori, adhæserunt: dū alter ad
 huc paruulæ & lactenti Ecclesiæ, uerum hominem sub nomine inma-
 culati agni ostendit: Alter a' creandi effectū, omnium eum rerum fa-
 bricatore, in principio uerbum deum demonstrat, per quem creata
 sunt uniuersa. Nullus igitur usque in hoc tempus ad Ecclesiam huius-
 modi gustus suauitatis peruenerat, ut in agni mansuetudine, terribi-
 les reges, turma luporum dæmonum, effugarentur. Cuius præsentia
 terrorem incutit omnibus & terrenis & ætherijs potestatibus: qui te-
 rgmine spiritus sancti alios uestit, & ipse de nullo necesse habet: qui de
 terris leuatam, ad patris consortium ducit per carnis assumptionem
 Ecclesiam: cum qua mente & materia unum effectus est, sedens ad dex-
Ibidem xtram patris, cum quo erat in principio uerbum deus. Huius ergo la-
 cte doctrinæ, uitam æternam conferente, prædicta ubera dilectæ Ec-
 clesiæ Christi domini nostri, manantia, de cuius pectore lacteo uitam
Gen. 3. a æternam, quam Adam perdiderat, per candorem doctrinæ in Apo-
 stolis infusæ, quasi per ubera in credentibus suscipit Ecclesia: & suis
 posteris, quasi ex lacte butyrum effectum, per interpretationem ser-
 monis quotidie porrigit. Nam primum in se cōtinent sacramentum
 per

per lactis naturam, id est, casti liquorem: & cum fuerit arte subactus liquor, reddit butyrum: Ita et lactea apostolica doctrina, cum inuenerit magistrum, declaratur intra se continere indiuiduam trinitatem. Quibus alimentis nisi indefinenter usa fuerit anima, non poterit uiuere in æternum. Quem cibum Ecclesia de supradictis uberibus in baptis-
 tis suscipit sacramento: ubi trina confessione Patris, & Filij, & Spiritus sancti, notitiæ odorem cognoscit, cum ei sepe dictum doctrine lac,
 triformem contulerit redemptionis medullam: liquorem scilicet baptis-
 matis candidissimum, suauemque succum corporis Christi, & pinguis-
 simum butyrum, sacri charismatis oleum, per quod spiritus sanctus in-
 funditur. De qua pinguedine, Ecclesia in alio propheta deprecatur a-
 nimæ suæ medullas repleri, dicendo: Sicut adipe et pinguedine replea-
 tur anima mea. Cuius odor, sauciatas à peccatis animas resuscitat. Cuius
 uirtutem pinguedinis, in prædictis uberibus absconsam flagran-
 temque, post oscula suscepta, conlaudare sequenti docet uersiculo, dicēs:
 Flagrantia unguentis optimis. Erat quidem boni odoris, id est, meriti,
 unguentum illud in ueteri testamento, magistro deo compositum:
 de quo ungebantur reges, prophetæ, & sacerdotes: Sed quantum distat
 uiuus homo à pictura fucis colorum oblita, tantum interest, quod Ec-
 clesia suscipit renascendo in spiritu, cuius figuram Synagoga suscipie-
 bat in corpore. Cuius tantæ fuerunt uires, ut uix in una gente Iudæa,
 & paucis, tribuerit principatum. Hoc autem Ecclesiæ unguentum, tan-
 tum in se gerit uirtutis, flagrantia simul & medicina, ut omnes credē-
 tes sanissimos reddat, reges & sacerdotes constituat: & eius odor notit-
 iæ, à solis ortu usque ad occasum, omnem mundum impleuerit: quæ
 intra se, quam aliam flagrantiam potest intelligi continere, nisi Christi
 nomen: de quo sequitur: Unguentum effusum nomen tuum;) Math. 8. b
 Sicut enim inter multitudinem cadaverum putridorum reclusi hoēs mor-
 bo periclitantur, ita habitatoribus huius mundi euenerat per Adam,
 pluralem deorum numerum inducentem diabolo ore serpentis, dicendo:
 Eritis sicut dii. Introducto autem unius ueri dei nomine, per incarna-
 tionis mysterium recodito in corporeo uasculo, quo fracto clauorum Gen. 3. a
 & lanceæ ictibus, odore eius notitiæ, omnis fœtor diabolicæ doctrine, Ioan. 19. f
 de toto mundo abstersus est. Et illud magnum nomen, quod in solo po-
 pulo Israel erat notum per charismatis unctionem, nunc quasi effuso Psal. 75.
 uase unguenti in domo, tota domus repletur odore: Ita & à tempore
 passionis dñi nostri Iesu Christi, omnis mundus unius ueri dei Chri-
 sti nominis notitiâ impletus probatur, ubi per omnes nationes gentium
 quotidie, quasi odor unguenti, uirtutum recurrit flagrantia, dum mor-
 tui, inuocato eius nomine, surgunt, cæci uident, claudi ambulant, muti Math. 11. a
Marc. 16. d

b loquuntur,

loquuntur, leprosi mūdantur, paralytici curantur, effugant demonia, omnis egritudo cadit, pellitur languor in uirtute huius nominis inuocati. Ecce quibus odoribus dilectio, amorq; Christi adolescentulas accendit animas: de quibus nunc ait:

Ideo adolescentulæ dilexerunt te.

His uirtutibus uidelicet, quasi suauissimis odoribus, Adolescentulæ, i. rudes adhuc ad credendum animæ, in eius inflamman̄ amorem. Hęc uirtus, sanitate concessa Euangeliiū adnunciantibus, uelocitatē cursus adolescentulis addit. De qua in alio loco dicit: Dominus dabit uerbū euangelizantibus uirtute multa. Hic nāq; dominus deus pater, dedit uerbum ignitum huic mundo, quod in figura carbonis forcipe duorū testamentorum leuatur de altari, & labia purgat Esaiæ prophetae, qui per adunationem carnis, solus inter mortuos liber, uiuensq; commixtus, simulq; flante spiritu sancto, omnes animæ, quæ ut carbones mortui, impietatum tenebris obscurato intellectu, non accendebantur, eius uicinitate accensæ sunt, Quibus dicitur iam accensis: Sic luceat lux uestra coram hominibus, ut uideant homines opera uestra bona, & glorificent patrem uestrum qui in caelis est. Hoc autem quod diligūt, quod flamma amoris sponsi accenduntur, proprium donum gratiæ uerbi dei est: qui perficit gressus ad currendum, qui illuminat oculos ad uidendum, qui aperit labia ad loquendum: qui uisitacione sua præsens mortis timorem, perfecta charitate intromissa cordi nostro, foras expellit. Etiam quæ præcepit, in nostra posuit potestate, ut iusto iudicio aut custodientibus regni caelorum perpetuum gaudium tribuat, aut contemnentibus, æternus luctus proueniat gehennæ. Quod si absconsa sunt nobis quæ scripta sunt, quæramus ab eis, qui eius iam perfecere uoluntatem. Quod si uires deficiunt (adipisci) ad intelligendum quæ scripta sunt, sine intermissione orando petamus: eorum uestigia sequentes, quibus testimonia scrutantibus reuelata probantur. De quibus unus dicebat: Mihi omnium minimo data est hæc gratia inter gentes, ut reuelaret in me filium suum. Sic enim crescit Ecclesia, sic fructibus suis sermo domini multiplicatur in toto mundo, dū perfectiores infirmos exemplo uitæ, & uerbo Euangelij instruunt: ut alios blanda commonitione, alios durius increpādo, pro alijs crebrius deo supplicando, eos castigatos in carne, sanos in anima ad se attrahat semper. Sicut beato Paulo fecisse probatur: quem contra se stricto mucrone uenientem ad Damasci ciuitatem ad Ecclesiam oppugnandam, nube cæcitat̄ ab alto directa inligatum, in castra Ecclesiæ traxit: Et qui nomen Christi, priusq̄ in tota Iudæa innotesceret, uelociter anteibat excludere, nūc uinctus charitatis uinculis Christi, p̄ asperas uias, famis,

Pfal. 67.

Esaia. 6. b

Pfal. 57.

Math. 5. b

Pfal. 16.

Pfal. 50.
1. Ioan. 4. d

Pfal. 118

Eph. 3. b

Act. 9. a

mis, sitis, nuditatis, naufragij, periculis multis uigiliarum, ieiuniorumque, ue-
 stigia eius sequi die noctumque, cui parum uideatur semel Christum pro salute hominum
 mortuum, nisi & ipse pro eorum gloria quotidie moriatur. Et quoniam non sufficit
 uisibilis, praua, & letalis natura, magnam & inuisibilem, quae tota &
 ubique est, uestigio sequi, ubi non occurrit corporis sui praesentia, ado-
 lescentulas animas cocitare ad cursum Epistolae suae uocibus, post
 Christum currere hortatur. Cuius uocem intelligi in sequentibus non
 absurdum uidebitur, dicentis:

2. Cor. 11. f.

1. Cor. 15. d

Trahe me post te, curremus.

Ingresso namque nomine Christi in domo huius mundi: quod in similitudine
 unguenti olei, propter spiritus sancti cooperantis personam intelligitur:
 delectatione odoris notitiae eius, de antro erroris egressa Ecclesia,
 in populo, eiusque consimilibus anxia currit post Christum. Et quoniam ad
 tantum altitudinis culmen, quod post deum currendo ascenditur, non
 sunt uires propriae uoluntatis, clamat: Trahe me post te, curremus.

Hoc ergo orat perfecti uiri persona, qui Ecclesiae caput est, qui uice
 Christi in populo ungitur Christiano, qui nouit scrutando testimonia
 dei, diuersis laqueis retinere diabolus animas post deum currentes,
 ut nisi adiutorio Christi fuerit de manu diaboli quotidie attractus, ad
 adolescentulae animae currere omnino non poterunt. Nam quomodo
 potuerit in cuiuslibet artis uel sapientiae perfectum magisterium quis
 discipulum introducere, cum ipse a perfecto magistro non didicerit?
 Prius trahit utique magister discipulum in scientiae thesauros multis mo-
 dis: aliquando gratiosis alloquijs, aliquando assidua comonitione, non
 nunquam uerberibus, plerumque grauitate morum, saepe numero dul-
 ci delectabilique expositione: & hoc ordine discipulum uelocem ad cur-
 sum, in archana sapientiae intromittit. Vbi cum ingressus fuerit, om-
 nem iniuriam doctoris, quae amara ad praesens uisa fuerat, obliuioni
 tradit praesens laetitia: sicut praesenti uersiculo uox Ecclesiae gaudens,
 post attractionem & cursum, in sapientiae cellaria regis introducta, di-
 cendo:

Psal. 118.

Introduxit me rex in cellaria sua.

Attracta ergo Ecclesia in eis, quos a piscium captura, & a teloneis tra-
 hit ad euangelium praedicandum, iam non sola, sed cum superscriptis
 adolescentulis currit, quae uerbo praedicationis eorum, credentes Chri-
 sto, prouocatae sunt ad cursum, uitae aeternae munera comprehendenda.
 Et ubi bene cursu adolescentulas ducit, nunc introductam se gau-
 det in cellaria regis Christi: in illa procul dubio cellaria, ubi sunt the-
 sauri sapientiae & scientiae dei. De quibus cellarijs in beato Petro sus-
 cepit clauas, in quibus summam rerum adeptam est potestatem, & ligandi
 di soluentisque meruit principatum. Vbi audit uerba archana in Paulo, qui

Math. 4. c

Math. 9. b

Colof. 2. a.

Math. 16. c

Ioan. 20. e

2. Cor. 12. a

2. Cor. 12. a non licet hominibus loqui. In quæ cellaria intro inspiciens oculis cor-
 dis propheta, dolenter admiratur, tam grandes, tantæq; dulcedinis de-
 litiarum copias esse in cellarijs uitæ æternæ, ut uix paucis illuc conce-
 Psal. 30. datur ingressus, dicens: Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ do-
 mine: quam abscondisti timentibus te, & perfecisti eam sperantibus
 Math. 11. d in te. Per quod docuit, illis qui timorem gehennæ habēt, absconsa esse:
 his uero perspecta & manifesta, qui perfecti sunt sperando in deum.
 Summa ergo perfectionis, sperare in deum est. In spe enim consistit
 quicquid in suprascriptis cellarijs congregatum est. Qui sperat ergo,
 ipse credit in deum: Et qui credit, omnia quæcunque promisit, siue im-
 pijs pœnam, siue refrigeria iustis, reddituro, huic perfecta manet re-
 gni coelorum dulcedo. Quicumque uidelicet sperat se pro sæculi cadu-
 ca sapientia contempta, suis amatoribus interitum pariente, ætere-
 nam uitam percipere, illi necessario perfecta est, ut diximus, illa mag-
 na sapientiæ dei dulcedo: sicut post Apostolorum discessum in multis
 philosophis factum probatur: qui contempta uanæ gloriæ captatri-
 ce sapientia mundi, doctores Ecclesiarum, sacerdotes uel martyres ex-
 titerunt. Introduc-ta est proculdubio in supradicta cellaria Regis, re-
 Math. 19. d gina Ecclesia in eis, qui spem habuerunt pro rete uilissimo, regnum ce-
 Luc. 18. e. lorum inuadere: pro sordidissimo telonio, inæstimabiles diuitias pas-
 Math. 9. b radisi possidere: qui pro paruo cespite terræ contempto, confortia ac-
 quirere angelorum: qui pro gentili uel incredulo fratre dimisso, deum
 Math. 10. d maiestatis acquirere patrem: qui pro calice aquæ frigidæ, mercenna-
 rium se effici Christi credit, his omnino conceditur prædictorum cel-
 lariorum ingressus. Nam nisi omnem curam sæculi, omnecq; pondus
 cupiditatis terrenæ quis deposuerit contemnendo, ianuam ueræ sa-
 Math. 7. b pientia ingredi minime poterit: eo quod angustus sit eius ingressus,
 Lucæ. 13. f & diuitiarum sarcina quam maxime oneratos excludit. Exemplo sunt
 autem philosophi, qui propter sapientiam terrenam in ultimã se pau-
 pertatem redegerunt. Quamplurimi eorum cū essent diuitijs cumu-
 lati, usq; ad peram & pallium singulare omnes diuitias redegerunt, ut
 magnas delitias panem & aquã duxerint. Nonnulli etiam herbis agre-
 stibus sustentati legunt, ne crapula cordi incumbens, à cogitatiõibus
 sapientiæ hebetes redderet. Sicut & uox euangelica clamat Apostolis:
 Luc. 21. f Videte, inquit, ne grauētur corda uestra ebrietate aut crapula. Et alia
 Sapien. 9. d scriptura, Adgrauat, inqt, mentē multa cogitātem terrena cogitatio,
 Nisi ergo euacuatum fuerit omne desideriu carnis, et abiectū de corde,
 Psal. 118. oisq; uanæ gloriæ laus præsentis tēporis, & intromissa fuerint illa, q̄
 dixit propheta: In corde meo abscondi eloquia tua ut nō peccem tibi:
 in saepe dicta cellaria regis introire nō poterit anima, ut uideat quan-
 tæ di-

tæ diuitiæ clausæ sint in lege diuina: De quibus dicit Esaias propheta: Diuitiæ animæ, sapientia eius. Sed has diuitias cum acquisierit anima dei largitate, non in suauitem, sed in conferentis laudem, omnem letitiam ponere docetur: Sicut in præsentis uersiculo ait:

Esaiæ. 33. b

Exultabimus et lætabimur in te, memores uberum tuorum super uinum. Et si ad summum perfectiōis scientiæ culmen prouecta fuerit, nō suis uiribus sophistica argumentatione confidat, sed sicut agnus lac ad ubera matris requirit, ita ad Apostolorum fidem, uel uitæ exemplum recurrat: qui ubera Christi regis iusta ratione intelligunt. De quibus nunc uox sponsæ dicit: Exultabimus & lætabimur in te: & postea ait: Memores uberum tuorum super uinum. Quasi alijs uerbis dicat, amplius memoria esse retinendā tranquillissimam illā patientiā, & humilitate plenam Apostolorum doctrinā & conuersationem: que uindictam docet a deo iudice expectari: quā illud ueteris Testamenti mordacissimum exemplum doctrinæ, ubi non solum minime iubetur diligere inimicum, sed etiam odio habendum, & maledictum reddi pro maledicto, & reliqua. Qui ubera Christi regis, sicut in capite Cantici dictū est, uere intelliguntur, qui immaculato pectori ut ubera adhaerendo, quicquid gloriosum, quicquid splendidum, quicquid ad animarum pertinet cibum, de pectore Christi in ipsis infusum est: & per ipsos in omnium credentium corda quotidie per sanam doctrinam, & perfectæ uitæ exemplum transfundi probatur. Id est exemplum mansuetudinis, patientiæ, humilitatis, cōtemptus diuitiarum, castitatis, integritatis, & exemplum ueritatis, assiduæ orationis: quorum uitæ memorē se esse dixit super uinum, ueteris scilicet testamenti legem, quorum cor nunquam inclinatum, ad terrenas actiones, ex quo pectori Christi adhæserunt, ultra detorsit, quod dominus Christus uelut ubera ad nutriendū animas uerbo salutis Ecclesiæ porrexisset probatur: Qui semper in necessitatibus, siue in lætitia, siue in abundātia, siue in penuria, siue in aduersis, siue in prosperis constituti, semper sensus cordis eorum rectus fuit cum deo, quibus proprie idem conuenit qui sequitur uersus:

Deut. 32. e
Rom. 12. dMath. 5. f.
Exod. 21. c.
Math. 5. f.

Recti diligunt te. Suscepta itaq; considerans oscula Christi perfecta anima, uberumq; eius qualitatem cōtrectans, iam unum consortium tenens cum uerbo dei, deambulando aulæ regis, per spacia lætationum diuinarum, in cellarijs sapientiæ intelligentiæ que introducta, uidit ibi, quod nemo, nisi qui toto corde diligit deum, ingrediatur in his cellarijs: & quod nullus possit diligere deum, nisi qui rectum habuerit cor, dixit: Recti diligunt te. Docemur ergo per hoc, quod illi diligunt factorem suum deum, qui in se dilectionem eius conseruauerint quam creauit, aut perditam reparauerint. De qua dicit

- Eccle. 7. d xit idem Salomon; Omnia scrutauit cor meum, & hoc unum agnouit, quod fecit deus hominem rectum, & ipsi sibi exquisierunt ad inuentio-
- Iob. 1. b nes multas. De qua beatus Iob in laudibus coronatur. Dicit enim de eo: Et homo rectus in conspectu dei, & abstinens se ab omni malo. In quo
- Exod. 20. a. euidētissime declarat, prius directionem cordis (de qua dicere uidet, unum deum colendo) esse tenendam; & per hanc, abstinētiā omnium
- Gen. 1. c malorum posse conferri. In hac siquidem directione, imaginem & similitudinem dei, quā in nobis legitur contulisse, opinor consistere: quod proculdubio secundum iudicium suum, hominem intelligitur fabricasse: Si
- Psal. 118. cut dicit ei propheta: Iustus es dñe, & rectum iudicium tuum. Rectus itaque secundum iudicium suum, rectum hominem fecit; & æquū iudicio hoc requirit in homine, quod fecit in eo: ut sicut ipse nullius potentia inclinatus, ita & facturam suam uel imaginem, nulli alij præter sibi soli, ut inclinet
- Deut. 6. c. 10. d genua cordis, requirit. Ideoque dum cepisset per legis lationem incuruatam corrigere imaginem suam, per Moysen dixit: Dominum deum adorabis, & illi soli seruiēs. Nam & ipsi primi homines, quod diu non pluralē deorum numerum receperunt, sed unum deum factorem suum, nulla in eis incuruatio fuit, sed recti steterunt in conspectu dei, & ad eloquium suum cum omni fiducia, gaudentesque præbebant auditum. Vbi uero a mandatis eius declinauerunt, incurui, nuditatis pudorem tegentes, inter paradisi syluas fugerunt. Qui tunc ergo unum deum omnium factorem, in tota uirtute crediderit adorandum, & hunc per uerbum & spiritum sibi coæternum, omnia fecisse quæ sunt formata, esse rectus in conspectu dei probabitur.
- Gen. 3. b Et hic uere diligit Christum regem, credendo quia dominus Iesus Christus, in gloria est dei patris, Cui dicitur per prophetam: Dirige me in uirtute tua, & doce me: quia tu es deus saluator meus: qui dicitur Hebraice I E S U S. Illi nanque intelliguntur recti, qui solum diligere Christum laudantur: qui se uelut intra cor rectum, ueteris & noui testamenti, in lege, ab omni hæretica peruersitate concluderunt, dirigendi. Omnis enim qui bonis operibus fuerit adornatus, & habuerit omnem iustitiam, ita ut montes transferat, secundum apostolum Paulum, & rectam, ut Apostoli tradiderunt, de mysterio diuinitatis & incarnationis non tenuerit fidei regulam, labijs diligit deum, sed factis
- Philip. 2. b Titum. 1. d
Psal. 24. mentitur ei: Sicut illi, de quibus dicit propheta: Dilexerunt eum in ore suo, cor autem eorum non erat rectum cum eo. Fit plerumque, ut ad
2. Cor. 13. a misericordiam promptus sit quis, paratus uisitare infirmos, requirere in carcere clausos, esurientibus cibum, sitientibus tribuere potum, peregrinum recipere in tecto, nudum uestire, consolari lugentes, pudicitiam diligere, uirginitatem ut angelicam gloriam uenerari, & omni uerbo excolere: fidem autem Christi si non tenuerit in trinitate, in qua cum
- Math. 25. d patre

patre & spiritu sancto coeternus, uerusque est deus: & in qua cum carnis assumptione cum hominibus uerus homo est, uelut toto corpore pulcher, sed incuruus renibus, qui non possit in sublime extollere caput, & uidere quomodo Pater & Filius & Spiritus sanctus tres personae, sub uocabulo uerbi, in unius potentia deitatis consistit. (Quod beatus Euangelista Ioannes luce clarius demonstraui dicendo: In principio erat uerbum, & uerbum erat apud deum, & deus erat uerbum, & uerbum caro factum est, & habitauit in nobis.) Dum in die iudicii quasi incuruis, terraeque uultum coherentibus: quorum uox quidem audiatur, sed facies non uidebitur: clamantibus: Domine domine, nonne in tuo nomine uirtutes multas fecimus? diceat eis: nescio uos, discedite a me operarii iniquitatis. Non igitur ignorat quos ipse creauit, sed propria uoluntate, quam ad se diligendum indidit per naturam, deprauatum cor a sua notitia uocat. Quisquis enim sic confitetur potentiam trinitatis, ut gradus uel tempora ponat, tortuoso confiteri probat corde: non sequitur confitendo eum cui dixit propheta: Confitebor tibi domine in directione cordis, in eo quod didici iudicia iustitiae tuae. Danda est ergo omnibus solertissime rectae fidei regula, sicut est omnipotens deus in trinitate, obtinenda: quod honor omnium, et notitiae iudicis fundamentum esse probat. Unde oportet omnem, qui signaculum fidei nascendo suscepit, ad uocem doctoris ea discenda sagacissimum praebere auditum: & illa quae maxime populo Christiano semper incubit necessitas, ita in omnibus mandatis diuinis sine quaerela, et in directione cordis incedere, ut sermone suo et uitae exemplo curuos dirigat, rectos non sinat incuruari. Quid tam rectum, ut in omni negotio deo nulla preponatur persona? Quid tam rectum, nisi ut firmata mortua, uasa dolata, spreta, & uerus adoret creator omnium deus? Quid tam rectum, nisi ut in iudicando nulla ueritati preponatur persona? Quid tam rectum, nisi quod accusator inserit diabolus: ubi iam excusatio uocatus homo praueuiat poenitendo? Et quid tam rectum et tam placitum deo, nisi ut nigredinem peccatorum suorum ipse pronunciet humiliando se iustus, & pulchritudinem fidei non abscondat praetruclento persecutore, & pro directione cordis, & pro zelo rectae fidei si necesse fuerit moriendo: sicut sequenti docet uersiculo, dicendo Ecclesiae uox:

Ioan. 1. b

Ioan. 1. a.

Math. 7. d

Psal. 118.

Luc. 1. a

Psal. 118.

Confessio au
ricularis

Nigra sum, sed formosa filiae Hierusalae. Introducit itaque, ut saepe dictum est, sub figura cantilenae Ecclesia, per singulas personas, uel diuersarum gentium uoce loqui, quae de paradisi monte in aegyptum huius mundi, in Adae peccato descendit, ubi ab opibus duris ab aegyptiis demonum oppressa ceteruis, rectoribus, tenebraeque sub principe mundi militat Pharaone, et flagris eorum uerberibusque denigrata est: quae repedare propter ad factorem suum Christum per gratiam sacrosancti baptismatis, admirationem exhibuit filiabus Hierusalem: quas

Hic deesse ut
detur hebrai-
ca dictio.

2. Cor. 12. a

Gala. 4. d.

Luce. 2. b
Ephe. 2. a

Ephe. 5. f
Titu. 3. b

Exod. 2. d.

3. Reg. 10. a
2. Paral. 9. a
Math. 12. b.
Luce. 11. d
Actu. 8. f.
Psal. 67.

Actu. 11. a.

Sic interpreta-
tur ille, cuius com-
mentaria in Can-
tica, inserta sunt o-
perib. Orig. hō. 2

quas opinamur gloriosas aīas, illius celestis Hierusalem filias, uel supra-
nas uirtutes intelligi: quibus & quod in Aegypto huius mundi cōtra-
xerat, & quod per gratiā in illa reparatū est, utrunq; ostēdit dicendo:
Nigra sum, sed formosa filia Hierusalem, Nigra scilicet, ascendens in-
terpretatur hebraica lingua, & Aegyptus tenebræ. Hanc ergo ascen-
dentem de tenebris peccatorum usq; ad oscula filij dei, in tanta gloria
exaltatam, uel introductam secretorum cellariorum (ut retro dictum
est) archanis, mirantur filia Hierusalem, siue angelicæ uirtutes, siue il-
læ magnæ animæ, quæ ante incarnationem domini nostri Iesu Chri-
sti complacuerunt ei per legis præcepta: eo quod Hierusalem pax in-
terpretatur: quam beatus Paulus ad cœlum raptus magno numero fi-
liorum constipatam conspexit in cœlo, quam confirmauit matrem om-
nium esse sanctorum: & hanc terrenam Hierusalem, illius umbram
portare. Satius utiq; rectiusq; cœlestis Hierusalem filias intelligimus
eius gloriam admirantes, quæ suscepit pro Christi nomine interfectos,
quàm istius terre peccatorum maculas impropèrantes, quæ sancto-
rum sanguinem fundit. Illæ igitur animæ, filia Hierusalem præsentem
loco nominari intelliguntur, quæ ante quàm pax ostenderetur in ter-
ris, inter odientes pacem, cum tranquillitate pacis uixerunt: quæ admi-
rantur Ecclesiam in illis tenebris, & tam ferocissimis gētibus, quæ tan-
ta nigredine corporis, & mentis barbarie fuisse probatur, ut forsitan
sanguinarias bestias aliquando præcellerent, per sanctum lauacrum
baptismatis, & per martirium, coniunctionem uerbi dei meruisse, &
in amplexu eius inhærentem: quæ nigram se confitei, eo quod in tene-
broso erroris cubili, prophano idololatriæ sanguine ebria, multos fi-
lios compressit in mortem æternam. Formosa uero, quoniam mul-
titudinem filiorum, martyrum, uirginum, confessorum, se suscepisse
de Christo, gaudēs circum inspicit, quem & (se) in ueri Ioseph domini
nostri, & in Madianitæ Moyse coniugis prætendebat coniunctione,
quæ a finibus terræ in regina Saba ad regem Salomonem uenit, audi-
re sapientiam Christi: In Eunucho Candacis reginæ Aethiopum, etiā
Synagogam præuenit in baptisate per apostolum Philippum, mu-
nus offerre deo. De qua prædixerat propheta: Aethiopia, inquit, præ-
ueniet manus eius deo. Filias autem Hierusalem, principes uel sacer-
dotes Iudæorum intellige, qui Ecclesiæ gentium maculam nigritudi-
nis peccatorum impropèrant: qui Apostolos prohibebāt uerbum sa-
lutis gentibus loqui: sicut alijs uisum est præsentem locū, nescio quo-
modo, congrue stare, cum istæ animæ, quæ filia pacis sunt, id est, Hie-
rusalem, nihil æmulationis habeant in se: sed magis lætantur & gau-
dent animarum aliarum salutem: & patrem Christum, qui est pax nos-
tra,

stra, imitando, pro fratribus ad eius fidem uenientibus, animam ponunt. Sed mihi uidetur per hanc figuram, retrodictas magnorum intelligi animas, admirantium in profectu Ecclesiæ gentium, quæ in terris, & in sæuissimis gentibus, in quibus etiam humanum sanguinem potabat, & humanis carnibus saginabatur, & ut diximus, nihil differabat sanguinarijs bestijs, & per retrodicta opera placita omnipotenti deo, coniunctionem Christi meretur. Nam secundum moralem sensum uult, ut ois anima, quæ se nouit nigredine peccatorum aliquando infectam fuisse, quamuis ad sanctitatis culmen conscenderit, non extolatur in sanctitatis fastigio. Nam licet magnæ & perfectæ sint hæ personæ, quæ filia Hierusalem appellantur, nisi doctæ fuerint, quomodo nigra sit & formosa Ecclesia ignorant. Solus est enim deus, ex quo, & per quem, & in quo omnia constant, qui docet hominem scientiam, omnia nouit, quibus in præscientia futuræ emundationis suæ gloriam supradictam ostendit:

Ephe. 2. d
1. Ioan. 3. c

Rom. 11. d
Psal. 93.

Nigra sum, sed formosa filia Hierusalem, Sicut tabernacula Cedar, & sicut pelles Salomonis.

Docetur ita quibus comparationibus nullam personam execrari, quam maxime qui præest populo Christiano, etiam si minus splendeat conuersatio eius in sanctis operibus: sed propter præcelsum ordinem uenerandum: quia non ad eum respicit horror, sed ad sancta sanctorum martyria, quæ intrinsecus contingere ordo sacerdotalis cognoscit.

Arca enim testamenti, quæ typum corporis Christi gerebat, cui fluenta Iordanis, cui muri Hiericho, cui Allophylorum ferocitas cessisse legitur, uilissimis pellibus erat contexta: & uilissima sunt papyro contexta tabernacula Cedar: sed magni de stirpe patriarchæ Abrahamæ ori-

Exod. 25. a
Iosue. 6. a
1. Reg. 6. a
2. Reg. 7. a

undum ab æstu & pluuia contegunt populum: Abraham enim genuit Ismahelem de Agar, & Ismahel inter ceteros genuit Cedar. O, inquit, filia Hierusalem, non uilescat uobis extrinsecus minus pulcher aspectus, qui tabernaculis Cedar, & pellibus Salomonis assimilatur. Quia licet uilia sint, magni tamen Patriarchæ contegunt prolem, cui benedixit deus in auo: in quo benedictæ sunt omnes nationes terræ. Et licet

Exod. 36. c
Gen. 16. d
Gen. 25. b.

mortuorum animalium exuuiæ sint pelles Salomonis, attamen magnam, ut dictum est, contegunt ab æstu & pluuia arcam, altare, & omnia utensilia tabernaculi, sancta sanctorum. Tabernaculis ergo Cedar, & pellibus Salomonis se comparando Ecclesia, de errore ad ueram fidem, ex mendacij caligine ad lucem ueritatis iustitiæ, de truculenta iracundia ad pacis tranquillitatem, ex defensione idolorum ad defensionem unius dei se transmigrasse ostendit: & profectus suos gradatim ad dei notitiam, filiabus Hierusalem exponit. Primo tabernaculis Cedar, Secundo

Gen. 22. c

cundo pellibus Salomonis comparando. Quia longe meliora pelles contegunt Salomonis, quam tabernacula Cedar. Illa enim ferocem, nigramque contegunt gentem: Pelles uero Salomonis, ea quæ Christi, omniumque sanctorum eius typum gerebant. In tabernaculis uidelicet Cedar, protegere docetur Ecclesia eos, qui adhuc necdum legis diuini sermone instructi sunt, aut gratia sacrosancti baptismatis emundati, quos fidei suæ luce protegendo inlustrat: In pellibus autem, ut diximus, magnæ contegi personæ monstrantur: quæ (gratia laboris) ad pristinam pulchritudinem repedauerunt, & de sancta conuersatione nunquam foras egrediuntur, imitando matris Ecclesiæ uitam (quæ se pellibus comparat Salomonis) ad instar pellium mortuarum, crucifigendo cum Christo carnem suam redigunt, quatenus possunt in se Christi similitudinem trahere. In cuius persona introducitur Salomon, qui pacificus intelligitur Christus, qui est Ecclesiæ pax: cuius si quis pellis meruerit esse, ipse proculdubio continebit in recessibus animæ diuina mysteria sancta sanctorum. Nanque Ecclesia aliquando ut tabernaculum Cedar, qui tenebrosus mœror interpretatur: quando utique de tenebris errorum suæ consolatione doctrinæ, mœrentes impios sub alas suas suscipit pœnitentes: quando ab imminente gladio protegit & defendit ad se confugientes. Et aliquando ut pelles Salomonis: tunc necessario, cum orthodoxos, & rotius scientiæ sanctitatis intra se continet uiros, quando misericordem, pacificum, recte iudicantem, sobrium, pudicum, mansuetum, uirginumque intra se gestat exercitum. Quando autem, ut diximus, maioribus uitijs occupatis mentibus immittente diabolo, in his quàm maxime, qui plebis dei probantur gerere principatum, intra se continet uiros, tabernaculis comparatur Cedar, tenebroso mœrori. Qui dum terrenis desiderijs detinentur, semper diabolo, cui in hoc mundo permissa potestas est, proximi fiunt. Cui quanto quis uicinior, tanto in illa forma qua creatus est ad imaginem dei, efficitur magis alienus. Qui ita consentientem sibi animam, ab illa gloria, creatoris similitudinem decolorat, solem se iusticiæ mentiendo, sicut iste sol uolubilis in plaga cœli, ubi uicinior terræ ambulat, incolas loci nigerrimos reddere comprobatur. De quo mysterio ut nos doceret spiritus sanctus, non nature, sed uoluntatis nigredine peccatorum infectos, sub Ecclesiæ figura, causam nigredinis filiabus Hierusalem reddente, exposuit, dicendo:

Nolite me considerare quod fusca sim: quia decolorauit me sol.

Ostendit utique non secum nigredinem à conditore esse formatam, sed nimia uicinitate diaboli fuisse adtractam. Nā qui se altissimo deo ad sim

ad assimilare, & in angelum lucis transfigurare non metuit, quomodo
 non etiam se solem iustitiæ mentiatur? animæ captivæ tollendo pul- 2. Cor. 11. c
 chritudinem naturalem; & superinduendo suam tetram adulteramque
 effigiem, perituram de coelo tradit. Ergo huius solis radijs inurentis
 bus, quæ antea fusca, creaturas & turpitudines pro creatore colendo,
 adorando, totis uiribus defendendo, in eis, quorum elata sapiëntia stul-
 titia reputata est: sed iam Christo credendo, in Apostolis, qui uere ua-
 lidissima membra Ecclesię sunt, & lucem recepit, & pristinam pulchri-
 tudinem reparauit per sanctum lauacrum baptismatis: quem Synago- Eph. 5. e
Titum. 3. b
 ga non recipiendo, a consortio Christi exclusa usque hodie, dolet Eccle-
 siam gentium introductam, & cæco furore persequitur, & expugnare
 conatur. Nam si quis de filijs Synagogæ se commodauerit ad sensum Rom. 9. g
Rom. 11. c
 Apostoli Pauli, docentis, quomodo Christi consortio supradicta nig-
 redinis macula abstergetur, statim in eum odia concitant & persecu-
 tiones: Et cum sint unius matris filij, siue Euæ, siue Synagoge, quasi exe-
 crabilem alienigenam & hostem expugnant & persequuntur, dolens
 scilicet, quod secretorum suorum delatorem ex se habeant impug-
 nantem: sicut in sequentibus demonstratur, cum dicitur:

Filij matris meæ pugnaverunt contra me: posuerunt me custo-

dem in uineis, uineam meam non custodiui.

Reddit ergo rationem, quam ob causam a filijs suæ matris impugne-
 tur: Quoniam inuenta meliore, traditam sibi custodiam uinæ suę de-
 reliquit. Quicumque ergo uerbo sapientiæ cuiuslibet philosophiæ fue-
 rit eruditus, qui a populo libenter auditur, uel cui docendi potestas
 conceditur, custos uinæ intelligitur. Vineam autem, populum appel-
 lari uel gentem, in multis scripturæ diuinæ locis reperies: ut illud in Psal. 79.
 Propheta: Vineam ex Aegypto transtulisti. Et in Esaiã propheta: Vi-
 nea domini Sabaoth, domus Israel est. Et in Hieremia genti Hebrææ Esa. 5. b
Hier. 2. d
 improperat deus: Ego, inquit, plantaui te uineam meam, quomodo
 conuersa es in amaritudinem uitis alienæ? Sed hic cum distinctione,
 suam, & non domini uineam se deseruisse ait: ut ostenderet ab ea quæ
 est domini doctrina, quam in prophetis suscepit mundus, omnem al-
 iam propriam esse doctrinam, & pro doctrina propria effici plebem
 doctoris. Et hac de causa, uineam figuraliter plebem appellari, quod
 ita necessarium habeat doctorem, sicut uinea cultorem uel custodem
 habere probatur. Et hæc custodienda dicitur tradi illi, qui in ea sapi-
 entior repertus fuerit: per hoc quod de iudicio seniorum uel proce-
 rum docendi accepit potestatem, & susceptam docendo custodit. De
 qua uinea lætitiæ fructum gaudens suscipiet. Et si sancte non uiuens,
 nec recte docuerit homines, amarissimum bibet impietatis fructum

supradictæ uineæ suæ, cum ante tribunal æterni iudicis tantarum ænimarum sacrilegio condemnabitur, quantas per se docuerit. Cuius quanto longius latiusq; auctæ fuerint per doctrinam uenenosæ pro-
 Math. 5. c. pagines, tanto & augmentur cruciatus. Nam sicut ille, qui fecerit prius, & sic docuerit homines bona, magnus uocabitur in regno cœlorum; ita & iniqui doctores gentilium, hereticorum, uel magicarum artium magistri, uel nunciij deorum, qui acutis sermonibus, & dialecticis syllogismorum conclusionibus ueritatem in mendacium uertunt, magni malorum magistri, in magna supplicia uocabuntur. Quorum quisq; derelicta tali uinea sua, in Christi uineam uenerit, & in ea sanissimis sermonibus, & uitæ sanctæ exemplo culturam impenderit, hunc persequuntur, contra hunc pugnant huius gentis homines; & inflammante diabolo, acutissimis contra eum uerborum iaculis concitantur ad pugnam. Cuius uox inducitur: Filij matris meæ pugnauerunt contra me: posuerunt me custodem in uineis: uineam meam non custodiu. Filij matris, id est, ipsius gentis, in qua fuerat doctor: qui filij qui dem sunt matris iuxta prosapiam generis seu religionis, in qua lætus doctrinam suscepit. Fratres autem dici non possunt, eo quod alieni & indigni a sancta religionis fraternitate, uehicularum uel mancipia se præbendo diabolo, in quibus diabolus persequitur sanctos, & diuersis dilacerat pœnis. Et eos crudelius & quàm maxime persequuntur, qui eorum impio consortio derelicto, ad Christi confugiunt fidem: Sicut factum est a Iudæis in Stephano, & in Paulo, uel in omnibus Apostolis Christi. Contra quos filij matris Synagogæ, stricto pugnauerunt mucrone. Et sicut de magno uiro Iustino Philosopho historia refert factum: Qui ex sua uanissima ad ueram philosophiam Christi dum conuertitur, & conuersus cum sancta religione contra gentiles, & quosdam filios matris Philosophos redarguit blasphemantes, callide in secreto uocatus, ab eis magistris interfectus est. Contra quem utiq; filij matris impiæ religionis, cum antiquam doctrinam deseruisset, usque ad sanguinem pugnauerunt. Hoc & multitudo martyrum a filiis matris suæ perpeffa probatur, secundum domini dictum: Tradet, inquit, frater fratrem in mortem, &c. Suam aut uineam dicit se non custodisse, quoniam cognouit eam dñi non esse, eo quod non suscepit Christum. Matrem uero non denegat, de qua natus est gente: quoniam maxima laus est, de incredula stirpe Christum negante, prædicatorem Christi egressum. Nam si Iudæus est, non negat Synagogam matrem, unde Patriarchæ, unde Prophetæ, unde Apostoli sunt procreati. De qua matre magnus se in uita, sacerdotalis proles Paulus extollit, dū pugnat contra filios matris, dicendo: Hebræi sunt, & ego; Israhelitæ sunt, & ego; Semen Abrahæ sunt,

Meminit huius d. Hiero. satis honorifice in de Eccles. scriptoribus.

Act. 6 & 7. Act. 9.

Math. 10. c.

2. Cor. 11. e

sunt, & ego. Si v̄o gentilis doctor est, nō negat philosophiā matrem, p̄ quam natus, uel adoleuit in sapientia huius mundi. Cuius exercitio, nō parē intelligentiā acquiritur in diuinis apicibus, quomodo mali doctores, gentiles, Iudæi, uel heretici impugnatores Ecclesiæ, suis periculis sauciantur. Cōuenit em̄ armatum custodem antiquis sapientiæ armis, cū quibus propriam uineam custodibat, ad dñi uineā transmigrare, quatinus resonante uitæ immaculatæ flagello, & splendente sermonis iaculo, inlæsam possit omni parte prædictam rectæ fidei uineā custodire. Duplicia em̄ sapiētiæ arma custodi uineę necessaria sunt. Huic præcipue, q̄ suam diruit, & ad dñi uineam cōuersus transiuit: Sanctæ scilicet conuersationis exempla, & sanæ doctrinæ sermones, simulq; astutia serpentina & secularis, ad simplicem sanctitatis candorem spiritalis columbæ: per quam, rationem de archanis rebus reddendo quarrentibus, & patienter iniurias sustinēdo, malos possit reuincere impugnatores. Cum ergo fuerit utrisq; armatus doctor plebis dei, diuinorū apicū, & mundanæ astutiæ sapientia, uicti, post pugnā necesse est ut cadant impugnatores Ecclesiæ: sicut per Apostolos læpenūero in alteratione fidei factū probat. Isti utiq; qui suam, & non dei uineam custodiunt docendo, mox uincunt̄ proculdubio, ut inchoauerint pugnam, quia proprijs uiribus confidunt. Ille aut̄ qui traditā sibi a philosophis uel autoribus hæreticorū uineā dereliquit, & ad uerā Christi uineam trāsmigravit custodiendam, ipse dominus Christus impugnantes eū expugnat: cui est honor & imperium in secula seculorum.

a Forte, telis, sequitur em̄ iaculo.

FINIS LIBRI PRIMI.

COMMENTARIORVM D. APONII

IN CANTICA CANTICORVM

LIBER II.

Ndica mihi quem diligit anima mea, ubi pascas, ubi cubes in meridie: ne uagari incipiam per greges sodalium tuorum.)

Post impugnationem & prælia, post multorum laborum desudationem, prolongasse a se queritur Christum, ut nos doceamur quanto desiderio, quantisq; lachrymis, post impugnationem uictiorum, post demonū pugnas, debeamus emendata & bona uita querere deum, ut nobis adiutorio suo iter ostendat, quibus a trōibus sustulti, ad consortiū earum animarū peruenire possimus, quas ipse dominus pascit, quas ipse accubare facit, cū quibus ipse præsens est semper; q̄bus opinor nullam iam luporū dæmonum subreptionē nocere, quas

e ij credo

credo nulli uicio carnali subcumbere, nec aliquo cōtagio addictas peccati. De quibus ipse dominus in Euangelio dicit: Oues meæ uocem meam audiunt, & sequunt me, & ego pascua bona do illis. Et quæ sint istæ dei oues tam necessarie, tam foetæ, tamq; amabiles, quas non angelis, non archangelis credit pascendas, sed ipse dominus pascat eas, beatus Paulus euidenter ostendit. Qui dum in ouili dominico, præceptis suis singulas ordinaret oues, suo consistere loco, hoc est, quid uxor uiro debeat, quid uir mulieri: quid pater filio, quid filius patri: quid frater fratri, quid seruus domino, quid dominus seruo. Vbi uero uentum est ad supradictas peculiarias, quas in claro meridiano lumine ipse accusantes custodit, nihil sibi super illis dicit in præcipiendo iniunctū ne gotij, dicendo: De uirginibus autem domini præceptum non habeo, consilium do, quasi misericordiam consecutus. De quibus in alio loco dicit: Qui autem Christi sunt, carnem suam cum Christo crucifixerunt cum uitijs & concupiscentijs suis. Habet ergo dominus noster Christus animas nimia sibi charitate coniunctas, quas in claro intelligentiæ uel dilectionis suæ meridiano lumine semper conseruat, quæ per innocentiam & mansuetudinem supradictæ integritatis, uel solerti uigilantia in scrutandis testimonijs eius, flagrantes amore diuino fuerunt: & quas non solum baculo proprio regit, sed & brachio constringere, & sinu portare prophetarum ore probatur. In quibus Esaias, Ecce, ait, dominus cum fortitudine ueniet, sicut pastor gregem suum pascet, in brachio suo congregabit agnos, & in sinu suo leuabit, foetas ipse portabit. Quas animas ego confidenter in illis intelligi dico, qui ueri philosophi coelestes effecti, relinquentes mundum cum delitijs & fallacijs & pompis suis, & heremi habitationem aulis regalibus prætulere, potius eligentes cum bestijs, & sæuissimis draconibus in desertis, quam cum nequissimis hominibus in urbibus habitare: & nimium sumptuosa illa impendia ciborum, quibus oneratus, diuersos languores terminando distenditur uenter, ad unius pulmentarij crudorum holerum, uel exiguum panis & aquæ usum redegerunt. Qui a tempore matutino, id est, initio credulitatis suæ, disciplinæ bonitatis, uel scientiæ legis diuinæ pascua, repleuerunt conceptaculum cordis sui, usque ad meridianum, hoc est, usque ad perfectum ætatis tempus: Nunc uero illum suprascriptum cibum, qui in tempore iuuentutis ardentissimo desiderio & minus mundano, in mentis recessu reconditus est, legendo, in claro intelligentiæ illius meridianoq; lumine recubantes, id est, reuolutes, ab omnibus immundis cogitationibus, presente dño Christo cōseruant. Vbi nullus turbidarum cogitationum clamor, nullius desiderio distentant, adulteri in ea nulla subreptio, nulla per uagatio

Ioan. 10. c

Ephes. 5. & 6.

1. Cor. 7. c

Gala. 5. d

Esa. 40. c

uagatio oculorum, ciborum nulla concupiscentia transcendit certum terminum constitutum: sed sola ibi pax iustitiæ, ibi solum silentium, cultus iustitiæ, requiescit, ubi domino præsentem, nihil aliud præter diuinos apices motu labiorum ruminando, imbuuntur. In quibus dulcissimis pascuis, in quo splendore meridiano, in quo umbraculo refrigerij, post prælia illecebrosa uitiorum, post multimodas daemonum pugnas, post malorum hominũ persecutiones, desiderat se deduci Ecclesiæ: in his duntaxat, qui ab hac gloria pcul sunt, dicendo: Indica mihi quem diligit anima mea, ubi pascas, ubi cubes in meridie: ne uagari incipiam per greges sodalium tuorum. Docemur igitur nunc, quæ admodum miles, quàm diu in acie constitutus, stricto mucrone deceritat, nec cubile recubandi secure, nec cum rege miscere colloquia illi cõceditur: Ita & anima, quàm diu impugnatur stimulis uariarum tentationum, quàm diu calumniosis litibus incurfatur, quàm diu blasphemijs plena hereticorum uel gentiliũ concertatione defudat, quàm diu incentiuis desiderijs agitatur, quàm diu corporis mortem pro iustitiâ inlatam erpauescit, quàm diu non concupiscit dissolui & esse cum Christo, ad supradicta pascua, & peculiare meridianum cubile, perspicuum intelligentiæ lumen (ubi uberib. inhiando præsentem domino, sermo eius uirtutem saporis ostendit) peruenire non poterit. Vide itaque ordinem huius carminis, quod ut nubunt sponsæ, cecinit spiritus sanctus. In quo sacramento docemur, nõ nobis hoc tantum sufficere ad uitam æternam obtinendam, quod baptisinate à sordibus præujs peccatorum deloti, quod osculum Christi per corporis eius & sanguinis gustum anima nostra suscepit, quod in cellaria notitiæ scripturæ diuine introducta est, quod directionem fidei, ut Apostoli tradiderunt, retinet inconcussam, nisi semper ea, quæ operata est bona, postponat, & inhiando ad ea quæ necdum perfecta sunt, petendo, quærendo, pulsando, totis uiribus extendatur. Non enim uult alium quenquam socium amoris deus in anima hominis: Sed in tota uirtute eius, in toto corde, & in totis uisceribus eius, solus obtinere desiderat principatum. Et in trino opere eius, cogitatione, uerbo, factoque, solus discurrere delectatur: Sicut trino mysterio se in decalogo diligi iussit. Dicendo enim: Diliges dominum deum tuum in toto corde tuo: cogitationem sibi hominis, uelut palatium intitulauit. Dicendo: Et in tota anima tua, sermonis sibi eius singularem laudem sacrauit. De qua dicitur in Propheta: Ego dominus, laudem meam alteri nõ dabo: & nec laudem meam sculptilibus: quæ sola utiq; sermonis obtinet potestatem. Dicendo uero: In tota uirtute, quis ignoret operam hominis nominasse: quæ pro sua uoluntate sibi uult semp totam impedi: sicut ipse ait in euangelio: operam

Philip. 1. c.

Deut. 6. a
Math. 22. d

Esai. 42. b

Ioan. 6. d Operamini opus quod non perit. De quo itidem Apostolus commo-
 1. Cor. 10. g nuit: Quicquid agitis, inquit, siue māducaetis, siue bibatis, siue aliud qd
 faciatis, omnia in nomine domini facite. Quod si omnia in nomine eius
 iussā sunt fieri, nulla reliquit opera, quæ nō in eius nomine faciat: Imo
 Nuptiæ à sacerdo- & ideo nuptiæ etiam à sacerdotibus Christi benedicuntur: & sine ma-
 tibus benedictæ. cula thorus, lege diuina pudicorum coniugum à Solomone laudatur.
 Qui ergo ut iussum est, in toto corde, in tota anima, & in totā uirtute
 diligit deum, nullum in se officium membrorum uacās relinquit pec-
 cato, nullum iræ, nullum cupiditati, nullum mendacio, nullum cheno-
 doxiæ, nullum libidini. Præoccupauit enim totum habitaculum men-
 tis suæ latissima dei dilectione: & operante diabolo multas obstaculo-
 rum formas, propter creatorem totis uiribus calcando transcendit: &
 nihil tam bonum in hac uita, nihilq; iucundius ducit, nisi deo soli inde
 Psal. 71. sinenter coniungi: Sicut dicebat propheta: Mihi autem adhærere deo
 bonum est, ponere in domino deo spem meam. Vbi igitur hæc omnia
 operata à perfecta anima fuerint, & amorī Christi nulla dilectio hu-
 ius mundi fuerit anteposita, tunc magna fiducia, & ardentissimum de-
 siderium nascitur inquirendi ea etiam quæ sunt occulta: & habitante
 1. Cor. 2. c. in recessu mentis suæ spiritu sancto, qui omnia scrutatur secundū A-
 postolum, alijs proculdubio inuisa & inaudita, quæ adepta est perfe-
 cta anima, reuelauit: cuius uox præsentī introducitur loco: Indica mi-
 hi quem diligit anima mea, ubi pascas, ubi cubes in meridie, ne forte
 euagari incipiam post greges sodalium tuorum. Sicut ergo oues sine
 pastore, & sine bono pastore subsistere minime possunt: ita docuit præ-
 sentī loco, animam sine notitia rectę fidei, in qua creator noster, in qua
 æterna trinitas probatur consistere, & sine adiutorio diuinæ protecti-
 onis, nec uitam æternam adipisci, nec à diaboli moribus liberari. Hęc
 proculdubio pascua sponsa desiderat adipisci, quę in domini nostri le-
 su Christi incarnatione ostensa sunt, ubi credentiū animæ pascuntur
 floribus, uernante campo dulcissima euāgelica doctrina, sicut prophe-
 1. Ezech. 34. d tatum est per Ezechielem, domino ipso dicente: Ego requiram oues
 meas, & congregabo eas de cunctis montibus, & non erunt ultra in de-
 prædationem bestiarum, & ego pascam eas, & ego accubare eas faciā,
 & seruus meus Dauid pascet eas iustitia & doctrina. Vbi unaquæq;
 anima, pro capacitate sensus sui, quanta uoluerit pascua miri saporis,
 currendo decerpit. Vbi post ardentis nequitie solis æstus, sub tegmi-
 ne defensionis crucis, in perspicuo intelligētiæ lumine, dei hominisq;
 societate, agnito redemptionis mysterio, à diaboli impetu, qui solus me-
 titur, defenditur. Manifesta (ta) est autem omni terræ, ubi pascua sang-
 doctrina Apostolorum principi reuelata est Petro, dum interrogan-
 te Christo

te Christo respondet: Tu es Christus filius dei uiui, qui in hunc mundum uenisti. Ecce quomodo oues aliquando ad uocem ueri pastoris, pascua uitæ æternæ in Petro inueniunt: & ideo Petrus tantis laudibus coronatur, cum ei dicitur: Beatus es Simon Bariona, quia non reuelauit tibi caro & sanguis, sed spiritus patris mei, qui in cælis est: quia ita ore eius, reuelante spiritu sancto, gloriosa pascua, & requiei sempiternæ, uitæ cubilia, ecclesie indicata sunt, ut iam non ultra per malos & alienos greges uel pastores uagetur, eo quod miram sententiam protulerit respondendo, quæ nullius, nisi solius notitiæ erant indiuidue trinitatis. Etenim hic euidenter cœternæ personæ monstrantur, qui uenit, à quo uenit, & quid reuelauerit Petro. Nam sicut terra solis calore & pluuia, pascua iumentis, uictumq; hominibus germinare ad uitam præsentem probatur: Ita & dei filius in aduentu suo, manifestando clementissimam trinitatem, uitam dedisse animabus credentibus comprobatur: sicut ipse Christus ait: Pater quos dedisti mihi, dedi illis uitam æternam. Et quæ sit uita quam dedit, in sequentibus declarauit: Vt cognoscant, inquit, te uerum & uiuum deum, & quem misisti Iesum Christum. Ista pascua non uidet anima, nisi quæ uestigia Petri, credendo et confitendo, fuerit prosequuta. Ista pascua non uidet Iudæus, neq; gentilis, neq; omnis hæreticus, qui non sequuntur pastorem, quem princeps pastorum Christus, mundo uicariū dereliquit, dicendo: Si amas me, pascue oues meas. Omnis namq; anima, quæ nõ humiliter petendo, quærendo, pulsando, hæc sæpe dicta inuenerit pascua, & iuncta non fuerit dominico gregi, foris caulam rectæ fidei exclusa aberrans, ubi cunq; audierit uocem falsorum pastorum passim discurret, ita, ut modo ad unum gregem philosophiæ dogmatis auditorem iungatur, nunc ad alium: qui innumerabilium peruersorum dogmatum inuentores magisterio dæmonum extiterunt: qui cum boni creati essent à conditore, proprio libertatis arbitrio in maliciam tyrannidis sunt cõuersi, & contra salutem hominum quotidie inflammantur. Ideoq; Prophetis docentibus, falsos ut pellant prophetas, qui cõtraria mentirentur, & ea quæ hominibus mortem perpetuam generarent: quærentibus per insitam sibi rationem naturæ philosophis creatorem, innumerabiles secuti sunt inter eos, & genias uerborum in miserunt: & pro summo bono, id est, summo deo, quem quærere conabantur, tot eos blasphemias docuerunt, quot greges philosophiæ repererunt in mundo. Veniente autem uero pastore Christo, qui perditum quæreret, ægrotum sanaret, contrafactum alligaret, ijdem hæreticorum autores ad iugulandas animas se præparauerunt: quorum doctrina diuersi greges animarum, sub diuersorum pastorum manu, propria uoluntate redacti sunt. Qui dū

Math. 16. c

Ioan. 17. d
Ioan. 17. aPetrus Christi
uicarius.
Ioan. 21. fEsa. 61. a
Luc. 4. c

d sint

Math. 24. a

sint angeli refugæ, ausu temerario Christos se facere præsumpserunt, qui, Christo per Apostolos animas ad paradisi montem uocâte, id est, ad notitiã, quomodo debeat intelligi cœterna potentia trinitatis, ar-
 matis quodammodo hæreticorum uerbis, uel inani philosophia gen-
 tilium, in inferni foueam retrahunt per momenta. Quod periculu me-
 tuens sponsa ne incurrat, precatur sibi gregem electorũ, ubi pascatur
 sana doctrina, indicari, quẽ ipse Christus pascit: ne semel aberrans pfe-
 cta aia de grege Christi, diuerse de eius diuinitate, uel incarnationis my-
 sterio sentiendo, per greges apostatarũ angelorũ discurrat: quos error
 hereticę prauitatis per Basilidem, Valentinũ, Photinũ, Apollinarem,
 Macedonium, Eunomium, Montanum, Cataphrygam, Manicheum
 Arriũ, uel p oēs hæresiarchas cõgregauit. Qui hac de causa sodales ap-
 pellant, q̃ unusq̃sq̃ eorũ, dæmonum uicarius uel collega per supbiam
 effectus est: & q̃ oēs hi, cibos doctrinæ, apud sensum suũ (de q̃ cuncta
 metitãdo promũt) deceptis animabus preparatos, singuli ad unã men-
 sam, legis diuinæ testimonijs male interptatis, deferunt comedendos.
 Propria em̃ pulmentaria ad unã mensam multi propter commune cõ-
 uiuium deferentes, ab antiquis sodales sunt nuncupati. Ad quorũ com-
 parationẽ, malorũ dogmatum inuectores, sodales, Christi Ecclesia ap-
 pellauit: qui dulcĩa uerba sanctę scripturæ, uenenosis sensibus suis infi-
 cientes, diuerso sapore letali inter se uariante, unius mortis æternæ cõ-
 uiuiũ præpararunt aiarũ. De q̃bus dicit propheta Esaias: Vg̃ illi, q̃ ci-
 bat amicũ suum, mittens fel in escam eius: quorũ magistri dæmones, dũ
 angeli boni creati sunt, & sup singulas nationes positi sunt agere prin-
 cipatũ, in supbia eleuati, unamquãq̃ mentẽ uel animũ, fellita doctrina
 criminibus inretire festinãt. Quas per uitia carnis & cupiditatem pui-
 derint se supplantare nõ posse, puerli dogmatis uenenofo poculo peri-
 munt, ne soli in æternis supplicijs cruciant. Talia ergo pascua quę præ-
 parãt sodales, perfecta anima formidans incurrere, Christi ueri pasto-
 ris uocem audire precat, ne euagando, letali eorũ contagio sauciet: q̃ cõ-
 tingentes se insensibili inficiũt morbo. Quibus Apłs nec in salutatiõis
 iubet uicinitate coniungi, dicendo: Hæreticum hoẽm, post unam & se-
 cundã correptionem deuita: & uæ illi qui dixerit: cõmunica operibus
 illius. Hæc igit̃ consortia ne incurrat perfecta anima deprecãt, ut nos
 bis, qui Ecclesiæ filij sumus, ne hæreticorũ consortia incurramus, exem-
 plum pingeret deprecãdi, ut inter oĩa quæ præcepit deus, maxima cu-
 ra sit deum supplicandi, quatinus nobis illarũ personarũ consortia tri-
 buat, in q̃bus Christus redẽptor noster, rectæ fidei cibo doctrinæ suę,
 in se credentium aias pascit: & quarũ mentibus humilitatis uel mãsue-
 tudinis, uel castimonie nemorosus meridians cubilibus delectatur. In
 alia

Iob. 13. a

Abac. 2. c. hæc ha-
 bentur, non apud
 Esaiam.

Tit. 3. c

alia enim peccata quicumque incurrit, aberrans a dominico grege, citius monitis salutaribus ad ouile Christi poterit reuocari. Hæreticorum autem uestigia anima quæ fuerit consecuta, aut uix, nimium uulnerata, aut nunquam omnino ad ueritatis ouile reuertetur: quoniam tam diu labentia eorum dialectica arte composita doctrinæ itinera sequitur, quam diu occurrente mortis fine, ab spiritibus nequiarum, bestijsq; deuoretur. Et dum se opinatur quis summas scientiâs illius sequendo dogmatis ad trigisse, ab alia expugnatur: ultimo discipuli loco, in calcaneo reuocatur. Qui dum serui dæmonum, plausu uerborum gestientem eruditionem, dei eruditioni preponant beatitudinem conferenti, non per uiam dei patris, quæ est Christus, ambulant, sed per uiam cordis sui, quam diabolus fecit, in huiusmodi mentibus deambulando uel inhabitando, ad supradictos deueniunt greges: ubi infelix anima, etsi prima fuerat aliquando in scientia sancta, nouissima tamen deterior peis, quorum se magisterio subdidit, efficiatur necesse est. Ita ut si in illos greges deuenierit, ubi Valentinianus, Marcion, Basilides, uel Manichæus primi esse probant, necesse est ut in uestigijs eorum ambulans, in grege eorum contra se bellante in docendo euagetur: & in eo ubi Photinus uel Bonosius primi sunt, in multitudine falsorum Christianorum, non unum redemptorem totius mundi confitentium, uagetur: quos dicendo asserunt fieri, non de utero uirginis procedendo: sicut Salvatorem nostrum impio ore blasphemare non metuunt, nequaquam per diuinitatem, sed ex doctrina Christum nominari debere: qui tantam multitudinem Christianorum fieri per momenta confirmant, quanti reperti fuerint qui sermone doctrinæ, uel exemplo uitæ suæ homines ad uitam immaculatam potuerint prouocare. Si uero in eum peruenit gregem, ubi candor sacrosancti baptismatis, ubi adoptio filiorum dei, ubi dona sancti spiritus auferri possunt, reddi non possunt: non solum in uestigijs turmæ Arrii & Montani, eorumque similium uagatur, sed opinor huiusmodi animam truncato capite, in his solis uestigijs remanere, dum a capite Christo perdita fide diuisa, ultimis gehennæ ignibus deputatur. Quod malum omnem gentilem hæreticum, uel ludæum expectat, si minime per sensum rationabilem, quem a deo suscepit, agnouerit quid debeat rennuere, quid amplecti: sicut sequenti uersiculo sub sponsæ imagine, anima dei uerbo comonetur, cum dicitur:

Si ignoras te o pulchra inter mulieres, egredere & abi post uestigia gregum, & pasce hædos tuos iuxta tabernacula pastorum.
Hoc igitur quàm maxime ad eruditam legis diuinæ scientiæ animam respicit, ut post illa retrodicta lætitiæ cellaria ostensa, agnoscat se, cur

d n̄ uel

uel à quo creata sit, & quid eam maneat, si non circumspēte per mo-
 menta pulchritudinem suam, quam à dei filio suscepit, uel reparauit,
 seruauerit. In ænigmatibus ergo ut nuptialem cantilenam, & nihil
 historice in toto hoc Cantico agere spiritum sanctum, retro iam dixi-
 mus. Vbi non de terribilibus iudicij, non de pœnis impiorum, aut ali-
 quid simile est, sicut in alijs scripturis narratur: sed quasi amatoria uer-
 bi dei & animæ, dulci modulatione canuntur. Et si quid sinistrum in-
 repere animæ præuidetur, blanda commonitione docetur. Et necesse
 est, ubi figuris agit spiritus sanctus, nos allegoriæ omni modo deser-
 uire. Hic ergo mulier: noie omnium gētium, quæ in hoc mundo sunt,
 multitudinem nominauit: inter quas omnes nationes, ut regina orna-
 ta monilibus, legis uidelicet & sacrificiorum ritibus, quæ templo ue-
 lut sponsa thalamo utebatur, omnibus pulchrior gens Hebræa est no-
 minata: quæ in illa plebe, quæ Christum cognoscens, quasi legitimum
 uirum in propria domo suscepit, ubi Moyses famulus fidelis lauda-
 tur, Regina efficitur & sponsa: quæ agnouit se in figura omnia instru-
 menta ueteris testamenti portasse, & se de errore gentilium, ad baptis-
 mum per legem & sacerdotum officium ex Aegypto esse deductam:
 quæ dñm sub columna nubis in defensionē ab æstu incentiuorū dæmo-
 num, & in ignis columna in sancti spiritus forma præcessisse agnos-
 cit: per quem pater reuelat abscondita sacramenta: quæ manna in uer-
 bo carne factū, uitam hominibus conferente suscepit: quod multiplex
 est & minutum, statim diluculo colligendum, mox ut notitia eius inlu-
 xerit cordibus nostris, antequam ardor auaritiæ, antequam odor uan-
 næ gloriæ, antequam ardor libidinis exhalet in nobis. Nam ubi hi æ-
 stus increuerint mentibus nostris, panem illum coelestem, in quo dix-
 it dominus hominem uiuere, ad suam retractum naturam fugant à
 nobis, nec intra nostra uiscera eius uirtus manebit: Sicut sole orto,
 manna ad liquoris naturam reuertebatur: quod in arca testamenti
 incarnationem Christi præluxisse agnoscitur, et quatuor annulis Euā-
 geliorum, confixis duorum Testamentorum uectibus, & quatuor E-
 uangelistis, leuitis scilicet, collo in hoc toto itinere uitæ portatur. Cui-
 us solius uisio impetum fluminis mundanæ sapientiæ, ad fontis ori-
 ginem in Iordanis figura reuocauit. De qua idem Salomon dixit: Om-
 nis sapientia à domino deo est. Quæ in figura Iordanis diuisa in
 duas partes præfigurata est. Illa enim pars aquæ, quæ in mare ante
 faciem Arcæ delapsa est, illa uidetur Philosophiæ pars, quæ suo ob-
 stinato impetu, contempta prædicatione Christi, præceps impetu in
 infernum delabitur: Illa uero sapientum huius mundi turba, quæ
 ad fontis meatum recurrit, uel stetit in tumulto, ipsa proculdubio pu-
 re ag

Exod. 14. a

Exod. 13. d

Math. 11. d

Ioan. 1. b

Ioan. 10. b

Math. 4. a

Deut. 8. a

Luc. 4. a

Ioan. 6. d

Exod. 16. d

Iosue. 3. c

Eccli. 1. a

re agnito Christo, quasi ad caput fontis recurrens, ad sacerdotij honorem, & ad martyrij gloriam, uel omnium bonorum cultrix efficitur, instar Iordanis sublimatur ad cœlum: Quæ agnoscit, uniuersa quæ gesta sunt à protoplasto Adam usque ad Christum, in typo redemptionis humanæ omnia præcessisse. Illa autem plebs, quæ ista omnia agnoscere contempsit, hoc illi eueniet, quod presenti loco uox dei Christi minatur. Quæ dum Christum in propria uenientem suscipere renouit, tradita est sæuissimis regibus, de proprio solo lugens egressa, abijt post uestigia uariarum gentium gregum, uiolenter trahentium se, & pascitur doctrinæ suæ cibo, circumcisionem tenendo, siue legem Moyli, filios suos hœdos à sinistris segregandos, iuxta tabernacula pastorum: Horum proculdubio Regum uel Principum, in quorum regno & potestate tradita est: quorum tabernacula, ritus diuersarum religionum intelliguntur. Qui sicut pastores nuncupantur ab eo, quod populos circumspeditione sua, uel legibus monitis que, siue alicuius doctrinæ cibo pascant: ita & tabernacula eorum, templa & luci idolorum intelliguntur. Vbi ita credunt se habere confugium obsecrando cineres mortuorum, quemadmodum à tempestate sub frondium tuguria pastores brutorum animalium confugere adprobantur: quæ tabernacula moris est appellari. Et ideo iuxta tabernacula, & nō intra pascere hœdos suos supradicta gens memoratur, Quia cum uidetur idololatrijs minime deseruire, tamen similes filios pascit: quos nesciet Christus in die iudicij. Et cum se extollit legem Moyli, & ritum circumcisionis custodire, iuxta est impietatem eorum, qui idola colunt. Quicumque enim non confitetur Christum uerbum patris, uir tutem patris, sapiētiam patris, dexteram patris, cū sinistris deputabitur. Sic igitur & pastores, qui propter lucra præsentia, peruersa doctrina profitentur se animas pascere, qui in superbia eleuati, in iudicium diaboli inciderunt: ubi erit fletus et stridor dentium. De quibus dicit deus per Ezechielem prophetam: Væ pastoribus qui pascunt semetipsos, qui turpia lucra, & uanæ gloriæ laudem sectando, à principe bono pastore Christo recedentes, conuersi sunt in uaniloquium, & de fundata domo fidei super petram, egressi, fecerunt sibi tabernacula, quæ non erubescant singuli suo nomine ecclesias appellare: Et in tot partes scindunt unum gregem Christi, quot in toto mundo scismata & hæreses numerantur. Et in tot membra unum pastorem diuidere moluntur, quantæ diabolicæ doctrinæ, & quot hæreticorum auctores surrexerunt: cum dominus noster Christus dixerit: Unus grex, & unus pastor: Et dixerit: Super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam. Qui agnos quidē de grege domini nostri Christi suæ uocis doctrina

Ioan. 1. b

Math. 23. c

1. Timo. 3. b
Math. 8. bEzech. 34. a
Hiere. 23. a

Math. 7. d

Ioan. 10. e
Math. 16. c

in opera seminandi requirit: Secundum ea, quæ dominus ad Moysen præcepit indicanda filijs Israel, quando, uel quam ob causam debeat a coitu coniugis abstineri: & crimine condemnari, quisquis menstrua mulierem contigerit. Quorum præceptorum cõtemptores necesse est ut in sua sobole erubescant. Hæc a deo præcepta sunt, ut non ignoret plebs Christi, quam suo sanguine decorauit, non in passione ignominia, sed ad sanctam posteritatem homines dispari sexu, masculini & feminini, in quibus imaginem suam & similitudinem posuit, esse creatos. Gen. 1. d Nec ignoret similem quidem habere ordinem generationis cõceptus cum pecoribus secundum carnem; sed in anima porro sublimiore sensu & ratione præcellere, & eam iam formato corpore in utero, mitti, & non cum semine, sicut animalium animæ de prauo uiscere effundi. Nec ignoret se imaginem & similitudinem creatoris non in corpore, sed in anima possidere. Nec ignoret animas, quæ inter alias simpliciores sunt, & quibus credulitas sufficit, ore tradita sacerdotum: Quia quod potuit orando, postulandoque a deo adquiri, potest per ignauiam, insidiantem diabolo deperire: sicut multorum regum Israel tradunt exempla. In quibus legitur aliquantos bona initia habuisse, et pessimum finem. Si qua ergo huiusmodi anima, quæ monetur ne se ignoret, & pulchrior inter alias conlaudatur, semel de caula rectæ fidei, de grege qui pascendus traditur Petro, fuerit egressa, incipiet post uestigia gregum peruersi dogmatis, de unius in alterius gregis septa discurrere. Et ita fit, ut quicumque unam & ueram doctrinam deseruerit, quotidie multas & falsas nouarum uocum doctrinas inueniet. Et qui forsitan caput erat gregis Christi, nunc in alienis gregibus cauda efficitur: sicut per Esaiam Esa. 9. c. asseruit dominus dicendo: Propheta loquens mendacium, ipse est cauda. Omnis enim, qui in populo rectæ fidei est, & si inferiore loco uel ordine sit, rectam tamen fidem tenendo proculdubio caput est: a quo capite si recesserit, quamuis magnus inter hæreticos uideatur, loquendo mendacium, cauda efficitur. Et iam non ut ouis, quæ uocem dei audiatur, sed uelut capra oberrans, uestigia peruersorum gregum sequendo, efficitur. Quo modo qui ueritatem in mendacium uertit, circa inuitales quæstiones ægrotat, & auditores, quos maledicendo nequiores generat, quasi hædos iuxta tabernacula pastorum dæmonum, qui sunt auctores Hæreticorum, uenenosis assertionum flosculis pascit. Quis autem sapientium poterit ignorare, inuētores, doctoresque hæreseos, tabernacula dæmonum esse. In quorum mentibus dæmones, uelut in tabernaculis, reqüescere delectantur. Namque sicut bonus pastor Christus, animam suam tradendo in mortem, gregem sibi adquisiuit, quem Petro pascendum cõmendat: ita & mali pastores dæmones, per suam damnationem animarum

Exod. 19. c
Leuit. 20. c

Gen. 1. d

Ioan. 21. d

Esa. 9. c.

Ioan. 10. c

Rom. 1. c
2. Tim. 2. d
Tit. 3. c

Ioan. 10. b

Ioan. 21. d.

marum congregant greges, cum quibus in æterna morte damnantur. Sunt ergo perditorum gregum pastores supradicti, tabernacula uero illi, in quibus primum hæresim loquitur satanas: greges autem auditores uel amatores eorum; in quibus gregibus non agni generantur, ut retro dictum est, sed hædi: quos anima ad omne decus creata, pascere dicitur, si ignorauerit se. Certum est enim per Christi doctrinam, in qua uerus deus, uerusque creditur homo, agnos generari ad dextram in die iudicij conlocandos, ad sinistram reprobatos gehennæ ignibus deputandos. In quorum consortium adgregandam minatur dei sermo perfectam animam in sapientia uel scientia, si ignorauerit omnia sepe dicta, quæ in ea creator contulit per naturam, eam ad suam imaginem et similitudinem fabricando, eam sensu & ratione ditando: per quæ sciat adpetere bonum & respuere malum, per quem rationabilem sensum creatori suo præbeat auditum, contemnat diabolum, deo se præbeat uehiculum humilitatem diligendo, diabolum fugiat nequissimum ascensorem execrando superbiam. Nam unusquisque ascensor, ad suam possessionem uel patriam quasi uehiculum quem ascenderit ducit: Deus uidelicet ad cœlorum regnum, Diabolus in infernum. De his enim duobus ascensoribus euidenter declarat scriptura diuina, Deus siquidem ita dicere legitur per Esaiam prophetam: Super quem requiescam, nisi super humilem, & mansuetum, & trementem sermones meos: De diabolo uero ita præcipitur per Salomonem: Si spiritus, inquit, potestatem habens ascenderit super te, locum tuum ne dimiseris ei: hoc est: si ascenderit per cogitationem cordi tuo hortando ad crimen, arbitrij tui stabulum, bonæ uoluntatis locum, crimine perficiendo ne dimittas. Quantumuis enim calcium suorū stimulis intra stabulum boni propositi animi latera in cogitationibus uerberet, nequaquam tamen per campos scelerum habentis eius, uerberibusque acta, crudelissimi exempli sui innocenti importabit interitum: Sed laudis frena reparatis uiribus, deum protectorem suscipiens, iugalis effecta spiritus sancti, quæ possit, imo quæ mereatur ægrotantibus (cæteris) animabus cœlestem medicinam perferre: simplex facta illis, quos dominus Christus bonos per ciuitates uel castella miserat ad predicandum. De quibus Abacuc: Ascendes super equos tuos, & quadrigæ tuæ salus. Quos Apostolos uel Euangelistas intelligi, nullus sapiens dubitabit. Hæc ergo sæpe dicta perfecta anima, uoce sponsi terribilibus admonitionibus conturbata, cum dicitur ei: Si ignoras te o pulchra inter mulieres, hæc & hæc uenient tibi: Porro melior esse effecta ostenditur, in pulchritudine, in potetia, in uelocitate. Nam cui prius dictum est pro ultima nota: si te ignoras, pasce hædos; nunc eius pulchritudo, uirtus, & uelocitas sic admirabilis facta

Math. 25. d

Gen. 1. d

Esa. 66. a

Eccles. 10. a

Luc. 8. a

Aba. 3. b

facta est, ut magnis similiter personis, in quibus ipse sedet & equitat Christus, quantum eam humiliandam minatus est si se non agnouisset, cur, uel a quo sit creata, tantum laudibus digna est exaltari, postquam salutaribus monitis erudita, proficit in melius, dicendo:

Equitatu meo in curribus Pharaonis adsimilauit te amica mea. Ut nos doceremur quantum dei correptio ualeat, siue illius quem sua uice ordinat Christus. Habet equos, habet equites, habet & currus dominus Iesus Christus quibus uehitur. Magnus ille Helias propheta euectus est curru quasi ad coelum: Equites aduenerant in auxilium contra Assyrios Heliseo in Samaria: Equos uidit missos perambulare omnem terram Zacharias propheta. Quibus amicam suam, id est, perfectam animam, dei comparat sermo. Equi autem qui praedicti sunt, uidentur mihi uertutes esse angelicae: in quibus ante incarnationem domini uehebatur spiritus sanctus multipliciter: quia secundum ipsius saluatoris sententiam idem dicentis, deus spiritus est, & spiritus ubi uult spirat. Quibus equis sociati conuinctique intelliguntur Apostoli, simul & illi, qui succedunt in eorum locum uel ordinem: qui sedentem super se spiritum sanctum, multiplicem gratiam impertientem, portant deum in corpore suo: & discurrunt, non quo uitia traxerint & diabolus, persuadendo illecebram: sed quocumque ducti fuerint eius habenis, confirmante Apostolo Paulo: Quotquot spiritu dei aguntur, id est, ducuntur, hi filii dei sunt, glorificantes & portantem dominum in corpore uestro. In quibus ascensorem dominum Iesum Christum, uel spiritum sanctum, et omnibus gentibus medicinam portaturum, in eis, cum de eius aduentu caneret, propheta Abacuc (ut retro iam dictum) adnuntiavit. Ascendes, inquit, super equos tuos, & reliqua. In quibus equis uel quadrigis sedens Christus redemptor noster, loquens in Apostolis, acutissimo gladio uerbo suo, expugnat exercitum daemonum, qui super impios reges uel philosophos, magicarumque artium doctores equitabant, & de singulis, secundum uirium qualitatem, currus, equos, uel arma fecerunt: per quos suo creatori bellum inferre adtentabant, deorum sibi nomina usurpando. Sed redemptori nostro triumphanti per crucem, omnes currus & equites, omnisque caterua principis mundi cessisse probantur: qui sibi de populo captiuo (ut diximus) currus & equites & arma fecisse comprobant. Et quicquid inuisibiliter ante eius aduentum moliti sunt, nunc in eius passionis triumpho, per Iudam & principes sacerdotum, per scribas, & Romanam cohortem militum, uisibiliter exercuisse monstrantur. In qua turma aereum potestatum, proculdubio princeps mundi ductor fuisse monstratur: qui per crudelissimos persecutores supradictos, ita Apostolica castra turbauit, sicut carnis

Exod. 14. b
e Pharao

4. Reg. 2. b
4. Reg. 6. d

Zach. 6. a

Ioan. 4. d
Ioan. 3. a

Act. 2. a
1. Cor. 6. d

Rom. 8. c

1. Cor. 6. d

Abac. 3. b

Math. 26. e
Marc. 14. e
Luc. 22. e
Ioan. 18. a

Exod. 14. b

Pharao, populum Israelem cum curribus & equitibus persequendo; Israel castra turbasse refertur. In hoc ergo praelio tam funesto, uidentur mihi principes sacerdotum, equorum & curruum uices egisse: qui primi in tanto scelere cucurrerunt, & post se omnem crudelium turbam pro curribus traxerunt, clamantes: Crucifige, crucifige talem. De quibus currus fabricasse probatur aërius Pharao diabolus: super quos sedens, domini corpus in mortem egit. In quo curru cariosum fragilemque temonem Iudam aptauit, primum omnium laqueis confringendum. Hi enim qui multitudine criminum nimis uolubiles sunt in malicia, cursus Pharaonis principis mundi effecti sunt. In quibus princeps mundi cum suis ministris in malis operibus equitabat: siue hoc de retrodictis philosophis intelligas, siue de crudelissimis regibus, uel de magicarum artium inuentoribus, siue de illis qui dominum Christum egerunt in crucem, siue de his qui eius martyres diuersis trucidauerunt tormentis. Nunc autem redemptore nostro domino Christo pugnante, et uincente principem mundi cum exercitu suo, liberati de manu eius, Apostolorum collo doctrinae tracti, dominum portant. Et in quorum mentibus immundi spiritus insidere consueuerant, equitantes per facinorum campos, nunc domini equi effecti per gratiam regenerationis, spiritum sanctum uehere comprobantur: Per quos, mox ubi in insidijs inuenerit inimicum eorum qui adhuc paruuli sunt ad peragendum bellum, sub currus, uel saepe dictis equorum proculcat uestigijs: Sub eorum scilicet, pro quibus orat beatus Paulus apostolus dicens: Deus dominus noster conteret satanam sub pedibus uestris uelociter. De quorum ceruicibus deiecto iniquo sessore, iubentur domino se praebere uehiculum, cum ait: Glorificate & portate dominum in corpore uestro. Per quod sacramentum redemptionis nostrae coepit aërius Pharao suis curribus conteri in cunctis adinventionibus & calliditatibus suis, dum sapientia mundi a suis quibusdam philosophis uincitur: qui uelocitate sapientiae cursum mutauerunt potius quam amiserunt. Mutatis enim doctoribus (apostolis) uelocissimis daemoniacis equis, uelociores necesse est efficiantur: & mutato magno sessore praedicto, magni efficiantur equi. De illis ergo potestibus in malicia, qui per doctrinam ipsius credentes liberati sunt a malo sessore, portant spiritum sanctum. Et in quibus solebat sedere Pharao (qui disperdens uel dissipans eos interpretatur: qui utique princeps intelligitur mundi) nunc uehitur in eis princeps coelestis militiae Christus. Et quos consueuerant autores uitiorum, ministri antichristi, trahere per saxosa conuallia criminum, nunc a potentibus & mansuetis equis Apostolis, uitae exemplo, & sana doctrina trahuntur per iustitiae campos: In quibus rote sunt uoluntas & ratio nabilis

Math. 27. c
Mar. 15. b
Ioan. 19. c

Rom. 16. c

1. Cor. 6. d

nabilis sensus, temones agens officium: per quem aut Pharaonis, aut Christi unusquisque efficitur currus. Et quam sint splendidi, ueræ conscientiae auro obtekti, quam refulgentes in omni sancta conuersatione hi, qui ex Pharaonis Christi effecti sunt currus, euidenter agnoscitur, ubi eos domini equi trahere adserantur. Quibus etiam pro sublimi laude animam suam adsimilat Christus dicendo: Equitatu meo, & reliq. Quam plebem ostendit per omnia similia bella perpeffuram in Apostolis, uel in eis, qui currus effecti sunt dei. Et similem eam gloriam post triumphos manere, in se domino Christo uel spiritu sancto multiplicis gratiae largitore: cui est gloria in secula seculorum.

FINIS LIBRI SECUNDI.

COMMENTARIORVM D. APONII
IN CANTICA CANTICORVM
LIBER TERTIVS.

Quam pulchræ sunt genæ tuæ, sicut turturis.

Post oscula sancta suscepta, post omnem lætitiã retro dinumeratã, post pugnam prædictorum filiorum matris, post agnitionem sui, cur, aut qualis, uel a quo creata sit, post uirtutem equitatu dominico comparatã, nunc initia pulchritudinis præ cæteris membris a genis Ecclesiæ nosci docemur: & hæc pro magna laude turturi comparatur: ut per ænigmata habitatione eius a perturbatione seculi istius tumultuosa, prolongandã ostenderet. Hæc enim pulchritudo genarum (quæ castitatis rubore, & uerecundiæ candore decoratur) faciei Ecclesiæ, duo contraria quam maxime probatur habere, hoc est, frequentiam populorum, & cupiditatem præsentium rerum, adpetendo plus quam necesse est. Quod si ad magisterium formicæ ad ultimam notã doceendus mittitur piger, qui peccatoris futuram uitam non cogitantis significat figuram, nihil mirum, si eorum persona, qui faciem Ecclesiæ exornant, turturi comparetur: quæ sola præ cæteris auibus remota a frequentia hominum diligit incolere loca: & ibi construit nidũ, educatque pullos, ubi hostis eius aut nunquam, aut uix habet accessum. Quo utique fugiendo malorum consortia, respuendo quicquid pretiosum in presenti cernitur uita, sancta anima, quæ amica a uerbo dei appellatur, eo modo cognoscitur facere coelestem prolem doctrinæ suæ sermone genitam: & uitæ exemplo nutritam transmittit ad coelum. Nam tur-

e ij tur.

tur, de qua sermo præcessit, tantæ castitatis ab eis, qui naturas autum descripserunt, esse narratur, ut præter unum coniugem nesciat. De quibus si alter defectus fuerit, alteri iam nunquam alia societur: sed in omni uita proprium coniugem amissum desiderando requirit. Cui ergo per castitatis & uerecundiæ decorem Ecclesia in genarum pulchritudine congrue comparatur. Hæc quidem secundum ordinem historiæ dicta sunt: sed opinor præcelliosem sensum in hac comparatione latere. Nam mihi uidetur illius turturis pulchritudini genas Ecclesiæ comparari, de qua in octogesimo tertio Psalmo Prophetata dicit: Etenim passer inuenit sibi domum, & turtur nidum sibi, ubi ponat pullos suos. Vbi figuram spiritus sancti in passere, & immaculatæ carnis adsumptæ, in turturæ nominatam, nemo sapiens ignorabit. Tunc uidelicet Ecclesia in genis, quæ oïbus in propatulo sunt, & bonis & malis, ab utrisq; pulchra laudatur, quando adsumpti hominis Christi per castitatis maxima bona quantulumcunque in similitudine traxerit. Tunc pulcherrimum totum Ecclesiæ corpus cernitur, cum uerecundus genarum aspectus, per pudicitæ gloriam ab impijs admiratur. Tunc enim imagine uirtutis ab hostibus suis castitas prædicatur, cum eam impugnantibus uincere non potuerint. Nam sicut membra, quæ sunt in capite, si pulchra fuerint, cæterorum membrorum, quæ uestibus conteguntur, sceditatem excusant: Ita & illi, qui per sacerdotalem honorem, membra capitis Ecclesiæ esse noscuntur, plebis negligentæ sceditatem, sua castitate decorant. Et e contrario, nihil tam deforme, tam abiectum in Ecclesiæ corpore, nisi cum in supradictis membris turpissima uita uel fama cernitur. Et quia sancta Ecclesia in suis doctoribus, castitate & uarietate uirtutum, turturis, id est, Christi, imaginem imitatur, necessario ab ipso laudatur dicendo: Quàm pulchræ sunt genæ tuæ sicut turturis; Sequiturq;

Collum tuum sicut monilia. Catenulas aureas faciemus tibi, uermiculatas argento.

In collo mihi uidentur laudari, qui uerbo ædificationis paruulos instruunt ad salutem, qui spiritalem cibum sermonis, ad cætera corporis Christi membra, quibus credulitas sola suffragatur, quæcunque obscura interpretando, transmittunt. Qui per doctrinam auream, & per exemplum uitæ gemmeum, in Ecclesiæ collo ostenduntur. Monilia namq; gemmarum ornatus dinoscitur. Sed ut pulchrior fiat earum aspectus, auri materiam necessariam habent; per quam connexæ, in suo teneantur loco. Hoc & ipsum naturæ nostræ ingenium, quod in similitudine gemme de lapideo corde exciditur, necessarium habet fulgentissimum sancti spiritus adiumentum; per quem noui & ueteris testamenti

stamenti uerba legis diuinæ, quæ prænuntiauerunt uel ostenderunt saluatorem mundi uenisse, cōcatenata, quasi una ueritatis catenula sermo effectus, gemmeis animarum transiectus mentibus, per concordiam fidei, per unanimitatis sensum, Ecclesiæ collum decorat. De quibus uerbis uel sensibus nūc spiritus sanctus ait, immo trinitas ipsa inseparabilis, ad prædictam animam. Id est, inter ipsa prophetica ab spiritu sancto manantia aurea uerba, quibus circumdatæ animæ, pulchrū præstant aspectum, argenteus sensus intelligentiæ rationalis emicet interfectus (qui sermo prophetiæ conceptioni, qui natiuitati, qui passioni, qui resurrectioni, qui ascensioni in cœlum, qui regressioni ad iudicandum terram saluatori conueniat (ut dictum est) interfectus) argenti uermiculatione coruscet. Tribus quidem istis, gemmarum, auri & argenti, materijs, nescio si qua in suo collo utat̃ nobilis seculi mortalis sponsa (In quo utique ornamento, decorari uidetur monili, si interferatur uilius argenti materia.) Sed his, qui ad animæ ornatum trahuntur, necessarium est tribus materijs sponsam uerbo dei ornari: per cogitationem scilicet, limpidissimam gemmam, & sermonem ueritatis auro rutilantem, & opera iustitiæ argenti candore micantia. De quibus ipse dominus in Euangelio auditoribus dicit: Sic luceat Math. 5. b lux uestra coram hominibus, ut uidentes opera uestra bona, glorificēt patrem uestrum qui in cœlis est.

Cum esset rex in accubitu suo, nardus mea dedit odorem suum.

Aliquantulum scilicet per Ioannem Baptistam præparatorem sponsæ, doctrinam pulchritudinis est adepta Ecclesia: & in lamentatione infantum, uelut angusta stola induta, recumbentem in domo Symonis leprosi, per lachrymas pœnitentiæ meretricis, Christum inuenit, Math. 26. a & mentis suæ nardum gaudet dedisse odorem: Quæ fuso uasculo nardi super dominum, ostendit eum & indultorem criminum aduenisse, Marc. 14. a & gloriosam eius sepulturam ostendit futuram. Quæ cum à diabolo, Ioan. 12. a qui odit pœnitentes, ore ludæ traditoris fuisset uituperata, uoce Christi magis laudibus meruit exaltari. Cuius memoriam ad exemplum pœnitentium, uelut quoddam gloriosum fertile semen, in toto mundo prædixit spargendam. Quæ eius sepulturam significando, ostendit sedecim Prophetarum, in lege ueteris Testamenti loquentium, medicos animarum aduentante, completa esse præconia. Et Vetus Testamentum in sedecim prophetis, & Nouū per quatuor Euāgelia, octo beatitudines, præferta, in se cōplexa est, Christi sepulturam per suam pœnitentiā portedendo, Math. 5. a eo quod speciebus arte pigmentaria mixtis oleo, cōficiunt nardus, .i. uiginti octo & sedecim prophetis, quatuor Euāgeliorum libris, et octo beatitudinibus.

e iij recogno

recognoscas, quem Ecclesia per pretiosam nardum impletum dedit odorem. Quæ nisi Christum regem incubantem in infirmitate carnis reperisset, nec mentis suæ dedisset odorem, nec angelis coelorum lætitiā exhibuisset: quibus gaudium est pœnitentiā peccatoris: nec dñi regis digna fuisset uoce laudari: quæ non sine mysterio concurrat ad suffragia regis in humilitatis accubitu recubantis, antequam exaltatus sedeat iudex: & quicquid super eam diabolus onerauerat criminū, paulatim ignis pœnitendo purgauit, ac fontibus lachrymarum extinxit. Et hoc tunc fecit, quando eum, ut est uerbum patris, uestitum hominem, cum alijs hominibus escam sumentem inuenit. Intellexit enim excelsum, quod cum patre unum est, de illa altitudine deitatis descendisse (& humiliando se, recubuisse super abiectam carnis naturā) in domum, hoc est, in terram istam, quæ tecto tegitur cœlo, quæ per peccatum primi hominis facta est domus leprosi. Nulla enim tam foedissima lepra, quam nota peccati, quæ fecit proijci à facie dei. Quam domum suo ingressu mundauit, sua refectione sanctificauit: & suscipiendo meretricem pœnitentem, & indulgendo crimina, ipsum leprosum dominum domus se docuit emundasse. Ecce quibus beneficijs, & qua benignitate regis, mens humanæ naturæ, pœnitentiæ uel bonorum operum tantæ suauitatis dedit odorem: qui totam domum prædictam impleret, & totum lætificaret cum habitatoribus tugurium. Tria sunt scilicet, quæ in isto odore laudantur, unguendo, rigando lachrymis, & osculando domini pedes. In quibus prima laus est Ecclesiæ bonitatis unum confitendo deum: qui testimonio Christi solus est bonus, qui erat in ore prophetarum. Secunda laus est disciplinæ, uel nicum filium credendo dei: super quo, testimonio Esaiæ Prophetæ, disciplina pacis nostræ florens, germinans fructum, in uirga Aaron ad nos transfusa est, in figura Aaron adserentis: (alia) Disciplina pacis nostræ super eum, & uulnere eius sanati sumus. Quæ disciplina, paterno affectu inuitando ad lætitiā regni cœlorum, terrendo æternis tormentis gehennæ, per quatuor Euangelia germinauit. Tertia uero odoris est laus scientiæ, & cognitio spiritus sancti, qui odore uitæ, octo beatitudines emanauit: qui in terra recta, id est, uiuentium, doctor esse probatur, Clamante Dauid ad dominum patrem: Spiritus tuus bonus deducet me in terra recta. Quæ tria omnium bonorum fundamenta esse probantur: Quæ in se Baptismum, Pœnitentiā, & Martyrium continere docentur. Quæ tria gloriosa, de supra dicta Trinitatis confessione, Ecclesia gaudet in se quotidie fundi. Cuius uox est per Prophetā in centesimo decimo octauo psal. ut in se ista tria conferant quotidie dicendo: Bonitatē & disciplinam & scientiā doce me, quæ mātē datis

Marc. 10. c

Esa. 53. b
Num. 17. c

Math. 5. a

Psal. 142.

Psal. 118.

dati tuis credidi domine. Quam si diabolus uidit innumerabilibus charismatū monilibus ornata ditari, & omnium dulciū blandimentis præsenti uitæ contemptis, ad unam illam æternæ lætitiæ dulcedinem festinantem, innumerabiles amaritudinum immiffiones, tam per se quā per satellites suos, per momenta immittit. Sed quia deus noster redeptor in medio eius, & semper non commouebitur de uestigio ueritatis, neque perturbatur propter super se inruentium impetus impiorum, quia omnia & in omnibus Christus. Nam etsi amara pro Christi inferantur amore, indullescunt tamen spe futuræ lætitiæ sempiternæ. Ideo sequitur.

Coll. 3. b

Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi: inter ubera mea commorabitur

Myrrha siquidem amara interpretatur: quæ in se salutarem significat disciplinam, quam in Christo suscepit Ecclesia: quæ pro eius nomine in diuersis membris, diuersas tormentorum amaritudines tolerando, fasciculus myrrhæ efficitur ei Christus. Arbor igitur myrrhæ, de qua multis infirmitatibus corporis profuturus gignitur succus, similis salicis subtilissimis contortisque uirgultis, in modum fasciculorum ramulos, ab eis qui arborum naturas descriperunt, proferre adferitur. Hæc igitur prædicta anima, ubi per auditum æternæ uitæ dulcedinē gustus accepit, in spōsi aduentum multimodas & amarissimas passiones, pro eius nomine inlatas, non sentit: hoc est, carceres, exilia, proscriptiones, rerum præsentium nuditatem, famem, sitim, uincula, cedes iniustas, ignitas laminas, imbres lapidum, impropria, pericula, naufragia, præcipitationem profundī, flagellorum plumbi uirgarumque poenarum aculeos, & alia multa, quæ dinumerare per longum est, suscepta cum magna lætitiā, dicit: Fasciculus myrrhæ dilectus meus. Multas utique infirmitates, diuersa uulnera, innumerabiles animæ morbos medendo, per multimoda medicamenta, correptiones, & ferramentorum exempla, nec non disciplinæ penicillo, fasciculus myrrhæ efficitur Christus Ecclesiæ. Cuius uox est in centesimo secundo psalmo: Benedic anima mea domino, & omnia quæ intra me sunt, nomini sancto eius. Benedic anima mea domino, & noli obliuisci omnes retributiones eius; & reliqua, usque de seorsum. Cum ergo ad multas infirmitates à diabolo inflictas, sanandas, multas à deo correptiones patienter pertulerit anima, uel diuersas (ut supra dictum est) pro eius nomine inlatas, gaudens sustinuerit passiones, fasciculus myrrhæ eius efficitur Christus, ad omnes uitiorum morbos de eius pectore expellendos. Tunc iam mundum, & cum orationibus paratum hospitium diuinum, ut ipsa iam tam magna fiducia Christū inuitet in cordis sui recessum, dicentem in Euāgelio: Qui audit sermōes meos, & facit eos, ego & pater ueniemus, ad eum

Ioan. 14. b. & c

ad eum; & mansionem faciemus apud eum. Ecce quibus modis inter
 ubera amicæ, hoc est, animæ sibi placitæ, commorari probatur. Ec-
 ce quo ordine, Christum inter sua ubera Ecclesia commorari læta-
 tur. Inter illos proculdubio egregios uiros, qui pro ætate, uel pro pos-
 sibilitate ingenij, lacte doctrinæ suæ spiritali, paruulos nutriunt (de quibus ipse dominus dicit: Si duo uel tres cõuenerint super terram, quic-
 quid petierint in nomine meo, fiet eis: & ubi congregati fuerint duo
 uel tres in meo nomine, ego in medio eorum sum) Id est, ea imperando
 quæ per gradus prouocent ad cultum diuini operis, & non in despera-
 tionem adducant: sicut fecisse alio Concilio Apostolos actus Aposto-
 lorum commemorat, scribentes in Antiochia discipulis adhuc paruulis
 in Christo. Non uobis, inquiunt, amplius pondus imponimus, nisi
 ut abstineatis uos ab immolatis idolis, a fornicatione, a suffocato &
 sanguine: & hæc custodientes, bene agetis, Valete. De quibus uberibus
 unus, auditoribus suis dicit: Lac uobis potum dedi, non escam: &
 reliqua. Inter alia etiã media uberum Christi commorari lætatur.
 Quod si Ecclesiæ caput effectus est Christus, quid mirum si & commo-
 rator menti efficiatur, ubi uicina sunt ubera: Nam si Ecclesia unū cor-
 pus cum Christo effecta est, cuius in capite dicimus ubera Apostolos
 debere intelligi per Euangelistarum Apostolorumq; doctrinam, non
 erit incongruum Patriarchas & Prophetas, etiam Ecclesiæ ubera nun-
 cupari. In quorum medio transfiguratus in monte Iesus, dilectus Ec-
 clesiæ, inter Moysen patriarcham & Heliam prophetam, in futuram
 gloriam Ecclesiæ manifeste esse probatur. Nunc autem per unitionem
 dei & hominis adsumpti, diuinitatis & humilitatis, æternalis & tem-
 poralis collegium, uetus & nouum duo testamenta, alterū quod pro-
 misit, alterum quod promissum Christum ostendit, Ecclesiæ ubera co-
 gnoscuntur: in quorum medio Christus commorari probatur.

Botrus Cypri dilectus meus mihi, in uineis Engaddi.
 Præ omnibus terris insula Cyprus miræ magnitudinis botros uuarum
 gignere fertur: cuius magnitudinis ille botrus, qui a duobus iuueni-
 bus de terra repromissionis in desertum perlatus fuisse legitur: qui om-
 ni modo figuram adsumpti hominis Christi redemptoris nostri si-
 gnabat. Qui utiq; pro loco, uel tempore, uel causa, esca & potus Eccle-
 siæ factus est per corporis sui & sanguinis sacramentum. Cyprus uero
 tristitia uel meror interpretatur: Engaddi, fons hedii. Est ergo botrus
 Cypri amicæ suæ Ecclesiæ, dum peccatoribus tristitiam uel merorem
 pœnitentiæ in mentibus seminat, ut eos ad illam beatitudinem suble-
 uet, de qua ipse dixit in Euangelio: Beati qui lugent nunc, quia ipsi cõ-
 solabuntur. Qui ut ille quem diximus botrus, a duobus portatus iuue-
 nibus

1. Cor. 3. a
 Hebr. 5. d
 Math. 18. c

Act. 15. e

1. Cor. 3. a

Ephe. 1. d

Math. 17. a

Num. 13. c

Math. 5. a
 Luc. 6. d

tibus in desertum, ita & ipse a duobus populis, Iudæo scilicet persecu-
 tore, & Romano milite imperante, a phalanga in crucis patibulum le-
 uatus est. Qui usque hodie tristitiam inuicem, uitam conferen-
 tem æternam Ecclesiæ, generat (ut prædictum est) in eis, qui post innu-
 meras congeries criminum, in sinus Ecclesiæ congregantur. Cibum
 uero spiritalem & potum, botrus prædictus in se credentibus quoti-
 die subministrat: his duntaxat, qui congregantur in uineis Engaddi,
 ubi est fons hædi, hoc est, ubi multarum gentium nationes, quæ uineæ
 intelliguntur, creatore agnito, destructis conuenticulis incredulorum
 credentes Christo, habent in medio fontem hædi, qui est sacrosancti
 baptismatis fons, ubi hædi descendunt, qui erant deputandi a sinistris
 ante tribunal iudicis, æterno igni tradendi: Et ascendunt agni immac-
 ulati, qui a dextris iudicis congregentur, æterno regno donandi. Nā
 certum est unum esse fontem baptismatis in toto mundo, ubi trinita-
 tis æternæ inuocato nomine tincti sanctificantur, ut ex hædis agni effi-
 ciantur. Certum est enim, ut sicut una gens Iudæa per notitiam legis
 diuinæ, uinea domini nuncupatur: ita & diuersæ gentes ad fidem Chri-
 sti aduectæ per Apostolorum culturam, id est, doctrinam, multæ uineæ
 appellantur. In quarum medio, ut dictum est, sancti baptismatis
 fons est aquæ, ad quem hædi adueniunt ut agni efficiantur. Fons enim
 baptismi propter peccatores est constitutus, qui hædi sunt appellati:
 non propter iustos, qui lauari non indigent. Iusta ergo ratione fons
 hædi lauacrum sanctificationis intelligitur: qui non propter iustum,
 ut prædiximus, sed propter peccatorem populum a Christo in præfa-
 tis uineis est productus. Quæ uineæ Engaddi non uinum, sed balsama
 gignunt. Engaddi uicus est præmagnus in terra Iudæa, iuxta mare
 mortuum: quæ terra figuram tenet terræ uiuentium: ubi sunt uineæ
 balsami. De quo uico, multi reges transplantauerunt arbusculas balsa-
 mi in alijs locis uel terris, & penitus radicare aut uiuere nequiuerunt.
 Vnde factum est, ut in eodem loco, uel in eisdem finibus magnum stu-
 dium adhiberetur a regibus in plantandis uineis gignentium balsa-
 ma. Et quæ sit causa ut in nullo cespite hæc proueniant uineæ nisi in so-
 la Engaddi, operæpretium est intelligere. Reor hunc succum harum
 uinearum, unius fidei confessionem intelligi typum tenere, in qua spes
 consistit fidelium, in qua singula medicinalis odor bonus Christi, ut
 tam mortuis animabus reddens, germinare probatur. De qua confes-
 sione, quæcunq; gens uel anima, a malis cultoribus hæreticis decepta,
 transplantata fuerit, arefcit. Quod multis animabus euenisse proba-
 tur: quæ se, ab unius uerissima prædictæ confessionis fide euulsæ & a-
 re factæ, gehennæ pabulum præbuerunt. Nam sicut corpus sine esca et

Mach. 25.6

f potu

Math. 3. a potu subsistere non potest, ita Ecclesie uoce declaratur, sine botro, qui est Christus, æterna uita de cælo descendens, aïam uiuere non posse: q̄ in nulla alia terra, nisi in terra repromissiois, in nulla alia uinea, nisi in uineis Engaddi, ab esurientibus & sitientibus iustitiam, inuenitur, id est, in nulla congregatione hæreticorum, in nulla secta philosophorū, in nulla adulatione schismaticorum: ubi si transplantatus fuerit aliqs. deceptus peruersitatis suæ fama, deperit arefactus.

Ecce tu pulchra es amica mea, ecce tu pulchra: Oculi tui columbarum.

Post genarum & colli decorem sponsæ, oculorum pulchritudo laudatur: & geminato præconio ab sponso, & totius corporis pulchritudo, & lumina, columbarum oculis comparantur. Et illi creaturæ comparantur, quæ mansuetudine, fecunditate, acumine uisus, uelocitate penarum, omnibus penè aligeris animantibus præstantior inuenitur. Oculi ergo duces totius corporis esse probantur: sine quibus aut non potest incedere corpus, aut uix offendendo incedit. In quibus sacerdotes recto ordine intelliguntur, quibus sacrosancta mysteria commissa sunt. In quorum fide decoratur Ecclesia, in quorum uita immaculata repetitis laudibus Ecclesia sublimatur. Pulchra nanque est mundissimam deo conscientiam exhibendo, Pulchra est, inimicis & alienis a fide Christi, irreprehensibilem conuersationem monstrando. Adducitur & tertia pulchritudinis laus in acumine oculorum. Columbarum enim natura, super illa quæ diximus & hoc peculiare habere probatur, ut hostis aduentum post se de longe, ante se in aqua speculet. Cuius utiq; in sacerdotum commonitione sermonis, accipitris aduersarij diaboli insidias populis prædicando, pulchritudo laudatur.

1. Cor. 12. a Ecce tu pulcher es dilecte mi, & decorus, lectus noster floridus. Non potest quis cuiuspiam, quem minime diligit, decorem laudare nec potest eum, cuius moribus non concordat, diligere: sicut beatus Apostolus Paulus docet: Nemo, inquit, potest dicere in spiritu, anathema in Iesu: Et nullus dicit dominum Iesum Christum, nisi in spiritu sancto. Ille ergo pulchritudinem speciemq; dilecti filij dei, & uidere potest, & laudando extollere, qui sanctis operibus spiritum eius in sua retinuerit mente. Ideoq; præsentis loco, Ecclesia plena spiritu ueritatis, illo, qui in specie columbæ in Iordane de cælo super adsumptum hominem descendit, & pulchritudinem corporis eius sine peccato, & decorem ueræ animæ sine mendacio & dolo agnoscens, reciproca, geminataq; effert laude, dicendo: Ecce tu pulcher es dilecte mi, & decorus, lectus noster floridus. Quamuis scilicet decora facies, uel pretiosa uertitis, speciosum ostendat sponsæ sponsum procul positum, tamen usq; ad lect

ad lectuli coniunctionem cæterorum membrorum decorem ignorat, Sed ubi celebrata fuerit legalis coniunctio, & duo effecti fuerint caro una secundum sententiã primi hominis (quod sacramentum magister Paulus Apostolus, in Christo & Ecclesia prælatum adseruit) ita & prædicta amica, usque ad sepulturæ diem dilexit quidem desiderando eius aduentum, uisum osculatumq; laudauit, sed tamẽ omnis amor, omnisq; species decoris eius, a tempore resurrectionis, usq; ad constitutum terminũ, et effusionem sanguinis, pro eius nomine peruenisse probatur. Lectum nanq; floridum, id est, sparsum floribus (ubi eius pulchritudinem decoremq; in omnibus membris agnouit) sepulchrũ domini per ænigmata ab Ecclesia intelligitur dictum: ubi pariter corpus Christi Ecclesia, & uerbũ patris omnia implens, & ubiq; est totus semper, qui adsumpserat corpus, recubasse probatur. Nam non nisi præsentia uerbi, tribus diebus & tribus noctibus caro nõ uidit corruptionem. Floridus autem lectulus iusta ratione prædicat, in quo aromata uel aloe, quæ de multis speciebus herbarum succis uel floribus arte pigmentaria composita, cum Christi corpore intromissa sunt: quibus eo resurgente, sepulchrum est aspersum. In cuius doctrina, Ecclesia, id est fidelium turba, libertatem inuenit, in morte uitam, in sepultura silentium, in duris laboribus (quos dæmonum flagris acta exoluebat quotidie) requiem. Vbi uerus homo per inclusionem corporis, sub impiorum signaculo cõseruatus cognoscitur: et uerus deus de signato sepulchro cum suo homine resurgendo egressus, Vbi sub uocabulo lectuli, filij Dei & Ecclesiæ coniunctio celebrata, Vbi cum eo Ecclesia delectabilem somnum passionis, & gaudium æternæ uigilationis meruit inuenire: clamante Apostolo ad eius membra: Si mortui estis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, ubi Christus est in dextera patris. Ad cuius resurrectionem, & mentes hominum ad habitandũ spiritui sancto, & tecta congregationum credentium quotidie præparantur, etiã uisibiliter quàm innumerabiles domus, Dei filio & Ecclesiæ sine cessatione omni tempore ampliãtur. Et de quibus, qualibus ue materijs fabricentur, aut quàm durabilia sint, uel decora, docuit dicendo:

Gen. 2. d
Marc. 10. a
Eph. 5. g

Psal. 18.
Act. 2. d

Coll. 3. a
Coll. 2. d

Tigna domorum nostrarum cedrina, laquearia nostra cypressina.

Natura Cedrorum semper crescere fertur, nec aliquando sinitur ire in senectam, secundum illud Psalmographi: Iustus ut palma florebit, & sicut Cedrus Libani multiplicabitur. Quarum arborum succus tantæ uirtutis est, ut diuersa corporum membra sanet, uermes ulcerũ necet, & a muscarum aculeis peruncta corpora defendat. Cuius arboris ligno cum aqua uiua & fasciculo hyssopi cocto, adligato in uase fictili,

Psal. 91.

f n ctili,

Et illi, peccatorum emundatio per asperionem in ueteri Testamento
 celebrabatur, quod nunc in ueritate per sacerdotem, per baptismum,
 & per sanguinem Christi, qui unius fidei multitudines per fasces circ
 complexas, à diaboli infestatione defendens, æterna, & intemporalis
 peccatorum remissione celebrari docet. Domus uidelicet dilecti filij dei
 & Ecclesie, conuenticula populi Christiani, ubi prædicta redemptio
 animarum celebratur, in toto mundo esse noscuntur. Quæ domus de
 doctoribus Apostoli uoce agētib, uel in eorū cofixis lucis, eorumq;
 doctrinæ ferramentis dolatis, fabricari probantur. Ipsaq; cedrina im
 putribilia ligna prædictarum domorum intelliguntur, quæ nec subti
 lissimis nequissimarum cogitationum ariolis, à suo sanctitatis robore
 depereunt, & semper transacta obliuiscētes, ad ea quæ anteriora sunt
 bona opa, sine intermissiōe extēdentes (uelut cedri) quotidie crescunt,
 id est, multiplicātur sanctorum operum fructibus, in adiutorium san
 ctarum lucris animarum: quorum succus sermonis uel consolationis
 ab aculeis dæmonum animas defendit, & inflicta iam olim sordidorū
 facinorum consuetudinis uulnera sanat, & nequissimarum cogitatio
 num uermes interimit. In quibus, tignis ad delectationē habitantium
 domus (recte fidelib,) cedrinis, cypressina laquearea affixa dependēt.
 Cypressinum nāq; lignum, manu artificis concinnatū, decoræ præstat
 aspectum, & odorē iucundissimum reddit, & ad multas passiones cor
 poris medicinæ uirtutem in se continere probatur: quæ castitatē, pu
 dicitiam, obedientiā, humilitatem, charitatem & misericordiā conser
 uantium auditorum formā, uenerantium sacerdotū honorem exprime
 re intelligunt: qui à uerbo doctoris indefinenter dependent, q; in mo
 dum camerae de iustis laboribus solando, doctorum præsentis temporis
 exornant & contegunt nuditatem, ut prædicta laquearea conferta ti
 gnis, domorum abscondūt uel opiūt nuditatē. Doctorum em gloria, deuote
 plebis psona probat. Sicut & plebis deuotissime gloria, stabilitio firma
 in doctorum psona consistit: cum illi spiritalia dona plebi, & plebs carna
 lia munera p̄dictis impertit, gloriosæ domus Christo parant. In quibus
 flores sapientiæ celestis, & lilia integritatis, per suam præsentiam, ad
 magnā iucunditatē honoris, ipse dñs prædictarum domorum impendit:
 quemadmodum sequenti uersiculo utrunq; se confitetur habere.

Ego flos campi, & liliū conuallium. Ante suam incarn
 nationē saluator in angeli persona Patriarchis uel Prophetis loquens
 do, solus, cui nullus similis inter archangelos, thronos, dominationesq;
 omnibus admirandus, singularis flos in toto cælorum campo coruscans
 probat. Qui partē odoris notitiæ suæ, prout poterant sustinere patriæ
 archæ uel prophetæ, & mundus ipse mortalis, semp admonuit, dicen
 do: Ois scientia p̄ prophetas, p̄ signorum uirtutes, interficiendo impios p̄
 aquæ

Philip. 3. c

Gen. 7. a

aquæ diluuiū, et Sodomitas per ignem: p̄ quod insipientes intelligerēt Gen. 19. e
 sapientiā, & stulti superbi aliqui saperēt, super se excelsiorē iustam ex-
 oluentem uindictam iudicē commorari. Vbi uero per incarnationis
 sacramentū, huc in conuallem lachrymarū, inter spinas & cōsortia pec-
 catorū descendit, liliū conuallium effectū se esse testat. In qua conualle
 qd aliud, nisi spureissima religio idolatrię, nisi inuidiæ, nisi furtoꝝ, ho-
 micidioꝝq; aruspiciæ, augurioꝝ, uel fornicatiōum, uel magicarū ar-
 tiū grassabantur spinarum syluæ: In quarū medio doctrinæ flagrātia
 & exēpli candore Christus ostensus, credentiū turbam q̄tidie liberat.
 Tria igit̄ in se delectabilia, & nimis oculis grata, liliū natura continere
 probat. i. candorē, odorem, & ad queq; adusta ignibus medicinā. Que
 tria admirāda simili ratione in hāc conuallem mundi dñs adportasse
 cognoscit, hoc est, abolitionē peccati, absterisionē mendaciū, & refrige-
 riū tēpamentum igniū genitaliū, de q̄ nascit̄ amor cōseruandę uirgini-
 tatis. Ex eo uidelicet q̄sq; a peccato aliquantulū, uel a mendacio tēpe-
 rauerit, ipsius adiutorio et exēplo se facere gratulat̄. Amoresq; integri-
 tatis seruandę uel castitatis in utroq; sexu, cuius, nisi gloriosi adsumpti
 hoīs, & beatę memorię uirgis accēdunt̄ exēplis: De q̄bus trib. p̄dictis Esai. 53. d
 bonis, ita cecinit Esa. proph. int̄ cetera: Ideo, inqt, disptiā ei plurimos, 1. Pet. 2. d
 & fortiū diuidet spolia: qui peccatū non fecit, nec dolus inuentus est in
 ore eius, q̄ est mendaciū. Et, Ecce uirgo cōcipiet in utero, et pariet filiū, Esai. 7. c
 & uocabunt nomen eius Emanuel, i. nobiscū deus. Quē florem campi Luc. 1. e
 intelligimus dictū, et liliū conualliū, p̄ immaculati corporis adsumpti-
 onem. Quod sacramentū ad liberandā plebem suā pegit, q̄ nos a diuer-
 sis languorib. diuersa eius mēbra sanarent̄, ut nauseantes aīas cibū uer-
 bi diuini, suæ odore notitiæ, odoratus earū admutare, om̄e fastidiū a-
 liis abstergeret: & cui p̄spicua ueritas nō erat ob lippitudinē oculorū
 cordis, eius pręsentie candore uideret: & q̄ ignitis spiculis fornicatio-
 nū a demonib. inflicta fuerāt uulnera, eius sanarent̄ doctrina: p̄ qd̄ spi-
 nigenæ aīæ, q̄ acumine neq̄tiæ amicā in prophetis et doct̄orib. uulne-
 rabāt, in liliorū iucunditatē cōuerterent̄: de q̄bus Ecclesia nūc coronata
 refulget, q̄rū medio amarissimis stimulis pūgebat̄, sicut ipse in seq̄ntib.
 ait: Sicut liliū inter spinas, sic amica mea inter filias.
 Istæ igitur amicæ, inter quas Ecclesia ut liliū inter spinas consistit,
 licet non cum distinctione dicatur cuius sint filiæ, tamen ex eo quod
 spinis comparentur, aduertere possumus, non dei, sed diaboli, per ne-
 quissimam doctrinam genitas nuncupari. Inter tot enim uenenosas
 spinas, Ecclesia incolit mundum, q̄t dogmate gentiliū, uel hereticorū ua-
 rio & diuerso ritu, pro defensiōe patris sui, prouocabula hoīm mortu-
 toꝝ, impugnat Ecclesiam. Sed quæ Christi pręsentia agitur, ne ocio

torpescat contra hostes armari, impugnari quidem permittitur, ut post pugnam eius fortitudo appareat. Impugnata uero nequaquam permittitur superari. Nam quomodo in toto mundo fulgeret, nisi in magnis cōflictibus pro Christi nomine cum persecutoribus decertasset, & diabolum in martyribus moriendo uicisset. Demonstrauit ergo dei sermo iustorum animas, hoc est, Ecclesiam, inter spinarum aculeos commorari in mundo, ut nihil noui Christianus sibi obtinisse opinetur, cum uariarum spinarum aculeis impiorum se uiderit in corpore uulneratum. Non enim cohabitatione huius uitæ, qua innocentes cum alijs inhabitant mundum, sed consortio impiorum, fidelium animæ uulnerantur. Nam spinarum acumina non procul positis, sed proximantibus & contrectantibus se, exitia inferre probantur. Ideo talium consortia in multis scripturæ locis uitare monemur, ipso saluatore dicente: Cauete à fermento Phariseorū: quod est peruersa doctrina hæreticorū. Et beatus Paulus: Quæ, inquit, societas lucis cum tenebris: aut quis consensus templo dei cum Idolis: aut quæ cōmunicatio Christi cum Belial: Et propè similiter Esaias: Exite, ait, de medio eorū qui portatis uasa domini, et inmundum ne tetigeritis. Quod aut dicit: Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias: non uituperatione iustorum, qui sunt Ecclesiæ membra, sed laudem demonstrat: ut nos doceret nimium esse laudabile, pie inter impios uiuere, & peruersorum in nullo spinosa conuersatione adtrahi: inter quos iustus quasi lux in tenebris splendere probatur.

Math. 16. a
 Marc. 8. b
 Luc. 12. a
 2. Cor. 1. c
 Esaiæ. 52. d

Sicut malus inter ligna syluarum, sic dilectus meus inter filios.
 Sub umbra illius quem desideraueram sedi, & fructus eius dulcis gutturi meo.

Heb. 1. a Sicut igitur ante incarnationis mysterium, multifarie, multisq; modis, secundum Apostolum, Dei filius locutus est patribus nostris, uel ostensus est in Prophetis: Sic post prædictum mysterium celebratum, multa bona diuersis modis præstando humanæ naturæ, diuersis rebus, diuersisq; comparatur personis pro tempore, & loco, uel causa. Nam secundum Dauid Prophetam, mons Dei est, pro eo, quod plenitudo diuinitatis habitauerat in eo: quem Daniel Propheta, sine manibus abscisum uidit de monte in lapidis forma, impleffe crescendo totam terram, id est, sine complexu humanæ consuetudinis, nascendo abscisum de monte carnis naturæ. Est mons uber, paruulis scilicet animabus apostolica ubera porrigendo. Est mons creatus: Firmioribus nanque solidum cibum tribuendo, cum ait: Caro mea uere cibus est, & sanguis meus uere potus est: & qui manducat carnem meam, & meum sanguinem biberit, habebit uitam æternam. Est uitulus

Psal. 67.
 Col. 2. b
 Dani. 2. e

Ioan. 6. f

vitulus nouellus cornua producens, per duo Testamenta, & ungulas Pfal. 68.
 per octo beatitudines, a quatuor Euangelistarum pedibus productas;
 & agnus tollens peccatum mundi, per mansuetudinis impertionem Ioan. 1. d
 spiritus sancti: ita, ut alios uestiendo, ipse semper abundet. Est, ut di-
 ctum est, aliquando fasciculus myrrhæ, & botrus Cypri, in uineis En- Gen. 3. d
 gaddi: ita & pro loco, arborem eum uel malum granatum Ecclesia ap- Exod. 16. b
 pellauit, pro eo quod arbor uitæ est, cū diuerso sapore diuersis se per-
 sonis præbendo, sicut illud manna filijs Israel in deserto: quod figuram
 eius fuisse corporis & sanguinis nemo fidelium dubitat: quod singulis
 comedentibus secundum desiderium cibi mutabat saporem. Est pro-
 culdubio arbor malignanati, quæ inedia famis adfectas aias, sole sub-
 ardente nequitie fatigatas, sub umbra defensionis suæ protegit ac de-
 fendit: & fructu labiorum doctrinæ, esurientes & sitientes per suam
 dulcedinem reficit. Sicut etiã secundum historiam, uisibili cibo (ab æ-
 stu diabolico protecta Ecclesia) in quinq; millia populorum in deser- Ioan. 6. b
 to, quinq; panibus & duobus piscibus gratiæ suæ fructum dulcissimū
 in esuriens eius guttur effudit. Quod utiq; de fructu uirtutis paternæ
 maiestatis participium descendēs (tot mensurata de tam paruo cibo) Gen. 3. d
 quis sapiens poterit dubitare? A paradisi nãq; expulsionē, usq; ad uir-
 ginis partum, multis laboribus, & intolerabilibus dæmonum impu-
 gnationibus affecta est humana progenies: quæ hic sub Ecclesiæ perso-
 na amica est appellata: quæ in eius aduētū, qui dixit: Venite ad me oēs Math. 11. d
 qui laboratis & onerati estis, & ego uos requiescere faciã: sub tegmine
 defensionis eius, credendo unum deum, requiescens, læta dicit: In um-
 bra eius, &c. quam, dulcedinem regni cœlorum, & beatorum requiem
 nominat: Siue corpus eius & sanguinem delibando uitam æternam cō-
 ferentem, exultans ait: Et fructus eius dulcis gutturi meo. De qua
 dulcedine in alio loco conlaudando hortatur propheta credentes: Gu- Pfal. 39.
 state, inquit, & uidete quàm suauis est dominus: Et in alio loco: Quàm Pfal. 118.
 dulcia faucibus meis eloquia tua domine, super mel et fauum ori meo.
 De huius ergo arboris fructu, per supradicta, quasi languidus in ul-
 tima infirmitatis desperatione, mali granati succo, in eius aduentu re-
 creata est credentium turba. Qui fructus quotidie per eos, qui Chri-
 sti uices agunt, in guttur Ecclesiæ infundi monstratur: per ea scilicet
 mysteria, quæ nota sunt populo Christiano. Et sic per singulos gra-
 dus profectuum in doctrina, introducit ad archanam intelligentiã le-
 gis diuinæ, ut agnoscere possit oia illa, quæ in ueteri Testamēto gesta
 sunt, siue pegrinationē Patriarcharū, siue afflictionē populi Israel sub Exod. 4. 5. 6. 7.
 Pharaone, siue decē plagarū uerba quibus flagellant Aegyptij, siue 8. 9. 10. 11. 14.
 diuisionē rubri maris, mersionemq; Pharaonis: siue p lignū indulcatā Exod. 15. d
Exod. 16. b

amar

Exod. 17. c
Exod. 22. d
Exod. 25. a
Iosue. 3. d
Iosue. 4. a
Iosue. 6. c
1. Reg. 6. et 7
1. Reg. 6. a

Ioan. 14. c

Gal. 4. d

Rom. 11. d
Coll. 1. c
Ioan. 1. a

Psal. 95.

amarissimam aquam, siue manna porrectum de cælo esurientibus in deserto, siue aquam de petra, nec non & duas tabulas legis susceptas, digito dei scriptas, constructionemq; tabernaculi, Jordanem conuersum retrorsum, duodecim lapides leuatos de fundo Iordanis, & alios totidem repositos de superficie cæpi, muros Hiericho clamore populi planatos, ædificium templi Salomonis, ubi uox mallei & securis negatur audita, omnia typos & figuras ueritatis, redemptionemq; humani generis tenuisse, quæ in nobis completa luce clarius demonstrantur. Arbori autem maligranati dei filium comparauit Ecclesia, quæ fructum gratum aspectui, & dulcissimi saporis habet: de quo lassæ languidorum animæ recreantur, & medicinam ad multas passiones corporis in se continere & germinare monstratur. Nec enim absq; mysterio pulcherrimi ipsi granorum ordines, diuisis receptaculis, diligentissime forti tegmine circumdati, ab iniuria tempestatis consistunt. In quibus utique diuersi meritorum ordines, intra Ecclesiæ fidem commorantium figura signantur. Quorum multitudo beatitudinis gloria, in uno gaudio regni cælorum diuersas obtinet mansiones: quos de Ecclesiæ recte fidei sinu conclusos, latitudo suscepit regni cælorum: quos de terrena Hierusalem, uisione pacis, uera suscepit pax cælestis Hierusalem, mater omnium sanctorum. Quæ utique de prædicta arbore uitæ germinasse probatur, secundum magisterium Pauli apostoli: Omnia ex ipso, & per ipsum, & in ipso constant. Et ut beatus euangelista Ioannes: Omnia per ipsum, id est, per uerbum: & sine ipso factum est nihil. Illud quod dicitur amica: Sicut malus inter ligna sylvarum, sic dilectus meus inter filios: hoc significare uidetur, quod non malicia notentur filij sicut filia, quæ spinis sunt comparata. Vnde igitur illæ diaboli filia per uenenosam doctrinam genitæ, & isti in statu genuino nobilitatis consistendo, dei filij appellantur. Qui licet similem Christo fructum proferre non queunt, tamen qualemcumq; necessarium germinant fructum: & nequitie ramis non sunt armati, nec contingentes se uulnerant. Quorum exultationem credulitatis in dilecti aduentu futuram prædixit Propheta: Gaudebunt, inquit, campi, & omnia quæ in eis sunt. Tunc exultabunt omnia ligna sylvarum ante faciem domini, quoniã uenit. Est quippe magna exultatio lignis sylvarum, dum conspiciunt in medio sui talem arborem surrexisse, cuius fructus totam decorauerit sylvam, omnes abstulerit animarum languores, omnesq; indulcauerit fructus amaritudines: sub cuius umbra, omni æstu tristitiæ, omniq; pondere peccati abiecto, Ecclesia multum desideratam requiem inuentam, & dulcissimo fructu saginata, adolescētulis animabus adepta gaudia narrat.

In umbra eius, quã desideraueram, inquit, sedi, & fructus eius
dulcis

dulcis gutturi meo. Et sic per ordinem ad altiora intelligenda mysteria se introductam esse, dicendo:

Introduxit me rex in cellam uinariam, ordinauit in me charitatem.

Ad illam itaque dulcedinem inuitat adolescentulas, & laudando festinare hortatur, quam Christus propinando docuit, cum ait: Operamini opus quod non perit, sed quod permanet in æternum. De quo opere, meliorem partem Mariam dicit elegisse ad Martham. Et de quo dicit: Beati oculi qui uident quæ uos uidetis, & beatæ aures quæ audiunt quæ uos auditis. In quo opere positos, similiter beatificat propheta dicendo: Beati qui scrutantur testimonia eius, in toto corde exquirunt eum. Sunt enim testimonia in ueteri testamento legis, quæ Christum humani generis redemptorem probant uenturum, aduenisse, iterum aduenturum in gloria. Ponamus igitur legem diuinam latissimum esse palatium, in quo rex inhabitat Christus, sermo omnipotentis dei patris, ubi ad eternam militiam introducuntur credentium animæ. Vbi cum omnes qui introducuntur uni militent regi, tamen quanto quis melius ministrauerit, tanto gradum sibi magis bonum acquirit, ex multa fiducia lateribus regis coniunctus. Hæc ergo regina, cuius personam introducitur loqui, per singulos gradus profectus suos, quos acquirit in sapientia dei, adolescentulis narrat. Primum uidelicet adhuc ueluti pavidam in capite huius Cantici, uel esurientem cibum illum, quem dixit dulcem gutturi suo, in cellaria regis se introductam lætat: quod diximus multiformem sapientiam dei, ubi a multorum deorum turpium cultura, ad unius ueri dei notitiam animæ introducuntur: Hic iam multo sublimior facta, introductam se in intelligentiam legis ueteris testamenti dicit, ad consideranda mirabilia, quæ per singulos patriarchas uel prophetas usque ad partum uirginis operatus est deus: quæ nunc per figuram, cellam uinariam nominauit, ubi introducta, suscepit in se ordinem charitatis, quomodo intelligere debeat omnia quæ carnaliter celebrata sunt in ueteri testamento, spiritualiter in Christi imaginata esse aduentu. Et quæ humanis comparationibus de deo in prophetis dicuntur, non infirmitatem diuinitatis ostendunt, sed ut fragilitas humana possit pro uiribus, diuinitatis magnitudinem contemplari, in trinitatis ordine charitatem domini, secundum Paulum Apostolum in æternam manentem. In quo ordine charitatis, quid aliud credendum est primum imbui, nisi ut credat & agnoscat primum debere patrem nominari, in quo filius semper ut uerbum in uoce: Secundum filium, in quo semper pater. Tertium spiritum sanctum, qui uera ratione de uoce & uerbo, de patre & filio procedere comprobatur: secundum illud in initio decalogi

Ioan. 6. c

Luc. 10. g
Luc. 10. d

Psal. 118.

i. Cor. 13. d

Deut. 6. a
Math. 22. d

logi: Diliges dominum deum tuum in toto corde tuo. Secundus ordo est: in tota anima tua. Et tertius ordo est: in tota uirtute tua. Deinde iam in singulis præceptis legalibus, quomodo uel quo affectu debeat diligi proximus, uel singulæ personæ, in Ecclesia charitas ordinatur: quæ introducta, non summam intelligentiæ legis diuinæ se adeptam, sed ordinatam in se charitatem lætatur (quoniam totius supradictæ aulæ regię ianua est, æternum, unum, uerum, in unitatis essentia semper manentem, credere deum) ut nos doceremur, posse quidem omnes homines quamlibet charitatem habere, sed non ordinatam. Illos autem tantummodo ueram, perfectam que, & ordinatam charitatem tenere, qui se amore legis diuinæ dignos exhibuerint introduci in eius intelligentiam, ubi ordinem docuit esse charitatis. Nam nisi à mandatis intellexerit dei, quid odio haberi debeat, quid perfecta diligere charitate (Sicut ille qui dicebat: A mandatis tuis intellexi, propterea odii uiam omnem uiam iniquitatis) & cui personæ, quomodo, uel quale officium charitatis impendat, inordinata, & non deo accepta eius charitas apparebit. Alio enim ordine reciproca charitas repensanda est deo, qui nos, secundum Apostolum prior dilexit, qui in nobis omnem summam charitatis per Christum contulisse probatur, Alio ordine impendenda est genitoribus, per quos sumus qui non eramus, Alio ordine fideli amico, alio ordine charissimo filio, alio ordine fratri germano, alio ordine coniugi, alio ordine seruo domino, alio ordine dominus seruo, alio ordine impendenda est charitas ciui, alio ordine peregrino, alio ordine agnito, alio ordine sacerdoti, alio ordine propinquis uel proximis. Nam largiri necessaria egenti, infirmo, uel peregrino, non ad ostentationem laudis humanæ, sed propter retributionem æternam, ordinatæ charitatis indicium est. Consolari lugentes, & oppressos iniusto iudicio, uisitare infirmos uel carceri mancipatos, ordinata charitas demonstratur. In nullo negotio, pro ueritate, hominis personam reuereri, misericorditer admonere insipientes, ueracissime increpare superbos, charitatis manifestus est ordo. Quisquis autem amplius diligit patrem aut matrem, uxorem, filios, uel fratres, aut diuitias præsentis temporis, quàm deum, est quidem in eo charitas, sed non ordinata: quæ etiam in tempore persecutionis plerumque retardata, quandoque etiam reuocata coronat. Pro Christi autem nomine perpeti diuersa tormenta, & pro amore iustitiæ pro fratribus animam ponere, ordinata charitas demonstratur. Ordinauit ergo dei filius in Ecclesia sua charitatem, ut sciat unusquisque Ecclesiæ filius, quo ordine unicuique charitatis officium impendat: dicendo in Euangelio: Reddite quæ Cæsaris sunt Cæsari, & quæ Dei sunt Deo. Et per beatum

Math. 22. c

tum Apostolum Paulum: Reddite, inquit, singulis debita: cui honorem, honorem: cui timorem, timorem: cui tributum, tributum: cui uectigal, uectigal. Non omnes autem, qui Christiano uocabulo nuncupantur, per hunc ordinem charitatis in prædictam intelligentiam, quam cellam uinariam nominauit, introducuntur: sed qui paruum quantumcunque imitatus fuerit Paulum, qui dicebat: Amplius omnibus laboraui, in uigilijs, in ieiunijs, & cætera. & omnia, ait, arbitratus sum ut stercora ut Christum lucrifacerem. In capite huius cantici, in cellaria regis se introductam Ecclesia gaudet, ubi ingressa, dicit: Exultabimus & lætabimur in te: agnitam uidelicet eius præsentiam corporalem, qui est sapientia patris: qui uelut in conclauis Prophetarum præconijs latebat. In quo sunt omnes exultationes, & lætitiæ, & thesauri: Hic uero, ubi ad intelligendam legem diuinam, & quicquid obiectum mysterijs dictum est, quis sermo legis cui personæ conueniat, uel ad discendum ordinem charitatis se dicit introductam, non se lætari & exultare, sed languere. Eo quod secundum eundem Salomonem, qui addit sapientiam, addit dolorem: & quanto quis consecretando proximior effici cœperit sapientiæ, tanto eam uix conspicit prolongatam. De quo dolore beatus nascitur amor Christi, & de amore gloriosus sanitatis animæ languor, qui ei omnes uires subtrahat ad peccandum. Intantum enim anima in omnibus mandatis legis diuinæ semper cogitando, quomodo debeant singula intelligi uerba rectæ fidei ordine uel suo loco, aut quomodo possit, uel quibus operibus Christo coniungi, nunquam proculdubio membra sui corporis diabolo arma parauit, nec uires in se tribuit facinorum ad æternum interitum. Introducta scilicet Ecclesia in prædictam cellam uinariam, ordinatam in se charitatem adolescentulis prædicat. Quæ licet archana mysteria multiformis sapientiæ dei adepta sit, quæ licet perfectionis teneat arcem, non sibi tamen solius prædictæ scientiæ aut intelligentiæ credit sufficere summam, nisi constipata malis punicis, & fulta diuersis floribus fuerit, sicut nunc ait:

Constipate me malis, fulcite me floribus: quia amore languero.
Hoc est, nisi glutinentur ei Apostolorum exempla: qui uelut poma de arbore uitæ Christo per doctrinam sunt germinata: quem superius Ecclesiæ arborem mali punici diximus. Simulq; fulcienda est floribus pudicitiae uel castitatis, id est, eorum consortio docetur anima (quæ cupit immaculata ad pristinum statum repedare) semper fulta consistere, qui conseruant & diligunt castitatem, qui magno studio intactum sanguinis sui florem custodiunt iuuentutis. Quorum uictoriæ uox est in centesimo uigesimo octauo Psalmo cõtra sordidas dæmonũ turmas:

g ij Sæpe

Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea, etenim non potuerunt mihi. Cōiuncta ergo aīa dei uerbo, introducta in intelligētiam legis, discurrendo per singulos apices scripturæ, ut sæpe dictum est, & singula uasfa cellæ uinariæ, diuinorum librorum degustando saporē, quasi inebriata letitiæ uino, semper futuræ beatitudinis, cur ad eam tarde perueniat, dicit se amore languere. Illo proculdubio amore, de quo Propheta dicit: Sitiuit anima mea ad deum fontem uiuum, quando ueniam & apparebo ante faciem dei mei? Et de quo beatus Paulus dicebat: Desiderium habeo dissolui, & esse cum Christo. Per quem amorem scientiæ, amor germinatur uitæ æternæ; & de amore uitæ æternæ, tolerantia persecutionis; & de tolerantia, certaminis uirtus; & de certamine, consummata martyrii gloria. In quo certamine, cupidine regni cœlorum, & magnæ consolationis adiutorij diuini sapore, quasi in lectulo collocata in uarijs generibus tormentorum, promissionis leua, & adiutorij dextera Christi amplexari se deprecatur, dicendo:

Psal. 41.

Philip. 1. c

Leua eius sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me. Catastæ quippe, & diuersarum poenarum tormenta, impijs & stultis ignominiosa & detestabilia uidebantur; martyribus autē, & omnibus qui in sapientiæ aulam sunt introducti, deliciarum gaudia, & lassantium requiei lectuli deputantur. Vbi pro ludibrio arident incendia, ubi animi probati conuertuntur amphiteatra in paradysum, craticulæ & sartagine in mollissimam plumam, flammarum globi in gratissimos flores, liquefactum plumbum in balsamorum unguenta, flagellorum, uirgarumq; & unguularum solatiū in piniculis delicatissimis; quibus anima ab omni peccatorum sorde extersa, ad antiquā pulchritudinem reuocata, suo redditur creatori. Ipsa quoq; mors pro Christo suscepta, omni gaudio, omniq; iucunditati, & diuerso pretiosissimo lapidi pretiosior antepositur. Hæ sunt namq; delitiæ animarum sanctarum, pro æternis gaudijs acquirendis; ubi se Ecclesia delitijs resoluta, amplexu dilecti Christi contineri lætatur, ut digna sit pro factore suo atrocitatem perpeti tormentorum. Nam potest & ita intelligi, ut leua Christi à sinistris sustineat animam, ne ab incentiuis uitiorū uncinis implanetur, in leua se semper sustentata, occultis cōpunctionibus sublimetur ad regnum; & ne in superbia elata, faciat lapsum in dextera, in qua diabolus corruit, tribulationes & multimoda retinacula permittendo, & fatigatā adiuuando, a dextera sua amplexatur. Nam & ita intelligi non opinor esse incongruum præsentem locū, ut leua sub capite, fidei sit scutum, quod pugnantis sinistra contineatur manu; & dexterae amplexatio, orationis gladius intelligatur, quo dextera semper armatus, quatenus altero armorum genere aduersarius repellatur, & altero

altero prosternatur, & uno inlæsus ab hoste seruet, alio hostis peremptio celebretur. Cū ergo impugnantē nos expugnari oramus, armata est dextera nostra: & cū scuto fidei innisi, leua: docente beato magistro Paulo apostolo: Apprehendite, inquit, scutum fidei, in quo possitis omnia Ephes. 6. 6 iacula ignita maligni extinguere, & gladium spiritus, uerbum dei, per omnem orationem. Quos cum ita armatos repererit hostis diabolus, pauebit: & dominus noster Iesus Christus ita armatos milites suos gaudebit: cui est gloria in secula seculorum, amen.

FINIS LIBRI TERTII.

COMMENTARIORVM D. APONII
IN CANTICA CANTICORVM
LIBER QVARTVS.

Diuro uos filia Hierusalem, per capreas, ceruosq; camporum, ne suscitatis, neq; euigilare faciat dilectam, donec ipsa uelit.

Post multos labores (s. Ecclesie) & discursus, per quos anxia intra sanctam cellam uinariā fatigata, reddi in soporē: quæ ne celerius pristinis reddat laborib, suscitata a somno, adiurantē filie Hierusalem ne suscitent eā: & p hoc adiuratur, q̄ firma diligunt charitate: quod opinor nec ipse minus diligat q̄ adiurat: p capreas uidelicet, ceruosq; camporum: quas nō parui meriti uel laboris aīas esse intelligi dat, p quas filie Hierusalē adiurant. In plebe em̄ Christiana scdm̄ meritorū qualitātē, diuersis, mundis & immūdis aīalibus aīe comparant. Habet ergo palatiū dñs noster Christus, qđ intra se cellaria multa, & cellā uinariā, et camporum spacia cōtinere intelligit. Cuius fores beatus Paulus ingressus, admirando laudat. O altitudo, inquit, diuitiarū sapiētie & sciē Rom. 11. d tie dei. In quo palatio inter multas diuitias, i. multitudinē sanctorū, intelligit habere etiā aīas agrestes, quæ ab Ecclesie uenatorib, intra fidei rete ex philosophiæ sylua cōclusæ, mansuefactæ, uelocitatē cursus literaturæ ad delectationē filiarū Hierusalem, p scripturarū diuinarū campos discurrūt. Filias autē Hierlm̄, ut retro dictū est, pfecte aīæ illius celestis Hierusalē filie intelligunt, quā Apłs dicit matrem oīm esse sanctorū, quæ cū sponsa desiderant semp miscere colloquia. Delectant em̄ eam secum concurrere in illis operibus, in qbus ipsæ ad celestem sunt gloriam sublimata: per quæ, amissa corporea sarcina, cū illis epulenti in celis. Quam dñs Christus ad lucrū uel consolationem aliarū aīarū cōseruatā a piculis, uel de manu carnificū, y tute signorū in tpe psecutōis, tā diu ab ipugnatiōe, q̄ exitū mortis adducit, reuolucere in corpe iubet,

g iij quoad

quoadusque ipsa uelit. Capreas uero eas animas opinor intelligi, quæ acumine dialecticæ excellentiæ, sensu & mente per philosophiam discurrere consueuerunt; quæ nunc intra supradictum palatium rete conclusæ, arte prædictorum uenatorum mansuefactæ, mutata religione in melius, per sapientiæ, quæq; ardua & obscura interpretantes, montes uel campos discurrunt; & tunc latus labor, qui in figmētis mortuis uel turpibus hominibus, qui se deos appellauerunt, consumebatur, in creatoris laudem quotidie uertitur. Quæq; in fide uelocitatem sui cursus ostendunt. Quæ animæ nō uana & inania docendo discurrunt, sed semper eorū, quæ ad montem paradisi ueloci cursu eleuent adiutor est deus. Caprearū natura, primā corporis partem sublimiorē, humiliorē posteriorem probat habere. Et hac de causa semp sursum ascendendo montem, in cursu uelocior inuenitur. Quo itinere aduersarius minor est in sequendo. Cerui autē uidentur intelligi, qui in ipsa philosophiæ suæ uelocitate doctrinæ, non multos, sed unum deū inuisibilem, immensum, inæstimabilem, oīmīq; creatorem, totum ubiq; mundū implentē, confessi sunt. Quæ genera dogmatum, quantū immunda animalia distant à ceruis & capreis (quæ inter munda hebræo populo per Moysen à deo iussa sunt edi) tantum differūt à supradicta philosophia, & eos, qui caninam uitam simul & nomen sortiti sunt, summū bonum libidinem prædicantes, & nihil esse turpe quicquid natura suggererit exercendum. Quantū ergo utilia, uel omnia mansueta animalia distāt ab agrestium feritate, tm̄ distasse intelligit gentem hebræam (quæ meruit cum deo miscere colloquia: quæ sepe numero per Ezechielem prophetam ciuiū uocabulo appellat) ab omnium gentium natione, quæ à dei notitia, uelut sciuissimæ bestię, efferauerunt; & quantum mundiora uel simpliciora caprearū & ceruorū animalium genera sciuissimis et immundissimis bestijs, tm̄ distare cognoscit inter philosophiam, quæ blasphemijs suis gregem deorū persuasit mortalibus; & illam supradictam Platoniorū uel Stoicorum, qui unum deū immensum docuerūt. Quorum doctrina licet quidem agrestis sit, tamē mundicia sensus nō longe abest ab Ecclesiæ fide: cuius populus sub ouium uocabulo uel agnorum, à domino Christo beato Petro Apostolo pascendus est commendatus. Quæ fides, in qua perfecta trinitas constat, domus magna à magistro gentium intelligit nominata, cū dicit discipulo suo Timotheo: In doma magna non solum sunt uasa aurea & argentea, sed fictilia & lignea; ubi supradicta sponsa per intelligentiam scripturarum diuinarū introducta, omnem ornatū ad similitudinem palatij inuenit. Vbi sunt inter cetera latissimi sensus spacia scripturę diuinæ, in quibus discurrunt animæ magnæ peritiæ literarum, ex philosophiæ aspitate conuer

Leuit. 11. a

Ioan. 21. f

2. Timo. 2. c

conuersæ, quæ uelocitate sapiëntiæ cursus, magnas lætitiâs disputatio-
 ne sua contra aduersarios, filiabus Hierusalem exhibere noscuntur.
 Quæ disputationis suæ cursu, grauibus bestiis (gentilibus uel hære-
 ticis immixtis à diabolo uenatore) insequentibus, ad montes confugia-
 unt, hoc est, unum omnium creatorem apostolico dogmate confitētes
 in celo; & acumine sensus, more caprearum uel ceruorum, longe pro-
 spiciunt aduersariorum insidias: sicut de caprearum fertur natura, ab
 eis qui animalium scripserunt naturas: quarum mos est & magna uelo-
 citas ad montes confugere: Siue ceruorum more, ad fluuij suffragium
 cōcurrere (infectorum.) De quo dicit propheta David: Fluminis im-
 petus lætificat ciuitatem dei: Quem proculdubio spiritum sanctum,
 qui patri, filioq; unitus est, intelligi nemo sapientium ignorat. Illuc ut-
 que disputando recurrerunt, superscriptis canibus resistendo, ubi
 firmissima defensionis propugnacula esse cognoscunt, & magis cupi-
 unt à corpore, quàm à fluuio separari. Sicut ceruorum cōsuetudo esse
 probatur. Hi sunt ergo proculdubio cerui camporum, & capreæ, per
 quos spōsus filias Hierusalem adiurat, ut patiantur paulisper requies-
 cere sponsam in requiei somno. Hæ utique animæ, quæ diligunt firmis-
 sima charitate, quæ studio scientiæ sermonis suæ rectam fidem docen-
 do, instruunt paruulos in fide, reuincendo peruersorum dogmatum
 adsertores, magnam lætitiâ, magnumq; spectaculum angelis uel san-
 ctis animabus exhibere noscuntur. Quæ ita amabiles Christo uel filia-
 bus Hierusalem supradicto studio esse intelliguntur, ut eas adiurent,
 ne sponsam suscitent dormientem, donec ipse sponsus prospiciens uti-
 litati eius (quia sic expedit conlocatam eam in somno prædicto) pau-
 lisper prolonget, ut agnoscat anima uires suas: quia sine ipso nihil po-
 test. Sed perfecta anima in ipso requiei sopore, semper eum timēdo au-
 dit, semper eum amando uidet, sicut nunc ait:

Vox dilecti mei; Ecce ipse uenit saliens in montibus, transi-
 liens colles.

Et quid dicat uox ista dilecti Ecclesiæ, in Euangelio proprio ore de-
 clarat. Videte, inquit, ne seducamini à Pseudoprophetis. Multi enim
 uenient in nomine meo, dicentes quia ego sum, & multos seducent, &
 dabunt signa, ita ut etiam (si fieri potest) electi in errorem inducantur.
 Et: Videte ne grauētur corda uestra ebrietate aut crapula. Et, Similes
 estote seruis expectantibus dominum suum, quā reuertet à nuptiis. Et
 per Esaiã prophetam, audit similiter hanc uocem Ecclesia, dicēdo: Au-
 di populus meus, quoniam absq; me non est deus, & præter me nō est
 saluator. Ego sum primus, et ego nouissimus, & ante me nō fuit deus, et
 post me nō erit alius. Spiritus à me pcedit, et flatus oēs ego facio, et ma-
 nus

Psal. 45.

Math. 24. a

Marc. 13. e

Luc. 21. b

Luc. 21. e

Luc. 12. e

Esai. 44. a

Apoc. 1. d. & 22. g

Hier. 51. b

nus mea extendit cœlos, & fundauit terram, & nullus mecum. Hæc est
 nanq̄ uox dilecti uerbi patris, quam audit Ecclesia in requie sopore
 conlocata, id est, sublati tribulationum uel persecutionū aculeis, celsis
 fantibus odijs impiorum. Cum eam impugnatores eius ædificat, cum
 præcellior regibus incedit, cum eius potentiam gentes mirantur, tunc
 dormiens requiescit Ecclesia, tunc post multos tribulationū labores
 in somno deducta requiescit. Sed in ipsa requie per hæc figurata mone
 tur, non ebrietate aut crapula grauata dormire, sed in ipsa securitatis
 requie sollicita, semper aurem cordis ad uocem Christi præbere, hoc
 est, in scripturis diuinis, & assiduæ orationi operam dare. Quando em̄
 sacerdotes, qui Ecclesiæ præsumt, ab impiorum insectatiōe requiescunt,
 Christus pro Ecclesiæ custodia & securitate montes transilit & colles:
 per quod significat elongari deum ab anima: immo, anima nullis tri
 bulationibus impugnata, paulo longius fieri à deo: eo quod delitijs re
 solutus qs, non in toto corde inuocat eum: sicut dicitur in Psalmo: Pro
 pe est dominus inuocantibus eum in ueritate: nec facit quod ille se nar
 rat fecisse in lxxvi. Psalmo: In die, inquit, tribulationis meæ, deum ex
 siui manibus meis nocte contra eum, & non sum deceptus. Monentur
 ergo per hæc qui præsumt populo Christiano, ut sine intermissiōe ad
 nuntient plebi, quid præcipiat uox ista dilecti Ecclesiæ: quomodo scie
 licet uenit de sinu patris ad humanum cōsortium, ut uerbum fieret car
 ro: quomodo secundum Abacuc prophetam, humiliando dæmonum
 superbiam, confrægerit montes uiolentiæ, & liquefecerit colles æterna
 les: conculcando sub pedibus credentium satanam salit in mōtib. præ
 dictis: uirtutibus uero conturbando idolorum cultores, transilit col
 les. Quorum rigidam diabolicam superbiam igni spiritus sui mollien
 do, ad credendum uni uero deo, liquefacti intelliguntur colles æterna
 les. Exemplo enim humilitatis, & gloriosæ doctrinæ uiam salutis ostē
 dendo, omnem superbiam sapientiæ mundi, extollentem se aduersus
 creatorem, liquefecit, & per Apostolos ad nihilum redacta humiliat.
 Humiliando ergo superbiam sapientiæ per Apostolorum doctrinā,
 in quibus nō rhetorica argumenta, sed sancti spiritus uirtus fulgebat,
 & prostrata dæmonum turba sub pedibus credentium, ostensus est Ec
 clesiæ saliens in montibus, & transiliens colles uenisse in mundo, & in
 ter homines est uersatus. In his proculdubio montibus eum salientem
 in modum capreæ & hinnuli ceruorum uidet uenientem sponsum, &
 colles transilientem, hoc est, omnem sapientiam mundi: sicut in sequen
 tibus ait:

Similis est dilectus meus capreæ, hinnuloq̄ ceruorum.
 Capreæ Christum comparatum, non per detrimenta diuinitatis, quæ
 semper

semper eadem est, intelligimus, sed per incarnationis mysteriū, in quo augmenta consecrata est cœlo recepta carnis natura. Nam in eius humili aduentu plenus erat mūdus Philosophorum doctrina: de quibus intelliguntur agrestes illæ quondam animæ, mundiores cæteris supra dictis, quæ per Christi doctrinam ad unius ueri Israelis consortiū aggregatæ: quibus eum similem esse pronuntiat uox Ecclesię: ut sicut eorum doctrina, qui unum deum omnia impellentem cōfessi sunt, uelut scintilla claritatis reluxerat mundo: Ita & hunc, quem uerum lumen Euangelista testatur, absteris ignorantia tenebris, totiū inluminato rem mundi ostendit. Nam capree pro eo opinor similem dici, quia nostra salutis inlustratio cæcitatem cordis auferens: in posteriore seculi parte ueniendo in carne ostendit, quam Moyse petenti in monte Sinā monstrauerat. De quo mysterio idem Dauid dicit: Pennæ columbæ de argentatē in posteriore dorsi eius: sicut caprearum posterior corporis pars, candorem demonstrat. Hinnulo uero ceruorum, propter humilitatis formam, necdum adhuc potentia cornibus exaltatis: quibus in secundo aduentu causaturus est mundum. De quibus dictum est in Psal. lxxiiij. Exaltabuntur cornua iusti. Hinnulus enim ceruorum sine cornibus est, amorem in se potius uisionis suæ, quàm terribilitatem ostendit: sicut dominus noster Christus in primo aduentu fecisse probatur.

Exod. 33. d
Psal. 67.

En ipse stat post parietem nostrum, respiciens per fenestras,
prospiciens per cancellos, & dilectus meus loquitur mihi.

En ipse qui crucifixus est, qui diuinitatis suę dexteram languentem, id est, lugentem, in Apostolis consolationis amplexu continebat Ecclesiam: cum qua carne sepultus est: cum ipsa utiq; stat resurgens post parietem incredulitatis nostræ, quem luteis operibus construxeramus peccando. De quibus dixit per Esaiam prophetam: Nunquid non ualet manus mea ad liberandum? Sed peccata uestra murum fecerunt inter uos & deum: post quem stans dominus Christus, expectat se ab impijs inuocari, & uocat ad pœnitentiam animam peccatricem, expectat sibi ab incredulis credi. Post quem parietem stat usq; ad tempus baptismatis uel pœnitentię. Et licet non mereamur eum intueri, tamen per hoc quod idolatriam abdicamus, fenestras in supradicto facimus pariete, quibus nos ab immundis spiritibus defendendo respicit Christus, & ipsi soli genua cordis deflectendo cancellos facimus, per quos compunctionem ad se conuertendo donando prospiciat. Vbi uero uenerimus ad ueram conuersionem prædicti baptismatis uel pœnitentię, retollit eum de mediõ concessa uenia peccatorum, & loquitur nobis dicendo:

Esai. 54. a

Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam uos.

Math. 11. d

h Et, Ven

Math. 25. c Et, Venite benedicti patris mei, possidete paratum uobis regnum a constitutione mundi. Sicut & magister gentium Paulus docuit factum in eius aduentu: Qui tulit, inquit, parietem maceriae de medio, & reconciliauit nos deo patri per sanguinem ipsius. Potest autem & ita intelligi, inclusam esse Ecclesiam inter parietem septam propter metum persecutionis: ubi cum uiderit animam dei sermo nimia terri formidine, proximius fit solito, & consolando, augendoque fidei calorem, auferendo formidinem loquitur ei: Sicut post suam resurrectionem foras egressus, & nimio timore deiectis Apostolis, ianuis clausis ingressus, magnam fiduciam, magnumque gaudium adportauit dicendo: Pax uobis, ego sum, nolite timere, Vbi completum est: Dilectus meus loquitur mihi.

Exurge propera amica mea, formosa mea, & ueni.

Loquitur ei, uidelicet ad perfectionem uitae uocando, docendo eam iam non timere mortis autorem diabolum, nec ultra residere intra incredulitatis claustra. Propterea inquit, & ueni, quia ego moriendo uitam perditam reddidi, modo iam non terrearis a morte, cuius ego destruxi imperium. Stabat namque post parietem nostrum, qui nobis umbra sua obstabat, sol iustitiae; de quo promiserat Propheta dicens: Orietur uobis timentibus dominum sol iustitiae, & sanitas in pennis eius. Loquitur Ecclesiae in Apostolis, quando resurgens a mortuis, consolatur eos dicens: Confidite, quia ego uici mundum. Et, Data est mihi hi omnis potestas in caelo & in terra. Et, Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem occidere non possunt. Nam sunt & alij persecutores animae. Habet enim inuisibiles hostes, qui eam intra mentis suae septum inuisibiliter & incessanter circumdatam impugnant: Qui tunc uel maxime crudeliter eam suis armis adgrediuntur, cum uiderint foetore superbiae ab ea dominum prolongantem: quam ita in ergastulo redigunt uitiorum, ut non possit omnino progredi, ad uiam mandatorum dei currendam, quousque eius precibus reuocatus ueniens, quasi occultus stet, & spectet luctamen eius: & non totus se ostendit, ne omnino fugatis hostibus, cessante pugna, otij torpore depereat: sed uelut per fenestras aspicit, suae uisionis adiutorium commodando, ut anima uires recipiat resistendi: & hostis impugnatione diuina minuta eius terrore, aliquantulum conquiescat. Nam saepe numero uarijs immisionibus circumdatur anima, cupiditatis, auaritia, ebrietatis, commestationis, impudicitiae, irae, blasphemiae, contentionsis, haeresis, inuidiae, & multarum aliarum his similibus: Eo utique tempore quando his circumdatur, quasi carcere retrusa continetur. Ad quam sermo dei, poenitentiae orationumque uocibus reuocatus, uenit, & aspicit per

Malach. 4. a

Ioan. 16. g
Math. 28. d
Math. 10. c

Psal. 118.

ait per fenestras sensus eius, quibus corporeas peragit cogitationes, si non sunt polluti sordibus lasciuæ delectationis auditus, si non concupiscentiæ uisus, si nō meretricū odorib. delectat odoratus, si nō turpiloquijs, & quæ deo contraria sunt, labia inquinata: si non sceleratis operibus pollutæ sunt manus. De quibus dixit Propheta: Intrauit mors per fenestras. Tali ergo animæ proculdubio loquitur Christus, quam sui uiderit desiderio plenam, huic manifestat se loquendo in corde, & uocat eam uerbis ineffabilibus, & tribuit ei fiduciam ueniendi ad se, dicendo:

Hier. 9. f

Exurge, propera amica mea, formosa mea, & ueni. Iam enim hyems transijt, imber abiit & recessit, flores apparuerunt in terra nostra, tempus putationis aduenit.

Docet eam, scilicet, iam non timere omnino iniquorum hominum truculentiam, nec dæmonum formidare terrores: quia & deum patrem per adsumptæ carnis oblationem reconciliauit Ecclesiæ, & dæmonū exercitū subneruauit per crucem, & post brumalem, gelidamq; asperitatem, floridum uerni aduentus sui tempus ostendit: & quanta uel qualia gaudiorum esset præmia ei per suam præsentiam exhibiturus, futuram, iam quasi factam narrauit. Per has enim singulas figuras uerborū, quantam malorum tristitiarumq; congeriem abstulerit, & quanta magnalia suorum dei filius in nobis contulerit, dulcissimo affectu narrantur. Quomodo, ueluti puellæ dilectæ, mortali naturæ, quod est Ecclesiæ, pristina amicitia & pulchritudo reddatur, & per suum humilitatis aduētum, docet eam per uiam humilitatis uenire ad se, hoc est, ad suam imitationem: per quam ipse uenit ad eam, ut & uocem munusq; repropitiacionis adferret, dicendo: Iam uos non dico seruos, sed amicos. Et, Discite à me quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus uestris. Iam igitur agnitionem sui aduentus, suamq; humilitatem imitanti uox ista dirigitur: Exurge propera amica mea, formosa mea, & ueni. Amica enim sit anima agnoscendo deum: formosa, Christi humilitatem seruando: Columba uero efficitur, nihil de terrenis cupiditatibus, absq; cibo uilissimo, indumentisq; corporis requiringendo: sed semper columbarum simplicitatem tenēs, spiritui sancto se consociat. Sicut igitur superueniente uere, præcursore æstatis, qui fugat hyemem, quando omnis creatura rediuiua lætatur, & uniuersa animalia secundum genus suum cooperantur ad fetus, & ingrauidata, cubilia construunt, & aues nidos componunt, & sese inuicem suis uocibus discretis aduocāt & motibus: ubi iam reptilib. epulas præparat humus, nec deest pennigeris animantibus esca: ubi canora uox uolatilium dulci modulamine resonat, & ad prædandos flores apīs pennis

Ioan. 15. b

Math. 11. d

h ij armata

2. Cor. 5. c
Ioan. 13. a

Gen. 2. b
Gen. 31. a
Exod. 12. b
Exod. 13. d

Iosue. 3. d

Ioan. 15. a

Math. 10. d
Luc. 14. f

Ioan. 15. a

Luc. 15. b

armata procedit, ita dominus noster Christus, post horridam hyemē idololatriæ, & philosophicam doctrinā, uernum tempus per suā passi onem (quod est pascha nostrū, transitus de morte ad uitam) faciē mun di, martyrum uel oīm sanctorum operū flore decorauit. Quo tempore creata in principio oīs intelligit creatura, & ipse homo de limo terræ formatus est: quo tempore de Mesopotamia ad propriā sedem reuo catus est Iacob: quo tempore filij Israel de terra Aegypti sunt educti, & in Christi figura agni sanguis, Aegypti uastatorem exclusit: quo tempore terram repromissiois transmissio Iordane ingressi: eo tēpore redemptor noster Christus de cōualle lachrymarū ad paradisi montē suā mortis exēplo Ecclesiā uocat, dicendo: Surge propera amica mea, formosa mea, & ueni. Iā enim hyems transijt, i. potestas tenebrarū, quæ tristem reddebat mundū, sole iustitię Christo ueniente, transijt de hoc mundo ad tartara. Imber abiit & recessit, i. philosophię error, & gen tilium doctrinæ, Christi aduentu splendente, abiit & recessit. Flores apparuerūt in terra. Ad tantī qppe sponsi ornandā aulam regalē, nes cessario pro uenenosis nequitiaē tribulis, innocētiaē flores, per infantū allisionem apparuerūt in terra, cui maledixerat in protoplasto deus. Quibus testibus coronatus, magorū p̄nuncio inducit in Iudęā: in qui bus Ecclesia primū decoris ornamenta suscepit. Tempus putationis aduenit. Illud proculdubio, in q̄ pater agricola pericissimus putator, sterilia sarmenta de uera uite Christo uisionis amputat falce: eos scilicet, qui in se nullam similitudinem factoris sui filij dei, per imitationē boni operis ostendēre. Aestiuū tempus nancq; putationis aduenit, qm̄ ex una stirpe corporis, boni separantur a malis, ne uicinitate malorū deperant boni, ne perfidia incredulorum periclitent̄ credentes. Hoc utiq; tempus nuntiabat̄ aduenire putationis, de quo dominus dicit in Euangelio: Veni separare filium a patre, nurum a socru sua, & filiā a matre sua: quatenus credens in deum patrem, in deū filium, in deū spī ritum sanctum, separatis a se incredulis, arefactis palmitibus semel in fide Christi plantatis, ut uitis radice, & corpus (de quo profert sarmentum) palmite decoratis, indiuiduam trinitatē credendo consistat. Illi autē qui non credunt hanc, non eos portat prædicta radix, sed quasi aridi furculi, a sæpe dictæ uitis corpore defecti, æterno igni pabulum præ bituri sunt. Putatur etiā unusquisq; Ecclesiæ filius diuina pietate, per compunctionē sanctam in intima mentis, & arefacta malæ uoluntatis de eo sarmentum abscindunt, ut possit iam putatus fructifer bonæ uolun tatis palmes, fructus germinare iustitiæ: de quo gaudium in cęlo ange lis exhibeatur. Nam certum est, nisi auaritia fuerit amputata, largitas nō subcrescit: nisi idolorum amor fuerit defecatus de corde, gloriosus martyrii

martyrij non pullulat palmes: & nisi fornicationis præcisa fuerit consuetudo, castitatis non prouenit angelicus fructus. Hoc autem intelligit in omnibus malis, quæ in mentibus hominum inseruntur ab hoste diabolo: quæ omnia per Christi aduentum reprobata probantur: in cuius ostensione tempus putationis aduenit.

Vox turturis audita est in terra nostra.

Cōgrue satis huius castissimæ auis uox, gloriose uirginitatis, in supra dicto tempore per beatā Mariam primum audita est in terra nostra, dicendo ad angelū Gabrielem: Quomodo hoc erit, cū uirum non cognoscam? Et, Ecce ex hoc beatam me dicent oēs generationes: Quia fecit mihi magna qui potens est, & sanctum nomē eius. Cui uoci angelus respondit, sacratissimi partus exponēdo mysteriū, quomodo, quod sine lege complexus concipit, sine pēna doloris parietur. Virtus, inquit, altissimi obumbrabit tibi, & spiritus sanctus supueniet in te: ideo quod nascetur in te sanctū, uocabitur filius dei. Et uere digna, quā solam beatam omnes generationes dicant, quam gloriosam inter omnes scēminas, non solum diuersarum gentium nationes, sed etiam coelorum uirtutes admirantes collaudent. Per quā uitam ingressam, mortem fugatam, mūdum reconciliatū gaudemus, per quā in terra maledictionis, in terra impiorum (perditam terram incontinentiæ) primum sanctæ uoluntatis uox conseruandæ uirginitatis audita est. De qua prædixerat Dauid: Terra nostra dabit fructum suum. Bonū utiq; bonæ uoluntatis fructum, quem in natura suscepit in parente Adam. Nisi enim uoluntas fuisset conseruandæ uirginitatis, non diceret, Quomodo fiet, cū uirum non nouerim? Quam diu enim præuaricationis hyemis tēpus triste constrictumq; ab omni germine bono obtexerat faciem mundi, & sua ditione obtinebat diabolus terram, hæc dulcissima uox turturis, siue per gloriosam Mariā, siue per beatū Ioannem, nō est audita in terra: Sed ubi magnus ille iustitiæ sol, qui nobis indulgentia estatis ubertatem adducendo exortus est, cœpit desiderij cōseruandæ integritatis uox turturis in terra nostra audiri: & quæ prius impiorum nuncupabatur, nunc suam terram uel Ecclesiæ, dei sermo uocitare dignatur. Quæ ita coniunctæ spiritui sancto utræque personæ, illa superuenienti in se, & ille adhuc in utero matris eo impletus, unam nulli alij dilectionis commodant uoluntatem. Nam sicut natura turturum deserti habitacula diligit, & aduocans comparem, dulci resonat uoce, ita illæ supradictæ personæ, illa dicendo: Ecce ancilla domini, fiat mihi secundum uerbum tuum: & ille clamando: Post me uenit, qui ante me factus est, cuius non sum dignus calciamenta portare. Iusta ergo ratione, turturi castissimæ aui, uirginitas comparatur: quæ

Luc. 1. d
Luc. 1. e

Psal. 84.

Luc. 1. d
Ioan. 1. d

in Ioanne uel Maria obtinet principatū: quæ semel uerbo dei, uel spiri-
ritui sancto coniuncta, nunquam alium cogitat comparem, nec alteri
desideriū sui amoris communicat, nisi illi, cui semel cōglutinata pro-
batur, sed ad illum semper promissionis uocem & mentis emittit affe-
ctum, cui promisit seruare quod nata est: sicut turturæ amor erga cōpa-
rem suum inmutabilem fertur seruare dilectionis affectum: quæ mor-
tuo compare, nunq̄ alio a physiologis iūgi narrat: sed eū omnibus die-
bus uitæ suæ, cui semel fuerat cōiuncta, desiderando requirit.

Ficus protulit grossos suos.

Propinquante igit melle redemptionis humanæ, & gloriosi redempto-
ris aduentu, horrida, et omni iustitia destituta, uel impietatis hyeme al-
goreq̄ constricta, nihil in se ficulnea Synagoga, nisi amarissimum suc-
cum doctrinæ, quæ animarum cibum mentitur, intelligitur habuisse.
Nunc autem in eius aduētū, Apostoli, quos protulit grossos suos, qui
de ea generati, dulcissimus cibus doctrinæ animarum effecti sunt. Cui
Luc. 13. b ficulneæ unius anni inducias petit colonus uineæ, Michael, opinor,
archangelus: quæ portio domini appellatur, id est, omnium creden-
tium deo cœli: eamq̄ excolere commonitione sua, & a dæmonum ua-
statione intelligitur custodire, secundum Daniëlem prophetam: cui
Daniel. 10. c dicit angelus Gabriel: Viginti & uno die restitit mihi princeps regni
Persarum, & nemo mihi fuit adiutor, nisi princeps uester Michael.
Hoc utique dicitur Daniëli Hebræo, qui de Iacob originem trahit.
Multitudo ergo credentium deo, hi, qui audiunt uerbum doctoris, ui-
neæ nuncupantur: Illi uero qui præsumunt populo, & uerbo doctrinæ
ædificant auditores, ficulneæ intelliguntur. Colonus uero uineæ (ut su-
pra diximus) angelus antedictus, cum magna fiducia in conspectu dei
est, magnæq̄ cura pro omnium salute commissa. Videns namq̄ inter
Math. 21. b
Marc. 11. c credentium multitudinem huiusmodi infructuosam stare ficum do-
minus uineæ (eos scilicet, qui sibi honorem & locum doctoris audacter
præsumunt, & ea quæ cum doceant ad plebem, nec sermone proferunt,
nec uitæ exemplo, similes facti principibus Iudæorum, qui umbra po-
tentia suæ fructus proferre, tanquam ficus, unius anni, a passione do-
mini usque ad templi euerfionem, concessa uenia pœnitendi, id est, u-
nius generatiōis terminum. lxiij. anno) huic nūc sic maledicūt, posteaq̄
Apostolos protulit, quibus credere noluit, ut nunquam de ea fructus
doctrinæ nascatur. Quæ arefacta, omni decore nudata, nihil in se nisi
ignis æterni alimenta conseruat. A cuius peruersæ oppressionis um-
bra liberata plebs, cœpit, amoris malis doctoribus, in Christo creden-
do florere, & suo exemplo aliarum gentium nationes ad florem credi-
litalis prouocare. De quibus sequenti uersiculo dicitur.

Vineæ

Vineæ florentes dederunt odorem suum.

Credendo namq; in unum deum omnipotentem, florent: pro eius uero nomine moriendo, suauissimum cōfessionis dederunt odorem. Nā sicut hyemis tempore absque frondibus & floribus sine decore sunt uineæ, ita fuisse absq; decore iustitiæ, uel sanctitatis ornamento prædictas nationes, quas nunc uineas appellauit, certissime comprobatur.

Surge amica mea, speciosa mea, & ueni: columba mea in foraminibus petrae, in cauerna maceris.

Iacebat ergo satis in humili loco & abdito, multum longe auocata hæc amica speciosa uel columba, quæ nunc in toto mundo regnare probatur, conturbata uel oppressa dæmonum tempestate: sed ubi passionis Christi sacramenta sunt celebrata, & per Apostolorum doctrinam, in quibus Christus loquitur, aduocatur ut surgat, & ueniat ad deambulantem sponsum in uineis, ad congaudendum, & in prouentum fructus iustitiæ prædictarum nationum, id est, ut ueniat ad eum, pro eius nomine moriendo, qui pro ea moriendo, mortis destruxit imperium: ut ueniat ad eum in humilitatis perfectione, qui in se credentibus dicit in Euangelio: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego requiescere uos faciam: & discite a me, quia mitis sum & humilis corde. Humiliando se enim anima, in conspectu dei surgit, exaltando aliquid: secundum quod ipse Christus dicit: Omnis qui se humiliat exaltabitur, & qui se exultat humiliabitur. Tunc fit eius amica, eo quod propitium sibi fecerit creatorem: delota uero fonte baptismatis, speciosa efficitur uel formosa. Vbi autem susceperit in se spiritum sanctum, qui in columbae specie in Iordane ostensus est, columba efficitur. Sed ut queat ad hanc gloriam peruenire, id est ad perfectionem plenitudinis Christi, ne accipitrum demonum, male credendo in coeternam & indiuiduam trinitatem, unguis lanietur, ostenditur ei uia per quam ueniat ad aduocantem: ne forte de brumali errore gentilium liberata, uel de perfidia Iudæorum latebris educta, non per uiam regalem, quæ ducit ad regnum, sed per floridos campos, qui rhetoricorum uerborum delectatione inliciunt, aut philosophorum uel hæreticorum dogmata currere delectet, ubi accipiter diabolus omni facilitate perfectas animas columbas effectas deuorat: sed docet eam tumidae sapientiae campos omni modo deuitare, & per angustam uiam, relictis terrenis desideriis, in quibus diabolus obtinet regnum, de morte ad uitam uenire. Quicumque ergo desiderat ab hostibus aërie potestatis in Iesus euadere, in foraminibus huius petrae, quæ beatus Paulus demonstrat, rectam fidem seruando semper ingrediat. De qua dicit: Bibebant autem filii Israel de sequente eos petra: Petra autem erat Christus. Sed hæc petra habet multa foramina, id est, aditus per quos intratur

ad pat

ad patrem regnum credentibus præparantem, quæ sunt genera uirtutum exemplorū foramina, hoc est, mansuetudinīs, humilitatis, patientiæ, contemptus diuitiarum, nullarum acceptio personarū, pernoctatio in oratione, misericordiæ magisterium, castitas immobilis, forma benignitatis, singulare speculum, indiuiduæ trinitatis agnitio, in qua est nostra redemptio. Hæc sunt proculdubio foramina, in quibus docetur amica ad gaudium regni cælorum uenire: per hæc foramina lux diuinitatis in tenebris huius mūdi resplenduisse occulta fide probat. Hæc est utiq; Petra inter deum & homines mediatrix: per cuius foramina, homines deo, & deus hominibus demonstratur. Cognoscuntur & illa in hac petra Christo quinq; foramina in manibus pedibusq; clauorum, & in aqua & sanguine per latus effuso. Per hæc foramina Ecclesia in beato Thoma uocatur, uerum deum in uero homine cognoscendo, uenire, cum dicitur ei: Mitte manum tuam in locum clauorum & in latus meum, & uide quia ego ipse sum, & noli esse incredulus, sed fidelis. In quibus foraminibus uerum deum, uerumq; hominem confitendo, incredulæ plebi ostēdit dicendo: Deus meus, & dominus meus. Illiq; maxime plebi præsens uersiculus conuenire intelligi datur, quæ post cruenta odia, & criminum feritatem dominicę persecutionis, columbę in se simplicitatem per pœnitentiam informauit: ut per hæc foramina uiscera Christi confidant, uerum dei filium deum & hominem confitendo, quæ ipsa in eo clauorum & lanceæ ictus fecerant non credendo. Possunt siquidem foramina Petræ & quatuor Euangeliorū assertiones intelligi, quę eius, quę Apostolus petram pronuntiat, perforatum supradictis ictibus corpus testantur. Cauerna uero macerię, Apostolorum doctrinā intelligi opinamur: de quibus ut uineę, creditium plebi firmissimam maceriam, ob infestationem malignorum spirituum, deum construxisse probatur. Nam sicut ipsi per Christum, ita & nos per Apostolos agnoscetes diuina mysteria, intra conspectum fidei, quam ipsi confessi sunt, continemur. De quibus uelut de quadratis lapidibus, uineæ suæ credenti in se plebi initium tantum macerię ædificasse mōstratur: cum in fide, ut dictum est, primo ab eis prolata, a dæmonum insidijs defensatur, quam se ab ingrata plebe Iudæorum per Esaiam Prophetam auferre minatur, dicendo: Nunc adnunciabo uobis quid faciam uineæ meæ: auferam maceriam eius, & erit in direptionem. Venit ergo ad notiā creatoris, sicut in foraminibus petræ, ita & cauerna macerię, & per Apostolorum uirtutes, qui uelut membra multi unum corpus sunt in Christo petra, & unum deum prædicando, unam fidem tenēdo, una maceria Ecclesię facti sunt. Nam sicut de multitudine petrarum una, ad cōmuniendam uineam, maceria fit, ita &

Ioan. 19. f

Ioan. 20. g

Esai. 5. b

1. Cor. 12. b

Ita & hi, qui in Christo unum sunt per sancti spiritus coniunctionem, Christi pro humana salute implent locū. Venit nāq; Ecclesia ad Christū in foraminibus petrę, eius incarnationē credendo; uenit in cauerna macerię per Apostolos, eius diuinitatem agnoscendo, cum Petrus & Ioannes apostoli, sanato claudo, admirantē plebe, crucifixi uirtutē exponunt. Ad quorum doctrinam, quasi de antro incredulitatis, cœpit faciem suam, iam corde compuncto, ostendere creatori. Et quę tanti piaculi collapsu cœdauerat faciem suam, dominum maiestatis persequendo, perfusa sanguine iusti, quę super se sua effuderat uocē, dicens: Sanguis eius super nos: nunc conuersa ad se dicit:

Ostende mihi faciem tuam, sonet uox tua in auribus meis,
quia uox tuā dulcis, & facies tuā decora.

In principibus scilicet sacerdotū, & in doctoribus legis esse facies plebis intelligi datur, quę in Christi passione consputorum & blasphemiarum uulneribus crudeliter fuerat maculata: nunc in Nicodemo et Ioseph, uel in Paulo, & in ea multitudine quę per Apostolos credidit, ad pristinam pulchritudinem reuocata est. Et uox eius, quę horridā, interclusam, impietatis raucedine amarissimā, & lamentabilem reuocauerat uocem dicēdo: crucifige, crucifige: tali haustu, & medicinali poculo sanguinis, quem effuderant, Christi, ad canoram dulcedinem renouata est, confitendo se credere deum, quem ut hominem damnauerat ante Pilatum.

Capite uulpes paruulas, quę demoliuntur uineas: Nam uinea nostra floruit.

Transacta uidelicet demonum tempestate, quā superius hyemem appellauit, inuitatur sponsa iam regis corpori iuncta per baptismi sacramenta, in uineam, id est, credentiū sibi plebem ex gentibus: & inuenit eam producentem flores, per bonum naturę ad confitendum deo cœli paratam, sed calliditate, insidijsq; uulpium, maturitatem fructus expectantium, ad demoliendam deuorandamq; paratam: quę sunt peruersarum animarum hæreseos mordacissima dogmata: per quę non uiribus, sed uersutis illi subreptione diabolus fructū animę lædit uel deuorat. Quę uulpes, si quippiam captiuauerint, secum ad sua cubilia trahunt in inferos. Quarum insidias prospiciens dei sermo, iubet custodibus uineę, scilicet, qui præsunt populo Christiano, & locum doctoris suscipiunt, solertissime rete fidei tendere prædicando, ut si suę sententię uino mansuescere nolint, tamen demoliri desinant uineam Christi. In uulpium ergo uocabulo hæreticorū dialectica peruersaq; tergiuersatio demonstratur: quę arte custodum uineę prohibentur: ab illis scilicet, qui sagacitate sua instanter uerbo dei operam dant, &

sciunt se, aut in integritate predictæ uineæ coronari, aut in lēſione da-
 mnationis pœna multari. Illi quàm maxime in hoc loco admoneri ui-
 dentur, qui ex ſecularium literarū peritia, uelocitate poſſunt ad mun-
 dandam uineam, philoſophica arte, reciprociſ argumentiſ reſoluere
 falſa ligamenta ſententiarum: Sicut Hiſtoria Eccleſiaſtica refert poſt
 diſceſſum Apoſtolorū ex ipſiſ autoribuſ literarum magiſtriſ, ex gen-
 tili errore conuerſiſ, & populo Chriſtiano magniſ a ſacerdotibuſ cō-
 ſtitutiſ, uelut ſagaciſſimi canes, ut profunda ſyllogiſmorum ſupradic-
 ctarum uulpium cubilia rimarētur. De quibuſ dicit Pſalmographuſ:
 Pſal. 67. *Lingua canum tuorum ex inimiciſ.* Nam uulpeſ manſueſcere nō poſ-
 ſunt, ita & autores hæreticorum etiam capti & iam uicti, nunq̄ redeū-
 ad ſalutem: eo q̄ per ſapientiã, uel ſcientiæ tumorē, ultro in mentibuſ
 ſuiſ locū parauerint diabolo pſuaſori. Quorū oīſ fiducia nō in uirtute
 ueritatiſ, ſed in calliditate profundæ dialecticæ artiſ eſt. In quarū uul-
 piū parte (i. in inferno) erunt oēs, qui martyreſ iugulauerūt. De quibuſ
 Eccleſia dicit in Pſal. lxiij. *Ipſi uero inuanū quæſierunt aiām meam, in-
 troibunt in inferiora terræ (hoc eſt, in tartara) tradentur in manibuſ
 gladij (quod eſt, pœnarū angelicis) parteſ uulpiū erunt.* Et ut oſtenderet
 ſaluator cui perſonæ in ſcelere participes eſſent hereticorū autoreſ, ita
 de interfectore beati Ioanniſ Herode pronūciat: *Ite, inquit, dicite uul-
 pi illi: ecce ego hodie & craſtino facio uirtuteſ, & tertia die cōſumma-
 bor.* Docetur ergo, ſicut per Herodem paruuloſ in corpore interfecit
 diabolus (fecit) quia par fuit utiq̄ in crudelitate interfectoꝝ predicti
 Ioanniſ) ita & per hæreticoſ, paruuloſ in doctrina euāgelica, quaſi ui-
 neaſ exterminat. Vulpes enim, paruulaſ adhuc nouellaſ p̄ uineaſ faci-
 liuſ demoliuntur, ut quæ non alte adhuc a terra ſurgant. In quo uerſo
 culo uident̄, ut dictū eſt, ſacerdoſ moneri, quibuſ docendi officium
 eſt cōmiſſum, uigilanter doctrinæ op̄a dare, uel uitæ immaculatæ ex-
 emplo, ad eoſ uel maxime, q̄ adhuc paruuli ſunt in Chriſto; de quibuſ
 dicit nunc præſenti loco: uinea floruit. Nam duplici ratione intelligit̄
 quod ait, noſtra: ſiue ſuam dixerit & patriſ, ſiue Eccleſiam ſibi coniun-
 ctam participem dicat. Venit ergo per incarnationē ſermo patriſ in
 uineam, gentem Iſrael, & propagineſ de ea per Apoſtoloſ toto mūdo
 porrexit, & fidei germine, de ſinguliſ gentibuſ ſingulaſ uineaſ fecit, &
 ad ſingulareſ boni operiſ fructum ſponſam inuitat ad congaudendū
 in uineis. Quaſ cum floreſ credulitatiſ uidiſſet præferre, ante p̄parat
 uenatoreſ uel cuſtodeſ, qui uulpeſ capiāt, q̄ floreſ maturoſ fructuſ par-
 turiant. De quorū numero eſt unus, qui dicebat: *Corripienteſ omnem
 hominem, & in captiuitateſ redigimus omnem ſcientiam, extollentē
 ſe aduerſuſ ſcientiam dei.* Qui reti doctrinæ ſuæ, admirante populo,
 callid

Coll. 1. d
 2. Cor. 10. b

callidissimam uulpem captiuauit, magnum illū Elyman, proconsulis Act. 13. b
 exterminantem uineam mentis: Nam siue dæmones uulpes intelligā
 tur, siue pueri doctores, per quos dæmones loquūtur blāspemias,
 utrunq; conuenire manifestum est: per quos mentes hominum, in quibus
 habitat recta fides Ecclesiæ, disternantur. Quorum exterminiu
 uel occultas insidias ut cauere mereamur, indefinenter Christi domini
 nostri adiutorium imploremus. Cui est gloria & imperiū in secula se
 culorum, Amen.

FINIS LIBRI QVARTI.

COMMENTARIORVM D. APONII
 IN CANTICA CANTICORVM
 LIBER QVINTVS.

Dilectus meus mihi, & ego illi: qui pascitur inter lilia,
 donec aspiret dies, & inclinentur umbræ.
 Coniuncta itaq; Ecclesia Christo, hoc est, anima uerbo
 dei, ut eam abundantiore gaudio cumulet, per omnia, &
 in quibus ipse per lætitiā pascit, & quo ipse delectetur in ea, ostēdit:
 Et quid illa respondere debeat pro tantis beneficijs, edocetur. Sponsus
 uidelicet decoram faciem in ea semper uidere desiderat, quæ nulla pec
 cati nigredine sit maculata, non turpiū uerborū mendacijsq; umbris ab
 sconsa, uel blāspemiarū raucedinē uoce horridā, sed dulcedinē suis
 laudibus resonantem: ut retro iam dixerat: quæ facies tua decora, & uox
 tua suauis. Ille uocat eā ad paradīsum sciētia legis suæ: Illa ei ex fru
 ctu uoluntatis suæ, uernantia pascua præparat castitatis: in quibus eū
 præsentī loco pasci pronunciat dicendo: Qui pascit inter lilia. Quāta
 aut gaudia posita fuerint, suis consodalibus adolescentulis læta expo
 nit dicendo: Dilectus meus mihi: gratia (inquit) uocationis, redemptiōis
 insigne, adoptiōis clarissima libertate. Et quid ego illi: Voluntatis ob
 bedientiam, conseruandę integritatis studium, quod indidit per natu
 ram. Quid ille mihi: Singulare conseruandę uirginitatis exemplum,
 nascendo per uirginem. Et quid ego illi: Singularem lætitiā, denuo
 nascendo per baptismū, in toto corde meo seruando præcepta, angeli
 cam, cœlestemq; imitando naturam, ut intactū corpus redeat ad para
 disum, quæ intacto de utero matris induxerat nascendo in mundū. Nā
 sicut diabolus cruenta iracundiā, & execrando cœno libidinis sagina
 tur, ita & Christus dei filius, misericordiæ, mansuetudinis, uel castimo
 niæ lilijs pascit. Licet & eum aluerint & alia bona. Tres illi pueri He
 bræi tamen, castitatis dilectione missi inter babilonicas flāmas, in eis
 medius ardente fornace, quasi inter lilia pascit: cuius p̄sentia caminus
 i ij in para

in paradifum, & furor ignis in rorem mutatus est: & qui ad deuorandum suscepti erant, uelut materno gremio fetus, refrigerij imbre perfundunt. Et hoc quod illis legimus deũ fecisse, usq; in finẽ præfens uersiculus ostendit futurũ: eo quod semper pascat̃ mansuetudine, semp̃ requiescat in cordibus diligentium castitatẽ, dicendo: donec aspiret dies & inclinentur umbræ: hoc est, donec dies ille iudicij uerus adueniẽdo aspiret: & huius seculi caducarũ rerum umbræ, quæ nos impediunt iustitiæ perfrui sole, inclinentur cum suis amatoribus in chaos inferni.

Reuertere, similis esto dilecte mi, capræ, aut hinnulo ceruorum super montes Bethel.

In hoc loco opinor per eos intelligi loqui Ecclesiã, qui in carne posito dño Christo adhærebant: quibus de futuro passionis mysterio exponẽs dicebat: *Ioan. 16. b* Ecce uado ad patrem meũ, & nemo uestrũ interrogat me quo uadis: *Ioan. 14. c* Sed tristitia occupauit cor uestrũ: Et quibus dicit: Nõ uos derelinquã orphanos, sed uado & ueniã ad uos, & iterũ uidebitis me, & gauderit cor uestrum. In quo uersiculo docet̃ & domini resurrectio prænunciata. Et sicut Apostoli in eo pauebant, perterriti insidijs iudeorũ, ita anima sine adiutorio spiritus sancti, nuda quodãmodo & inermis, insidijs dæmonum deterret̃. Quæ quũ delectabiles operũ illos retrodictos flores, ad pascendum dñm in sua parauerit mente, gaudẽs dicit: Ego dilecto meo, & dilectus meus mihi. Cum aut̃ aliquid ei contrariũ negligenter cõmiserit, prolongat ab ea: q̃ prolongante, adpropinquare necesse est inimicũ: quæ p̃ hanc uocẽ emendationis, reuocare ad se prolongantẽ docet̃, ut p̃ correctionẽ uitæ, fiduciã sumat dicẽdi: Reuertere, similis esto dilecte mi, capræ, aut hinnulo ceruorũ sup montes Bethel. Prolongatio scilicet Christi ab Ecclesia tunc est, qñ negligentia eorũ, qui præfunt populo Christiano, ad castigandã plebem tribulatio induci p̃mittit̃: cũ siccitas, uel nimius imber, aut gladius, uel fames, seu pestilentia uindex grassat̃. Reuersio aut̃ eius est, dũ precibus, ieiunijs, lachrymisq; ad misericordiã inclinatus, ad uestigia pietatis suæ uelocius recurrit q̃ prosilierat uindicando: similis factus cursus uel cõsuetudinis capræ hinnuloq; ceruorũ: quarũ natura est, uoce ante se in montibus resonante post tergũ emissa, dũ obuiam sibi opinantẽ occurrere q̃ppiam, ad locũ unde abcesserant uelociore cursu reuerti. Et hæc est causa, ut exasperata ab hostibus, consuetã noluit derelinquere sedem: sicut & Christus dñs noster, quãuis prouocatus, quãuis exasperatus peccatis hominũ, pietatis tamen non derelinquit cõsuetam sedem. Super montes uero Bethel, q̃ eũ reuerti peccator, in cuius finibus crucifixus est, uelocitate resurrectionis die tertia celebranda prophetasse mōstratur. Nec moralis siquidẽ amittendus est sensus. Vnusq; sc̃p̃ eũ credentium

tium deo, ipse se fecit montem dei per sanctam cōuersationem: aut mō-
 tem diaboli per uerse uiuēdo. Bethel scilicet, domus dei interpretatur.
 Quicumq; ergo ita exhibuerit uitam suam, ut in eo delectetur spiritus
 sanctus habitare, mōs efficitur, domus dei, quæ est Ecclesia eius. Super
 hunc ergo, si qñ offensus peccatis populi prolongauerit, reuertit̄ Chri-
 stus: hoc est, ipsius precibus reuocatus a uindicta, ad pietatis cōsuetam
 reuertitur sedē: Sicut flentibus Apostolis, uel sanctis mulieribus, quæ Math. 28. c
 secutæ fuerant eum, reuocatus dominus Christus, eorū præsentia red Luc. 24. a
 ditur a mortuis resurgendo. In quibus geminum luctum Ecclesiam ha- Ioan. 20. c
 buisse probatur dominum lamentando: Vnum uidelicet, gloriosum
 uultum eius, & uerba doctrinae recolendo: Alterum, quia non licebat
 in die, propter metum persecutorum, eius requirere sepulchrum, sed
 furtim in nocte requirunt dominum in monumento: cum angelus di-
 cit mulieribus: Quid quæritis uiuentem cū mortuis: cum diceret Ma- Luc. 24. a
 ria: Tulerunt dominum de monumento, & nescio ubi posuerunt eū: Ioan. 20. a
 Et anxij pauentes Petrus & Ioannes, ad monumentum concurrerent,
 Sicut uox Ecclesiae nunc in sequentibus ait:

In lectulo meo in noctibus quaesui eum quem diligit aīa mea:

quaesui & non inueni: & uocaui eū, & non respondit mihi.

Hæc ergo prenuntiata sunt, quæ consummata agnoscimus in domini
 sepultura, dum mulieres ad sepulchrum, ut dictum est, per uigilant: cū
 Apostoli intolerabiliter lugent. Sed amplius hæc ad animam referen-
 da sunt, id est, ad moralem sensum, Sic ut per supradictas personas le-
 ctum suum Ecclesia Christi sepulchrum dixisse intelligatur, ubi cer-
 tissime in adsumpta carne, quæ participium est corporis, iacuisse pro-
 batur: Ita & unaquæq; anima, non alibi requiem poterit inuenire, nisi
 si ueram eius passibilem carnem confitendo, ueramq; impassibilem di-
 uinitatem in cruce: aliud in sepulchro mansisse per triduum, & aliud pe-
 netrasse inferna ad liberationem iustorum. Lectus nāq; requiei locus
 est, ubi infirma, lassaq; consueta sunt membra requiescere. Quā requiē
 anima, si fidem accōmodauerit Euāgelio, in Christi sepultura inueniet,
 ut ex persona Ecclesiae ostendit spiritus sanctus in eius sepultura hanc
 requiem inueniri. In hoc lectulo in noctibus quē diligit perfecta aīa
 querit, i. in tetra & tenebrosa psecutorū plebe Iudaica, ibi inuenit eius
 sepulchrum, ibi inuenit suæ requiei lectū. Illuc em̄ de omni mundo, de
 omni gente cōcurrunt multitudo credentium animarū, regem suā, dei fi-
 lium, reqrēdo, qui dixit: Tollite iugum meū super uos, & discite qa mi Math. 11. d
 tis sum & humilis corde, & inuenietis requiē aīabus uestris. Illuc utiq;
 p noctes in multis secretis cogitatōibus credendo multitudo aīarū, fug
 uoluntatis gressus extendit. Sed licet laborem quærendo impendat,

i iij non

non tamen inuenit quem requirit, nisi inluxerit dies. Nihil enim legit
 mus, in principio dum ornat fabrica mundi, dominum operatum in no
 cte, sed lux per lucem, in luce diei omnia condidisse monstrat. Docet u
 delictet & hoc modo posse intelligi presentem locum, quod quaesitum in no
 ctibus, i. peruersa fide, multis & obscuris syllogismorum discussionibus
 dei filium non inueniri. Quicumque enim solum hominem credit Christum,
 non inuenit eum. Et quicumque deitatem non credit in Christo, uocat quod
 in noctibus peruersorum sensuum suorum dominum dei filium, sed non respondet
 ei: sicut non respondit Sauli regi, a quo recesserat deus. Sine causa igitur
 laborem impendit quaerendo, qui equalem hominibus absque peccato,
 & coaeternum patri, non fuerit utraque natura confessus deum, qui redem
 mit hominem, & per quem redemit perditos deus. De quo dixit prophe
 ta Dauid: Frater non redimit, redimet homo. Sicut ergo supradicti A
 postoli, uel sanctae mulieres, intolerabili desiderio quaerebant eum in
 sepulchro, ita & anima, dum coeperit deum sentire, quaerit eum in lectu
 lo sensus sui in noctibus, i. in multis secretis cogitationibus: quomodo
 potuit dominus maiestatis crucifigi secundum Apostolum: uel quomodo potuit ho
 mo crassioris naturae caelo recipi ascendendo? Sed cum surrexerit de hu
 mili & terreno lectuli sui sensu, & coeperit discurrere per diuinorum libro
 rum apices: quos presenti loco uicos & plateas appellauit: & earum ha
 bitatores (i. qui in eis meditentur die ac nocte) interrogauerit, tunc a
 gnoscet, quod omnipotenti impossibile nihil sit, sicut nunc etiam ait.
 Exurgam & circumibo ciuitatem, per uicos & plateas quaeram
 quem diligit anima mea: quaesui illum & non inueni. Inuenerunt
 me uigiles qui custodiunt ciuitatem. Num quem dilexit anima
 mea uidistis? Paululum cum pertransissem eos, inueni quem di
 lexit anima mea. Tenui eum, nec dimittam, donec introducam
 illum in domum matris meae, in cubiculum genitricis meae.
 Ab his ergo, a quibus inuenta est diligens anima deum (quae secundum
 corporalia amore caelesti inflammatur) qui angelorum uices agunt, qui ita
 custodiunt rectam fidem, sicut angelorum custodia erga animas contra
 demonum impugnationem, iussu creatoris constituta probatur: qui ui
 gillant in uerbo doctrinae diuinae: de quibus dicit Propheta: Beati qui scru
 tant testimonia eius: Qui ciues quaerenti animae Christum possunt dicere:
 Et non habebat decorem, neque speciem, & quasi humiliatus & absconditus
 uultus eius: Ipse autem uulneratus est propter peccata nostra, & adtritus
 est propter scelera nostra, & oblatus est quia ipse uoluit: generationem
 eius quis enarrabit? Haec igitur audit in uicis & plateis circumiens ciuitatem.
 Ciuitas ergo recta intelligitur fides, uici Prophetae, plateae uero pia intelli
 gentia incarnationis: uigiles autem qui haec circumueunt ciuitatem, supradicti die no
 ctis

Et uicq; in lege domini meditantes, qui quærenti animæ sponsum iter
 demonstrant, quomodo uerum deum, uerumq; hominem credendo
 inuenire possit. Nam ausculta quid ei quærenti in plateis Euangelistę
 ore beati Ioannis respondeatur: Vidimus, inquit, gloriã eius: non il
 lam passionis, ubi celatur diuinitas, quam prædixerat Esaias futuram, Ioan. 1. b
 Sed illam resurrectionis, in qua unus cum patre est: de qua dicit: Glo
 riam quasi unigeniti a patre, plenum gratia & ueritate: Et est lumen
 uerum, quod illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundũ.
 Hos utique prædictos cum pertransierit uicos & plateas ciuitatis, ci
 uesq; & quam uis meditationem, lectionemq; assiduam, inuenit quę
 diligit anima eius. Inuenit eum scilicet in propheta Esaiã dicentē: Ego Esai. 41. b
 dominus, primus, & ego nouissimus: ante me non fuit deus, & post me Esai. 43. b
 non erit alius. Ego & manus mea extendit celos, & omnibus sideribus Osee. 12. b
 eius lucere mandauĩ. Ego feci terram, & hominem super eam creauĩ, Hiere. 27. a
 & spiritus a me procedit, flatus omnes ego facio. Et dum exposuisset
 diuinitatem suam, prædicit incarnationis infirmitatem alio loco in se
 quentibus dicendo: Hęc, inquit, infirmitas mea est, & ego portabo eã: Hiere. 10. e
 Tunc, inquam, procul dubio inuentus est a quærenti dilectus Ecclesia
 Christus, quãdo eum testimonio prophetarum uerum deum, ueri ho
 minis infirmitatem portasse agnouerit. Nam cum pro omnium salu
 te occisus ponitur in sepulchro, prolongatur ab Ecclesia, id est, de cor
 dibus adhærentium sibi, dum solum hominem eum opinantur: & tũc
 eum quærere dicitur supradicta, & non inuenire. Vbi autem angelo
 rum testimonio, qui mortuus homo lugebatur, asseritur surrexisse ut
 deus: uel ubi ipse se resurgens ostendit dicendo: Videte, & palpate, & Luc. 24. f
 quia ego ipse sum, & nõ sum phantasma: inuenit eum sponsa, & inuen
 tum tenuit: nec iam ultra dimisit eum, firmissima fide uerum deum, &
 uerum eum hominem confitendo. Donec introduceret eum in domũ
 matris suę Synagogę (cuius doctrinæ adoleuerat lacte, unum deum
 coeli credendo) hoc est, persuaderet plebi Iudaicę prædicando deum
 maiestatis crucifixum, quæ eum blasphemandum docebat: Et in cubic
 ulum genitricis suę: in eius scilicet plebis secretum mysterium rege
 nerationis, quæ illi per baptismum beati Ioannis genitrix fieri cœpit.
 Cuius bono exemplo in baptisate in notitiam perfectæ trinitatis ge
 nita est: Sicut ait: Tenui eum, nec dimittam, donec introducam eum
 in domum matris meę, & in cubiculum genitricis meę. Donec ergo,
 siue ueteris testamenti doctrina, siue per baptismum Ioannis, quãuis
 de cœlo fuerit datum, nõ nisi introductione Christi per spiritũ sanctũ
 firmari inuenit Ecclesia utiq; in apostolis post resurrectionẽ. Et intro
 duxit eũ in domũ prædictę matris suę synagogę, exponẽdo prophetias,
 quæcunq;

quæcunq; uenturum promiserāt. Et introduxit eum in cubiculum an-
 tediætæ genitricis suæ, ueram eius redemptionem humani generis o-
 stendendo, quæ in mysterio sacri baptismatis celebratur. Lex nanque
 lactat Ecclesiam, gratia generat. Recte ergo usq; ad Christi aduentum
 primum mater ponitur Lex, ad quam nos gratia generatos cœlo a len-
 dos transmittit. Iam enim à Christi aduentu gratia præcedit: quia o-
 mnis natus, nisi renatus per gratiam, nec putabitur natus. Mater em̄ à
 lactis mammas porrigendo, & à generando genitrix nuncupatur. Et
 sicut lactantibus præ omnibus alimonijs necessaria sunt ubera lactis,
 ita & animabus generatis per gratiam, præ omni censu terreno neces-
 saria est obseruantia legis diuinæ, ad quã nos gratia nutriendos trãs-
 mittit. Cum ergo legem diuinam mundo legeris corde, & quæ præce-
 pit facienda docueris, exultantem Christum in domũ matris inducis:
 Cum autem eius mirabilia mysteria differere fueris dignus, & cæco lu-
 dæo & gentili, gratiæ (donum, ueram humani generis redemptionem
 annunciando, Christum renascentem in cubiculum genitricis intro-
 ducis.)

Temporis iniuria
 deprehēdimus hic
 peruetustum illud
 exēplar mutulum
 ut in quo desidera-
 rentur aliquot pa-
 ginæ, ab hoc uerfi-
 culo, Adiuuro uos,
 usq; ad uersiculũ,
 Media charitate ç-
 strauit: in e. glo. ç-
 substituiimus ea q̄
 Lucas qdã, cuius
 añ meminimus, in
 Cantica edidit: ob
 id potissimũ, q̄br
 eus uerbis, &
 quasi sumariolis,
 nostri huius auto-
 ris sententias per-
 strinxit, ipsius etiã
 uerbis nusq; im-
 muratis.

*
 Adiuuro uos filiæ Hierusalem per capreas, ceruosq; campos
 rum, ne suscitatis, neq; euigilare faciatis dilectami donec
 ipsa uelit.

Ubi cunq; autem in hoc Cantico similia uerba repetuntur, diuersis tē-
 poribus, credentium diuersorum populorum personæ introducunt.
 Hic nanq; illius plebis persona uidetur induci, quæ post ascensionem
 Christi persecutionibus & tribulationibus fatigata, in securitatis som-
 no requiescit. Plebs Hebraica mihi dicta uidetur usq; ad hunc locum:
 cuius erat cor unum & anima una. Ideo aut repetit hunc uersum spon-
 sus, ne minorem eum Ecclesiæ ex gentibus congregatæ, quàm ludæis
 habere sollicitudinem putares.

Quæ est ista quæ ascendit per desertum sicut uirgula fumi
 ex aromatibus myrrhæ & thuris, & uniuersi pulueris pi-
 gmentarij.

Hanc ergo opinor plebem per desertum ascendentem, quam doctor
 gentium Paulus ab Hiericho usq; ad Illyricũ congregatam, & unguẽ
 tis doctrinæ delibutam, mysteriorumq; cœlestium aromatibus asper-
 sam, usque ad pacifici regis lectum perduxit: sicut reor, en lectum Salo-
 monis. Hoc ergo miraculum est plebi Hebrææ, gentium Ecclesiam as-
 cendentem per desertum ad altitudinem lecti notitiæ Christi. Vere e-
 nim desertus est locus ubi Christi nomen non fuerit nominatum. De
 qua ergo dicitur: Et gentibus aperuit deus ianuam misericordiæ. Nã
 quemadmodum mortificandæ gentes miratæ sunt Ecclesiã Israel ascē-
 dentem

dentem de Aegypto per desertum, ita miratur plebs Hebræa ascēden-
tem Ecclesiam per arduam conuersationis uiam, de Aegypto erroris:
Et sicut multa suauissimi odoris in unū puluerem redacta, ad delicias
regum a pigmentarijs aromata præparantur, & dum sunt multa in
unū corpus collecta, una magni odoris uirgula, uāporata ignibus, red-
ditur: ita unanimitate multorū populorū confessio rectæ fidei & ra-
tionum, unum suauitatis odorem in conspectu dei reddere demōstra-
tur: uelut pigmentarius rationalis, cōgregat sensus cœlestia aromata.

En lectulum Salomonis sexaginta fortes ambiunt ex fortissi-
mis Israel, omnes tenentes gladios, & ad bella doctissimi: u-
nius cuiusq; ensis sup femur suū ppter timores nocturnos.

Supra, lectum sepulchrum diximus, hic autem sublimius aliquid de-
monstratur. Salomon pacificus interpretat̃, Israel mente uidens deū.
Et quis alius pacificus nisi Christus? Hic sibi lectum fabricauit in uir-
gine Maria: quia etiam super animam sibi obedientem requiescere cō-
probatur. Sexaginta uero, angelorum ministeria demonstrantur: de
quibus dicitur: Tunc reliquit eum diabolus, & ecce angeli accesserunt
& ministrabāt ei. Quod per singulos sensus corporeos, uisus, auditus,
odoratus, gustus, tactusq; quinquies duodecim, hoc est, sacratio sexagin-
ta nūero, in ea gloriosa mysteria implent̃. Fortissimi uero quod dixit,
ostendit plus sanctos posse, quā dæmones. Tenentes gladios: præ-
ceptum eos eiusdē creatoris semper tenere edocuit. Ad bella doctissi-
mos ait, quo per sanctitatis bonum amplius doctores posse dæmonū
præuidere malorum insidias ob custodiā animarum, quā illos no-
cendi arte excogitare monstraret. Ex fortissimis Israel, quod ostēdit,
ministeria ista de illo exercitu esse, qui semper faciem patris uident in
coelis. Et quod ait: Vnius cuiusq; ensis super femur, & reli, edocuit an-
gelos sanctos contra singulos principes uitiorum, qui supradictos ob-
sident sensus, spiritalibus armis accinctos, propter insidias eorum no-
cturnas, & occultas.

Math. 4. b

Ferculum fecit sibi rex Salomon de lignis Lybani, Columnas
eius fecit argenteas, Reclinatorium aureum, ascensum pur-
pureum, media charitate constrauit propter filias Hie-
rusalem.

Inducimur itaq; in chori cantantis persona, a persona Apostolorum
narrantium quātam gloriam parauerit ad nuptias rex iste pacificus.
Non dubitandum quanti saporis sint pulmentaria ferculo imposita,
cum eum agnoueris. Thuris quoq; succus soli omnipotenti deo in o-
dorem suauitatis adolebatur. Libanus interpretatur lingua nostra cā-
didus uel candidatus. Videtur ergo mihi hoc ferculum domini in cru-

ce intelligi, ubi totius mundi uitam, licet nesciens, Iudæus imposuisse probatur. Sicut dñs testatur: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis uitam in uobis. Ferculum autem a ferendo nomē accepit: quod dicit de lignis Lybani factū: in quo monte lex data est: quod ferculum crucis, secundum hæc mysteria de lignis cedrinis factum, non erit incongruum intelligi. In cuius columnis argenteis, uerum, immaculatumq; a contagio peccati corpus candescit, & gloriosæ animæ aurī rutilat fulgor: in qua usq; nunc dei sermo reclinatoriū habere probatur: Et corporeus, regaliscq; deitatis coruscat sensus. Hæc quippe tria in prædicto ferculo crucis fuisse, absq; iniuria deitatis, nullus recte fidei dubitauit. Et quicquid per pacificum regem agnoueris consummatum, hoc & in Apostolis, qui cum eo unum effecti sunt, conuenit: in quibus est recta fidei, & castitatis, & martyrij gloria. ✕

Media charitate constrauit, propter filias Hierusalem.

Hic rursus loquitur Aponius.

Ioan. 15. b

De hac charitate dominus in Euāgelio dicit: Nemo maiorem hac charitatem habet, ut ponat animam suam pro amicis suis. Est ergo firma charitas inter mediū humanitatis & maiestatis constrata, ut adsumendo hominē paradiso redderet, quod homini tulerat hostis, media charitate constrauit, humiliando se charitas dei usq; ad ignominiam crucis, pro suæ maiestatis imagine reparanda, media charitate constrauit resurrectionis accelerando mysterium, ne inter moras, electi etiam eius, incredulitatis offendiculo colliderentur. Hæc sunt proculdubio tapetia charitatis, quæ media humanæ naturæ & maiestatis consternuntur, propter sanctarum animarum salutem, & gaudia filiarum illius supernæ Hierusalem. Hæc est utiq; constrata charitas, quæ omnia sustinet, secundum Apostolum Paulum, quæ calcata nūquam cadit, sed allisos erigit suæ humilitatis exemplo. Hæc igitur filia Hierusalem, quæ ante supradictum thalamū ludunt, nisi constratae sæpe dicta charitate, fierent paululum consternatae: Nunc miraculis coruscante die desponsationis pacificæ, toto tripudiant corde: Et non solum ipsæ, sed etiam filias Sion ad societatem lætitiæ, ad stupendum decorem sponsi inuitant dicendo:

1. Cor. 13. c

Egredimini & uidete filia Sion regem Salomonem in diademate, quo coronauit eum mater sua in die desponsationis eius, & in die lætitiæ cordis illius.

Eph. 2. c
Act. 1. b

Ad hanc utiq; lætitiā, ad hoc miraculum, ad huius tam profundi mysterij contemplanda secreta, non infirmæ aut paruæ scientiæ animæ conuocantur, sed perfectæ, quæ aliud in rege Salomone pacifico, qui est pax nostra, intelligere possent intrinsecus, aliud peruidere extrinsecus

secus

secus, Sion em̄ mōs est, unde dñs ascēdit in celos: in q̄, uel in cuius finib.
 hęc quæ exponunt ab initio mūdi myſteria, p̄luxerūt: q̄ mons specula
 uel habens speculam interpretatur: qui ex eo tempore nomē accepisse Gen. 22. b
 Sion ad probat̄, ex quo in eo Abraham filium suum Isaac ad uictimam
 duxit, & ibi uidit Abraham redemptionis humanæ in Isaac & ariete
 futurum myſterium: aliud deuotione mentis, & aliud manibus immo
 latum: Et uocauit nomen loci illius, dominus uidit, uel, dominus uisus
 est. Quæcūq; ergo animæ harum personarum lacte doctrinæ fuerint
 doctæ, & effectæ fuerint quales sunt prædicti immolatores, per quos
 mons nomen accepit: quæ circumspecte in fide trinitatis, inter cætera
 opera bona, uitam suam duxerunt: & quibus ita in corde equalitas tri
 nitatis ostenditur, sicut prædicto Abraham in effigie angelorum in ta
 bernaculo ostensa probatur. Istæ filiæ Sion (beatam nanque animam
 Abraham figuratim intelligi dictam Sion, non erit incongruum opina
 ri, quæ uere ut mons inter alias animas eminentior ad probatur: in qua
 deus uelut in monte excelsa speculator cōsistens, ad eius uitæ exemplū
 omnes animas hortatur ascendere) quæ eius imitatrices effectæ, eiusq;
 doctrina generatæ, ipsas necesse est intelligi filias Sion appellari. Et is
 stæ inuitantur ad regis insignia peruidenda. His dicit: Egredimini &
 uidete filie Sion regem Salomonem in diademate quo coronauit eum
 mater eius, in die desponsationis eius, & in die lætitiæ cordis illius. Ad
 has utiq; fit sermo in similitudinem chori cantantis per doctrinæ A
 postolicæ os: ut dum audiunt præclarum exponi myſterium passiōis,
 diemq; salutis totius mundi, quod impijs ignominia uidebatur, egre
 dianur de cōclauis ignorantie ad ueræ scientiæ aulam, de sensu Iuda
 ico ad apostolicæ lucem doctrinæ: per quam uideant seminum specimē
 in una salutis uictoria, aliud moriens, aliud semper uiuens, aliud coro
 natum spinis à crudelissima matre, aliud exaltatum semper manens
 cum patre, id est, uerum hominem ab scelerata matre synagoga uisibi
 liter coronatum spinis, & uerum deum, uerbum patris, ipsam creden
 tium plebem, quæ de illo creatur, pro corona inuisibiliter gerentē: Si
 cut ei per Esaiam prophetam dicendo promittitur: Esaie. 62. a
Esaie. 28. b
 Vocabit̄ tibi nomen nouum, & eris corona gloriæ in manu domini, & diadema regis
 in manu dei tui. Crudelis mater spinis uisibilibus coronauit filium pa
 cificum regem: Clementissimus uero filius, sua morte inuisibilibus eā
 gemmis, si credat, ornauit. Illæ igitur animæ ad epulas intelligentiæ
 huius myſterij inuitant̄, quæ possunt capere magnæ gloriæ esse illius
 inuisionis, funebrisq; spectaculi diem, quando sibi quasi tradito anulo
 in conspectu omnium uirtutum cœlorū effuso pretioso sanguine, des
 pōdit Ecclesiā: quando sacrilega mater spineo diademate coronauit
 k ij eum

eum Synagoga. De qua prædixit Dauid in. cv iij. psalmo: Peccatū matris eius non delebitur: quia crudelior stetit mulieribus adulteris & homicidis, quæ crudeliter furtimque generatos filios crudelius trucidant: quæ gloriose editum, morte turpissima condemnavit. Ostendunt ergo filiabus Sion, desponsationis dies, inter dei filium, uerbum, & Ecclesiam, in eius passione celebratos. Desponsationem enim anuli, & osculi traditionem, corporis & sanguinis sui sacramentum, sub passionis tempore in Apostolis tradidisse probat. Quod ergo in capite huius Cantici Ecclesia precatur ad patrem sponsi, dicendo: Osculet me osculis oris sui, nunc presenti loco, quomodo consummatum sit, figuris enarrat. Diem uero lætitiæ cordis Christi esse spiritus sanctus edocuit, die qua lugubriter gaudebat Iudæus, & lætitiæ lachrymas in morte Christi fundebant Apostoli, lugebant & elementa, pendebant in patibulo condemnatum: sed lætabatur qui pependit: quoniam mors pendentis, omnibus creditibus uitam & gaudia adportauit. Cordis utique erat lætitiæ dies domini Christi, quando meretrix lachrymas fundendo, raptor quadruplo male direpta restituendo, publicanus relicto telonio, presentibus lucris contemptis, sequendo: latro uociferando regnum cælorum à se longe alienum peruasisse monstrat. Sic quippe coronatus à matre pacificus, quæ eum secundum carnem genuit synagoga, rex Christus, uerus Salomon. Et hæc fuit dies desponsationis, cordisque lætitiæ, cum immaculatus coniungitur maculatis, quatinus sui corporis & sanguinis tactu, efficeret immaculatam Ecclesiam: quæ ab omni macula peccatorum mundatam sacrosancto baptisate, & omni ruga hæreticæ attractionis doctrinæ luto extensa, pulcherrimam reddidit Iesus Christus dominus noster, Cui est gloria & imperium in secula seculorum.

Math. 9. b
Luc. 23. f

FINIS LIBRI QVINTI.

COMMENTARIORVM D. APONII
IN CANTICA CANTICORVM
LIBER SEXTVS.

Quam pulchra amica mea, quam pulchra es, oculi tui columbarum, absque eo quod intrinsecus latet. Abrafæ scilicet omnium uitiorum consuetudine carnis, & à multorum deorum turpium cultu, ad unum uerum deum conuersæ Ecclesie gentium, & animæ, & corporis geminam pulchritudinem, laudat dominus Christus. Prima est enim animæ pulchritudo, ut cognoscat factorem suum. Secunda, ut semetipsam agnoscat, qualis uel cur creata sit. Deinde pulchritudinis ornamenta sunt, desinere à malis operibus & facere bona, ut iurgia fugiat, pacem & charitatem sequatur, & casto auditu aures ornentur, ut uerecundiæ retinaculis ab omni quod turpe est, oculi teo

noceat

neantur, ut qui consueuerant in modum accipitris inhiare ad prædā, ad concupiscendum aliena & lasciuia, nunc agnito Christo, columbarum simplicitate compositi, misericordie, mansuetudinis, & castitatis lumine coruscant. Nihil enim inter cætera membra Ecclesie, nisi hi, qui oculorum uices agunt, primum laudantur: eo quod non sit in omnibus membris corporis quicquid oculis charius. Exemplo suo ergo huiusmodi personæ, uel sermone doctrinæ ducatum toto corpori Ecclesie præbendo, in mansuetudine, in simplicitate, in castitate, cōgrue oculi Ecclesie nūcupari intelligunt: et hæc auium oculis comparantur, quarum natura est aduersarium uenientem de longe uidere. Circūspecte igitur uiuendo, nullum offendiculum ponendo uiuentibus, columbarum oculis cōparantur. Quando uero ita intrinsecus deo reddunt decorum mentis aspectum, secus foris hominibus, ipsum est quod a Christo cultū laudatur, quicquid illud boni operis fuerit, dicendo: Oculi tui columbarum, absque eo quod intrinsecus latet: ut quicquid agunt, totum deo, & nihil ad laudem hominum & uanæ gloriæ detur.

Capilli tui sicut greges caprarum, quæ ascenderunt de monte Galaad.

In oculis, ut dictum est, duces, rectoresque populi Christiani, id est, sacerdotes intelliguntur: in capillis uero, religiosorum diuitum persona monstratur: qui delicatis tegminibus contacti, auro gemmisque resplendent, fragrantissimis pulueribus aromatum spargunt, delibuti unguento, seruulorum ministerio stipati, lumine rectæ fidei suæ & misericordie decorati, totum Ecclesie corpus exornant. Hi enim propter quod in rebus corporalibus iocundant, & apostolicam philosophiam, grauitate sequi non possunt, caprarum gregibus cōparant. (& quanti) reddendo diuitias, capilli Ecclesie esse meruerunt. Et non quibuscunque capris, quasi uilibus, comparantur, sed his quæ ascenderunt de monte Galaad. Galaad nanque transmigratio testimonij interpretatur. Iustæ sunt utique animæ, quarum malicia & testimonium ad bonitates per conuersionem rectæ fidei transmigravit. De quibus dicebat Paulus Apostolus: Fuiſtis aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino: Et quibus dicebat: Gloria mea & corona mea uos estis, si stetis in domino. Quæ

Ephes. 5. b
Philip. 4. a
1. Theſ. 2. d

ex rapacitate ad misericordiam, ex multorum cōplexuum inluuie, ad unum legitimum coniugium castum, ex omni mendacio ad omnem ueritatem, ex omni lasciuia castæ, ad unius domini creatoris laudem in perpetuo transmigrantes. De monte autem descendere dicitur, & in montem ascendere: sed istæ animæ, quæ ex deterioribus ad meliora transmigrasse docentur, laudantur utique de monte Galaad non descendisse, sed ascendisse. Caprarum enim consuetudo est, cum lasciuia cursu de

k iij monte

monte ad campore planitiem descendere: ad montem uero cū magna ascendere grauitatis quiete. Vnde ergo intelligitur, q̄ pars illa diuitū, quæ suis contenta est, & alienis nō inhiat rebus, & per supradicta a tēporalibus ad æterna ascendit, & Ecclesie corpori glutinatur: Illa uero quæ in conualle cupiditatis remanet, aut de prædicto monte, ubi ascēderat, descendit, ab Ecclesie corpore, uelut capilli de capite, euulsa proijcitur: & uersa uice a bono ad malum testimoniū trāsmigrasse notat.

Dentes tui, sicut greges detonsarum, quæ ascenderunt de lauacro, omnes gemellis foetibus, & sterilis non est inter eas.

Dentes itaq; Ecclesie, illos opinor intelligi, qui non lacte doctrine indigent, sed infantie transcendentis ætatem, non solum fortissimum cibum mandunt, sed etiam mutuo fortissimi in Ecclesie corpore ad diuidendam & ruminandam carnem uerbi dei constituti probantur, & acutissimi ingenio ad diuidendas unicuiq; anime pro possibilitate, ut cuiq; conueniat, diuinas sententias. Omnes quidem dentes in uno ore consistunt, sed aliud officium habent qui labiorum uicinitati iunguntur, qui in partes diuidunt cibum, & aliud qui diuisum, ad unam subtilitatem spiritalem redactum, ad omnia membra Ecclesie sustentanda transmittunt. Sicut ait magister gētium Paulus: Vnicuiq; inquit, diuisit deus secundum mensuram fidei: & primum constituit deus in Ecclesiam Apostolos, inde Prophetas, tertio Doctores. Primi ergo dentes uidentur mihi secundum historiam exponendo, diuidere uerbum scripturæ diuinæ, quid unicuiq; personæ conueniat esse præceptum: secundum illud: In lege domini meditabitur die ac nocte: Et illud: Et nunc reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram: Et illud: Eripite pauperem, & egenum de manu peccatoris liberate. Gregibus uero quod comparantur tonsarum, de lauacro ascendentibus, illud uidetur docere in prophetia, quia semel tonsi, noui & ueteris testamenti gemino cultro doctrine, & abscissa ab eis uetere consuetudine sordentis peccati, lauacro baptismatis ad meliorem & immaculatam uitam superascendunt: sicut post tonsarum greges ouium, ab omni sordidissimo efficiuntur loti in aqua: Ita & hi loti semel salutifero fonte, nunquam stolam candidissimam, quam suscipiunt in baptismo, inquinare docentur. Et ad cumulum laudis, semper eos discipulorum gemellis foetibus multiplicari, & decorari demonstrat: nec unquam imminuto numero, sterilitatis uitio decrescere: sed fecunditatis benedictione, alios uitæ exemplo pariendo, gemellis foetibus quotidie innouari.

Sicut uitta coccinea labia tua, & eloquium tuum dulce. Coccum, color est sanguinis: Vitta coccinea, mitra dicitur: quæ color ligata

Rom. 12. a
2. Cor. 12. b

Psal. 1.
Psal. 2.
Psal. 81.

ligata pendeat in capite Aaron summi pontificis, regalē demonstrās insignem honorem, qui per confessionem nominis Christi ueri regis adgrit: qui procul dubio cruor martyre intelligitur in Ecclesie labijs rutilare. Confessorum enim & martyrum personæ, Ecclesie pulchritudinem reddunt. Ipsam enim ab iniurijs, retrodicti dentes defendūt, ut qui nō credat uerbo doctoris, & irreprehensibilem legem ab omni potente deo, ore prophetarum uel Apostolorum non processisse blasphemet, quæ uitam æternam post mortem corporis repromittit, martyrum testimonio credat. Qui amicitijs suis, quas uni deo credēdo adquisierunt a deo, & meritorū magnitudine, ut labia dentes, ita eos uirtutibus signorum, qui uerbum dei ruminant, ab iniurijs malorum hominum, uel dæmonum infestatiōe, suis orationibus defendere probantur. Quos etiā pro Christi nomine interfectos, uiuere cernunt: & mortis suæ autores dæmones, flagris, uerberibusq; perspicunt agere. Nā sicut de intra cōclusionē dentium, & labiorum spiramine uox resonās, repercussa melodice dulcedinem reddit: Ita uirtute signorum martyrum, & gratia interpretationis archanorum mysteriorū, per eos, qui dentium uices agunt exponendo recte uerba legis diuinæ, inspirante spiritu sancto, dulce eloquium Ecclesie redditur.

Sicut fragmen mali punici, ita genæ tuæ, absque eo, quod intrinsecus latet.

In genarū pulchritudine, uirginitatis uel castimonie uerecundia intelligit demonstrari: qm̄ nihil ita speciosum in Ecclesie specie, qd̄ fideles fideles fideles fideles possit magnificare, nisi castimonie decus. Nā quod dixit: Sicut fragmē mali punici, i. granati, dñi Christi nostri operis ostendit imitricem esse uirginitatē. De quo retrodixit Ecclesia: Quasi malum punicū inter syluas, sic dilectus meus inter filios. Quæ arbor profert ex se pomum, & uisione pulcherrimū, & sapore dulcissimū, & satis cōmodam languentibus medicinā. Quia qui pro hoim salute per uirginem mundo ostensus est, integritatis & castimonie flores toto orbe sparsit. Cuius pulchritudinis partem, i. fragmen, uirginitatem & cōtinentiam ostendit habere, in quibus Ecclesie facies intacti sanguinis cōseruati pulcherrima demonstrat. Illud uero quod ait: Absq; eo qd̄ intrinsecus latet: solam præ oibus bonis operibus etiā castitatem in his, q̄ ministri sunt plebis Christianæ (in qua hoies uident castitatē) speciosam Ecclesiam reddere indicat, absq; eo quod intrinsecus in secreto mētis deo pulcherrimū est, & hoies latet. Principes autē uirginū Ecclesie, alteram in ueteri testamēto, alteram in nouo, duas Marias, sororē Moyse & Aaron, & electam matrem domini, uirgines opinor intelligi: quæ primæ ceperunt sponsæ Ecclesie genas mirandas efficere, integritatem seruando.

Sicut

Sicut turris Dauid collum tuum, quæ ædificata est cum propugnaculis suis. Mille clipei dependent in ea, omnis armatura fortium.

Collum Ecclesiæ eos intelligere possumus, qui studio lectionis, instructi sunt scientia rectæ fidei, per quos totum corpus Ecclesiæ, ita ut est pater in filio, filius in patre, spiritum sanctum de utroque manantem, unius essentia, loqui probatur: qui suscipientes supradictorum expositionum sententias legis diuinæ: qui oculis, labijs, uel dentibus comparantur: fidei uerbum animæ, ad totum Ecclesiæ corpus, non solum uoce, sed & uitæ exemplo transmittunt: qui per illustrem uitam inter caput Ecclesiæ Christum, & cætera membra consistunt, adsimilati beato Moyse, per quem deus ad populum Israel, & ipse loquebatur cum domino: qui non recta ceruice superbiæ, sed inclinato collo humilitatis incedunt ante deum & homines. Sicut de Moyse scriptura testatur: Erat, inquit, Moyses mitis & mansuetus super omnes homines. De cuius similibus per Esaiam prophetam dominus dicit: Super quem requiescam, nisi super humilem & mansuetum, & trementem sermones meos? Isti sunt ergo qui collum Ecclesiæ congrue intelliguntur, super quos caput Ecclesiæ Christus sedere probatur, glorificantes & portantes dominum in corpore suo. Nam quod ait, Sicut turris Dauid collum tuum, quæ ædificata est cum propugnaculis suis: similes eos qui collum Ecclesiæ sunt, Moyse esse ostendit: qui Christi & suam similem prophetiæ dignitatem fecit, dicendo ad populum de Christo: Prophetam uobis suscitabit dominus deus uester, quem sicut me audietis: & quicumque non audierit Prophetam illum, exterminabitur de populo suo: in quo uelut in turri dominus requiescens, legem populo promulgabat. Quem opinor hac de causa Dauid turrem intelligi, cui collum Ecclesiæ similatur, eo quod Dauid manu fortis interpretatur: Et quis fortis manu alius potest intelligi, nisi ille qui ex semine Dauid, quasi de turre ostensus hominibus per carnis assumptionem, uerum se brachium patris uniuersa creantem probauit: Quicumque ergo rectam fidem tenuerit de domini incarnatione, & mansuetudinem possederit beati Moyse, qui dignus sit a deo susceptam gratiam reuelationis archanorum mysteriorum hominibus impertire, hic mihi uidetur Ecclesiæ collum intelligi, adtracta in se similitudine illius turris, quæ per manum fortem ædificata est, de materia carnis ex uirgine. Cui dexteræ dicit Propheta: Deduxisti me, quia factus es spes mea, turris fortitudinis à facie inimici. Quod ergo ait: quæ ædificata est cum propugnaculis suis: docuit non sufficere solam rectæ fidei sententiam ad deuitandas insidias inimici, nisi super hæc ædificata fuerint propugnaculorum exempla, quæ faciendo tradidit

Num. 12. a

Esaie. 66. a

Deut. 18. c

Psal. 60

didit Christus, sermo patris, manu fortis, id est, dilectio proximi, misericordiae inconcussa ueritas, contemptus praesentium rerum, tranquillitas mentis, ieiuniorum & assiduae orationis consuetudo. Haec sunt utique propugnacula, quae in nobis bonae uoluntatis manibus fabricantur. Ista sunt propugnacula proculdubio, quae impetus sagittarum aeternum potestatum repellunt, quae per carnis concupiscentiam in negligentem animam infiguntur. Cuius similitudinem propter hostium insidias rex Dauid in arce Sion legitur fabricasse, ubi arma & custodia regis sit. Vnde etiam uerus Dauid, manu fortis, uerbum patris ad caelos ascendit: qui nobis in arce Sion, sepe dicta turre, cibum animarum nostrarum, corporis & sanguinis sui, & crucis arma defensionis nostrae, posuisse docet. De quibus armis in praesenti dicit: Mille clipei dependet in ea, omnis armatura fortium. Mille plenarius numerus est, qui ab uno & primo elemento literae surgit, secundum hebraeam, & syram, & graecam linguam, consummatur in uno, ad quem dum millia millium numerum hauris, reuenteris, cui addere nihil potes. his si detraxeris, numeri plenitudinem dissipasti: quem si in partes quas secaueris, imparem facis si tripartieris, id est, non eris parilis concordiae numeri, secundum arithmeticam uel geometricam disciplinam, qui millenarium numerum solidum, indiuisibilemque esse pronunciant: Quae ecclesiastica in plerisque non reuinit regula: eo quod multa mysteria comprehendantur ab spiritu sancto per numeri rationem in scripturis diuinis. Qui millenarius numerus in hebraea, syra, & graeca lingua, per primum elementum literae, ut dictum est, sicut unum per solam literam primam sine apice ductum, ita & millenarius numerus tracto apice demonstratur: ut intelligatur, sicut in uno & in primo numero, per primum elementum ostenso, unius & primi, ante quod nihil, dei patris omnipotentiam demonstrari. In quo elemento numeri dicto apice, indiuisibilis et coeterna, per millenarium numerum trinitas declaratur: quae arma nobis per crucis mysterium inuictissima contra demonum turmas donata esse noscuntur. Qui ut hebraeus, syrus, & graecus calculus millenarii numeri per primam literam, ita in latino calculo uicesima prima litera singulare uidetur: quam X latinitas nuncupat, quae duabus uirgulis interfertis, licet iacentibus, crucem depingit. Quae litera in uicesimo primo numero posita, per septiformem spiritum splendens, perfecta trinitas, protegens credentium in se animas demonstratur. Duobus autem dextera, leuaque, conclusa, duorum testamentorum ueteris & noui media crux, integro defensionis nostrae numero arma designat. Quae arma in illo dependent, qui factus est ex semine Dauid secundum carnem, qui praedestinatus est filius dei in uirtute, qui factus

Rom. 1. a

Rom. 9. a

Psal. 60. Etus est nobis turre fortitudinis a facie inimici. Quia ex ipso, & per se
 Rom. 11. d. psalm, & in ipso sunt omnia arma militiæ populi Christiani: quibus
 2. Cor. 6. b. hortatur Apostolus Paulus militem circumdari: Per arma, inquit, ius-
 Math. 27. e. titiæ a dextris & sinistris. Hęc ergo turris, de conualle lachrymarum
 Marc. 15. d. credentibus præstat ascensum ad montem paradisi. Hanc turrem, per
 Luce. 23. f. manu fortem fabricatam, ridebat Iudæus, compunctus mirabatur cę-
 turio, cōfitendo ascendit latro ad regnum cęlorum. Cui turri glorio-
 sę animæ comparantur, quę collum Ecclesię meruerunt esse: in quib-
 us similitudinem suam agnouerat Christus. Nam quod ait: Omnis
 Ephes. 6. c. armatura fortium: illud edocuit, quod nemo sit fortis, neq; regū, neq;
 peo fortissimi protecti, iacula malignorum spirituum nō timuerunt:
 que arma uelut in turre dependebant in Paulo, per quem Christus de
 Galat. 6. d. corpore Ecclesię loquebat, ridens gloriando dicebat: Nemo mihi mo-
 Ibidem. leustus sit: Ego enim stigmata domini mei Iesu Christi in corpore meo
 porto: & mihi absit gloriari, nisi in cruce domini mei, per quem mihi
 mundus crucifixus est, & ego mundo. Hęc sunt utiq; uera & fortissi-
 ma arma, quę illæsum possunt Christi militem conseruare, dimicantē
 aduersus cuneos aërium potestatum, quę per uitiorum immisiones
 cum fidelibus dimicāt quotidie. Sed fortis est huiusmodi miles, cui ad
 Psal. 90. uitam gloriosam uictoria pugnanti repromittitur per Prophetam di-
 cendo: Cadent a latere tuo mille, & decem milia a dextris tuis. Per hęc
 Ibidem. armaturam totus mundus redemptus est, cū hac expugnauerunt mar-
 tyres reges & principes terrę, & omnes demonum legiones: De hac
 Ioan. 14. a. magna fiducia tribuitur iusto, cum dicitur: Scuto circundabit te ueritas
 eius, & reliq. id est, ueritas uerbum dei patris, scuto defensionis per
 armatura crucis, quā diu maledictos trucidabat, dependentes in se
 mortalium iudicium, infirmorum erat armatura pœnalis: Vbi uero
 suspensus, mortificatusq; in ea est, benedictus fortium, & semper uiuē-
 tium, armatura effecta est in ipso prædicto millenario numero clipeo-
 rum. Sed hęc armatura fortem profecto trinitatis bellatorem requi-
 rit: qualis erat unus de illis fortibus, qui dicebat: Sed in his omnibus
 Rom. 8. g. superamus, & gratias ago ei, qui me confortat. Et ut paruulus ab omni
 Philp. 4. c. iactantia subtractus, nihil aliud se scire aiebat nisi Christum, & hunc
 1. Cor. 2. a. crucifixum pro totius mundi peccato.

Duo ubera tua, sicut duo hinnuli caprę gemelli, qui pascuntur in lilijis.

Duo

Duo ubera sponsæ Ecclesiæ, duos filios Aaron, primi in lege sacerdotis, Eliezer & Phineen præfiguratos opinor: quorum loco subrogantur, qui nunc in plebe dei, doctrina salutaris, & uitæ sanctæ exēplo, paruulas adhuc, & lactentes in fide animas nutriunt auditorum. Pectus autem Ecclesiæ, de quo prædicta ubera geminauerunt, ipsum Aaron intelligi, non mihi uidetur absurdum: qui ita auro textis uestibus gemmarum uarietate inradiante circumdatus, iubetur in tabernaculum testimonij ingredi, sicut sponsa regina, regi nuptura, toto uernanti pectore auro gemmisq; refulgens, thalamum uel cubiculum regis ingreditur. Duo ubera propterea dixit, quoniam hic quicquid doctor proficitur, & animarum nutritor, nisi de utroq; testamento docuerit auditores, id est, uetere & nouo, ab uno omnipotenti deo processisse, homicida animarum est. Nam unum quasi uber sugendo, quis unquam augetur uires, ut ad perfectum perueniat uirum, & statem plenitudinis Christi? Sed aut cum Iudæo solum uetus suscipiendo, tabefactis, aridisque gressibus, subiectione alterius indigebit: Aut cum Manichæo solum nouum, & aquoso hydropi superbix morbo distentus, morietur. Ideo duo ubera sicut duos hinnulos capreæ gemellos dixit, ut æqualitate duorum, & similitudine conuenienti sensu doctrinæ, lac porrigere auditoribus moneantur hi, qui Ecclesiæ ubera se præbere noscuntur: ut quicquid uetus testamentum per typos in prophetia futurum pro humana salute pronunciauit, hoc in nouo ostendatur perfectum per dominum nostri incarnationem. Per quem trinitas, quæ non euidenter, sed sub imagine in lege Mosaica coruscabat, nunc uelut sol, in totius mundi facie splendescit. Verbi gratia: Vt, dixit deus per Moysen in primo libro Geneseos: In principio fecit deus cælum & terram: Et in sequentibus: Spiritus dei superferebatur super aquas: Ecce habes tres personas in una potētia: Principium, deum, spiritum: qui fecit, in quo fecit, qui facta animauit. Harum autem trium personarum unitas omnifaria in nouo testamento, per beatum Ioannem Euāgelistam, per uerbi uocabulum lucē clarius manifestatur, dicendo: In principio erat uerbum, & uerbum erat apud deum, & deus erat uerbum. Patrem autem in filio omnia fecisse, ipse filius adprobauit: qui interrogatus a Iudæis, Tu quis es? respondit se esse principium. In quo beatus Moyses cælum & terram facta testatur, dicendo: Principium, quod & loquor uobis. Principium autem interpretatur ante quod nihil: ut euidenter doceret, ante principium, ante uerbum deum, ante spiritum sanctum, nihil fuisse: sicut confirmat Apostolus Paulus: Omnia ex ipso, id est, ex patre: & in ipso, id est, in filio, & per ipsum constant, q̄ est spiritus sanctus. Hæc est igitur similitudo, uel pulchritudo unius fidei uberum, quæ ge

Exod. 28. c

Gen. 1. a

Ioan. 1. a

Ioan. 8. c

Rom. 11. d
Col. 1. c

mellis caprearum hinnulis comparantur, quæq; de uno pectore Eccle-
 siæ, spiritus sancti pinguedine replente, lactea doctrina ore doctorum,
 orthodoxorum germinasse laudantur, quæadmodum hinnuli capreæ
 gemelli unam similitudinem gerere comprobantur. Nam quod ait:
 Qui pascuntur in lilijs: pulchritudini dantur augmenta: simulq; decla-
 ratur, ut, sicut hinnuli caprearum amplius sursum erecta frutetorum,
 quam solum herbidum delectantur depasci, ita & illorum, de quibus
 lac doctrinæ in auditorum corda infunditur, semper debent & sermo
 & uitæ exempla, non de inferioribus flosculis secularium literarum,
 sed de supernis apostolicis montibus, exhortando flores depasci, sem-
 per in eis de pudicitia, de continentia, de conseruanda integritate, ex-
 hortatorius sermo ad populum respondere, & semper eis in castarum
 animarum exemplis pascua doctrinæ esse conlocanda: eorum præci-
 pue, qui inter spinosas syluas, in prædictorum quasi in liliorum candore,
 castimonix odoribus fluxerunt, id est, beati Helix, Helisei, Danie-
 lis, Hieremix, Iosephi, Ioannis, Mariæ, Teclæ, uel quicumq; sunt horum
 similes, quos enumerare longum est. De his lilijs decerpenti flores imi-
 tando, de his floribus manducandum est docendo, de his exemplis uni-
 cuiq; pascendum est cogitando. Tunc enim, licet plena sint prædicta u-
 bera pinguedine spiritus sancti, additur pulchritudo cum his lilijs, hin-
 nulorum more, & imitando pascuntur: tunc quam maxime implebun-
 tur lacte doctrinæ, cum talium florum fuerint uitæ exempla depasti.
 Vbi enim amor est castitatis, ibi spiritus multiplex sapientix dei: &
 ubi spiritus dei, ibi sermonis libertas: & ubi libertas, ibi nullus serui-
 tus conscientix turpis: & ubi nullus seruitus conscientix, ibi affluetia
 miræ doctrinæ. Nam hoc est quod docet spiritus sanctus, ut sicut hin-
 nuli capreæ gemelli, pascentes inter florentia lilia, delectabilem præ-
 stant aspectum: ita & populi doctor, iucundissimum auditoribus in se
 gaudium exhibebit, si inter alia bona, castitatis candore, toto suo ui-
 tæ tempore fuerit circumdatus: sicut sequitur.

Donec aspiret dies, & inclinentur umbræ.

Per quod declarauit, tam diu plebem dei necessariam habere sanam
 doctrinam, donec dies ille magnus iudicij aspiret: qui pars est tenebra-
 rum. Cuius aspiratio, huius tenebrosi seculi umbras in occasum incli-
 nat. Quicquid enim in hoc seculo magnum uidetur, umbra uel som-
 nia deputanda sunt: pulchritudo scilicet corporis, sapientia literarum,
 robur membrorum, in flore, in dignitate, in regni potentia, omnia hæc
 ad comparationem illius æterni iudicij diei, umbra & somnia compro-
 bantur. Hinnulis ergo caprearum, Ecclesiæ ubera comparantur, eo
 quod semper unius aspectus, & pulchri sint uisione, & ueloces ad fugi-
 endas

2. Cor. 3. d

giendas seculi cupiditates & inlecebras, Et nunquam pigri excelsa & ardua, deo placita consecrari. Nam unicuique anime tunc aspirat dies, quando per poenitentiam, suum quaesierit creatorem; & desinendo a malis operibus, inclinatae fuerint ei ignorantiae umbræ.

Vadam ad montem myrrhæ, & ad collem thuris.

Vadam, per retrodicta doctrinae mysteria. Perfectam reddidit dominus noster Christus Ecclesiam, quam diximus per amicum Paulum Apostolum usque ad cubiculum regis ex deserto adductam, nunc ad aliam gentem amarissimam, & pro suo nomine morituram, & per sanctam uitam, hostiam acceptabilem quandoque futuram, montem nominando, potentissimam in malitiae supercilio demonstrauit. Myrrhæ nanque montem dicendo, salutarem eius, quæ per disciplinam adquiritur, mortificationem, quam Apostolus ad præsens amarum esse testatur, postea uero per exercitationem sensus, fructum pacatissimum parare dixit: quod beata anima pacationis munus suo offert creatori. Thus autem peculiare deo sacrificium, in ueteri legimus testamento: quod humilitatis bonum accipere possumus; quod per cordis contritionem adquiritur. De quo dicit Propheta: Sacrificium deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum, & reliq. Quicumque ergo mortificationem Christi, corpore suo circumferre lætatur, pro iustitiis tribulationes non refugiendo amarissimas; quod myrrha interpretatur: & quisquis membra sua ab omni foeditate luxuriæ continentiae lomento diluerit, dulcissimam thuris hostiam, per hanc uiam præparauerit carnem suam deo, hic mons myrrhæ, & collis efficitur thuris: super quem sermo ascendat ad totam pulchritudinem Ecclesiae contemplandam, id est, cui reuelatum, si nullam offensionis maculam adtraxit plebs, an ex alio offendiculo castigatio admouenda est.

Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te.

Fides est nanque recta, in qua Christus iussit Apostolis baptizare omnes gentes, in unitate trinitatis, & uita immaculata: quæ totam pulchram, & ab omni macula deterfam Ecclesiam uel animam reddit. Est utique plebs, ad quam contemplandam ad m

thuris se iturum p
doctrinam saluator

Euangelio: Oues meæ uocem meam

Et alias oues habeo, quæ non sunt ex hoc ouili, & ipsas me oportet adducere, ut sit unus grex, & unus pastor, id est, grex unius fidei in toto mundo, Ut sit unus grex populus Christianus in una fide,

1 iij & unus

Hoc loci pagina la
ceram moelit. inue
nimus. uix tamen
in omnibus uita
deest linea integra

Ioan. 10. c

Math. 28. d

1. Cor. 14. d

Psal. 115.

& unus pastor dominus Christus: qui promisit ouibus suis uel pastoribus: Ecce ego uobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem seculi. Hæc ergo gens, quæ per desertum ascendit, per beati Pauli doctrinam (quæ ex diuersis populis congregatur & gentibus, quibus dicit: Gratias ago deo meo, quia omnium uestrum linguas noui) edocta ueri dei & ueri hominis, per incarnationis, passionis, & resurrectionis sacramentum, nunc ad refectionis culmen martyrii amore ascendit, & ita gloriosa singulis membris effecta, ut in qua nulla sit macula. Quicumque in hac plebe in humilitate illustriores, & in martyrii culmine sublimiores reperiuntur, ipsi montes myrrhæ, & colles turis intelliguntur. Quia humilitas Christi, discipulum facit martyrem Christo uicem rependentem, pro eius nomine moriendo, quem pro suis peccatis mortuum cognouit esse. Nam sicut pretiosa est in conspectu angelorum, archangelorum, & dominationum pro impijs Christi domini mors, ita & sanctorum martyrum pretiosa in conspectu eius laudatur: Cui est gloria in secula seculorum, Amen.

FINIS LIBRI SEXTI.

Quoniam reliquos Aponij libros desideramus, nec quicquam præter ea, quæ dedimus, in uetusto illo nobis oblato codice deprehendimus, obseruassemusque Lucam illum (cuius antea facta mētio) ab initio in huius autoris commentaria, summariola quædam euulgasse, ipsius etiam uerbis non immutatis: itaque ne sedulitati tuæ, candidissime lector, defuisse uideremur, operæ pretium nos facturos opinati sumus, si Lucæ illius Summariola hic adnexuerimus (is enim in finem usque autorem est profecutus) donec diuini numinis benignitate, reliqui, tam solidi, tamque exacti autoris in eadem Cantica libri, alicubi deprehensi, in lucem producantur.

Veni de libano sponsa mea, soror mea, ueni de libano, ueni.

Perfectam per Apostolos, eorumque discipulos ostendit spiritus in antedicto libello plebem, nunc eius conuersationis exemplo, aliam potentissimam in malicia uocat. Hæc namque plebs uocatur de libano, & alta & superba sapientia, quæ in literatura sibi, & in philosophia cõfidebat. Et ideo soror appellatur, quod nonnulli ex ipsa, perscrutantes in ea studiose, unum & uerum deum cœli confessi sunt: & hunc humanæ naturæ parentem: sed sibi, & non deo donanti scientiam, adscribentes, stulti sunt reputati: Qui pia miseratione creatoris, signis & uirtutibus ad plenam fidem Christi uocantur. Soror ergo, ut dictum est, propter sapientiæ amorem appellatur: Sponsa uero propter gratiam sacri lauacri, ubi unus cū deo spiritus efficitur anima. Quod tertio uocatur in trinitatis confessionem, ad tanti regis consortium uenire docetur, & tria remedia ei à cœlesti medico, si necesse fuerit, promittuntur, Primum scilicet baptismi, secundum pœnitentiæ, tertium beati martyrii.

Coronaberis de capite amana, de uertice sanir & hermon, de cubilibus leonum, de montibus pardorum. •

Interpretatur autem amana, mecum, in hebræa lingua, & syra: per quod docuit illam animam coronari, quæ cum Christo effecta fuerit unum. Vox est adsumpti hominis, qui credenti in se plebi uel animæ promittit, coronaberis de capite mecum. Benedictio ergo animæ in Christum credentis, est corona: quæ septem gemmis pretiosis septiformis spiritus, in capite Ecclesiæ, toto mundo coruscat. Veniens anima, dat obedientem uoluntatem, suscipit supradictam coronam de Christi capite, quod est Deus Omnipotens. Sed hæc corona quinque uoculis præsentis uersiculi super animã ostenditur, cum ait: Coronaberis de capite amana, hoc est, ut credat uocanti, ut baptizetur, ut anathema dicat diabolo qui eum elongauerat à creatore, ut corpus Christi sibi iungat, & eius sanguinem sumat. Sanir interpretatur nouitas, uel deus lucernæ. Cum igitur uenerimus ad sacrosanctum baptismum, leuamus super nos nouitatem sensus de uertice nouitatis, id est, summam & inæstimabilem diuinitatem, quæ tribus uno splendore credentes illuminat: sicut lucerna tribus materijs, lichni scilicet, olei, et igni plena, unum lumen ostendit: quam ardentem lucernam intelligere possumus. Quæ ergo cõfitebimur nos credere in patrem, & filiũ, et spm̄ sanctum

sanctum, leuamus nouitatem, Vbi uero renunciauerit quis mundo, efficitur lucerna, in quo uerbum dei lucem illuminat (discussis ignorantiae tenebris) ambulantis summa maiestas. De cuius nouitate Ecclesia coronatur. Coronatur enim Ecclesia de capite amana in martyribus, de uertice sanis de his, qui non indigent post baptismum poenitentia: de hermon, de his scilicet, qui post uiolatum baptismum anathemate digni, ad poenitentiam conuertuntur. Coronat & de cubilibus leonum, de montibus pardorum. Dæmones pro crudelitatis saeuitia leones, pro magicarum artium, & uariorum terminum adinuentioe, pardi nuncupantur. Quemadmodum enim leones occupant sibi cubacula, ubi captam deuorent praedam: & ut pardi quasi secretissimos montes ubi animalia simpliciora captent: Ita & dæmones in subditorum sibi mentibus cubacula collocauerunt, in quibus saeuitiam suam per homicidia, per crudelissima sacrificia explent: in alijs uero per incantationes magicarum sortium, per maleficia, per auguria, & reliqua, montes sibi abditos in talium cordibus fecerunt. Quibus nunc expulsis, uictor in eorum cordibus leo, de tribu Iuda, habitator existit: probante Paulo:

Ephes. 5. b Fuiſtis aliquando tenebrae, nunc autem lux in domino.

Vulneraſti cor meum ſoror mea, ſponſa, uulneraſti cor meum, in uno oculorum tuorum, & in uno crine colli tui.

Vocata igitur, ut diximus, & coronata, nunc dicit eius sponsus: Vulneraſti cor meum: Sed ista uulneratio non ad infirmitatem respicit sponsi, nullis enim subiacet passionibus, sed profectum fidei sponsae, & augmenta iustitiae, & reliq. Duos esse oculos, quibus bona & mala uidemus corporaliter, nemo ignorat: & nisi uterque pulcher in homine fuerit, sedum necesse est reddat. Sed quo modo hic unus laudatur, redemptor noster rogandus est ut ostendat. Ipsum enim oculum tertium animae audio numerari: de quo dicit: Si oculus tuus simplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit: Et de quo dicitur etiam uoce poenitentis: Turbatus est praeter ira oculus meus. Et illud: Beati mundo corde, quonia ipsi deum uidebunt. Vides secundum domini sententiam de duobus corporeis oculis praesentia & terrena cerni, & de uno cordis, qui in sponsa laudatur, Ecclesiam contueri. De cuius pulchritudine non solum angeli admirantur, sed etiam ipse sponsus proclamat cor suum uulneratum, in admiratione utique, & non in passione, eo quod seipsum quasi in lucidissimo speculo in eius inspicit corde. Magnam enim miraculum Christo & angelis est, ut haec anima, quae caeco corde multitudinem deorum turpium praedicabat, puro oculo utitur. Sicut igitur Ecclesiae singularem oculum in eis demonstraui, qui nihil aliud corde intendunt, Ita quaerendum quod ait Ecclesiae unicum crinem, per quod sic exornetur, ut pulchr

Math. 9. d

Pfal. 6.
Math. 5. a

ut pulchritudine eius cor suum Christus proclamet uulneratum, illos opinor, qui obliti aliquid diuitiarum uel honoris in seculo se possedis-
 se, exemplo eius: quos ita charitas unit in Christo, ut eos neque gladius, Rom. 8. g
 neque fames, a charitate Christi, que est recta fides, ualeat separare. Qui
 usque ad Ecclesie collum exornatum perueniunt, id est, ad gratiam Mo-
 si: qui a deo suscipiens uerbum, ad totum Ecclesie corpus porrigebat.
 De quo crine Ecclesie singularem laudem Actus Apostolorum extol-
 lit dicens: Multitudinis autem credentium Christo erat cor unum. Tunc Act. 4. f
 igitur unusquisque fidelium exornat Ecclesie collum, id est, letificat eum,
 per quem eloquitur Christus, cum propter unicum Christi amorem
 diuitias uel honores contemnit. Sicut enim soluti, sparsique capilli sec-
 dum, & in unum collecti, decorum reddunt caput: Ita & multitudo fi-
 delium, per misericordiam in uno uinculo charitatis a spiritu sancto
 connexa, impertiendo omnem substantiam suam in cibos pauperum,
 pulcherrimam nimis reddunt Ecclesiam, eos uidelicet, qui a capite Chri-
 sto cibum susceptum ad Ecclesie membra sua exhortatione transmi-
 tunt. Oculus ergo decorat caput, crines uero collum: de collo uero pe-
 ctori infunditur uerbum, ex quo germinant mammae uel ubera: quae
 impletæ nutriunt pueros.

Quam pulchræ sunt mammae tuæ soror mea, sponsa mea, pul-
 chriora ubera tua uino.

Mammae ad foecunditatis benedictionem, Ubera uero uirginitatis
 gloriam respicere opinamur. In genitricibus enim mammae, in uir-
 ginibus ubera appellantur. Quibus Ecclesia, tempore apparitionis
 Christi, pulchra ostenditur: eo quod quotidie concipit, quotidie parit,
 quotidie lactat, & uirgo est. Hoc igitur qui non credit deum per Eccle-
 siam facere quod fecit per Mariam uirginem, infelix est. Nam mammae
 lactentibus porrexit per eum qui dicebat: Unusquisque uir suam habeat i. Cor. 7. a
 uxorem, & reliq. Quando uero profundiori mysterio, sensus scriptu-
 re diuinæ tractat de archanis, uel quæ gloria maneat conseruantes ca-
 stitatem, seu cum indiuiduæ trinitatis puritas traditur, Ecclesie ube-
 ra pulchriora sunt uino, illo scilicet gaudij nuncio prophetarum, quo
 quod in ueteri testamento obrectum mysterijs nunciabatur, nunc ab
 his, qui sponsæ ubera esse meruerunt, luce clarius in nouo demonstra-
 tur. Qui per inuisibilis spiritus sancti unguenta, infundunt credenti-
 bus spiritalia opera pietatis: quibus Christus quasi odoribus delectat.

Et odor unguentorum tuorum super omnia aromata.

Plurali utique numero unguentum pro multiplici gratia, quæ ab u-
 no spiritu sancto procedit, intelligitur dictum: sicut pro se suisque Pau-
 lus, cum dicit: Alij datur sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ, & reliq. i. Cor. 12. a

Exo. 30. c. 40. b

Et hoc prefigurabat illud, quod Moyses iussus componere quinq; speciebus admixto oleo, mandauerat confici, ut fieret pontificale unguentum: quo significantur quinq; modi quibus actiones peraguntur. Quicumque eius uoluntatem impleuerit per haec officia, fragrantissimis unguentis in conspectu dei redolet. Haec sunt utique unguenta, quae praecellunt in illo ueteri.

Fauus distillans labia tua sponsa, mel & lac sub lingua tua.

Fauum uidelicet legem ueteris testamenti intelligere possumus, quod de floribus caelestium camporum, in modum apium, a patriarchis et prophetis uario sermone futurae redemptionis nostrae, constructum, mirabilem suauitatem conclusit. Quem fauum, mollia predicando, id est, mores quos diligit dominus, distillant hi, qui Ecclesiae labia meruerunt esse. Illi quippe quorum tota uita martyrium est: de quibus indefinenter fauum futurae laetitiae stillat. Linguam, eos intelligere possumus, qui scientia sancta praediti, nullius pertimescunt personam: qui uulneratas diaboli iaculo animas melle medici sermonis inliniunt, ad emundandas de cordibus peccati putredinem. Lac autem consolationis uerbum, paruulis adhuc in Christo ad profectum ministrant, & amarissimam scientiam inflatam literatura mundana, mitissimo sermone in mellis suauitate conuertunt: qui superbum candorem humilitatis lacte mutauerunt.

Et odor uestimentorum tuorum, sicut odor thuris.

Vestimenta Ecclesiae eos opinor intelligi, quod in dei omnipotentis honorem decimas de iustis laboribus suis, ministris Ecclesiae praebent: sicut in Leuitico dominus fieri iubet: egenis ministrant indumenta, pauperes tegunt, ut cum eis mereantur futuri seculi gaudium: Beati enim pauperes spiritu: quomodo cuncti, qui propter amorem dei, & spem futurae laetitiae, uoluntate potius quam necessitate, se in pauperum numerum aggregauerunt: Quorum famam pronunciat spiritus sanctus eorum, quod sacrificium dei efficiunt. id est, martyrum, eo quod thus soli deo in odore suauitatis offerri iussu sit

Leuit. 27. d

Math. 5. a

Hortus conclusus, soror mea sponsa, hortus conclusus, fons signatus. Emissiones tuae paradus malorum puniceorum, cum pomorum fructibus, Cyprus cum nardo, nardus cum croco, fistula & cinamomum, cum uniuersis lignis lybani, myrrha & aloe cum omnibus primis unguentis.

Perfectam uirtutibus, in singulis membris plebem uocari de lybano cum ostendisset spiritus sanctus ore Salomonis, nunc gloriosos suos fructus laudibus effert. In quo utique apostolicus perficit labor, ut magne delectationis hortus regni caelorum effecta sit: in quo nulla desit uitae substantia, quae undique uitam apostolicam imitando, & fidei regulam seruando, preceptorum maceria exclusit furem diabolum, ut pro magna laude, hortus conclusus, fons signatus

gnatus regis sit appellata. Est igitur hortus conclusus ecclesia, credendo perfectum hominem Christum uirginem peperisse: Est & fons signatus, uerbum patris Christum deum uerum credendo in hominem ex utero processisse: quod est fons uitae, & fons luminis. Fit ergo Ecclesia haec fons, utputa, corpus eius effecta. Sicut fons uitae signatus, a patre dicitur Christus, ita & Ecclesia fons signatus, regali uidelicet signaculo crucis, appellatur a Christo, continens intra se aquam baptismatis: quam signaculo ex pretioso fonte suscipiunt iniqui dum lauantur: quos dicit Emissioes tuas, &c. eo quod nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, & induerit Christum, quod mali granati arbor cum pomorum fructibus, figuratur, ornamentum esse non poterit paradisi. Nam quicumque emissus ex utero Ecclesiae paradiso fuerit, necesse est ut arbori mali punici, id est, similis Christo sit, eius in se reparando imaginem. Cyprus interpretatur tristitia uel moeror. Unde ergo pomorum ordines in Ecclesia positos, tristitia: si patienter suscipiatur, continuo consolationis spiritus sancti nardus subsequitur: per quam spem, iam tenemus promissum eius quod dixit: Beati qui lugent nunc. Nardus frigore de algentibus membris expellit: Crocus ardentibus refrigeria confert, hoc est, timorem mortis praesentis expellit, & futurae uitae amore accendit. Fistula abstinentiae fructum significat, eo quod in teneris uirgultis siccata, a uerme, propter austeritatem corticis, reseruat: quae infirmitates uiscerum intrinsecus curat: sic & abstinentia, exsiccata pelle corporis, augeat medicina reseruat. Cinamomum autem secundum quod uicino capite fistulae gignitur, & diuissime suam uiuacitatem seruare probatur, spirituales sensus uiuacitate sapientiae atque abstinentiae gigni demonstrat. Cum uniuersis uero lignis, quosdam magni odoris fructus, quos enumerat Apostolus, simul germinare de abstinentia uerbo sapientiae edocuit. Myrrha ad mortificationem membrorum accipienda est, secundum Apostoli disciplinam, quae ad praesens amara uideatur, dicentis: Mortificate membra uestra: quae coelestis medicina cognoscitur de arbore uitae Christo disciplina praecedens, sicut myrrha de arbore myrrhae probatur. Aloe autem, propter succi uirtutem quam habere monstratur: & in uiuis ac mortuis corporibus necessaria species docetur. Medicinale illud exemplum, multiplici medela animae & corporis repletum, quemadmodum secundum carnem (foecis) per contemptum habendi, & nullam ab hominibus gloriae requirendo tradidit mortalibus Christus, intelligendum est. Cum omnibus primis unguentis, id est, spiritus sancti donationibus, de quibus delibutus magister gentium dicit: Omnia omnibus factus sum.

Fons hortorum, &c. Vna est Ecclesia in toto mundo, cuius caput Christus, fons uitae per lauacri regenerationem agnoscitur. Et quod multitudo animarum uel gentium de eius fidei doctrina a Christo suscepta irrigatur, ideo fons hortorum nominata est. Puteus uero aquarum uiuentium ad laudem cum

Danic. 2. g
 Ioan. 7. f
 mulum noīatur, eo, q̄ profunda sapientia Christi per trinitatis myste-
 rium de alijs gentibus manasse intelligit̄. Quæ flumina de illo procul
 dubio monte, qui secundum Daniele[m] sine manibus succifus de mon-
 te est lapis, fluunt: qui, quia sacrificium pro peccatis, libanus nominat̄:
 quod thus patria dicitur lingua. De quibus aquis dicit: Si quis credit
 in me, flumina de uentre eius fluent.

Surge Aquilo, ueni Auster, perfla hortum meum, & fluent a-
 romata illius.

Vt frigor Aquilonis, & calor Austri efficiunt temperatum aërem
 paradiso, quo possint, commixto frigore tribulationis cum calore
 securitatis, animarū paradisi defluere ad alternos auctus. Legis enim
 euāgelij doctrina, ab austro spiritalē uirtutem suo calore inspirans,
 humanis mentibus, ut arbusculis, indidit dulcissimi succi medullam:
 quam Aquilonis immundus spiritus, per regnum Romanorū sancto-
 rum corpora laniando, ad odorem suauitatis nesciens perduxit. Aro-
 matū ergo, ut sæpe dictum est, multæ fragrantissimæ species in unum
 redactæ, pretiosum efficiūt puluerē: q̄ tunc maxime reddit odorē sua-
 uitatis, q̄n̄ in necessarios usus fuerit uentilatus: Ita & deo credentium
 animæ tunc suauitatem exempli sui fundunt posteris profuturam, q̄n̄
 dæmonum tēpestates de corporibus fuerint decussæ.

Veniat dilectus meus in hortum suum, & comedat fructum
 pomorum suorum.

Narrās igitur hic sponsa adolescentulis suis, quō laboribus passio-
 num ad antiquā gloriā sit regressa, unde reatu cōmissi pulsa fuerat
 in Adam, sponsum inuitat, ut primitias boni operis, fructum pomorū
 uirginitatis, ipse cōsecret, ipse delibet procedendo de uirgine, ipse gau-
 dij pœnitentiæ pomum susceptum ab Ecclesia, angelis transmittat ad
 cœlum: ipse misericordie botrū degustans, regni tribuat munus, etc.

Veni in hortum meū soror mea sponsa, messui myrrham meā
 cū aromatibus meis, comedi fauum cum melle meo.

Venit scilicet inuitatus lachrymis Prophetarum, uel omnium, qui
 intellexerunt tantam gloriā perditam, in hortum plebis suæ per in-
 carnationis mysterium: Messuit myrrham amarā quondam, nūc me-
 dicinæ exemplum, per conuersionem truculenti latronis cum aroma-
 tibus pœnitentiæ meretricis: Comedit fauum cum melle suo, in his
 delectando scilicet, qui studio intelligentiæ legis diuinæ, in corde suo,
 quasi in uasculum, prophetarum uel Apostolorum uerba ut flores cō-
 gregant: & in modum apum, rectæ fidei pretiosissimum fauum come-
 dunt. In huius cibi figura, post resurrectionem postulatum ab Apo-
 stolis cibum comedit, & reliquias ipsis protulit. Quicumque enim læ-
 tificat

rificat Christum, necesse est ut legitimet Apostolos eius, qui cum eo unū effecti sunt. Nam omnis hæreticus construit quidem fauum, exponendo legem peruerse, sed ueritatis mella non congregando, minime ea pascitur.

Ioan. 17. b

Comedite amici, & inebriamini charissimi.

Per talem ergo doctrinam uerbi cœlestis, saturantur Christi amici, qui per Apostolos se comedisse testantur credulitatem, & eos sibi charissimos effici, quibus mirantibus suæ resurrectiōis uelocitatem, exponit aliud esse dormire in mortem, aliud, nunquā recedere, dicēdo:

Ego dormio, & cor meum uigilat.

Diuinus utiq; sermo, qui sub cordis uocabulo intelligitur nominari, nunquā obdormiuit, neq; dormitat: Ego, inquit, dormio uobis, per absentiam corporalem, sed uigilo corde, nunquam recedo à uobis per præsentiam deitatis.

Psal. 129.

Vox dilecti mei pulsantis: Aperi mihi soror mea, amica mea, columba mea, immaculata mea, quia caput meum plenum est rore, & cincinni capitis mei guttis noctium.

Vbi omnium aīarū amator Christus, animā securam, carnis delitijs occupatam, ingressum in corde præbentē latroni diabolo (licet habiret timendū) uideret eā uallatam insidijs inimici, reuersus per noctis secretum, i. per occultam compunctionem, pulsat ostium mentis eius, ut suscitata à somno letali, uideat se periculis circumdatā, & deprecei à se adiutorium. Sororis igitur honorem tribuit secundum carnis adsumptæ originem. Amicæ nomen, per lauacri regenerationem: ubi ex inimicis amici efficiuntur homines deo. Columba, per imaginē eius, que per spiritus sancti cōmonitionē reparat, q in columbæ specie sup cœleste caput Christū in Iordane descendit. Immaculata uero, p similitudinem eius, agnitam rectissimā fidei regulam trinitatis, p repudiū idolo latriæ in se reformando. Et hæc enumerat, ut memor horū, aperiat: quare sapientiæ & scientiæ plenum est caput meū, aperi ergo mihi pie castēq; uiuendo, ut ad ingressum meū descendat in te: per cuius roris uenam, fontes & flumina de tuo corde procedunt, per quem iustitiam scripserunt patriarchæ Apostoli, sine quo iniustitia philosophi hæretici. Quid sit caput Christi gentiū magister ostēdit: Caput, ait, Christi deus. Cincinni uero huius capitis intelligunt angeli, archangeli, & reliqui, qui guttis occulte sapientiæ pleni sunt; & hominibus, de capite delapsi, ipsi stillant in eis, qui membra Ecclesiæ sunt, nunciādo futura, reuelando archana, aperi mihi soror mea, & reliqua.

Titum. 3. b
Rom. 5. b

Ioan. 1. e
Math. 3. d
Marc. 1. b
Luc. 3. d

1. Cor. 11. a

Expoliaui me tunica mea, quomodo induar illa: laui pedes meos, quomodo inquinabo illos?

m iij Docemur

Docemur ergo per hanc malam consuetudinē difficile esse, aut uix aliquando cum magno labore expoliatam animam charitatis tunica, reuestiri, quæ sola utiq; ceperit omnes nuditates aīæ, id est, multitudi-
 Math. 7. b nes peccatorum. Et semel reuocatos a uia angusta, euangelica, per deli-
 Ephes. 6. c tiarum cōsuetudinē & desidīæ, aqua dilutos, cum magna contritiōe
 cordis in præparatione euangelij reuocari, & spe consuetudinis recō-
 tegi. Nam cū ceperis hæretico persuadere ut ad unitatē Ecclesie reuer-
 tat, respōdet se hmōi societatibus non inq̄nari. Om̄is aut̄ q̄ credit nō
 in manu hoīs, sed inuocatione indiuiduæ trinitatis maculas pctōr̄ la-
 uari, nec dicit, extollendo se de sanctitatis mundicia, pulsanti deo, laui
 Psal. 50. pedes meos, sed respōdet: multū laua me ab iniustitia mea: clemēs dñs
 nō ad duriciā uł stultitiā, sed ad suā immobilē bonitatē intendēs, inui-
 tat, etiā nolentem, signor̄ uirtutib. occultis cōpunctiōib. ore doctor̄.

Dilectus meus misit manū suam per foramen, & uenter meus in-
 tremuit ad tactum eius. Surrexi ut aperirem dilecto meo, ma-
 nus meæ stillauerunt myrrham, digiti mei pleni myrrha pro-
 batissima, pessulū ostij mei apui dilecto meo, at ille declinaue-
 rat atq; transierat.

Qñ utiq; supradicta in quocunq; errore posita anima pulsanti nō ape-
 rit, Christus per foramē mittit manū suā, castigando per damna reŕe,
 per famem contumacē, & tradit flagellandū per uastationem hostilē,
 per orbitatem propinquoŕe, & rel. Mittit per foramen ut sentiat qdē,
 sed non dat ut uideat manū q̄ corripit contemptorem. Intumescit em̄
 uēter aīe. i. sensus, qñ pro peccatis iūcis fuerit acerrimis flagellatus. Sic
 contigit plebi Israel dū se captiuam cōspiceret, surrexit apire dilecto,
 clamando ad eū dum tribularet, manus eius stillauerunt, & reliq. hoc
 est, opera eius, quæ pro manibus accipiuntur, stillauerunt per amaros
 gemitus compunctionis, per mortificationem peccati. De qua digiti
 confessionis culpæ procedunt, qui pleni sunt lachrymar̄ probatissi-
 mæ myrrhæ, clamando ad deum patrū suorum, qui liberauit eā in pa-
 Exod. 14. g tribus de manu Pharaonis. At ille declinauerat atq; transierat, nō in-
 terficiendo neq; subdendo hostes eius, quos propter eius disciplinā ser-
 uabat. Sicut fit de aërijs potestatibus, quæ ad animar̄ contumaciū im-
 pugnatōem reseruant. Quibus traduntur rebelles a Paulo apostolo,
 1. Cor. 9. b ut disciplinam accipiant ne blasphement.
 1. Timo. 1. d

Anima mea liquefacta est ut dilectus locutus est.
 Exod. 14. d Dum loquitur eis uidelicet per angelum dicens: Quid clamatis ad
 me, ite ad deos uestros. Quibus ignitis locutiōibus anima eius ab om̄i
 frigore criminum, uelut cera liquefacta est.

Quæsiui eum, & non inueni eum; uocaui & nō respondit mihi.

Non

Non in toto corde exquirendo, non tenuit eum: & quia nō obliuiscendo alios falsos deos, unum & uerum uocauit, ideo nō respondit ei. Non enim fecit quod ille qui dixit: Clamaui in toto corde meo. Dum ergo multi quærentur ab anima, nullus liberator a deo inueniet. Hęc igitur omnia quæ contingebant, nunc durius contingere adprobant. Qui non secundum carnem, sed secundum spiritū uiuere iussi sumus, faciendo contra Christi præcepta, in cordibus idola fabricamus: auariciam scilicet diligendo, mendacium, turpem sermonem, blasphemiam ex ore proferendo, signa & auguria obseruando, & reliq. declinat a nobis Iesus Christus clamantibus in tribulatione, atq; transit: quo declinante, tradimur non solum carnalibus, sed etiā nequissimis spiritibus castigandi. Inuocamus eum, & non exaudire dignat. Sicut & per hęc ait Salomonem: Clamabam & non exaudiebatis, extendebam uerba mea & non intendebatis: itaq; & ego uestram perditionē ridebo. Hęc nanq; terribilis locutio, quæ liquet faciet animā contemnentem dei præcepta: Quæ utiq; lachrymabiliter demonstrat qualia perpessa sit, eo q; mox pulsanti aperire contempsit, sicut ait, Quæsiui, &c.

Psal. 118.

Rom. 8. c

Coll. 3. b.

Prouer. 1. c

Inuenerunt me custodes, qui circumierunt ciuitatem, percusserunt me, uulnerauerunt me, tulerunt pallium meum custodes murorum.

Christo prolongante latrones approximāt aīarū demones, & inualescunt in aīam, cuius adiutor prolongat Christus: q; insidijs suis custodiūt rectę fidei ciuitatem, q; apostolicismuris ambīt. Vnde si quēpiā receperint, pcutiūt, uulnerant, atq; expoliāt, ne credat uerā carnem in Christo, q; ligno affixa est: & uerū deum, q; uerā aīam, quā gerebat, qn̄ uoluit posuit, & qn̄ uoluit sumpsit. Petrus dicit: Coedificamini in ipso summo angulari lapide Christo. De qua ciuitate, ut dictū est, q; quis errando a fide, declinando a mandatis dei, egressus fuerit, statim a p̄dictis custodibus, i. insidiatoribus pcutit̄ titulo hæreticę persuasiōis, expoliāt sacrosancti baptismatis pallio. Illius itaq; qui ad penitentiā reuertit̄, est uox ista lamentationis: percusserunt, &c. quæ licet uulneratā, ad seruitium tamen sui creatoris festinat.

Ioan. 19. c

1. Pet. 2. b

Psal. 117.

Adiuo uos filiæ Hierusalem, si inueneritis dilectum meū, ut nunciatis ei, quia amore languo. Intantū indignā & de genere credit se effectā, ut nō audeat pro se fundere p̄ces, sed filias Hierusalem adiurat lachrymabili p̄conio, ut ipse dignent̄ intercessiōibus suis lamentationē eius dilecti aurib. insinuare, q; tinus errantē reuocet; cōsoleť p̄cussā, uulneratā resanet, expoliatā reuestiat. Filias aut̄ hiełrni celestes uirtutes, oīm̄q; sanctorū choros (ut sepe dictū est) intelligimus: q; docent̄ exēplo Mosi opē ferre, q; tot millia p̄ctorū solus sua p̄ce a reatu crimi

Exod. 32. g

criminis liberauit. Metuit, ne forte & ipsis abscondatur nimis offensus, dicendo: si inueneritis, & reliq;. Posuit scilicet similitudinem amoris carnalis, de quo turpes turpia diligendo periclitantur, ut ostendat qua mensura debeat diligere Christus, qui animam nostram post innumera mala, quasi nutrix sinu aperto suscipit uenientem.

Qualis est dilectus tuus ex dilecto, o pulcherrima mulierum?

Qualis est dilectus tuus ex dilecto, quia sic adiurasti nos?

Interrogant filiae Hierusalem poenitentem animam, cuius potētiae uel pulchritudinis sit hic, qui dilectus fuerat ante culpam, & ex dilecto offensus factus est post peccatum: ut dum certa delectat eius pulchritudinis figura, rectam eius fidem confitendo filiae Hierusalem supplicando, quærunt, ut & ipsa eius formam recolens, amplius accendatur in eius desiderio. Quod autem ait, adiuuro, & non dicit per quid, subaudiatur, per quicquid in tota anima, in tota uirtute, & in toto diligunt corde eas adiurasse. Et ideo quasi contubernales dicunt: quem queris?

Deut. 6.a
Math. 22.e

Gen. 22.a

quia sic adiurasti nos, terribiliter, per eum scilicet, quo nihil charius habemus, cui Abraham nec dulce unicum pignus praeponuit.

Dilectus meus candidus, & rubicundus, electus ex milibus.

Ioan. 8. b

Ioan. 1. a

Candidus, quia lux mundi est, quia sol iustitiae, illuminans omnem hominem uenientem in hunc mundum. Rubicundus, quia carnis indumentum de Maria uirgine abstractum, ictu lanceae rubicundum,

Luc. 2. a

Gen. 3. b

protebatur. • Electus uero ex milibus, eo quod a lapsu primi hominis usq; ad uirginis partum, unus ex milibus inuentus est de stirpe Dauid, qui electus a deo, mitteretur ad bellum contra hostem diabolum.

Luc. 2. b

Caput eius aurum optimum, comae eius quasi elatae palmarum, nigrae quasi corui.

Deut. 6.a
Math. 22. d

In capite fulgorem deitatis figurauit. Amandus praeter omnibus, quae cogitari possunt, solus deus, in toto corde, in tota anima, in tota uirtute, sicut praeter ceteris membris caput diligitur, & uelut aurum a cupidis regibus amari probatur, qui eius amore mortibus se committere non pertimescunt. Quod quanto in subtiliores laminas fuerit productum, tanto splendidius redditur, & ductilitate sua crescit: Ita & deitatis potentia, quanto amplius de eius scrutari uoluerimus maiestate, tanto immensius pelagus dilatatur. Et quemadmodum auri materia quo duxeris sua mollitie sequitur, ita maiestatis immutabilis bonitas, quantum cunctis ab impijs irridetur, non frangitur. Comae eius. In comis scilicet, uirtutes caelorum, throni, dominationesq; monstrant. Elatae uero sicut palmarum comae quod dixit, docuit, nunquam eum declinari a sua potentia suoq; officio, sed semper permanere: sicut palmarum comae uires semp & uirtute tenentes, in sublime erectae sunt. Nigras autem quasi

quasi corui dicendo, latibulum mysteriorum secretorum, & magis ob-
scurata angelorum mysteria, per quos exercentur iudicia iusta, demō-
strauit: ut, nubes & caligo in circuitu eius. Psal. 96.

Oculi eius sicut columbæ super riuulos aquarum: quæ lacte
sunt lotæ, & resident iuxta flumina plenissima.

Oculi totius corporis duces sunt: quos cōgrue opinor orthodoxos
diuinæ legis, soli deo adhærentes intelligi: de quibus unus dicit: In prin- Ioan. 1. a
cipio erat uerbum. Hi ergo tales uiri, exponendo diuinam legem, ostē-
dunt simplicioribus occultas insidias dæmonum, semper intendentes
prophetarum, patriarcharum, apostolorum dicta, qui riuuli uel flumi-
na, aut fontes intelliguntur, perueniunt ad euangeliorum plenissima
fluenta. Totus in celo est, qui in tam glorioso capite meruit collocatus
oculus esse, & candorem iustitiæ, in quo creatus est per baptismum,
nunquam ambitionum sordibus infuscat. Nam sicut ex sanguine lac
ubera replet, paruulis alimoniam ministrās, ita sacratissimus sanguis
Christi in animarum salutem conuersus, & uitam tribuit sempiternā,
& angelorum splendorem candidissimum.

Genæ illius sicut areolæ aromatum, consitæ a pigmentarijs.

In singulis igitur laudibus membrorum dilecti Christi, singulæ cha-
rismatum donationes demonstrantur, quatinus non doleat se unus-
quisq; omnes minime possidere, dummodo unamquamlibet gratiam
possidendo, in Christi corpore membrum esse mereatur. In genarum
pulchritudine intactus rutilat sanguis, qui cōscientiæ intrinsecus crea-
tori integritatem conseruando, & foris hominibus pingendo exēplo,
faciem Christi decorat. Consitæ a pigmentarijs ait, q̄ Apostolorum
labore et arte edocti, suo creatori delectabilem odorem reddunt.

Labia eius lilia distillantia myrrham primam.

In labijs illi uidentur intelligi, qui uices Christi agunt in terris, qui Math. 18. b
Ioan. 20. e
bus ligandi & soluendi potestas tradita est: qui ore Christi prolata ius-
sione, iuste peccantes alligant condemnando, & iuste poenitentes recō-
ciliando, condemnationis uinculo soluunt. Qui sapiētibus quasi lilio-
rum odor infessam delectationem, & animæ medicinam ministrant:
insipientibus autem uelut myrrha amara sentiuntur: sed curati, laudāt
& ipsi tantæ medicinæ myrrham, quæ uiuentia corpora a uitiorū do-
loribus intrinsecus sanat, & mortua a corruptione uermium inlęsa cō-
seruat: ita & memorata doctrina, & in præsentī curat, & in futuro a
uerme poenarum conseruat.

Manus eius tornatiles aureæ, plenæ hyacinthis.

Manus Christi opinor illos, quibus potestas eñciēdorum spirituū Math. 10. a
Marc. 16. d
Luc. 10. c
immundorum indulta est: qui fulgore conscientiæ, & in conuersatiōe,
nominib

hominibus resplendent. Hæc ergo talis anima, est digna quadriformi laude, ut manus intelligatur, & aurea manus, & tornatilis examinationis præcepti, decorata manus pretiosis hiacynthinis gemmis, manus quæ mortificationem Christi circumferendo plena est gemmis, & suo sermone & uitæ exemplo lucrificatas animas de lapideis nationum montibus præparat Christo offerendas, eo quod hiacynthus præparans interpretatur.

Venter eius eburneus, distinctus sapphiris.

Venter conceptaculum escæ est, ubi tota corporis substantia congregatur. Eburnea, ossa sunt pretiosa elephantina. Sapphirus, gemma regalis est, cuius nomen interpretatur pretiosus siue egregius. In quo illi intelliguntur, qui licet alios docere suo sermone non studeant, cibum tamen animarum spiritum sanctum, renascendo percipiunt. Per sanctam conuersationem igitur intra se pacis silentio clausum conseruant, in quibus nec materia præterijt eboris, in eis decorem fortitudinis & imputribilitatem demonstrando: qui per omnem gloriam retrodictam, distincti speciosis egregijsque gemmis integritatis, prædicantur. Qualis illa multitudo de qua dicitur: Et cum mulieribus non sunt polluti.

Apoc. 14. b

Crura illius columnæ marmoreæ, quæ fundatæ sunt super bases aureas.

Crura igitur tantæ corporis, illi mihi uidentur intelligi, qui se humiliando, tantæ efficiuntur fortitudinis, qui omnia membra subuehant capitis: sicut ipsius uox per prophetam dicit: Super quem respiciam nisi super humilem: & reliq. & in se continent similitudinem illius petreæ, de qua dicit Apostolus: Petra autem erat Christus. Et super bases aureas fundatæ laudantur. Quas bases opinor, Abel, Seth, Enoch, Noe, Abraham, Isaac, Iacob, Ioseph, Heliam, Helisæum, Danielem, eorumque consimiles: qui uere per bonum naturæ, aureæ propter humilitatis stabilitatem bases intelliguntur.

Esa. 66. a

1. Cor. 10. a

Species eius ut libani, Electus ut cedri.

Libanum, ut diximus, thus interpretatur, quod à pontifice super hostiam pro peccato, & holocaustum, quod peculiare deo erat sacrificium, iuebatur imponi. Ergo species eius ut libani, nihil de contagione peccati, conuersando inter impios, contrahendo: cuius omnis actus sacrificium est acceptabile deo patri omnipotenti. De quo Propheta dicit: Speciosus forma præ filiis hominum. Quod autem ait: Electus ut cedri: incommutabilem patientiam uel humilitatem (per quam dolus non est inuentus in ore eius) prædicere uidetur, per quam exaltatus inter cõsortes eiusdem monstratur, Paulo dicente: Humiliauit se, & reliq. propter quod

Psal. 44.

Esa. 53. c

Philip. 2. a

quod & deus exaltauit illum. Porro aut electio eius ideo cedris cōpa
rat, quia quotidie in augmentum sui corporis, qd̄ est Ecclesia, crescit. Ephes. 4. d
Col. 2. d

Guttur illius suauissimum, & totus desiderabilis est. Talis est
dilectus meus, & ipse est amicus meus, filia Hierusalem.

Guttur domini, illi mihi uidentur, qui ab omni negotio mundi a
lieni, mellifluenta eloquia domini meditantur: & relictis urbibus, de
serta petentes, nihil in se triste, sed totum, quod plenum sit gaudio deo
& angelis, continent. Nulla ergo amarus homines causa efficit, nisi
lata possessio mundi. Et ideo totum efficit desiderabile corpus Chri
sti, qui guttur est per supradicta, dū uident homines opera eius bona,
& glorificant patrē. Hic est qui dilectus meus, pro mea dilectione mor
tuus uerus homo: & iste amicus meus, pro mea glorificatione resurgē
do a mortuis uerus deus. Hunc itaq; penitentis persona ex dilecto, di
lectum suum diligendō effectum, & propter amissas amicitias eius
semper se lachrymāsse testatur. Math. 5. b

Quo abiit dilectus tuus, o pulcherrima mulierum: quo decli
nauit dilectus tuus, & quæremus eum tecum.

Vbi cognoscunt eā confiteri hæc, quæ angelorū sermo testat, & pul
cherrimā appellant, & pariter se ad quærendum pergere pollicent.

Dilectus meus descendit in hortum suum ad areolam aroma
tum, ut pascatur in hortis, & lilia colligat.

Descendit utiq; cum trophæo uictoriæ de altitudine crucis, in hor
tum suū, paradysum, qui fuerat per Adam clausus: ut pascatur ibi pri
mum fructu salutis latronis cōfitentis: ubi areola aromatis, multa me
rita animarum, multis tribulationibus acquisita ostendit: quas de re
gione adgregauit inferni resurgendo. De quibus nunc ait: Et pascatur
in hortis, & colligat lilia. Quas lilijs comparatas credo propter cando
rem castimoniam. Et cuius sceditate offensus declinauerat, nūc eius pul
chritudinem admiratur dicens: Luc. 13. f

Pulchra es amica mea, suauis, & decora sicut Hierusalem, terri
bilis ut castrorum acies ordinata.

Pulchritudo uidelicet in lenitate morum, suauitas in mundicia cor
dis ostenditur: decor autem in amore pacis: eo, quod Hierusalem uisio
pacis interpretat: Terribilitas uero in ueritatis & castimoniam armis.
Quibus accincta anima, non solū nihil metuit in præcinctu contra ho
stes suos, sed etiam terribilitatem incutere probatur.

Auerte oculos tuos a me, quia ipsi me auolare fecerunt.

Namque in animā errante, oculi nequissimi ad notitiam creatoris,
qui Christum non recte intendendo, totum corpus tenebrosus effi
ciunt: quibus offensus, auolauerat ab ea: & incidit in latrones: quos dixit Math. 6. c
Luc. 16. e
Luc. 10. e

Luc. 10. d
custodes murorum. Sed illis oculis se intēdi desiderat, de quibus dicit A
postolis: Beati oculi q̄ uident quæ uos uidetis: quibus utiq; corpus Chri
sti extrinsecus homo uidetur, intrinsecus intellectu uidetur deus.

Capilli tui sicut greges caprarum, quæ apparuerūt de Galaad,

Dentes tui sicut greges ouium, quæ ascenderunt de laua
cro. Omnes gemellis fœtibus, & non est sterilis in eis. Sicut
cortex mali punici genæ tuæ, absq; oculis tuis.

De his retrodiximus: sed ne uideamur in totum pretermittere prę
sentem locum, Sunt capilli huius plebis, qui post offensam dilecti sui,
per pœnitentiam reuocati sunt, illi, in quibus sola credulitas rectæ fidei
dei, & mina iusti laudatur laboris: eo quod ministris dei impertiendo
solatia, Ecclesiam Christi decorant: eo quod non dicit ascendisse, ut re
tro, de ea quæ non est ad uomitum reuersa: sed dicit: Capilli tui, & reli.
2. Pet. 2. d
Inter ascendere enim & apparere multum distat. Nā secundum geo
metricam disciplinam ascensio in tribus diuiditur partibus, & longo
& lato, & grosso: Apparitio autem in duabus, longo, latoq; nimie te
nuitatis, qualis in aranearum telis attenuatis monstratur. Vnde & in
telligi datur, illos, qui ascendentes comparantur de monte Galaad,
esse, qui ab inferiori sensu carnali, ad trinitatis notitiam, & intelligen
tiam spiritalem sublimantur: eo quod Galaad acruus transmigra
tionis uel testimoniū interpretatur. In his nempe sidit acruus testimo
niū, in quibus longitudo & latitudo noui & ueteris testamenti credu
litas uix apparet tenuiter: quibus sufficit credere, Christum promissu
m & ostensum in terris. In dentibus uero hi, qui de plebe Iudaica in
sancto lauacro ueteri consuetudine deposita, propter acumen ingenij
boni, & uerbum dei ruminandum, & robur tolerandi propter Chri
stum iniurias, fortissimi dentes Ecclesiæ nuncupantur: propter inno
centiam uel patientiam ouibus simulantur. Ad baptismum siue ad bo
nam conuersationem conuersi, ascendere laudantur: qui mente intrin
secus deo placita, & corporis actibus bono exemplo, sanctitatis gemel
los generant. In genis autem eos, qui lapsi post baptismum, luxurię
maculis imaginem in se fœdauerūt creatoris: mundati uero lachryma
rum lomento, faciem Ecclesię pulcherrimam reddunt. Qui ideo corti
ci mali granati comparantur, quoniam lapsus sui metu alios continēt,
(eos qui asperitatem pœnitentię ignorant) a peccato.

Sexaginta sunt reginæ.

Nisi sermo patris deprecandus adfuerit, adhæret sensus noster disci
plinæ artis geometricæ & arithmeticæ. Altera numero, altera cogit
mensuris: Et ita esse coniunctæ probantur, ut una sine altera stare non
possit. Et sunt apud eos numeri diuisibiles & indiuisibiles. Diuisibi
les, qui

les, qui in duas partes secti, & quas partes ostendunt, ut duo. Indiuisibiles uero, qui inæquales, ut tria, & reliq. Et sunt certi numeri, qui unam diuisionem recipiunt, ut sexagenarius: Sunt qui tres, ut quadragenarius: Sunt qui septem, ut octogenarius. Sed longum est per singula currere, sufficiat hos tangere, qui in hoc Cantico habentur. Mille narius autem solidus & indiuisus est, qui unius deitatis tenet figuram: a quo sexagenarius generatur, qui Reginarum nobilitatem ostendit. De quo duo indiuisibiles nascuntur numeri, noui & ueteris signantes imaginem; in quibus cohærentes animæ in toto corde, regine efficiuntur: in quarum medio rex Christus consistit. Et ipsæ ita rectæ & perfectæ animæ, quæ in se nobilitatem ueram, in qua creatæ sunt, reformauerunt, regine dicuntur: eo quod regnent peccato, uel regendus eis populus Christo credentium sit commissus: Quæ adhærendo uerbo dei, concipiunt & pariunt reges. De quibus ipse rex dicit: Narrabo nomē tuum fratribus meis, in medio Ecclesiæ laudabo te, id est, in hoc sacramento numero reginarū: qui numerus per patriarchas & prophetas, usq; ad tricenarium in doctrina ueteris peruenit, id est, per legem naturæ, & circumcisionē, & legem Mosaicam: quæ promisit legem salutis: Qui ostensus in nouo per baptismum, per pœnitentiā, per martyrium, i. tricenarium numerum. Quia hoc quod præfigurabatur in ueteri per prophetas, in nouo ostensum est per Apłos: qui trinitatis fidem ut in ueteri numerat, ita in nouo testamento suscipiūt, & immaculate custodiūt. Quæ per eos sacramento nūero, q unam recipit diuisionem, calculabantur, quia semel diuisæ per unum indiuisibilem deum, non credunt terrenis operibus, ut iterum necesse sit diuidi.

Psal. 21.
Hebr. 2. c

Octoginta concubinæ. Qui nūerus apud supradictos Arithmeticos, diuisiones recipit quatuor: uel geometras, qui mensuris agūt. Qui octogenarius, octo beatitudines germinat: q̄ octo septiformi spiritu interfecto, inter se diuisiones recipere cōprobant. De quo Paulus ait: Opāt hæc oīa unus atq; idē spūs. De qbus beatitudinib, q̄cunq; uidiū q̄rendo plures poterit possidere uel oēs, magna uocabit in regno celoz, uel regina. Quæ aut̄ paruū qddā adepta fuerit, uocabit minima Adolescentularz non erat numerus, (aut concubina.

Math. 5. a
1. Cor. 12. b
Math. 5. c

Opinor illarz dici psonas, q̄s impitiæ uel negligentia actus, de uerbo dei (licet ei iungant p baptismū) cōcipe prohibet: q̄ adhuc sub pēda gogoz uel doctorz cura gubernant, quousq; in pfectionē ætatis plenitudinis Christi pueniāt .i. angeloz, quas imatura etas nō sinit parere filios per doctrinæ exemplū, sicut reginæ uel cōcubinæ parere possūt. Sed hæc est reginarz regina, quā dei sermo sumpsit, p quā spūs sc̄tus semper māsurus, descēdit in Iordane, cuius cōiunctiōe pfecta est cōcubina.

Gal. 4. a
Math. 3. d
Marc. 1. b
Luc. 3. d
Ioan. 1. c

Vna est columba mea, & perfecta mea: unica est matris suæ,
electa genitricis suæ.

Manifestissime scilicet unica est matris suæ Synagogæ, quæ genuit
eam secundum carnem: cuius amica nunquam dedit uoluntatis suæ
dexteram peccato. Electa est genitricis suæ, illius proculdubio uirtutis
altissimi, quæ omnes animas generat. Nam ut doceret omnes animas
hominum non cum corporibus, sed eius potentia generari, non dixit,
unica est matris suæ, sicut de Synagoga dixerat: sed ostendit inter mul-
titudinem animarum, unam esse electam mediatricem inter robur di-
uinitatis & carnis fragilitatē: quæ missa in corpus, cū corpore egressa,
intactum uterū uirginis derelinquens, unica effecta est uirginis: quæ
matris mammas lactigeras porrigendo, iure dicitur mater.

Viderunt eam filiae Sion, & beatissimam prædicauerunt re-
ginæ, & concubinæ laudauerunt eam.

Luc. 2. a Viderunt eā scilicet, quæcunq; uirtutes coelestis Hierusalem ciues,
charitati paternæ unitam, nascentē in terris, pannis inuolutam, maie-
statis gloria coruscantem: & beatissimam prædicauerūt dicendo: Glo-
ria in excelsis deo. Quæ oēs beatitudines sola in terris inter oēs in inte-
gro obtinuisse mōstrat. De quibus si, qui poterit obtinere unā beatus
est, quanto magis hæc, q̄ in se oēs aggregauit, suplatiuo gradu beatissi-
ma prædicanda est. Reginæ uero & concubinæ, retrodictæ aīæ, pro
uiribus eius pulchritudinem laudant, quā in ea p̄ mundiciā cordis cō-
spicere possunt. Adolescentulæ uero, q̄ satis procul sunt a cōsortio p̄-
dictæ, eius pulchritudinem narrant conlaudantes.

Quæ est ista, quæ egreditur quasi aurora consurgens, pulchra
ut luna, electa ut sol, terribilis ut castrorum acies ordinata.

Egreditur uidelicet antedicta amica post ignorantiaē flammās, ma-
tutina luce quasi consurgens, ad sacrum baptisma, p̄ singulas uirtutes,
pulchra ut luna, q̄ tot annis sapientia & etate corporis proficit, q̄t die-
bus luna cōplet orbem & minuit. Quæ, ut luna in ortu ostensionis suæ
p̄stat lætitiā uiatoribus cōtristatis, in nuptiis exhausto uino, inter (ex-
ordia ✕) adhuc credentium, splendens ostenditur: & in cuius occasu
totum mundum tempestas quassauit, & amotis luminaribus, tenebris
operuit. Electa ut sol, post resurrectionis gloriam plenissimam, pa-
terna claritate consistens. Possunt siquidem tres isti gradus, laudibus
pleni, in futuro iudicio intelligi. Apparebit iustis in pulchritudine lu-
næ, cœlorum uirtutibus in maiestate fulgens, impijs autem deputatis
æterno igni, terribilis ut castrorum acies ordinata.

Descendi in hortum meum ut uiderem
poma conuallium.

Reddit

Reddit uidelicet rationem descensus sui dei sermo unice electe aie. Philip. a.
 Descēdi ergo (exinaniendo potentiā deitatis) ad hortū, id est, ad gen-
 tem mei notitiam habentem, ubi Patriarchæ & Prophetæ, non parū
 desudauerunt laborando in doctrina: ad conuallem huius mundi, id
 est, ad conuersationem humanam offensam in Adam: ut uiderem po-
 ma conuallium, hoc est, lachrymas iustorum, quas pro exilio uel carce-
 re oīm hominū, qui in inferno a diabolo, siue errore idololatriæ tene-
 bant captiui, fundebāt. Has igit̃ aīas de conualle lachrymarū in montē
 paradisi trasplātat, sicut dī: Inducēs plantas eos in montē hereditatis. Exod. 15. c

Vt inspicerem si floruiisset uinea.

Illa utiq; de qua Esaias dicit: Vinea domini Sabaoth domus Israel Esai. 5. b
 est: id est, ut inspicerem si flores agrorum cogitationum orientur in
 ea, per quos dignus fructus poenitentiae adolescat.

Si germinassent mala punica.

Præconia Prophetarum scilicet, quæ intra se mysteriū magnæ dul-
 cedinis uel medicinæ obiectum continent aīarū, quo uerbo doctorum
 remota superficie, credētium multitudinem nutriuit: q̃ in beato Ioan-
 ne baptista super uirginitatis amorem in descendētis aduentu coepe-
 runt germinare.

Nesciui: Anima mea conturbauit me, propter quadrigas

Aminadab.

Sicut dicitur: Congregata sunt super me flagella, & ego ignorauit Psal. 34.
 hoc est, non fuit pro quo hieret crimine, quando asteterunt reges terre, Psal. 2.
 & rel. Aminadab interpretatur lingua Hebreorum, populus meus
 spontaneus. Hic ergo populus immundorum spirituum, qui impiorū
 ceruicibus insident ad scelera perpetrāda, per hoc q̃ factura est dei, q̃
 diu uoluit per libertatem arbitrii in sanctitatis stare uestigijs, popu-
 lus dei fuit: ubi electus, propria uoluntate, relicto rege suo, spōtaneus
 factus est (quia per calliditatē homines ad suum seruitium inclināt)
 quādo sup̃dictis quadrigis inherēs, Pilato, milite Romano uel p̃mis- Luc. 23. c
 suo uulgo clamāte crucifige crucifige, Christum conatur occidere. Ec Ioan. 19. c
 ce q̃drigis se dicit adsumpta aīa cōturbatam, in propria uoluntate exi- Math. 26. d
 nitā, dicendo: Nesciui: anima mea, & reliq. narrante Euāgelista: Tri-
 stis est anima mea usq; ad mortem.

Reuertere reuertere Sunamitis, reuertere reuertere, ut
 intueamur te.

Vt tria de ipsa plebe persecutorum intelligantur, interpretatio no-
 minis docet. Sunamitis enim interpretatur, despecta, captiua, uel com-
 parata. Hanc plebem diabolus sub iugum suum miserat, & iumen- Psal. 48.
 tis insipientibus comparari fecerat, quam clemens dominus noster
 quadri

quadrisona uoce per quatuor euangelia uocat ad pœnitentiã quoti die. Vel intueamur te, ut per confessionem trinitatis, & lauacri mûdationem, uel dignæ fructum pœnitentiæ, imago (inquit) nostra, quam in te contulimus, uideatur in te; sicut Apostolis, quibus uidetur eloquitur deus.

Quid uidebis in Sunamite nisi choros castrorum?

Sunt proculdubio armis multis & diuersis iustitiæ muniti, galea salutis, lorica charitatis, scuto fidei, gladio spiritus sancti, assiduæ orationis, chori castrorum ex illa plebe Iudaica, quæ Christum persequendo, demonum fuerat effecta; qui contra aërias potestates sancte uiuendo, orationi instando, & reliq. castra contra diabolum cõponunt quotidie. Nam sicut nulla uirtus protectionis armigeros contra hostem nisi adiunctio scutorum; ita Christianum populum unanimiã congregatio a mucrone diaboli protegit. In singulo autem certamine erit dubius euentus uitæ, ubi ex quo latere iaculum caueas ignores. Ideo magnis laudibus exaltantur hi, de quibus dicitur: Multitudinis creditum erat cor unum, & anima una. In his dicitur patri a Christo: quid uidebis in Sunamite nisi choros castrorum?

Quam pulchri sunt gressus tui in calceamentis, filia principis.

Illã opinor intelligi, quæ cum longe abesset, per doctores qui ex illa egressi sunt, plebiq; soror uel amica appellatur, effecta est propior in sanguine Christi, quæ ad hoc apta est fidei gressibus currendo, & confessionis uoce clamando, a finibus terræ, q̄ recalcando a proprio creatore, facta fuerat filia principis huius mundi. Cuius ideo primum præ omnibus membris pulchritudo gressus laudatur, quia non prius capita, duces uel reges, de ea cõuersi sunt ad doctrinam Apostolorum, sed illi qui subiecti regibus, & minimi in potentia, pedibus comparantur: qui pulchri quidem uiam præceptorum currentes, & alijs mēbris ductum præstando laudantur, dicendo: in calceamentis: ut adiutorium nostrum in nomine domini, & a pedibus usq; ad caput ascendatur col laudando. Nam in alijs personis introductis, quæ sorores uel amicæ sunt appellatæ, a capite earum pulchritudo describitur usq; ad pectus: pro eo opinor, quod proceres illius plebis primi sunt conuersi ad notitiam creatoris. Sed per hoc docemur, ut qui apud hominũ dignitatem inferiores uidentur, conuersi ab errore ad ueritatem, apud deum fortiores, & qui totius plebis infirmitates sustinent, eliguntur.

Iunctura femorum tuorum sicut monilia, quæ fabricata sunt manu artificis.

Congrue magnorum doctorum, qui ingressus Ecclesiæ intelligunt, dignitati, iungunt hi, qui derelictis uanitatibus idololatriæ, populo

fide

fideliū corpus Ecclesiæ construunt, manu artificis Christi exemplo & doctrina fabricati: qui exemplo sanctæ conuersationis ita generant sui imitatricem plebem, occulta opera iustitiæ facientes de iustis laboribus manuum suarum, sicut prædicta membra occultis natiuitatibus rediuuiam posteritatem generare adprobantur. Nam sicut per generationis successiones totus mundus ornat, ita & hi, qui prompti sunt in operibus misericordiæ, exornare totum corpus Ecclesiæ cōproban-
 tur: implentes illico: Cū feceris eleemosynam, noli tuba canere ante te,

Math. 6. a

Umbilicus tuus sicut tornatilis crater, nunq̄ indigēs poculis.

In quo mihi uidentur illi laudari, qui nō solum à terrenis desiderijs renascendo abscissi sunt à peccato, sed iam torno consuetudinis uel de fiderij boni admirabiliter expoliti, lætitiæ poculis ultra non indigēt, sed alijs indigentibus, animæ absolutionem, exemplo conuersationis, ministrant. Nullus enim animam sitientem deum, post criminum ariditatem ad pinguedinem sanctitatis perducit, nisi qui exemplis laudabilibus poculum subministrat. Vbi enim excindendo turpissimos actus laudatur, & castitatis dulcedinem alijs sitientibus porrigit. Sicut paruulis mox de matrum uisceribus egressis, obstetricum cura umbilicus præciditur, ita & animabus adhuc paruulis in Christo, doctorū diligentia prospiciendum.

Venter tuus sicut aceruus tritici, uallatus lilijs.

Sicut enim uenter cōceptaculum escae est, per quem tota moles corporis roboratur: ita & docent animæ uigilantes in uerbo eloquij dei, abscondendo in corde suo, alias animas sustentare: quæ infirmiora membra Ecclesiæ intelliguntur. De quibus ille qui dicit: In corde meo abscondi eloquia tua. Recte aceruo tritici comparati, qui iam à palarū leuitate separati, grauitate morū, pudicitie lilijs circūdati, illius splendidi-
 didissimi grani tritici expresserunt in se imaginem, qui pro totius mundi uita in terra abscondus est singularis, & in toto mundo pullulantia in se credentium, resurgendo fruteta porrexit.

Psal. 118.

Ioan. 12. d

Duo ubera tua, sicut duo hinnuli gemelli capreae.

Hoc igitur ratio nature poscit, ut cum impletus fuerit ex conceptu foemineus uenter, horrea lactis in augmento uberum construant. Similis ergo mihi uidetur huius plebis, quæ filia principis nominatur, causa narrari, in cuius corpore, id est, cōgregatione, alia intelliguntur membra quæ concipiunt, alia quæ nutriunt animas. Illi enim, quorū uita in secreto, pro sancto exemplo, confirmatas animas in dei amore, de tenebris errorum nutriendas ad ubera perducunt, uenter Ecclesiæ intelliguntur: Hi uero uices uberum peragunt, qui doctrine lacte paruulas animas in Christo, ad maturam ætatem martyrij perducunt. Hi
 o ergo

ergo, hinnulis gemellis propterea simulant, ut & pulchritudo sensus, & unitas similitudinis ex Prophetarum doctrina & Euangeliorū gratia processisse doceret. Capreae autem filiis comparantur, quia sicut didicerāt a lege Christum esse uitam omnium animarum, ita & eos enutriunt sua doctrina, & ad montes apostolicos necessitatis tempore cōfugere instruunt: sicut capreae peculiare est natura, persecutionis tempore ueloci cursu ad montes confugere, quae & acumen uisus, & uelocitatē cursus tota uita obtinet, & filios suos quousq; adolefcent ad cursum, semper abscondit.

Collum tuum sicut turris eburnea.

Collum opinor huius plebis eos, qui colla sua sub iugum seruitutis Christi mittentes, nunq̄ subducunt: qui gloriosum exemplum martyrii a capite Christo susceptum, ad totum corpus Ecclesiae, posteris profuturum transmittunt: qui digne turri eburneae comparantur, cum in toto mundo altis uirtutibus ab omni populo conspiciuntur. Ebor enim quam diu carne obtegatur, non apparet pretiosus: cum autem a carne fuerit separatus, tūc ad ornatum proficit regis: Ita & supradictorum anima tunc erit tronus, ubi deus per uirtutem signorum sedere cōspicitur, cum a corpore fuerit separata: Qui moribus bestiae fuerant dum carnaliter uiuerent aliquando, nunc cognito creatore, pretiosa martyrii in conspectu domini adfecti sunt morte.

Oculi tui sicut piscinae in Efebon, quae sunt in porta filiae multitudinis.

In oculis scilicet Ecclesia, pro eo quod piscinis Efebon comparatur, illi uidentur ostensi, siue qui pro suis cōmunibus aliquando, siue qui pro alienis criminibus fontes proferunt lachrymarum. De quibus dicitur: Beati qui lugent nunc, & reliq. quoniam & Efebon mœrorem, siue cingulum mœroris interpretatur: quae ciuitas Amorraeorum interpretatur amara. Qui oculi per hanc comparisonem ab imminente periculo gladii uel cuiuslibet flagelli, docentur suis lachrymis populū liberare, sicut piscina Efebon urbis habitatores a sitis periculo liberauit. In qua regnum tenuit Seon, qui interpretatur germen inutile, quā interfecto rege cum habitatoribus, destruxit & reaedificauit Israel: qui interfecto rege, cepit in ea germen necessariū multiplicare. Vbi enim mente uidet deus, destruitur iniquitas, edificatur ueritas, destruitur cogitatio mœrorem gehennae parturiens, aedificatur cogitatio uitam aeternam germinans, & reliq. Nam intelliguntur & illi Ecclesiae oculi, qui prius deum coeli per inanem philosophiam horrebant, nunc praedicando in errore positos demonstrant.

Nasus tuus sicut turris libani, quae contra Damascū respicit.

Narrat

Narrat historia à Salomone domum in libano edificatam propter delectationis aspectum, quæ respiceret Damascum. Sed quia omnia quæ à patriarchis uel prophetis gesta sunt, spiritalem in se continent intellectum, turris libani, cui nasus Ecclesiæ comparatur, eo quod thus libanum patria lingua dicitur: Damascus uero osculum sanguinis uel potus sanguinis. Cum uero diabolus deceptis hominibus, cruenta amicitiarum suarum oscula sanguinis propinaret uel pocula, facit sibi omnipotens deus turrim suauissimi odoris, ubi nullus peccati reperitur fetor, per carnem adsumptam de uirgine Maria: unde respiciendo destrueret diaboli regnum. Vnde mihi uidentur nasus Ecclesiæ intelligi, quibus maior zelus, & ardentior fides in destructionem idololatriæ inest. Hi itaque non frustra supradictæ turri comparantur, qui uitæ exemplo uirtutibus refulgentes, inter gentiles positi, dæmonum culturam destruunt: qui inter cæteras donationes, præscientiæ munus meruerunt. In quibus Ecclesia quasi per olfaciendi officium, & prolongantem iratum, & adpropinquantem propitium deum agnoscit.

Caput tuum ut Carmelus. Caput huius plebis reges Romanos intelligo, illos duntaxat, qui agnita ueritate, Christo exhibent supplicem famulatum: eo quod Carmelus, fluuius mollis, cognitio circumcissionis interpretatur, non in carne, sed in anima.

Et comæ capitis tui sicut purpura regis iuncta canalibus. Comas eas personas intelligere possumus, quæ Christum uenerantes, lateribus coniunctæ sunt regum: Et sicut purpura circumdatum regem fulgentissimum reddit: ita & prædictæ personæ largitate, benignitate, et reliquis imperatoris Christi, qui est Ecclesiæ caput exornant, maxime, dum per confessionem martyrii purpurat Ecclesia. Per quem decorem effuso sanguine sanctorum, sanguinem cõseruant fundi, qui ita in fide trinitatis Ecclesiæ captiui monstrant, sicut & regalis purpura à suscepto liquore concipit. Iuncta canalibus, quibus decurrens succus suscipit iterum profuturus: ita & ipsi, suum sanguinem fundendo, alijs profunt, quorum exemplum sequi desiderant. Hæc est igitur decem membrorum totius corporis huius plebis mirabilis pulchritudo, quæ in pleno decem præceptorum catalogo, nullam in se partem membrorum foedam derelinquit.

Quam pulchra es, & quam decora charissima in delitijs.

Liberata uidelicet à crudeli patre principe mundi, ad antiquam pulchritudinem, paradisi delicias, cognito uero patre, per baptismum reuocata pulchra laudatur.

Statura tua adsimilata est palmæ, & ubera tua botris uinæ.

Figurantur Christi imitatores (de quibus unus dicebat: imitatores mei estote, sicut & ego Christi) botro: illo proculdubio, cuius gerebat

o ij imagin

imaginem ille de terra repromissionis à Iudæis in deserto portatus, q̄
gemino ligno suspensus, expresso suo sanguine, iam mortuum mundū
reddidit uitæ. Cuius imitatrix prædicta plebs effecta, confessionis rea
ctę fidei martyrię, ptulit fructus, q̄s ipsa beata anima, quā dei sermo cō
parauit, adprehendere delectat, & cū gaudio munus offerre, sicut ait:

Dixi, ascendam ad palmam, adprehendam fructus eius.

Ascendit enim in palmā crucis, ibiq̄ suos inuenit uictorię fructus,
castimonię, misericordię, & reliq̄. Filia nanq̄ principis adsimilata est
palmę, quę uere ut palma, uix aliquando multo labore doctorę, in la
tronis confessione patri offerendos portauit.

Luc. 23. f

Et erunt ubera tua sicut botri uineę.

2. Cor. 4. d

De quibus unus dixit: Secundum Euāgelium ego uos genui. Botri
em̄ uineę ad utrunq̄ apti sunt, & cibum esurienti, & potū tribuūt sit
ienti: q̄ etiam hæc ubera esurientibus iustitiã, uitæ exemplum, & sitien
tibus scientiam, exhortationis sermonē facere adprobantur.

Math. 5. a

Et odor oris tui sicut malorę punicorę, guttur tuū sicut uinum
optimum, dignum dilecto meo ad potandum, labijsq̄ &
dentibus illius ad ruminandum.

Huius plebis os mihi uidetur beatū intelligi Paulum, qui solus &
prior ad urbem Romam epistolam destinauit: de cuius intelligentia
quasi per os loq̄tur. In quo ore odor est malorę granatorę, et oīm redo
lent exempla sanctorę: ut ait: Bonus odor sumus Christi. Guttur uero
eius beatū Petrū, eiusq̄ uicarios pronuntiabo: ē q̄bus optimū uinum
p̄ trinitatis confessionē manare probat. Cuius uini dulcedo nimis gra
ta, per quā mundus redimendus est, unica creditur anima laudata.

2. Cor. 2. d

Ego dilecto meo, & ad me conuersio eius. Hęc uox illius, quā
reginę admirando conlaudant: quę dilecto suo uerbo dei inuisibili
ter inhæret. Et ad me cōuersio eius, per incarnationis collegium: ita et
uerbum earum fieret. Hęc ergo immaculata unita cum eo, hortat eum
ad redemptionem aliarę gentium, quę eum non uiderunt in carne per
discipulorę sermonem de aula Synagogę egredi.

Veni dilecte mi, ingrediamur in agro, commoremur in uillis,
mane surgamus ad uineas, uideamus si floruit uinea:

Act. 2. a

Egressus nanq̄ ad agrum gentium per aduentum spiritus sancti,
qui per Apostolorę splendorem, noctē ignorantie in agnitionem uer
itatis cōuerteret matutina luce, & spinas turpiū cogitationū abster
geret. Et cōmoratur in uillis, in simplicissimis uidelicet mentibus ho
minum: quibus præsentia sancti spiritus ore doctorum, cum ignoran
tię tenebrę occidissent, mox matutina coepit consurgere ueritatis co
gnitio. Mane surgamus ad uineas, loquendo uerbum Euangelij ad

tas animas, quæ alijs sitiētibus, poculum uini & lætitiæ propinare intelliguntur. Videamus si floruit uinea. Floribus uidentur decoratæ, cum derelictis idolis ad baptismum ueniunt. Ipsi uero flores fructus parturiunt, præcepta seruando.

Si flores fructus parturiunt, si floruerunt mala punica.

Flores malorū punicorum, conseruandæ uirginitatis desideria mihi uident, qui cum adoleuerint, pulchriores efficiuntur. Cum per martyrium, aut per debitum resolutionis corporeæ floruerint, cum fructu suauissimo creatori gaudij poculum præparant.

Ibi dabo tibi ubera mea. Ibi proculdubio in agro gentium, ibi porrigam tibi ubera mea recte fidei, misericordiæ, & integritatis, &c. Prædicta unica, pmittit: ibi dabo tibi ubera mea: licet in multis deo acceptis operibus hæc ubera intelligunt, tñ integritatis & martyrij (quæ proprie de pectore eius germinasse probant) quibus dei sermo lactat, alterum mihi uidetur martyrij in Petro, alterum uirginitatis in Ioanne.

Mandragoræ dederunt odorem in portis nostris.

Mandragora herba est, cuius radix per oia humanū deformat corpus absq; capite, & germinat mala arboribus similia, magni odoris: q̄ herba inter cæteras uirtutes, his maxime dicit tribuere medelā, q̄ nauisæ infirmitate laborant, & nec continere, nec appetere possunt cibos: & huius suauitatis, post omnes quæ in Cantico hoc nominant, odore, prædictæ animæ delectantur. Et hi odores non in agro sunt, sed in portis, id est, prope finem mundi. Quæ gentes illæ uidentur, quæ per legem naturæ rationabilibus hominibus similes sunt, capita uero fidei non habent: quæ de suis sedibus duabus de causis pulsæ ab angelis, ad medicinam animæ in nostros terminos deducuntur: Sicut prædicta herba propter remedia corporum, nō ab homine, sed reflexa stirpe euelli de suis sedibus fertur. Per quam animæ habentes dei notitiam, & nec adpetebant cibos salutis doctrinæ uerbi dei, nec per uim ingestos poterant in sua mente continere, nunc angustijs coartatæ, cum magno desiderio in tribulatione requirunt cibos, quos in delitijs fastidiabant. Altera uero ex causa adducuntur super ingratos, ut dum pro correptione Christianus disciplinā accipit ut se emendet, ille occasionem salutis per uerbi notitiam, ore sacerdotū, quos captiuos obtinent, percipere gratulentur. Nā poterat & alia causa immodica esse, q̄ s, p̄pterea homo per hominem flagellatur, ut in disciplina alter ab altero occasionem accipiat. Istæ ergo mandragoræ, prope finem mundi, quod est in portis, cū plenitudo gentiū, i. ex omni gente q̄ est sub cælo, quātitas cōa Rom. 11.6 uersa est ad dñm, tunc confessionis suæ credendo dabunt odorem.

Omnia poma noua & uetera seruaui tibi dilecte mi.

Noua mihi uidentur per baptismum innouatae animae dici: uetera poma, uerae poenitentiae afflictione emendatae, utraeque in canistro Ecclesiae collectae intelliguntur seruari. Et ideo primum noua poma, deinde uetera posuit. Siue illi qui in nouitate colliguntur quotidie, & qui in ueteri per Ioannem praecursorem collecti sunt.

Quis mihi det te fratrem meum sugentem ubera matris meae? Ostendit bonitatis suae affectum supradicta anima, & dicit gentium animas per se congregari posse in uitam eternam, & solam remansisse incredulam plebem Iudaicam, matrem secundum carnem. Optat itaque uerbum dei se per adunationem a synagoga lactari, sicut ab Ecclesiae gentium lactat.

Ut inueniam te solum foris & deosculer te, & iam me nemo despiciat. Adsumpta ergo persona Iudaicae plebis saepe dicta beata anima redemptoris, optat ut eam foris extra literam in mysterio agni, & claudentem uastatorem Aegypti inueniat: & corporis eius sacramentum suo corpori coniungendum, & sanguinem eius suo sanguini, deosculetur ut prius, & qui eam solebant despectui habere, iam nemo despiciat.

Apprehendam te, & inducam te in domum matris meae: ibi me docebis: & dabo tibi poculum ex uino condito, & mustum malorum meorum granatorum.

Sola est anima, id est, natura humana, quae sponsum desiderat apprehendere, & circumdatum carne in domum matris Synagoge introducere, & ibi ab eo doceri ea, quae nec oculus uidit, &c. De qua circumdatione uel apprehensione praedixerat Hieremias dicens: Creauit dominus minus nouum super terram, & femina circumdabit uirum. Ibi me docebis: Tollite iugum meum super uos, & reliquae. Ex uino condito, proculdubio confessione trinitatis coaeternae: Et mustum, uidelicet martyrij. In his igitur uersiculis mihi uidentur labores tribulationum prophetati plebis Iudaicae, illius, quae sub finem seculi agnitionem redemptoris mirabitur: de qua dicit Apostolus.

Leua eius sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me.

Leua sub capite ponit, repulsis aliquantulum impugnationibus, quae persuadendo stimulat animam: Dextera uero illius amplexatur, desiderijs celestibus compungendo. Et uocando a malis, & ad bona trahendo, leua sub capite, & dextera intelligit amplexare. Sed quia impatientes sunt filiae Hierusalem nimio desiderio, hominum personam uidentes a demonum laqueis liberatam in terris, ad suum optant consortium peruenire in caelis, ne intra moras aliquid damni patiatur in terris: Sed praescius dilectus sermo patris, qui nouit mundum obscurari sine talium luminaribus animarum, tam diu uult eas esse in hoc mundo, quam diu tristari in aliquo penitus non uult: ut patiatur paululum post persecutionum grummas

requiescere

Esa. 64. b
1. Cor. 2. b

Hier. 31. d

Math. 11. d

Ro 9. c. & 11. c

requiescere in somno: qui & dixit:

Adiuuro uos filiæ Hierusalem, ne suscitatis & uigilare faciatis dilectam, donec ipsa uelit.

Omnia quæ à capite huius Cantici usq; ad præsentem locum figuris narrantur, illa intelliguntur, quæ ab incarnatione domini usq; ad finem conuersionis gentium acta sunt uel aguntur, quando omnis plenitudo gentium intrauerit, & reliq;. Nunc uero præsentem uersiculo usque ad finem Cantici, ea quæ ad diem iudicij agenda sunt ostendunt: in quibus diebus erit tribulatio qualis nunquam fuit.

Ab eo, supra fol. 36. fact. 2. Adiuuro

Rom. 11. c

Math. 24. b

Quæ est ista quæ ascendit de deserto delitijs affluens, innixa super dilectum meum?

Quæ requiescit in sopore, euigilans uidit quandã, & totam suam fidem in unum redemptorem mundi, dilectum suum, ponentem, & de deserto incredulitatis ascendentem, admirando.

Sub arbore malo suscitaui te: ibi corrupta est mater tua, ibi uiolata est genitrix tua.

Docetur uidelicet in his uersiculis, quod plebs ista, quæ ascendit de deserto, decem tribus in Assyrios ductæ à rege Salmanasar, intelligatur: quam usque ad finem mundi reuertentem, reliqua plebs credentium non inuidendo, sed admirando ait: Quæ est ista? Nunc sequenti uersiculo, comperta fide eius, agnoscit, dicens: Sub arbore malo suscitaui te, id est, sub potestate diaboli dormientem (quod est arbor mortis) sua doctrina uocauit, suo exemplo suscitauit. Nam sicut Christus arbor uitæ, ita diabolus arbor mortis probatur: qui uere malus & rebus & nomine docetur: sicut Ezechiel dicit: Pater tuus Amorræus, & mater tua cethea. Quod nomen Amorræi porrigendo potius, quam generando fortitur. Genitrix uero huius uiolata à diabolo, intelligitur plebs Iudaica.

4. Reg. 17. a

Ezech. 16. a

Pone me ut signaculum super cor tuum, pone me ut signaculum super brachium tuum.

Hoc est, in cogitatione cordis, & in operibus brachiorum sit semper aia, quæ aduersarij nequitias superare desiderat: Sicut lex bellantibus esse probat, certum sermonem à duce traditum in secreto oim corde tenere: quod symbolum nuncupat, p quod hostis in cõflictu, aut collega agnoscit: & signum certum in brachio ponere, qd prohibebat gladium cõ militois. In qbus uersiculis docet, frustra sibi plaudere aiam in dei cultura, si deum Christum non crediderit dei sapientiã: qd est signaculum cordis: & dei uirtutem, quod est brachij inuictum signaculum. Hoc ut credit plebs ista, sæpe hortatur anima.

Quia fortis ut mors est dilectio, dura sicut infernus emulatio tua.

Cuius

Cuius esset fortitudinis mors, quæ inuaserat mundum, perdocuit, cum eam dilectioni, quæ est inter se & uerbum prædicta, comparare non horruerit. Cuius fortitudo tanta fuit, ut à nullo nisi à sola hac poterat uinci. Cuius uox est: Confidite, ego uici mundum; et: venit enim princeps huius mundi, & in me nihil inuenit. Quæ sola inter omnes animas hoc potuit dicere, & factis probare. Hanc autem regulam fidei quisquis electus egredi attentauerit, emulando superbiam duricia, inferni diabolo comparatur: qui nunquam poenitendo à sua duricia mollescere potest. Infernus autem tormentorum locus est, ut neque precibus, neque lachrymis, neque interuentione cuiusquam possit ad pietatem molliiri: ut: In inferno autem quis confitebitur tibi. Cuius possessor diabolus ita durus effectus est, ut nequeat à sua duricia molliiri. Cui per omnia æquari fortes, uel hæretici omnes, ita uniti, ut ab eo penitus separari non possint. Nam sicut humilis æmulatio, quæ Christum in corde, & Christum in operibus perferat, sublimat ad regnum: ita superba emulatio deiicit ad infernum. De qua dicit: Qui se exaltauerit, humiliabitur. Magnus itaque est ille, qui seruum se Christi audeat dicere, & confiteri, ut Paulus dicit: Paulus seruus Iesu Christi. Si quidem amplius se presumendo putauerit quis, in diaboli collegio, uel Simonis magi deputabitur, qui spiritu plenus diabolo, Christum sibi adsimilare non potuit.

Ioan. 16. g
Ioan. 14. d

Esa. 38. d

Luc. 14. c

Rom. 1. a

Lampades eius, lampades ignis, atque flammarum.

Viuitas uestræ deitatis & flammarum illuminationis mentium, spiritus sancti inluxit de lampade. Adsum pro nomine procedere præsentis loci. Et ut ostenderet de una eademque luce illuminari iustos, impios autem cremari, lampades ignis dixit procedere.

Iob. 41. b

Aquæ multæ non potuerunt extinguere charitatem, neque flumina obruerunt illam.

Rom. 8. g
Rom. 5. a

De qua Paulus ita prosequitur: Quis nos separabit à charitate Christi? Hæc charitas diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, nec multitudine insipientium populorum pro idololatriæ defensione extingui potuit unquam. De quibus præceptio, tormentorum inundatione non potuit extingui, licet quasi de fluminibus inundauit.

Si dederit homo omnem substantiam domus suæ pro dilectione, quasi nihil despicient eum.

Hic namque dilectionem pro amore posuit: in quo si quis incederet, nec periculum cogitat, nec si dederit omnem censum domus suæ sentit. Et quanto magis multas personas curauerit, tanto uilior efficitur & despectior. Cœlestis dilectionis animæ perfectæ inducitur amor præsentis loci: quæ si uiri dei fuerit dilectione inflammata, & toto affectu adhæserit, nunquam metuit ignem, bestias, & reliqua, pro eius fide, & pro eius

pro eius nomine. Omnis enim casta anima non multas, sed unam formam diligit: & ideo nunquam despicitur ab ea, sed usque in finem diligitur: & non exhaurit substantiam domus suae per multas, sed augetur substantiae mercedonibus thesauros domus mentis suae: de quibus dicitur: bonus odor, & reliq. de qua dicitur: Vnam petij a domino, & reliq. Et quam Salomon omnibus diuitijs anteponebat accipit. Nam ut nobis exempla castitatis uel sapientiae pingentur, in diuinis libris patriarcharum connubia describuntur. Abrahami igitur non leuitate tractus, sed propter posteritatem, deprecanti Saræ ut coniugio uteretur ancillae suae uix legitur praebuisse consensum. Isaac similiter unam legitimus duxisse: de qua dicitur: Suscepit Isaac Rebeccam, & dilexit eam. Iacob autem licet de quatuor suscepit liberos, unam tamen dilexit Rachel. Paulus ait: Et si habuero prophetiam, & reliq. charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest: si pro nomine eius interficiar, nihil feci boni operis. Despiciunt, poenarum angeli in die iudicij. Nam de hoc non dubito Apostolum dicere: Qui totam seruauerit, offendit autem in uno, & reliq. Quid autem prodest omnis obseruatio legis heretico, qui ipsum legislatorem perdidit blasphemando, cuius dictio unica excludit omnes.

2. Cor. 2. d

Psal. 26.
Prouer. 8. b. et 16. b
& 17. c

Gen. 16. a

Gen. 24. g
Gen. 29. d

1. Cor. 13. a

Iacob. 2. b

Soror nostra parua est, & ubera non habet: quid faciemus sorori nostrae in die quando adloquenda est?

Soror proculdubio plebs ipsa Iudaica, sub fine mundi adducta intelligitur: quam diximus de incredulitatis deserto ascendisse, ubi deus non colitur, innixa super uerbum dei, delictis affluens cognita fide in diuiduae trinitatis. Soror, quoniam de semine descendit, de quo Christus secundum carnem; & Ecclesia secundum fidem, quae unum corpus Christi, sicut anima Christi una persona cum uerbo effecta probatur: Et quae pietatis affectu dicit: Soror nostra parua est: quia in nouissimis diebus uentura est ad hanc gloriam fraternitatis. Nam quod ait, ubera non habet, ostendit eam in mundi fine sapientissimos uiros doctores non habituram, per quos nutriat alias animas, sicut aliae gentes, eo quod infantiae tempore, necdum ad pubertatem adducta.

Rom. 9. a

Ephes. 5. f

Si murus est, aedificemus super eum propugnacula argentea: si ostium, compingamus illud tabulis cedrinis.

Videntur mihi in hac plebe, eos intelligi muros, qui unum deum omnipotentem cognouerunt, proximi facti deo patri. Illi uero, qui pro eius nomine parati sunt sanguinem fundere, qui exemplo suo ostium credulitatis praebent, ingressui ad salutem comparantur. Sed huiusmodi murus necessaria habet edificari super se uerbo dei Christo, per notitiam trinitatis, per baptismi sacramenta, per spiritum septiformem,

p propug

propugnacula argentea, in quibus à seculis redemptionis nostrae splendor emicat, in quibus tutissimus consistat à diaboli sagittis rationabilis animae sensus. Igitur tanta est benignitas domini nostri, ut quod in ipse per naturam deitatis est, hoc in imagine per uirtutem signorum martyres eius efficiunt, id est, ut sicut comparib. uirtutibus fulgebant martyres: (quibus dicitur: maiora horum facietis) Ita eorum exempla sequentes, eius similes fiunt. Hic magnus artifex Sermo dei, in Apostolorum electione parat sibi imputribili materia tabulatum. Dies autem allocutionis plebis huius, illi mihi uidentur, quando ab Antichristo, uel eius ministris, adloquenda est plebs Christiana, an eligat negato Christo, sibi inflectere colla, an atrocissimae morti succumbere, unam Hierusalem, ciuitasque Ecclesia, cuius Christus culmen, cuius Patriarchae fundamentum, cuius muri Prophetae, cuius portae Apostoli, cuius serui imitatores eorum, cuius filij, hoc est, ciues, omnium credentium multitudo: Cui dicitur: Lauda Hierusalem dominum, & reliq.

Psal. 147.

Et ubera mea sicut turris ex tempore quo facta sum coram eo, quasi pacem reperiens.

Quicquid in mysterio prefiguratum est, uel in oim gentium, uel in quorum persona à capite huius Cantici usque ad praesentem uersiculum dictum est, intelligit esse completum. Hinc uero quae sequuntur, propriae singularit electae uox inducit, per quam pax terris effusa est, quae per fidem rectam in uisceribus Christi, intra urbem inexpugnabilem fortissimo muro uallata consistit. Et huic contra hostem dicit pugnantem, adsumpta anima redemptoris: Ego murus: Proculdubio consolationis uox est praenunciata quam dixit Apostolis: Confidite, ego uici mundum. Per quod uerus hominum defensor probatur, dicendo: Ego murus, & reliq. Ubera ergo huius Apostoli, susceptam doctrinam porrigunt paruulis animabus, Sicut turris: Quia sicut per os nutrit, ita per eos defendit Ecclesiae ciuitatem. Qui ut turris murum, ita doctrinam Christi ornare probantur. Securus ergo in his turribus diuinae scientiae armis circumdatus consistit, qui in eorum fide immobilis permanet. Nam sicut turris portatur à muro, & intra turre arma posita: ita per fidem à Christo sustentantur Apostoli, & per Apostolos fidelium turma: In quibus uitae exempla, & rectae fidei arma sunt collocata. Quae qui indefinenter tenet, uincit: qui dimiserit, uincitur. Et quemadmodum facta est immaculata, ita permansit coram eo. Quae sola inter deum & hominem pacem reperit, & mundo tradidit, clamantibus angelis in eius ortu: Gloria in excelsis deo, & reliq. Et ipse dicit: Pacem meam do uobis. Et Paulus dicit: Qui est pax nostra. Vtique pacem inuenit celando potestatem, & monstrando infirmitatem.

Luc. 2. a
Ioan. 14. d
Ephes. 2. d

Vinea

Vinea fuit pacifico in ea quæ habet populos, Tradidit eam custodibus. Vir adfert pro fructu eius mille argenteos.

Hæc uinea plebs Israel, cuius caput Hierusalē, in qua erat sedes Salomonis; Quæ uinea, id est, populus habens dei notitiam; fuit pacifico, per hoc quod crederet Prophetis, qui Christum prænunciabant uenturum, qui est pax nostra; & ut ipse ait: Ego sum uitis uera. Nam sicut ciuitas uel murus est cū defendit ab impugnatione demonum, ita uitis est, cum doctrinæ suæ liquorem credentibus porrigit. De hac ergo uite est Christo tota uinea domus Israel, uel omnis humana progenies, quæ conuersa fuerit ex amaritudine uitis alienæ & ei inserta esse probat. Cum in toto mūdo noīe appellatur populus, totus credentium Christo chorus intelligit. Huius uinæ agricola pater, in ostensione filij sui, tradidit eam custodibus Apostolis, eorumque uicarijs, ut fructus fidei, quos per trinitatis confessionem profert, nō a uolucris uel bestijs coeli dæmonibus deuorentur. Inter quos custodes, ille adfert pro fructu eius mille argenteos, qui uir fortissimus est, sicut Paulus, qui dicit: Amplius illis omnibus laboraui. Argentum enim ad splendorem doctrinæ refertur, uel interpretationem diuinę scripturę; Mille uero quia solidus, plenarius, indiuisibilis numerus est, ad fidei confessionē, in qua unus integer & perfectus dicitur deus in tribus personis coæternis, referre possumus. De qua fidei confessione pullulat decies centesimus fructus apostolicus, per decem uerba præceptorum decalogi feminatus. Sic tamē tradita custodibus, ut ipse presens uinæ semper, & ab eius custodia non recedat, sicut sequitur.

Ephes. 2. d
Ioan. 15. a

Esa. 5. b

Hier. 2. c

1. Cor. 15. b

Exod. 20. a

Math. 28. d

Philip. 2. b

*
Hic locus per me
restitui nō potuit.
2. Cor. 5. d

Vinea mea coram me est. Talibus tradita est custodibus, quod digni sunt audire: Ecce ego uobiscū sum usque ad consummationē seculi.

Mille tui pacifici, & ducenti his qui custodiunt fructus eius.

Pro uinea excolenda pacificus Christus assumptus homo, per doctrinę, uitę immaculatę, & amarissimę passionis laborē, mille argenteos, id est, honorem maiestatis accipit, per quem coniunctus indiuisibiliter per uerba patris cōprobatur. De quo Paulus dicit: Humiliauit se usque ad mortem, &c. ut in noīe Iesu omne genu flectat, celestiū, terrestriū, & infernorum. Quæ trina genus flexio præfigurat per millesimum numerū, qui & trinitatis formam, & unius deitatis potentiam dinoscitur designare. (Millesimus enim numerus, qui uenit in parte pacificum, per trecentos & ceteros æternos cucurrit, trium reperies personarū.) Unus uero qui superest, qui supplet numerum, unus deus monstratur in Christo mundum reconcilians. Siue numerus uidelicet ducentorum, duplicem coronam designat, quam sint custodes uinæ percepturi: Alteram immaculate uiuendo, alteram recte docendo: Alteram quam saluator per di-

p ij millis

Math. 19. d
 Marc. 10. d
 Luc. 18. c
 missis affectibus & substantiis seculi, centuplo in praesenti seculo reddi-
 dit: Alteram quam in uita aeterna in futuro donabit. Redditur ergo
 iuxta merces utriusque, plantanti, morientique pro uinea assumpto homi-
 ne, pacifico, & custodibus uinea. Ille inter innumeros millenarios, di-
 uinitatis gloriam: Apostoli uero, eorumque consimiles, ipsam crucem
 suscipiunt redemptoris. Quoniam sicut per Hebraeam, Syram, & Graecam
 * linguas, per primam litteram unum & mille signatur, ita ducenti per li-
 teram decimam (quae crucem deformat, & est similis latinae litterae X
 uicesimae primae) signantur. In qua quia nouit diuinitas omnes ani-
 Math. 16. d
 mas collocatas, dicit: Si quis post me uenire uoluerit, id est, in gloriam
 maiestatis, abneget seipsum sibi, & tollat crucem suam.

Qui habitas in hortis, amici auscultant te, fac me audire uo-
 cem tuam.

Ab eo loco, Adtu
 ro uos filiae hieru.
 supra fol. 56. faci. 2.
 Omnia quaecumque ab incarnatione domini nostri Iesu Christi acta
 sunt, uel aguntur, a capite huius Cantici usque ad hunc uersiculum, in
 persona Ecclesiae in aenigmatibus uel figuris dicta sunt. Nunc uero pro-
 pe finem Cantici usque ad hunc uersiculum, in persona Ecclesiae, ea quae
 agenda sunt, dum finem acceperit mundus, exponit spiritus sanctus.
 Haec ergo sponsa, id est, congregatio sanctarum animarum, uocatur ad
 gloriam resurrectionis. Ad quam gloriam ducatum praestant, humi-
 litas, & charitas, & apostolica fides. Significat igitur spiritus sanctus
 quod nouissima persecutione nihil aliud desiderat a Iudaeis creator,
 nisi confessionis uocem, qui dicit: Si quis me confessus fuerit coram ho-
 Marc. 8. d
 Luc. 12. b
 minibus, & reliq. Tunc complebitur confessionis uox per turbam mar-
 tyrum in omni mundo. In hortis, i. in conuenticulis fidelium: quam appa-
 rere desiderat agminibus angelorum, patriarcharum, prophetarum, uel mar-
 tyrum, quos amicos praesenti loco nouit. Proculdubio gaudet in eius con-
 Luc. 23. c
 fessione, sicut eius crudelitate fuerunt contristati, cum diceret crucifige: nunc
 autem dulcissimam confessionis uocem eius ex inimicis amici effecti auscultat.

Fuge dilecte mi, & ad simile capreae, hinnulorumque ceruorum, su-
 per montes aromatum. Haec uidelicet sponsa, praedicta
 plebs, uocata a Christo ore doctorum, hanc reddit uocem responsionis
 suae, qua confitetur se ad hoc de caelorum montibus descendisse, ut prostra-
 to hoste, adsumptam carnem triumphans secum ad caelorum montes leuaret.
 Aromata autem (ut saepe dictum est) ex multis odoramenti speciebus
 in tenuissimum puluerem redactis, conficiuntur, uis medicamenti, & mor-
 tuis corporibus, fugato foetore, tribuit incorruptionem, ut supradicti
 montes caelorum influxisse spiritalem animae medicinam probant. Hor-
 tamur ergo eum per haec aenigmata, non deiectis locis, uel quibuscumque
 montibus (sicut retro in alijs locis dictum est) sed super montes aroma-
 tum.

tum, unde uenerat carnem adsumere, repedare. Capreg eum hortatur exemplo comparari, q̄ ut uetustissimis locis abscondit paruulos, & sic ad arduos & ad excelsos montes, si fuerit necesse, ascendit, & pleno uere ueloci cursu repedare ad foetus suos festinat: sic & dominus se promittit facturum, dicendo: Non relinq̄a uos orphanos. Qui utiq; per unitatem spiritus sancti, paternaeq; uirtutis, & praedictos aromatum possidet montes, & de terris ab Ecclesia non recedit; per hoc quod se dicit in propheta caelum & terram implere. Hinnulo autem ceruorum eum adsimilari precatur, multam eius super peccatores & impios patientiam implorando: nō ut cornua potentiae praeferat iudicando, et asperetur blasphemijs impiorum; sicut armati cornibus cerui aduersus hostes suos facere consueuerunt; sed p̄ patientiam hinnulorum, qui exasperati uel comprehensi non tribuunt talionem, uocat Ecclesiam Christus dicendo: Venite ad me omnes, & reliq. De qua uocatione dicitur: Fac me audire uocem tuam. Et haec uox, quam audire desiderat Christus, est, ut sicut eum uerum hominem credidit crucifixum, quando uenit habitare in hortis, id est, in cœtu fidelium, ita uerum eum deum credat in maiestate paterna, cum ante tribunal persecutores adducti fuerint ad iudicandū. Dicendo em̄: fuge dilecte mi: auditam fecit uocem suā, quam desiderat Christus audire. Per quod confitetur eum solum in terra, solum inter omnes homines, hominem quidem, sed inenarrabili ordine natum: qui omnino solus sordidam conuersationem hominū fugiens, solus supradictos montes aromatum ascendens, ut caeli terraeq; dñator efficeret; sicut dī: Considerabā ad dexterā, & reliq. Et non fuit utiq; qui eū cognosceret: eo q̄ solus homo nouo ordine de intacto utero inter ueteres homines apparuit mundo. Perijt fuga, inquit, quando in manibus impiorum tenetur. Nunc autem ad illam potentiam maiestatis utique caro per supradictam ascensionis fugam migrauit, ubi Cherubim, & sedes, & reliq. Quos sponsa aromatum mōtes appellat: unde iustus ultor criminum ueniet in gloria dei patris. Diuersarum gentium plebem pro loco uel causa, amicam, sponsam, sororem, & immaculatam appellat. De qbus uelut unum corpus quinq; sensibus, qbus uniuersa opera agnoscuntur, fit, ita in hoc Cantico figurauit, quae quies sponsae imaginem mutando, personas ex illo: Sexaginta sunt reginae, & reliqua: Vel filias, & illam unicam matris suae, & eam quae uera habet. Quas quinque personas, quinque opinor intelligi linguas, hebraeam, graecam, aegyptiam, latinam, & syriacam. Postea uero quae cunq; sub caelo sunt aliae conuersae ad Christum, his, quasi membra corpori, inseruntur. Quae omnes unum deum credentes omnipotentem, unum redemptorem Christum dei filium confitentes, unum spiritum

Ioan. 14. c

Psal. 103.

Math. 11. d

Math. 25. c

Math. 28. d

Psal. 141.

Ibidem.

Math. 16. d

Supra. fol. 50

SVMMMARIOLA LVCAE IN APONIVM.

spiritum sanctum ex utroque procedentem suscipientes, unum corpus
Ecclesiae faciunt. De quibus quinque linguis opinor per Esaiam pro-
phetatum. Erunt, inquit, in die illa, cum diruperit dominus vinculum
populi sui, quinque civitates erunt in terra Aegypti, loquentes linguam
chanaan: Et civitas solis uocabitur una. Aegyptus scilicet obscuritas
uel caligo interpretatur: quod totus mundus in incarnatione Christi
fuisse Ioannes docuit, cum de eo ait: Lumen in tenebris lucet, & reliq.
Canaan autem, ardens populus. De quo dicitur: Et sedit super
singulos eorum uelut ignis. Et de plebe Hebraea sol iusti-
tiae Christus ortus: sciens in eius ascensione ad re-
gnum reuocari, ut acceleret perpetuae laetitiae
dies, in quo eo facie ad faciem perfruat.

FINIS EPITOMES LVCAE IN COMMEN-
TARIA APONII IN CANTICA.

D. CASSIODORI ABBATIS VITA, ⁶⁶
PER IOAN. TRIT. ABBATEM SPANHEMENSEM.

Cassiodorus monachus, & Abbas cœnobij apud urbem Rauēna-
tensem, uir in diuinis scripturis ualde doctus, & in secularibus li-
teris omnium suo tempore facile eruditissimus, nō minus sanctis-
tate q̄ scientia clarissimus effulsit. Hic primum fuit Cancellarius
Theodorici regis Italiæ, & Senator Rauennatis, ac Romanæ ur-
bis consul, postea contemptis uanis honoribus seculi pro dei amore monachus
factus est. Extunc studium literarum humanitatis ad expositionem sanctarū scri-
pturarum conferens, multos elegantissimos tractatus cōposuit, De cuius opus-
culis subiecta feruntur, Ex persona t̄ sui q̄ regis Theodorici scripsit,

Epistolarum ad diuersos	lib. 28.		
De ratione animæ,	lib. 1.	Cum iam suscepti,	
In totum Psalterium,	lib. 1.	Beatus uir, & c. Nimis,	
Institutionem diuinarum lectionum,	lib. 2.	Cum studia secularium	
In Cantica Canticorum,	lib. 1.	Salomon inspiratus	
Institutionem secularium literarum,	lib. 9.	Intentus nobis est de,	
Historiam tripartitam comportauit,	lib. 12.	Utiliter nimis in capi.	
Catalogū consulum Romanorū,	lib. 1.	De etymologijs,	lib. 1.
Sacerdotem prænотatum,	lib. 1.	De schematibus & tropis,	lib. 1.
Memoriale scripturarum,	lib. 1.	De orthographia,	lib. 1.
Complexiones in Apocalypsim,	lib. 1.	In Epistolas Canonicas,	lib. 7.
In Actus Apostolorum,	lib. 1.		

Alia quoq; multa composuit, quæ ad notitiam nostræ lectionis non uenerunt.
Claruit temporibus Iustini senioris usq; ad imperij Iustini junioris pene finem,
annos habens ætatis plus q̄. xcv. Anno dñi, DLXXV.

D. CASSIODORI IN

CANTICA CANTICORVM PROLOGVS.

SALOMON INSPIRATVS DIVINO SPI-
ritu, composuit hunc libellum de nuptijs Chri-
sti & Ecclesiæ: & quodammodo epithalamiū
fecit Christi & Ecclesiæ, id est, canticum super
thamos. Vnde & Cantica Canticorum uoca-
uit hoc opus: quia omnia Cantica super excel-
lit. Sicut enim dicitur rex regum & dominus
dominantium, & solennitas solennitatum: Sic
dicitur Canticum Canticorum, ob excellentiam & dignitatem. Est au-
tem in hoc obscurior iste libellus, quia nullæ ibi commemorantur per-
sonæ, & quasi comico stilo compositus est.

Commen

Sculetur me osculo oris sui] Vox est Synagogæ desiderantis Christi aduentum. Quasi diceret: Toties mihi aduentum suum promisit per prophetas, ueniat ergo iam, & osculetur me osculo oris sui, id est per se ipsum mihi loquatur. ¶ Quia meliora sunt ubera tua uino] Repente ad ipsum, cuius desiderio flagrabat, uerba conuertens, subdit: Quia meliora sunt ubera tua, & reliqua. Per ubera Christi, dulcedo Euangelij intelligitur, quia eo ueluti lacte nutritur infantia credentium. Vinum autem austeritatem legis significat: sed ubera Christi meliora sunt uino, quia dulcedo Euangelij melior est austeritate legis. In lege enim nulla reseruatur poenitentia, sed precipitur ut qui peccat, occidatur: Euangelium autem dicit: Nolo mortem peccatoris, &c. ¶ Fragrantia unguentis optimis.] Unguenta sunt dona spiritus sancti, uel etiam operationes uirtutum: de quibus Apostolus: Christi bonus odor sumus. ¶ Oleum effusum nomen tuum] Nomen tuum o' Christe effusum est. Chrisma grece, latine unctio, unde Christus. Nomen Christi ab unctio dicitur. Solet enim spiritus sanctus olei nomine appellari, iuxta quod Psalmista ait: Unxit te deus deus tuus oleo, id est spiritu sancto. Hoc oleum effusum est, quando hæc gratia, quam Christus singulariter habuit, data est omnibus electis. Unde & a Christo Christiani dicuntur, participio nominis Christi. Et bene non stillatum, sed effusum oleum dicitur: quia abundanter hæc gratia omnibus data est fidem Christi recolectibus. ¶ Ideo adolescentulæ dilexerunt te] Adolescentulæ dicuntur anime electorum, quæ in baptismo reliquerunt sordes ueteris hominis, & renouatae sunt in Christo. Bene autem feminino genere dicuntur: quia anime sanctorum quo maioris fragilitatis sibi consciæ sunt, eo amplius Christum diligunt. ¶ Vox Ecclesiæ: [Trahe me post te, curremus] Hic est permutatio personæ. Nam hæctenus locuta est Synagoga, hæc incipit loqui Ecclesia de gentibus, Trahe me post te curremus. Quia (inquit) meam infirmitatem cognosco, & uideo me nihil meis uiribus boni posse agere, tua gratia trahe me ad tui imitationem, uel etiam cum cælum ascenderis, trahe me post te, ut te sequi merear. ¶ Introduxit me rex in cellaria sua] Hic loquitur Ecclesia de Christo sponso suo ad animas fideles. Cellaria dei sunt æterna beatitudo, & supernæ patriæ gaudia, in quæ introducta est iam Ecclesia per fidem & spem, & quandoque introducet per rem. ¶ Exultabimus & lætabimur in te] De donis (inquit) tuis exultabimus & lætabimur. Sed quia scimus hoc non nostri esse meriti, in te, non in nobis exultabimus. Hoc est quod Apostolus ait: Qui gloriatur, in domino gloriatur. ¶ Memores uberum tuorum super uinum] Id est, memores gratiæ tuæ & misericordiæ qua saluati sumus. Ubera enim sunt ipsa gratia qua saluamur. Recordantes etiam, quod tu austeritatem legis uberibus doctrinæ euangelicæ temperare dignatus es. ¶ Recti diligunt te] Illi (inquit) qui recti cordis sunt, diligunt te, id est illi, qui nihil suis meritis tribuunt, sed omnia tue gratiæ deputant. Nullus enim te diligit nisi rectus, & nullus est rectus nisi qui te diligit. ¶ Ecclesia de suis pressuris: [Nigra sum, sed formosa filiæ Hierusalē] Hic rursus loquitur Ecclesia ad sanctas animas: Nigra sum, quia persecutiones patior: sed formosa sum uirtutibus o' filiæ Hierusalem, id est anime fideles. Nigra sum, id est, deformis persecutiōibus & ærumnis, quas sustineo: sed formosa sum decore uirtutum. Quomodo autem nigra sit, & quomodo formosa, ostendit cum subdit: ¶ Sicut tabernacula Cedar, sicut pelles Salomonis] Ita em̄ distinguitur: Nigra sum sicut tabernacula Cedar, formosa sicut pelles Salomonis. Cedar filius Ismaelis fuit, qui interpretatur tenebræ. Ismaelita uero semper in tabernaculis habitare soliti sunt, & non habent domos, Dicit ergo Ecclesia se nigram esse sicut tabernacula

Psal. 44.

Gen. 25. b

macula Cedar, propter persecutiones quas patiebatur a filijs tenebrarum, qd interpretatur Cedar. Hinc Psalmista dicit, Habituauit cū habitantibus Cedar, id est, conuersatus sum inter psecutores & peccatores infidelitate nigros. Formosam uero dicit se sicut pelles .i. tabernacula Salomonis, q pacificus interpretat, quoniam digna erat uisitacione & cōsolacione sponsi sui Christi inter angustias. Et sicut tabernacula ex pellib⁹ mortuorū animalium fiūt, ita ecclesia, tabernaculū uidelet dei, ex his construitur, qui se ipsos cū uitijs & concupiscentijs mortificāt. **Nolite me considerare q̄ fusca sim, quia decolorauit me sol** O animæ fideles & deuoræ deo, Nolite me considerare q̄ fusca sim. i. q̄ tribulationibus afficiar, q̄ persecutiōibus opprimar, q̄ decolorauit me sol. i. psecutionis feruor meū splendorem quodammodo obfuscauit. Ac si diceret: Interiorē pulchritudinē meā cogitate, & illam attendite, non illa quę foris pati uideor. Tale est quod & Apostolus dicit, Nolite deficere in tribulationibus meis pro uobis, quæ est gloria uestra. Non enim sunt cōdignæ passiones & res. Sol autē in scripturis multos habet sensus. Aliqñ significat ipsum dei & hominū mediatorē, unde scriptū est, Vobis timentibus nomē meū orietur sol iustitiæ, id est, Chrs. Significat et ecclesiā, sicut dñs dicit: Tunc fulgebunt iusti sicut sol. Aliquādo feruorē persecutionis, sicut hic & in euangelio, ubi dicitur de semine quod cecidit supra petram, & orto sole exastuauit. Quod ipse dominus aperit exponens, Facta autē psecutione propter uerbū, scandalizātur. **Filij matris meę pugnauerunt cōtra me.** & res. usq; Nō custodiui. Vnde cōperit hæc psecutio, ostēdit cū subdit, Filij matris meę pugnauerūt cōtra me. Vox est primitiue ecclesie, cuius Synagoga mater est, cui p ppheta tam dicit, Et uocaberis ciuitas fidelis, & mater ciuitatū filia Sion. Huius filij sunt Iudæi, qui pugnauerunt contra ecclesiā primitiuā, quando excitauerūt persecutionem cōtra credētes, & omnes disp̄si sunt per regiones Sarmariæ. **Posuerūt me custodē in uineis.** Vinea una fuit primitiua ecclesia Hierosolymis, sed ob Iudaicam persecutionē dispersis credētibus omnibus, multæ uineæ factæ sunt. i. multæ ecclesiæ constructę per uniuersum mundū. Dicit ergo ecclesia primitiua: Posuerunt me (scilicet apostoli & doctores) custodē. i. ut essem custos ecclesiarū. Vnde & in græco bene dicit, Disseminati sunt, ubi nos legimus, Dispsi sunt, ad hoc em̄ diuinitus dispersi sunt, ut plures ecclesie fierēt per uniuersum mundum. **Vineam meam** id est, unā illam ecclesiā, quę Hierosolymis fuit, nō custodiui, Hoc non ad uotū neq; ad mentem est referendum, sed ad locum. Nō custodiui, subaudis, ut esset ibi ubi cōpit. **Indica mihi quę diligit anima mea, ubi pascas, ubi cubes in meridie** Vox ecclesie est ad sponsum suū Christum: O spōse, quem diligit anima mea. i. quem tota mentis intentione diligo, indica mihi ubi pascas. i. ubi oues tuas pascere facias, ipse est em̄ pastor bonus, sicut ipse dicit in euangelio. Indica mihi ubi pascas & ubi cubes. i. requiescas, et hoc in meridie, id est, in feruore persecutionis uel tētationis. Laborans enim ecclesia in psecutionibus, obsecrat sponsum suū ut ei dicat, in quorū mentibus requiescat. Nam cubare sponso regescere est, sicut ipse dicit, Super quę regescit spiritus meus, &c. Ne enim sancti astu tentationis arecant, ipse in eorum cordibus cubat & requiescit, atq; ab omniferuore tentationū & persecutionū protegit. Quare hoc: **Ne uagari incipiam post greges sodaliū tuorum** Greges sodaliū appellat conuenticula hæreticorum, qui sodales Christi sunt, quia & ipsi greges suos pascunt. Et est sensus: O sponse, indica mihi sanctos & electos tuos, ne forte offendam et incurrā in hæreticos, putans te ibi posse inueniri. Hunc uersum male hæretici distinguebant, tanq; sponsa interrogaret, Vbi pascas, ubi cubes: & ipse responderet, In meridie cubo et in australi parte. **Si ignoras te o pulchra inter mulieres, egredere et abi**

post uestigia gregum.] Vox sponsi ad sponsam suam ecclesiam, Ac si diceret, Tu quereris te quasi a me derelictam, & persecutionū feruoribus denigratam, nec consideras quā pulchra sis inter mulieres, id est, non attendis uirtutū spiritualium pulchritudinē, qua præ cæteris decoraris, licet tentationibus denigreris. Si ignoras ergo te, i. si hanc dignitatē & formositatem tuā non recognoscis, egredere de meo cōsortio, & abi post uestigia gregū, hoc est, sequere & imitare doctrinā errantium hereticorū, qui contempto uero pastore unius gregis, multos sibi coaceruauerūt greges. ¶ Et pasce hēdos tuos, i. peccatores & erroneos auditores: & hoc, iuxta tabernacula pastorū, i. secundū dogmata hereticorum. Vnus enim pastor est Christus, qui unū habet gregem, i. unitatē catholicę ecclesię. Pastores uero multi sunt hæretici, qui gregē deceptorum hominū sibi aggregant, quos diabolus pascūt, de quibus et Psalmista, Sicut oues in inferno positi sunt. Oues uocant in hoc loco mali, non propter simplicitatē uel innocentiam, sed propter hebetudinē, quæ nesciunt resistere prauæ doctrinæ, sed omnia quæ sibi imponunt a prauis doctoribus, sustinent non bona patientia. ¶ Equitatu meo assimilauit te amica mea in curribus Pharaonis.] Eqtatum suum appellat exercitum filiorū Israel, uidelicet DC. & sex millia, qui egressi sunt de egypto, & transferunt mare rubrū. Equitatum autē suum, illā multitudinē dicit, quia sicut auriga currui præest, ita deus illi plebi præerat, ptegens illam & defendēs, & ad terrā repromissionis introducēs. Huic suo eqtatu assimilauit amicā suam, quoniā sicut ille populus per mare rubrū saluatus est Pharaone demerso, ita ecclesia gentiū per baptismum de diaboli seruitio liberata, & ad uerā repromissionis terrā & euangelicam libertatē introducta est, sicque quæ erat ancilla uitiorū, facta est amica Christi, emundata & abluta per baptismū a sordibus peccatorū. ¶ Pulchre sunt gene tuæ sicut turturis.] Turturis natura est, ut si casu coniugē perdidit, alium ultra nō reqrat. Turturi ergo assimilata ecclesia, quia ex quo Christus mundum p̄sentia corporali deseruit, & cœlos petijt, ecclesia in eius amore tenacissime p̄seuerat, nec recipit ullum adulterinū amatorem, quia contemnit mundū & oēs concupiscentias eius, & solius sponsi sui pulchritudinē mente contēplatur. Genis autē turturis genas ecclesię cōparat, quia in genis maxime uerecundia apparet, & per hoc pudor & uerecundia ecclesię ostendit, quia erubescit omne scēdū, & quod sponso suo displiceat, ppetrare formidat. Et est sensus, Noli timere ne uageris per greges sodaliū tuorū, quia tanto te amoris mei pudore, & tāta uerecundia donauit et muniuit, ut certus sis te me non posse deserere, & ad alienos deflectere. ¶ Collum tuū sicut monilia] Per collum ecclesię, doctores sancti designant: nā per collum cibi reficiēdo corpori ministrantur. Sermones etiā quibus arcana mentium designantur, per collū fistulā egrediuntur. Sic doctores sancti & cibum nobis salutaris doctrinæ ministrant, & etiā secreta scripturarum nobis manifestant. Hoc ergo collum ecclesię quasi monile est, quia castæ doctrinæ gemmis & uirtutum ornamentis sancti doctores decorant. Monile enim ornamentum est uirginum uel matronarum. ¶ Murenulas aureas faciemus tibi uermiculatas argento] Murenulæ iuxta literam ornamentum sunt colli uirginalis & puellaris, uidelicet uirgulæ auri perplexe, intermixtis nonnunquam pulchra uarietate subtilissimis argenti filis, & hoc est quod dicit, uermiculatas argēto, i. in modum uermiū terrenorum, quos lumbricos dicūt, distinctas & inter se cōiunctas. Murenulæ autē dicuntur a similitudine piscis marini quæ murena uocatur. Mystice, murenulæ sunt pplexæ scripturarum dogmata, ex diuersis sanctorum patrum sententijs inter se coniuncta, Aurū qui ppe claritatē significat sensus spiritalis, argentum uero nitiorē eloquiū designat. Murenulas ergo aureas sp̄sus sponsæ suæ facit, cū Christus ecclesiam suam doctrinis

his sanctorum patrum sensu & eloquio fulgentibus instruit, atq; ad illorū fidem & uirtutē imitandam accendit. Notādum q̄ pluraliter dicit, Faciemus tibi, quasi enim Christus se personis doctorum coniungit, per quos ipsa murenula cōcatenatur, ut illis ecclesia exornetur. ¶ Dū esset rex in accubitu suo] Vox spōse, regem sponsum suum Christum dicit, qui per diuinitatē suam omnia regit, & etiam secundū humanitatē de regia Dauidis stirpe natus est. Accubitus regis fuit incarnatio eius. Accumbere em̄ est reclinari uel discumbere. Et tunc Christus accubuit, quādo pro nostra redēptione se usq; ad suscipiendā naturā nostram inclinauit. Et tunc ¶ Nardus mea odorē suū dedit] q̄n uirtus ecclesie magis enituit, Cum enim considerat deum pro se hominem factum, amplius ad spūalium uirtutum studium & amorem sui cōditoris accenditur. Nardus enim fragrantia uirtutum spūalium designat. Erant quidam ante incarnationē sancti dei, sed sicut dictum est, sanctitas magis a tempore incarnationis Christi excreuit, & tunc quodammodo nardus ecclesie. i. odor uirtutum, fortius dedit odorem suum. Iuxta literam, nardus herba est aromatica, crassa & fragili radice, folioq; paruo & denso, cuius cacumina in aristas se spargunt. Hoc unguento Maria Magdalene pedes & caput dñi perunxisset in euangelio legitur in domo Simonis. ¶ Fasciculus myrrhē dilectus meus mihi] Myrrha species est aromatica, nimis amaritudinis, qua mortuorū corpora condiuntur. Hoc loco passio Christi & sepultura designatur. nā depositū corpus domini de cruce a Nicodemo & Ioseph, myrrha & aloe conditum est, & in uolutū linteis cum aromatibus, ac sepulturae traditū. Dicit ergo ecclesia sponso suo: Fasciculus myrrhē dilectus meus mihi factus est, quā propter me mortuus & sepultus est. ¶ Inter ubera mea cōmorabitur] Nemo dubitat locum cordis inter ubera esse. Dicit ergo: inter ubera mea cōmorabit. i. in cordis mei memoria eternaliter habebitur, & nunq̄ tantorū eius beneficiorū obliuiscar: sed siue in prosperis, siue in aduersis sim, tamē recordabor eius, q̄ me tm̄ dilexit, & pro me mortuus est. ¶ Botrus Cypri dilectus meus mihi in uineis Engaddi] Cyprus insula est, ubi uites nobiles esse ferunt, maximos botros procreantes. Engaddi similiter locus esse fertur, habēs arbusculas liquorem balsami defūdantes. Loquitur ergo sponsa de resurrectione Christi sponsi sui, Botrus Cypri dilectus meus mihi: Ac si diceret: Sponsus meus, q̄ mortis amaritudinem pro me gustauit, & quasi fasciculus myrrhē mihi fuit, in resurrectione sua factus est mihi botrus cypri, q̄n me gaudio resurrectionis suae latificauit. Vinum enim leuificat cor hominis. Et hoc in uineis Engaddi: quia sua resurrectione, quasi sua uillimo balsami odore per uniuersum mundū redoleuit, & fragrantia suae fidei late dispersit. Engaddi autē fons hōdi interpretatur, per quod significatur baptisma, & sacrificium in q̄ peccata oīa abluuntur. Hōdus nāq; peccatores significat. Baptismus ergo fons est hōdi, quia peccatores suscipit, sed imaculatos & mundatos ab oīibus peccatis reddit. ¶ Ecce tu pulchra es amica mea] Vox sponsi Christi ad sponsam suam ecclesiam. ¶ Ecce tu pulchra es] Bis eam repetit esse pulchrā propter perfectionem operis, & munditiam cogitationis. Ecce tu pulchra es. i. in bonis operibus perfecta es, sancte & pie & iuste uiuēdo, secundū Apostolum. Ecce tu pulchra es, mundam & simplicem cordis habens intentionem: quia nō propter terrena commoda, uel mundi gloriam, sed ut solis oculis dei placeas bona operaris. ¶ Oculi tui columbarum] Columba simplicissima auis est, & per hanc simplicitas atq; innocentia ecclesie figuratur. Quasi enim oculos columbarum habet, quia ab omni fictione & simulatione se immunem custodit. Vel etiam oculos columbarū habet, quia scientiā diuinarum scripturarū casto & simplici intuitu intelligit, spirituales, & diuinos sensus in ea requirēs, nam quoniā spiritus sanctus

Luc. 1. d
Ioan. 1. bMath. 26. a
Marc. 14. a
Luc. 7. i
Ioan. 12. aMath. 27. g
Mar. 15. d
Luc. 23. g
Ioan. 19. g

i. Reg. 14. a

Psal. 103.

In specie columbe apparuit, recte doctrina celestis in oculis colubæ intelligitur. **[**Ecce tu pulcher es dilecte mi, & decorus] Ac si diceret, Tu quæd me pulchrâ in ope & cogitatione esse dicis, sed ego oem hanc pulchritudinẽ a te me credo habere & cognosco. Tu em̄ es pulcher & decorus, tu es fons totius boni, & quicquid boni habeo, tua gratia habeo. Pulcher aut̄ & decorus dicitur, quia & diuinitatis perpetuitate, & etiam susceptæ humanitatis dignitate mirabilis est. **[**Lectulus noster floridus] Lectulus ecclesiæ est qualiscumque tranquillitas, uel requies præsentis uite. Nam quasi in bello est ecclesia, dum pro Christo diuersa tolerat certamina: quasi uero in lectulo requiescit, cum aliquantula pace sibi concessa fruatur. Sed hic lectulus floridus est, hoc est, uarietate uirtutum quasi uernantibus floribus distincta est requies ecclesiæ. Tunc enim liberius contemplationi diuinæ insistit, tunc ieiunia, uigilias, & cætera bonorum operum exercitia liberius exequitur. **[**Tigna domorum nostrarum cedrina, laquearia nostra cypressina] Domus ecclesiæ sunt conuenticula fidelium, per totum orbem dispersa. Tigna uero & laquearia, sunt ipsæ personæ fidelium, ex quibus ecclesia constat. Sed attendendum quod tigna ad munimentum sunt domus, laquearia ad ornatum. Ideoque per tigna designantur doctores, quorum doctrina fulcitur & sustentatur ecclesia: per laquearia uero, sancti simplicitate gaudentes, qui suis uirtutibus exornant ecclesiam, non autem doctrina muniunt. Et hoc attendendum, quod laquearia tignis affixa sunt, sic & uita fidelium in ecclesia e doctoribus pedit: quia illorum doctrina instruitur & roboratur. Bene autem tigna cedrina, & laquearia cypressina dicuntur. Nam utraque arbores impubescibilis naturæ sunt, sanctos designantes, qui immarcescibili desiderio flagrant amore sui conditoris, & contemptis transitorijs, ad æterna festinant. Cedrus etiam serpentes odore suo fugat, sic sancti doctores, demones uel hereticos fragrantia doctrinæ suæ repellunt.

Caput II.

Mago flos campi, & liliū conuallium] Postquam sponsa qualem domum ipsa & sponsus eius habeat ostendit, ipse quoque sponsus de se qualis sit ostendit dicens, Ego flos campi, & reliquæ uidelicet, quia odorem meæ uirtutis per latitudinem totius mundi diffundo. Ego flos campi, id est, sum decus mundi.

Sicut enim campus floribus adornatur & uernat, ita totus mundus Christi fide & notitia decoratur. Sum etiam liliū conuallium, quia illis mentibus precipue meam gratiam tribuo, quæ nullam in se spem habentes, mihi se humili deuotione submitunt. Conualles enim significant humiles uel humilium mentes, quarum liliū Christus est, quia pulchritudo humilium mentium ipse est qui dixit, Discipule a me quia mitis sum & humilis corde. Potest et hoc quod dicit, Ego sum flos campi, ad incarnationem referri. Campus enim non aratur, non scinditur, non ullo uomere profulcatur. Dicit ergo: Ego sum flos campi, id est, filius uirginis, non ergo ruris, sed campi florem se uocat, quia uirginæ carnis fructus est, secundum uaticinium Esaiæ, Egredietur uirga de radice Iesse. Liliū conuallium est idem Christus, hoc est, filius humiliū parentum. Conualles enim humiles & pauperes parentes eius significat. Veniens enim dei filius in mundum, non solum homo fieri dignatus est, sed etiam pauper homo pro nobis: nec diuites, sed pauperes elegit habere parentes, ut princeps factus paupertatis nostræ, diuitiarum et gloriæ suæ nos participes faceret. **[**Sicut liliū inter spinas, sic amica mea inter filias] Videns sponsam suam ad regem festinare, & labores æternos fugere, ac per quietem presentis temporis ad æternam beatitudinem tendere, monet eam tali comparatione & predicatione, ut non ite se per pressuras & labores huius seculi illuc puenire debere, Sicut (inquit) liliū inter spinas, sic amica mea inter filias. Spinæ quæ pungunt & lacerant, significant peruersos quosque, uel intra uel extra ecclesiam. Et est sensus: Sic tibi uiuendum est ad tempus in mundo, & sic parata esse debes contra omnia aduersa, sicut liliū inter spinas est, & tamen florere, & gratum odorem ex se

Math. 11. d

Esai. 11. a

per hæc discat suspirare ad æterna. Dextra uero spōsi eam amplexatur, quia tota
 intētio ecclesie uel animæ fidelis hæc est, ut ad æternā beatitudinē quandoq; pue
 niat, & specie sui cōditoris gaudeat. Et bene prius leua sub capite spōse, post spōs
 si dextra eā amplectit, quia nemo ad amplexus æternę beatitudinis poterit pue
 nire, nisi hic mysteriorū cœlestium & donorum diuinorū studeat esse particeps.
¶ Adiuuro uos filie Hierusalē per capreas ceruosq; camporū, ne suscitētis, necq;
 euigilare faciatis delectā, donec ipsa uelit. Vox sponsi adiuurātis filias Hierusalē
 .i. amicas æternis desiderijs intentas, & uisionē pacis regrentes, ne quiescentem
 sponsam suscitent & ingentent. Adiuuro uos & re, ut dilectam, hoc est, animam
 diuinæ contēplationi deditā, orationibus uel lectionibus diuinis occupatā, in
 quietare & ad exteriora opa suscitare ne uelitis, donec ipsa uelit, hoc est, donec
 expleto cōtemplationis tempore, admonēte corporis fragilitate, ipsa uelit susci
 tari a somno internæ qētis, & ad temporalia agenda pcedere. Videamus autē per
 quid adiuuret filias Hierusalē: per capreas uidelicet ceruosq; camporū. Capree et
 cerui munda aīalia sunt, serpentibus & uenenis inimica. Significāt uirtutes san
 ctorū, quæ mūditiā spirituali refulgēt, & uenena fraudis diabolicę non solum ca
 uent, sed etiā insectantur, & ad nihilū redigūt. & est sensus: Adiuuro uos filie Hie
 rusalē per uirtutes uestras, quas diuina gratia uobis collatas gaudetis, ut animā
 contēplationi meę deditam non ingentētis, donec contēplationis hora finita,
 ipsa aliud qd agere uelit. **¶** Vox dilecti mei. Vox ecclesie. Vox dilecti mei, subau
 dis hæc est. Letabunda enim ecclesia q̄ tantum diligat a sponso, ut etiā filias Hie
 rusalē pro illa adiuuret, ut nō eam regeſcentem inquietent, dicit: Hæc est uox di
 lecti mei pro me loquētis. Quem desiderans uidere dilectū, sed nō ualēs, annes
 ctit. **¶** Ecce iste uenit saliens in montibus, transiliēs colles. Montes & colles in
 telligunt pfecti quicq; sancti, cōuersionis sublimitate a terrenis subleuati, &
 quasi camporū planitiem melioris uitæ meritis excedēt. De his montibus Isaias
 dicit, Erit mons domus dñi preparatus in uertice montiū, & eleuabit super col
 les. Loquitur ergo sponsa de dilecto suo, Ecce iste uenit saliens in montibus, & transi
 liens colles, hoc est, etiam secundum humanitatem omnē sanctorū excellentiā,
 omnem cōtemplationis diuinæ puritatē excedens. Nec stare in montibus, sed
 transilire dicitur, q̄a & si ad horā per internā inspirationē cor sanctorū uisitat, su
 bito tñ recedit, ut eos in sui dilectionē accēdat. Potest etiā hoc ad incarnationē
 Christi referri, qui ueniēs quosdā saltus dedit, quia de cœlo uenit in uterū uirgi
 nis, de utero uirginis in præsepe, de præsepi in baptismū, de baptismō in crucem,
 de cruce ad sepulchrū, de sepulchro ad cœlū. hinc Psalmista, Exultauit ut gigas
 ad currendum & re. **¶** Similis est dilectus meus caprea hinnuloq; ceruorum.
 Capree & cerui, quāuis in sua natura multa habeāt, quæ allegoricis sensibus cō
 ueniant, hoc habent tamē singulare, qd in planioribus non morantur, sed in ar
 duis & excelsis locis, quosdā saltus dare solent. Recte ergo his assimilatur Chris
 tus, propter subtilem contēplationē, & quia nullo intellectu diuinitatis eius
 maiestas comprehendī potest. Non autē ceruis, sed capreis assimilatur, minoris
 homo fieri, sed humilis homo fieri dignatus est. Hinnulo autem ceruorum simi
 lis dicitur, quia secundum humanitatem de ceruis, hoc est, de Patriarchis duxit
 originem, uel etiā propter uarietatem uirtutum & innocentiam, hinnulo cer
 uorum comparatur. **¶** En ipse stat post parietem nostrum. Paries, mortalis nos
 tra conditio appellatur, quia quodammodo inter nos & deū quasi crassus qui
 primus homo ita conditus est, ut uisione & alloquio deī frueretur. Sed post quā
 pecca

Esa. 2. a

Psal. 18.

Rom. 9. a

Gen. 1. d

Gen. 3. b

peccauit, appositus est qdam paries, ipsa uidelicet mortalitas, qua pregrauamur. Nam (ut Sapiens dicit) corpus quod corrumpitur aggrauat animam, & deprimat terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. Sponsus ergo suum, quem superius capreis uel hinnulis ceruorum comparauit, nunc dicit post suum parietem stare, quia Christus aliquando uicinus sit cum se quantum humana mens capere potest, contemplari permittit, aliquando uero elongatur, & quasi caprea uel ceruus quibusdam saltibus effugit. Quia ergo paries oppositus erat inter nos & ipsum, nec uidere illum poteramus, dignatus est in ipso pariete facere fenestras & cancellos, per quos utcunque sentiri, utcunque perspici possit. Vnde & sequitur. **[**Respiciens per fenestras, prospiciens per cancellos**]** Quasi enim fenestra & cancelli in pariete fiunt, cum ipse sua gratia se contemplari permittit, licet in speculo & enigmate. Potest & hoc quod dicit, Ipse stat post parietem nostrum, ad humanitatem eius referri, quasi enim post parietem nostrum stetit, cum carnem nostram sibi opposuit, in qua diuinitas eius latuit. Quod uero legitur, Respiciens per fenestras, prospiciens per cancellos, hoc ad diuinitatem eius refertur. Ille enim qui per fenestras uel cancellos intuetur, cuncta que foris aguntur, uidet, & ipse a nemine uidetur, ita deus, cum omnia uideat, ipse inuestigari, & comprehendi non potest. **[**Et dilectus meus loquitur mihi,**]** ad predicandum hortatur me, dicens: **[**Surge, propera amica mea, columba mea, formosa mea, & ueni.**]** Vox sponsi ad publicam operationis studia prouocantis. Surge, propera amica mea per fidem & dilectionem: Columba mea per innocentiam, & simplicitatem; Formosa per uirtutum pulchritudinem, festina et ueni. Ac si diceret, Surge de strato tuo illo dulcissimo, hoc est, de quiete, in qua soli mihi placere in psalmis, hymnis & orationibus desideras, festina & ueni, id est, festina ad utilitatem proximorum, ut illos quoque predicationis officio & bonorum operum exemplo tui imitatores facias, & ad salutem tecum perducas. Et notandum quod superius filias Hierusalem adiurabat, ne excitarent, neque euigilare facerent dilectam; hic uero ipse eam suscitatur, & surgere ad laborem hortatur, quia omnia tempus habet, & omnium rerum tempus est sub celo, tempus contemplationis, tempus etiam actionis. Alio enim tempore debent sancti predicationis diuinae contemplationi insistere, & mentem suam celesti quiete oblectare; alio uero tempore per charitatem debent curam proximorum agere, & eis bonorum operum exempla praeberere, ac diuinae contemplationis doctrinam impendere. **[**Clam enim hyems transiit, imber abiit & recessit**]** Hyemis & imbris nomine, asperitas infidelitatis exprimitur, quae totum mundum tenebat usque ad aduentum Christi. Dicit ergo sponsus, Surge amica mea & ueni, quia hyems transiit sole iustitiae apparente, & imber infidelitatis recessit, ac serenitas uerae fidei in mundo resplenduit. Tale est quod Apostolus ait, Nox praecessit, dies autem appropinquauit. **[**Flores apparuerunt in terra nostra, tempus putationis aduenit**]** Finita hyeme & imbre flores in terra apparuerunt, decor uidelicet uirtutum & pudicitiae, & transiit asperitate infidelitatis, uerna fidei successit temperies, tempus putationis uenit, hoc est, purgationis sanctorum. Putatio enim uinearum, sanctorum significat purgationem, quae in Christo & per Christum est, de qua ipse, Ego sum uitis, uos palmites. **[**Vox turturis audita est in terra nostra**]** Hoc est, uox praedicantium apostolorum. Turtur enim uis castissima; & quoniam in excelsis semper arboribus morari solet & nidificare, apostolos uel ceteros doctores significat, qui possunt dicere, Nostra conuersatio in caelis est. Quod etiam gemitum pro cantu habet, sanctorum ploratum significat, qui suos ad fletum & lamenta hortantur, dicentes: Miseri estote & lugete, risus uester in luctum conuertatur. Vox turturis audita est in t. n. i. uox praedicantium apostolorum; in terra nostra, hoc est, in ecclesia, de qua Psalmista, Domini

Sap. 9. d

Eccle. 3. a

Eccle. 3. a

Rom. 13. d

Ioan. 15. a

Philip. 3. d

Iacoc. 4. 5. 6

Psal. 23. Domini est terra & plenitudo eius. ¶ Ficus protulit grossos suos] Ficus synagogam significat, grossi autē dicuntur primitiua & immatura ficus, inabiles ad edendū, qui ad pulsum uēti facile cadūt. Voce autē turturis insonāte, ficus protulit grossos suos, quia apostolis prędicantibus emerferūt multi de synagoga iudeorum, qui et in Christū crederent, & tamen legē carnaliter obseruare uellent, magisq; autoritate legis delectarentur, q̄ dulcedine euangeliij, uolentes circuncisionem, sabbatū, & alia legis pręcepta iuxta literam obseruare, de quibus Apostolus dicit, **Gal. 6. c.** Aemulantur uos nō bene, sed uolunt uos circuncidi, ut in carne uestra glorientur. ¶ Vineę florentes dederunt odorem] Postq̄ uox turturis audita est, postquam ficus protulit grossos suos, uineę florentes dederunt odorem: quia multitudo ecclesiarum per latitudinē orbis diffusa est, quę flores uirtutum & odorem bonę operationis late de se spargerent. ¶ Surge, ppera amica mea, speciosa mea, & ueni] Noli (inquit) sponsa mea, quam mihi per fidem & dilectionem amicam feci, otioso torpore lentescere, sed surge & ueni, & exempla uirtutum foris proximis ostende. ¶ Columba mea in foraminibus petre] Si petra est Christus, iuxta qđ Apostolus ait, Petra autē erat Christus: foramina petre, sunt uulnera quę pro salute nostra in cruce suscepit, fixurę uidelicet clauorum, & lanceę percussura. In his ergo foraminibus columba, i. ecclesia moratur, quia totā spem salutis suę in passione sui redemptoris cōstituit. Ibi ab insidijs malignorum spirituum quasi a raptu accipitris securā delitescit, ibi nidificat, i. fœtus bonę operum cōgerit. ¶ In cauerna macerie] Macerię ex siccis lapidibus ad munimēta uinearum solent fieri, ad repellendas uulpes uel ceteras nociuas bestiolas. Per maceriā ergo significatur cœlestium custodia uirtutū, angelicū uidelicet pręsidium: Sicut Isaias de domini uinea ait, Et maceriā circūdedit, & circūfodit uineam. In cauerna ergo macerię moratur, quia pręsidio angelorum undiq; circundatur, & a tentationibus diaboli custoditur. ¶ Ostende mihi faciem tuam, sonet uox tua in auribus meis, quia uox tua dulcis, & facies tua decora.] Tu (inquit) dilecta mea, quę in lecto contemplationis dulcissime quiescis, ueni & ostēde mihi faciem tuam, id est, a secreto quietis egredere ad publicam actionē, & pulchritudinem bonorū operum tuorū alijs ad exemplum demonstra. Ostende mihi dicit, quasi enim deo faciem suam ostendit ecclesia, cum proximis ad utilitatem & profectum per uirtutum opera, quātam intrinsecus habeat pulchritudinem demonstrat, hoc est quod dominus dicit in euangelio, Videant opera uestra bona, & glorificent patrem uestrū qui in cœlis est. Sonet uox tua in auribus meis, Vox uidelicet prędicationis uel diuinę laudis, qua alios facias proficere. In auribus em̄ domini uox ecclesię sonat, cum per prędicationē ex multorum conuersione delectatur deus. Bene autē dicit, Ostende mihi faciem tuā, & uox tua, non aliena: tuam uidelicet faciem mihi ostende, quam in baptismo tibi dedi, quando mundauit te ab omni peccato. Vox tua dicit, in auribus meis sonet, ut ex sincera intentione dilectionis meę procedat, ut non propter aliud prędices nisi propter me. ¶ Capite nobis uulpes, paruulas, quę demoluntur uineas: nam uinea nostra floruit] Vox sponsi pręcipientis sponsę suę & filiabus Hierusalem, sanctis uidelicet doctoribus uel animabus fidelibus. Capite (inquit) nobis uulpes paruulas. Vulpes est dolosum animal & fraudulentum, in cauernis & specubus habitans, nec recto, sed tortuoso incedens itinere. ideoq; designat hæreticos uel schismaticos, qui demoluntur uineas, hoc est, ecclesiam dei, plebem uidelicet fidelium, lacerare & decipere nō cessant. Pręcipit ergo ut paruulas uulpes capiant, id est, ut hæreticam prauitatē in ipso initio debellare & destruere non cessent, ne robusta facta fortius impugnet. Nā uinea nostra floruit, id est, ecclesia per uniuersum mundum.

mundum flores uirtutum emisit. Et nota quod cum superius uineas pluraliter dixerit, modo dicit singulariter, uinea nostra floruit, quia ex multis ecclesijs una est electa ecclesia. [Dilectus meus mihi, & ego illi, qui pascitur inter lilia, donec aspi-
ret dies, & inclinēter umbrā] Vox sponsae, Dilectus meus mihi, subaudis societate
uinculo charitatis & amoris, & ego illi coniūgar & consentiā uicissitudine mu-
tua dilectionis. uel dilectus meus, subaudis det uerba exhortationis, & diuinæ
promissionis, & ego subaudis ostendā illi faciem meā, uel etiā dilectus meus di-
gnetur mihi coniungi glutino charitatis, & ego illi cōiungar uinculo dignę obe-
dientię, obtemperans præceptis eius. Qui pascitur inter lilia, hoc est, delectatur
& iucundatur inter candidas & odoriferas uirtutes sanctorum. Et notandum quod su-
perius liliū singularit̄ dicitur, hic uero pluraliter lilia, quia multæ sunt uirtutes
sanctorum, una tantū fides est, & una charitas, quibus præcipue deus delectatur.
Sicut etiam pascitur inter lilia, hoc est, suauissime delectatur inter uirgineos cho-
ros. Candor enim liliorum, recte munditiæ uirginali cōparatur. Donec aspi-
ret dies, hoc est, donec transeant nubila presentis uitæ, & appareat dies, hoc est, ueniat
claritas sempiternæ beatitudinis. Et est sensus, Dilectus meus mihi præstat auxi-
lium, & ego illi dignam præbeo obedientiam, qui uirtutibus sanctorum delectatur,
quousque transcurra nocte presentis uitæ, in qua per speculū & in ænigmate cer-
nitur, appareat dies supernæ claritatis, ut facie ad faciem uideatur. [Reuertere,
similis esto dilectæ mi capreæ aut hinnulo ceruorum super montes Bethel.] Vox ec-
clesiæ, sponsi sui speciē desiderantis. O dilectæ mi, qui de lecto quietis me surgere
præcipis, & ut tibi faciem meam ostendam hortaris, reuertere, hoc est, claritatē
diuinitatis tuæ me speculari pmitte, & hoc quod mihi pfecte promittis in alia ui-
ta, beatitudinē uidelicet, & cognitionem tuam, in hac adhuc peregrinatione me
saltem in figura & ænigmate habere pmitte. [Similis esto capreæ aut hinnulo
ceruorum, super montes Bethel.] Iam dictum est superius, quod capreæ campos despiciunt, et ad
alta montium enituntur. Christus ergo capreis comparatur, quia secundum car-
nem resurgens a mortuis, cœlorum alta petiit: hinnulus uero ceruorum uocatur,
hoc est, filius antiquorum patrum. Cerui enim sunt patriarchæ & prophætæ, de
quibus Christus carnis duxit originē. Fertur hinnulus hanc habere naturam, ut
feruente sole opaca & umbrōsa loca regat, in quibus ab æstu protegatur, sic &
Christus in eorum mentibus requiescit, qui rore spiritus sancti ab æstibus car-
naliū uoluptatum temperantur. Ac si diceret, O dilectæ mi reuertere, hoc est,
sepius me tua uisitatiōe illustrando letifica, qui per carnē quam assumpsisti, iam
cœlorum sublimia penetraisti, Montes autem Bethel, mentes sanctorum significant,
a terrenis per superna desideria eleuatas. Nam Bethel domus consurgens, uel
domus uigiliarum, uigiles mentes sanctorum significat, quæ ad desideranda su-
perna consurgunt, & ad ea percipienda inuigilant, habentes in se deum inhabi-
torem, qui dicit per prophetam, Inhabitabo in illis & inambulabo. Super hos
ergo montes Bethel dilectus similis est capreæ uel hinnulo ceruorum, quia illas
uisitare dignatur, quæ domus dei esse student.

Caput III.

In lectulo meo per noctes quæsiui quē diligit anima mea, quæsiui illū, &
non inueni] Vox est ecclesiæ de gētibus cōgregatę. In lectulo (inquit)
meo, hoc est, cū adhuc in desiderijs carnalib⁹ regescerē, et cū adhuc in
infidelitatis & ignoratię tenebris posita essem, quæsiui quē diligit aīa mea.
Multi em̄ philosophorum deū ignorantes, studio tamē summo illū regrebant, per
creaturam creatorem cognoscere uolentes, sicut Plato, qui in Timæo multa de
anima disputauit: & sicut Aristoteles, Socrates, & ceteri, qui om̄e uitæ suæ tem-
pus in studijs exquirendæ ueritatis expēdebant, Quæsiui illū, & non inueni. Non

enim

Math. 1. a
Luc. 4. c
Rom. 9. a

Plato

enim per mundanā sapientiā deus cognosci potuit. ¶ Surgā & circuibo ciuitatē, per uicos & plateas, querā quem diligit anima mea. Quēsiui illū, & nō inueni. Exurgā (inquit) de strato corporis & carnalis delectationis, & circuibo ciuitatē huius mūdi, maria ac terras peragrādo, Per uicos & plateas, querā quē di. a. mea, hoc est, p̄ lata itinera gradientes huius seculi, & suis uoluptatib⁹ deditos aspiciā, si forte in illis dilecti mei uestigia inueniā. Hoc eū causa exēpli de multis dici possit, p̄cipue tamē in illo enucho impletū est, q̄a finibus terræ uenit deū cœli Hierosolymis adorare, quē Philippus inuenit, eiq; Christū in p̄phetia Esaię ostēdit. Hoc quoq; in Cornelio adimpletū est, q̄ adhuc paganus & ignorās deū, elemosynas faciebat, & orationibus uacabat, quē Petrus cū omni domo sua baptizauit. Iterat aut̄ difficultatē inuentiōis, & dicit; Quēsiui, & nō inueni. ¶ Inuenerūt me uigiles, q̄ custodiunt ciuitatē] Vigiles sunt sancti Apostoli & ceteri doctores ecclesie, q̄ ciuitatē. i. sanctā ecclesiam custodiunt, & ab insidijs infidelium & spiritualium hostium defendunt. Quos interrogat, ¶ Num quē diligit aīa mea uidistis? Quasi uigiles ecclesia interrogat, cū intenta aure eorū p̄dicationē p̄cipit. ¶ Paululū cum p̄transissem eos, inueni quē diligit anima mea] Pertransire uigiles est, eorū dicta & doctrinā diligēt p̄seruari. Solemus namq; dicere, Transcurri libꝛe legens, uel p̄transiui. Cū (inquit) p̄transissem eos, inueni quem diligit anima mea. Quia cū sollicita meditatione dicta uel scripta sanctorū regimus, statim dilectū inuenimus, q̄a deū in eorū dogmatibus reperimus. Potest & sic intelligi, Cum p̄transissem eos, inueni quē diligit aīa mea, hoc est, cū intellexissem Christū omnē sublimitatē & gratiam sup̄are, tunc inueni quē diligit anima mea, hoc est, tūc uere intellexi, quantū ipse a ceterorū sanctorū meritis distet. ¶ Tenui eū nec dimittā donec introducā illum in domū matris meę, & in cubiculū genitricis meę] hoc est, ardentissima fide ac deuotiōe illi inhāsi, nec dimittā eū, sed in eius amore & fide p̄seuerabo, donec introducā eū in domū matris meę, & in cubiculū genitricis meę, hoc est, donec illū synagoga, q̄ est mater mea spiritualiter, p̄dicem, & eā q̄ ad eius fidem p̄ducam. Hoc fiet in fine mundi, quando (ut ait Apostolus) plenitudo gentium introierit, tūc omnis Israel saluus fiet. Tantū ergo sibi de charitate sp̄s sui ecclesie p̄mittit, ut etiā se credat synagogam posse cōuertere. Quod aut̄ dicit, Donec introducā illum, nō est putandum q̄ tunc relictura sit illum cū in cubiculum matris introduxerit, sed Donec pro sempiterno ponit. i. semper illi inharebo, semper in eius fide & dilectione p̄seuerabo. Tale est in psalmo, ita oculi nostri ad dominum deū nostrum donec mesereatur nostri. Nunq̄ post q̄ nostri misertus fuerit, non erunt oculi nostri ad eum: Vtiq; erunt. ¶ Adiuro uos filie Hierusalem per capreas ceruosq; camporū, ne suscitatis, neq; euigilare faciatis dilectā, q̄ ad usq; ipsa uelit] Bis repetitur iste uersiculus. Nā iam superius positus est, sed supra ad ecclesiam primitiuā de Iudæis collectā pertinet, hic uero ad ecclesiam de gentibus congregatā, & amoris uineulo Christo arctius copulatā. Vna enim eademq; cura est deo de sanctis, qui uel in circuncisione, uel etiam tempore baptismatis eorū gratia euāgelij, illi placuerūt. Quia uero iste uersiculus sup̄ius expositus est, iam uidendū est, quare ueluti dormientē inducat ecclesiam, unde et adiurat filias Hierusalē, ne eam excitent, cū paulo superius nō dormientem uel quiescentem, sed studio laboriosissimæ inquisitionis insistentem, qua sponsum inquirebat, introducat. Si ergo requirebat sponsum, quomodo requiescebat: sed dulcissimus & suauissimus somnus est, Christum querere. Dormit ergo ecclesia, & Christum querit, dormit uidelicet a desiderijs terrenis, & ab actibus seculi, uigilat autem & requirit sponsum, quia eius cōtemplationi inhæret.

ret, eum solum desiderat, ad illum peruenire contendit. Adiurat ergo sponsus filias Hierusalem, aias uidelicet desiderijs supernæ patriæ inhærentes, ne illam excitent ab hoc somno suauissimæ quietis & contēplationis, donec ipsa uelit. Somnus autē merito amor appellatur, quia sicut dormiens a uisibilibus oculos claudit, & inuisibilia contemplatur, ita is qui diuinæ cōtemplationi insistit, quasi alienus exteriorib. dormit, & sola spūalia et cœlestia uidet. Nec mirz si amor somnus uocat, cū i seqntib. mors amor appellet, Fortis ē ut mors dilectio. Cū autē dicit, donec ipsa uelit, ostēdit ecliā de gētibus uoluntarie se pparaturā, & ad labores & psecutiōes pro Christo perferēdas. ¶ Quæ est ista q̄ ascendit per desertum sicut uirgula fumi ex aromatibus myrrhæ & thuris et uniuersi pulueris pigmentarij?] Vox filiarum Hierusalem i. sanctorum primitiua ecclesiæ admirantium pulchritudinē ecclesiæ de gētibus cōgregate. Quæ est (inquiunt) ista? Quæ i. qualis. Quanta laude & admiratione digna, quæ non circūcisione mundata, nec adhuc baptismo sanctificata, iam currit ad deum? Ascendit (inquit) per desertum. Hoc dicitur ad imitationem prisca plebis Iudaicæ, quæ liberata de Aegyp̄tia seruitute, per desertum mari rubro transito, uenit ad terram repromissionis. Sic & ecclesia per desertum nationum ascendebat, iam de Aegypto (hoc est, de cōfusione idololatriæ) liberata, & Pharaone. i. diabolo submerso, ut cœlesti māna pasceret, & uerā terrā repromissionis ingrederet. Ascendit (inquit) ad mōtes uirtutū, uel etiā ad ipsum celū uirtutibus subleuata, q̄ in psalmo dicit: leuaui oculos meos in mōtes, &c. & alibi: Ad te leuaui oculos meos, q̄ habitas in celis. Mōtes ipsi sunt patriarchæ, propheta, apostoli, & ceteri scti dei, q̄ merito uirtutū appellantur montes. Primo em̄ ad mōtes, i. ad sctōs subleuat oculos ecclesia uel aia fidelis, q̄ illorū doctrinam actusq̄ considerat, illorū exemplo & intercessione muniri gaudet. Postea proficiēs, ad ipsum quoque qui fecit mōtes, audet cordis aspectum dirigere, et dicit: Ad te leuaui oculos meos, qui habitas in celis. i. gratant̄ requiescis in sanctis. Sicut (inquit) uirgula fumi ex aromatibus myrrhæ & thuris. Fumus ex igne nascit̄ & mox altiora aeris expetit, donec aspectibus intuitium subtrahatur: Fumus igitur significat sanctum desiderium igne diuini amoris perfusum. Nec absolute fumo comparantur, sed uirgulæ fumi, quia sancta ecclesia uel aia deum amās, gr̄ acilis est & delicata, disciplinis spiritus sancti attenuata, non habēs grossitudinem carnalium desideriorum. Siue uirgulæ fumi, non sparsō fumo cōparantur, propter unitatem ecclesiæ, quæ in Christo unum est. Vnde uero esset ille fumus, ostendit cum subdit, Myrrhæ & thuris & uniuersi pulueris pigmentarij. Myrrha conduntur mortuorū corpora, thus uero adoletur in sacrificio dei: ideoq̄ per myrrham carnis mortificatio designatur, per thus munditia orationū exprimitur. Virgulæ ergo fumi myrrhæ & thuris, ecclesia assimilatur: quia sancti mortificatione carnis suæ, & orationibus mundo ac simplici corde profusis, deo placere student. Et uniuersi (inquit) pulueris pigmentarij. i. congerie omnium uirtutum. Non autem integra fuisse aromata, sed in puluerem redacta dicuntur, quia sctōrum actiones magna discretione cōsiderandę sunt, & tanquam cribro subtilissimæ considerationis euentilandę, ne quid forte in illis durum aut inconueniēs existat, ne saltem per ipsas uirtutes aduersarijs milleformis subrepat, qui callidus per bona etiā cōsueuit nocere. ¶ En lectulum Salomonis, sexaginta fortes ambiunt ex fortissimis Israel, omnes tenentes gladios, & ad bella doctissimi. Vnius cuiusque ensis super femur suum] Quo hæc dilecta & mirabilis ascēderit ostendit cum subditur, En lectulum Salomonis & rex. Lectus Salomonis, quāuis supna illius cœlestis beatitudinis reges accipi possit, in qua deus cū suis sanctis requiescit, probabilius tamen p̄sens accipitur ecclesia, in qua sancti dei, sopi-

Exod. 14. 8

Psal. 120.
Psal. 122.

Psal. 22.

tis tumultibus uitiorum, amplexu Salomonis, id est, ueripacifici delectant. Vnde et Psalmista de Christo dicit. Factus est in pace locus eius, & habitatio eius in Sion. Lectulum ergo Salomonis, id est, ecclesiam Christi, LX. fortes ambiunt ex fortissimis Israel. Per sexaginta fortes, ordo doctorum intelligitur, qui uel predicando ecclesiam muniunt, uel contemplando ad illam supernam beatitudinem peruenire desiderant. Sexagenarius autem numerus ex senario & denario constat. Sexies enim deni, uel decies seni, LX. fiunt. Senarius uero perfectionem significat operis, quia VI. diebus perfecit deus opera sua; denarius uero remunerationem et premium, quod in fine electis dabitur. Vnde et hi qui in uineam uenerunt, denarium leguntur accepisse. Sexaginta ergo fortes, significant (ut dictum est) sanctos doctores, fortes & animo constantes. Addit uero, Ex fortissimis Israel. Omnes in Christum credentes, & Christum diligentes, Israel (i. uir uidens deum) appellatur. Fortissimi uero Israel sunt, qui ecclesiam tueri predicando, & ab incurribus demonum uel impugnatione haereticorum defendere nouerunt. Hi ergo ambiunt lectulum Salomonis, quia illis commissa est ecclesia, & ab illis uigilanti cura est custodienda. Omnes tenentes gladios, & ad bella doctissimi. Tenent enim gladium spiritualem uerbum dei, de quo Apostolus, Et galeam (inquit) salutis assumite, & gladium spiritus quod est uerbum dei. Ad bella uero sunt doctissimi, quia necesse est ut spiritualis praelij arte instructi sint, quod aduersus mundi principatus & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiae in caelestibus bella gerunt. Versutissimus enim ille est hostis, & tam subtilitate spiritualis naturae, quam etiam temporis longauitate doctissimus; contra quem sancti bella suscipiunt. ¶ Vniuscuiusque ensis super femur suum propter timores nocturnos. ¶ Per femur propagatio sobolis accipitur. Super femur ergo enses habent, qui timore dei omnes comprimunt, & coercent motus carnalis uoluptatis. Et hoc propter timores nocturnos, id est, propter occultas insidias maligni hostis, qui in nocte huius seculi sanctis maxime, qui in ecclesia praeminent, insidiatur, ut illis deceptis, lectulum Salomonis, id est, requiem sanctorum foedare possit. Et notandum quod superius tenere gladios dicuntur, hic uero super femur enses habere. Gladios enim tenent, ut aduersarijs resistent, et eos superent & ut haereticos & omnes sanae fidei contradicentes confodiant. Super femur ergo enses habent, ut suimet curam gerant, ut fluxus carnalium uoluptatum reprimant, ne alijs predicantes ipsi reprobi efficiantur. ¶ Ferculum fecit sibi rex Salomon de lignis Libani. Quod superius per lectulum Salomonis, hoc nunc designatur per ferculum, sancta uidelicet ecclesia, in qua uelut in lecto requiescunt sancti dei, & uelut in lecto discumbunt ad epulas aeternae beatitudinis & satietatis. De lignis Libani fecit Salomon ferculum. Libanus mons est Phoenicis, cuius arbores & proceritate & pulchritudine & durabilitate caeteris praeminet, ideoque significant sanctos uirtutum specie fulgentes, & ad aeterna festinantes. Libanus enim candidatus uel candidatio interpretatur, uel dealbatio. Ligna ergo Libani sunt sancti candidati uel dealbati in baptismo, & exornati omnium uirtutum pulchritudine. ¶ Columnas eius fecit argenteas. ¶ Per columnas doctores eiusdem ecclesiae significantur, qui eam uerbo & exemplo sustinent ac roborant. Vnde et in Actibus Apostolorum dicitur: Iacobus, & Ioannes, & Cephas, qui uidebantur columnae esse. Haec columnae sunt argenteae, quia nitore caelestis eloquii resurgent. Eloqua enim domini, eloqua casta, & reliqua. ¶ Reclinatorium aureum, ascensum purpureum. ¶ Per reclinatorium aureum, reges aeterna accipiunt, quae sanctis in ecclesia repermittunt, ad quam tamen ascensus est purpureus. Purpureus ascensus est passio Christi, quia purpura color est sanguinis imitatur. Ascensu ergo purpureo ad reclinatorium peruenit, quia ille

Act. 10. f
Gal. 2. b
Psal. 11.

Ephes. 6. c

Psal. 75.

Gen. 1. d

ad aeternarum epularum discubitum, & ad supernae quietis requiem ueniunt,
 qui in praesenti passionem redemptoris sui digne uenerari & imitari satagunt.
 Quia nisi quis actiones ac uitam Christi imitatus fuerit ad aeternam regem puenire
 non poterit. [Media charitate constrauit propter filias Hierusalē] Media charitate
 constrauit, quia omnibus fidelibus suam charitatem Christus commendauit, patien-
 do pro nobis, & requiem nobis praeparando, iuxta quod Apostolus dicit. Com-
 mendat autem deus suam charitatem in nobis, quoniam cum adhuc peccatores
 essemus, pro nobis filium suum in mortem tradidit. Aliter: Per columnas argen-
 teas, apostoli & apostolici uiri designantur: per reclinatoriū aureum, doctorum
 ordo, qui cum ineffabilia aeternae uitae gaudia pmittunt, utique nos suauiter regesce-
 refaciunt. Et hoc reclinatoriū bene aureum dicitur, quia ineffabile est illud
 praemium, quod sancti expectant. In rebus enim caducis nihil pretiosius est au-
 ro. Per ascensum uero purpureum, ordo signatur martyrum, qui passionem Chri-
 sti imitati, pro illo suum sanguinem fuderunt. Sed quid nos faciemus, dicit beatus
 Gregorius, qui nullius meriti sumus? Non inter doctores, non inter martyres
 locum nos habere uidemur. Sequitur, Media charitate constrauit. Habeamus
 ergo charitatem, qua media huius feruli constrata sunt, quae & idcirco latum
 mandatum uocatur, quia omnibus suis obseruatoribus aeternam salutem parat.
 Hanc efficaciter teneamus, & per hanc saluabimur. Et hoc propter filias Hieru-
 salem, hoc est, propter animas simplices, & nullius sibi uirtutis conscias, quae
 quanto maioris fragilitatis sibi sunt consciae, tanto amplius saluatorem & redem-
 ptorem suum diligere satagunt. [Egredimini, & uidete filiae Sion regem Salo-
 monē in diademate, quo coronauit eum mater sua in die desponsationis illius, et
 in die laetitiae cordis eius] Vox ecclesiae inuitantis animas fidelium ad intuentum
 quam mirabilis & speciosus sit sponsus eius. Filiae namque Sion, ecclesiae sunt, quae & fi-
 liae sunt Hierusalē, sanctae uidelicet animae supernae illius ciuitatis ciues, quae & perpe-
 tua cum angelis pace fruuntur, & per contemplationem gloriam dei speculantur.
 Egredimini (inquit) o filiae Sion, hoc est, exite de turbulenta huius seculi con-
 uersatione, ut mente expedita eum quem diligitis contemplari possitis. Et uide-
 te (inquit) regem Solomonem, hoc est, uerum pacificum Christum, in diadema-
 te quo coronauit eum mater sua. Ac si diceret, Considerate Christum pro uobis
 carne indutum, quam carnem de carne uirginis matris suae assumpsit. Diade-
 ma namque uocat carnem, quam Christus assumpsit pro nobis, in qua mortuus
 destruxit imperium mortis, in qua etiam resurgens, resurgendi nobis spem
 contulit. De hoc diademate Apostolus ait, Vidimus Iesum per passionem gloriae &
 honore coronatum. Mater uero sua eum coronasse dicitur, quia uirgo Maria illi de sua car-
 ne carnis materiam praebuit. In die desponsationis eius, hoc est, in tempore incarnationis
 eius, quando sibi ecclesiam coniunxit non habentem maculam aut rugam, uel quando deus
 homini coniunctus est. Et in die laetitiae cordis eius. Laetitia enim & gaudium Christi,
 salus & redemptio humani generis est, iuxta quod in euangelio multos ad fi-
 dem suam cernens confluere, in illa (inquit euangelista) hora exultauit, & dixit:
 Confiteor tibi pater caeli & terrae, quia abscondisti haec a sapientibus & pru-
 dentibus, & reuelasti ea paruulis. Et in euangelica parabola inuenta oue, con-
 uocauit amicos dicens, Congratulamini mihi. Potest hoc & simpliciter totum
 ad passionem Christi referri iuxta literam. Praeuidens enim Salomon in spiritu
 passionem Christi, longe ante praemonebat filiam Sion, id est, plebem Israeliticam, egredimini
 inquit, & uidete regem Salomonem, id est, Christum, in diademate, id est, in spinea corona,
 qua coronauit eum mater sua synagoga in die desponsationis eius, quando uidelicet
 sibi coniunxit ecclesiam: & in die laetitiae cordis eius, quo gaudebat per suam passio-

Rom. 5.b

Heb. 2.c
Luc. 1.d

Ephe. 5.f

Math. 22.d
Luc. 10.c
Luc. 16.a

Math. 37. nem redemi mundum de diaboli potestate. Egredimini ergo, hoc est, exite de tenebris infidelitatis, & uidete, hoc est, mente intelligite, quia ille qui ut homo patitur, uerus est deus, uel etiam egredimini extra portam ciuitatis uestrae, ut eum in Golgatha monte crucifixum uideatis.

Caput IIII.

Math. 3.d **Q**uam pulchra es amica mea, quae pulchra es] & decora. Vox Christi. Bis repetit, quae pulchra es, in opere uidelicet & praedicatione. In opere, quia nihil foedum, nihil oculis meis indignum agis: in praedicatione, quia ad considerandum incarnationis meae mysterium, etiam sodales tuas filias Hierusalem inuitare non cessas. [Oculi tui columbarum] Per oculos intelligitur acumen sensuum spiritualium, quibus diuina & sempiterna contemplatur ecclesia. Columbae autem oculi ecclesiae comparantur propter spirituales gratias, quia spiritus sanctus in specie columbae apparuit. Sequitur autem. [Absque eo quod intrinsecus latet]. i. absque supernae illius retributionis gloria, quam in fine saeculi es perceptura, quam etsi in praesenti per fidem contempleris, latet tamen intrinsecus, nec enim in praesenti uideri potest: sed in futuro perficietur. [Capilli tui sicut greges caprae, quae ascenderunt de monte Galaad.] Per capillos ecclesiae, subtiles ecclesiae cogitationes accipiuntur, quibus temporalia praerogantur disponunt. Comparantur uero gregibus caprae, quia haec animalia munda sunt, & in rupibus siue in excelsis locis resupinata pascuntur, quia cogitationes sanctorum, etsi pro corporali necessitate in temporalibus fiunt, tamen ab aeternorum intentione non discedunt, & in ipsa etiam cura, quam necessitati corporae impendunt, quasi coelum semper intuentur. Possumus etiam per oculos, doctores ecclesiae & praedicatores accipere, qui in corpore, cui caput Christus est, summum locum tenent, & caelestia ac spiritualia praeter ceteris membris uident. Per capillos uero, innumeram multitudinem simplicium fidelium, in laicali ordine constitutorum intelligimus, qui etsi minus uident spiritualia, sua tamen multitudine & numerositate magnum decus praestant ecclesiae. Et bene gregibus comparantur caprarum. Capra peccatoribus conuenit, per quod plebes fidelium actionibus saeculi detrita, quae sine peccato agi non possunt, intelliguntur. Bene autem sequitur, Quae ascenderunt de monte Galaad. Galaad, aceruus testimonij interpretatur iuxta litteram quod: ideo, quia cum Iacob recederet de Mesopotamia, persecutus est eum Laban, & die tertia reperit eum, ibique in testimonium mutui foederis aceruum lapidum crexerunt. Mystice, aceruus testimonij Christus est, in quo multitudo consistit omnium sanctorum, qui sunt lapides uiui, adhaerentes illi uero lapidi, de quo Petrus dicit, Ad quem accedentes lapidem uiuum, & ipsi tanquam lapides uiui superaedificamini. Greges ergo caprae de monte Galaad ascenderunt, quia sanctorum multitudines ad excelsa uirtutum conscendunt, & Christi doctrinam ac praecipua in omnibus sequi satagunt. [Dentes tui sicut greges tonsurae ouium, quae ascenderunt de lauacro] Sicut per capillos ecclesiae innumerabilis multitudo simplicium fidelium intelligitur, ita & per dentes ecclesiae doctores intelliguntur. dentibus enim cibos commolimus. Et sancti doctores bene dentibus conformantur, quia spirituales cibos, quos simplices capere nequeunt, ipsi quodammodo exponendo comminuant. Dens ecclesiae praecipuus erat Petrus, cui dictum est in uisione: Surge, occide, & manduca. Ac si diceret, Eos quos ad fidem conuertis, occide ab eo quod sunt, i. ut desinant esse peccatores: et manduca, hoc est, transfer uel transforma in corpus ecclesiae. Bene autem hi dentes ouibus tonsurae & lauacro lotis comparantur. Solent enim oues post tonsionem currenti aqua abluuntur, ne illotus sudor corpori adhaerescat, & scabiem generet. Tonsi ergo sunt sancti doctores & magistri ecclesiae, qui et lauacro baptismi abluti sunt, & uellera, i. facultates & substantias suas pro Christo amiserunt. Omnibus quidem fidelibus conuenit, [quod

quod dicit, Quę ascenderunt de lauacro, nullus em̄ sine lauacro baptismi fidelis esse potest. Non aut̄ omnibus tonsio cōuenit, q̄a nō omnes ita sunt p̄fecti, ut sua pro Christo ualeant amittere, sed illis specialiter hoc congruit, qui secundū uerbum domini uendūt omnia sua, & dant pauperib⁹, & nudi atq; expediti sequunt̄ Christū. Tales ergo sunt dētes ecclesię sanctę, i. p̄dicatores et ministri eius; oues per innocentiam abluti baptismo, uoluntaria paupertate & reꝝ spoliatione gaudentes. Segtur. ¶ Omnes gemellis fetibus, & sterilis nō est inter eas] Quia gemina charitate, & dilectione dei & proximi p̄æminent, & hanc obseruari docent, uel etiam q̄a fidem & operationē p̄dicant. Et sterilis nō est in eis, nullus uidelicet alienus est a bonis operibus. ¶ Sicut uitta coccinea labia tua, & eloquium tuū dulce] Per labia ecclesię sanctę p̄dicatores accipiunt, qui & per dentes figurantur. Coccus autem sanguinis uel ignis habet speciem. Labia ergo ecclesię (i. sancti p̄dicatores) uittę coccinę comparantur, quia passionē Christi assidue p̄dicant, qui pro nostra redemptione sanguinē suū fudit; siue uittę coccinę assimilantur, q̄a p̄dicatores ardent dilectione, diligentes eos q̄bus uerba p̄dicatiōis imp̄dunt, & etiā a quibus mala patiuntur. Ad hoc etiā p̄tinet, q̄ spiritus sanctus in linguis igneis apparuit, q̄a loquentes & ardentē fecit apostolos ardentē dilectione, loquentes p̄dicatiōe. Et bene uitta coccinea dicitur. Vittā enim capillos ligat & constringit, & sancti doctores sua p̄dicatiōe ad unitatē fidei & dilectionis multitudinem fidelium in ecclesia nectunt, & in unum decorem redigunt. Possunt etiam per capillos, subtiles cogitationes mentis accipi. Vittā ergo coccinea crines ligamus, quando cogitationes nostras disciplina timoris dei constringimus & coercemus. Et eloq. tuum dulce. Dulce est eloquiū ecclesię, cum sancti doctores uel passionem suū redemptoris ad memoriā reducunt, & p̄dicant quantum deus hominē dilexerit, uel etiam cum cęlestia p̄emia auditoribus annuntiant. ¶ Sicut fragmen mali punici, ita genę tuę, absq; eo quod intrinsecus latet] Per genas superius diximus ecclesiā figurari. Nam cum uerecundamur, rubor sanguinis in genis effunditur, malum aut̄ Punicum, rubicundum habet corticem, interius uero multitudine granorum plenum est, unde & malum granatum uocatur. Per fragmen ergo mali punici, memoriā eiusdem passionis dominicę accipitur, quę & in cocco superius figuratur. Solet enim una res diuersis exprimi figuris. Genę ergo ecclesię, fragmini mali punici comparantur, quia sancti doctores uenerabiliter agunt memoriā passionis redemptoris sui, nec erubescunt crucem eius, immo gloriantur dicentes cū Apostolo, Mihi autem absit gloriari nisi in cruce domini nostri Iesu Christi. & alibi Apostolus ad discipulum suū scribens, Noli (inquit) erubescere crucem Christi, neq; me uinctū eius. Bene aut̄ genę non integro malo punico, sed fragmini cōparantur. Malū em̄ punicum cū frangitur, exterius rubor, interius candor apparet. Sic & sancti p̄dicatores & doctores cū passionē Christi annuntiant, quasi rubor est exterius: cum uero quanta utilitas nostrę redemptionis inde prouenerit, & quod homo per passionem Christi non solum a peccatis iustificari, sed etiam quod diuinum consortiū meruerit, demonstrant, quasi candidum est quod intrinsecus latet. Possunt etiā per genas ecclesię martyres figurari, qui rubicundi sunt effusione sanguinis sui ueluti malum punicum. Sed fracto malo punico, candor interius apparet, quia post mortem miraculis coruscant. ¶ Sicut turris Dauid collum tuū, quę edificata est cū propugnaculis] Collum sanctę ecclesię, p̄dicatores sancti & doctores eius sunt. Idem em̄ hic designant per collum, q̄ superius per oculos uel per dētes, sancti uidelicet p̄dicatores, qui ueluti

ti colla

Math. 19.8

Act. 2.4

Gal. 6. d.
i. Timot. 2. c

ti colla acceptos uerbi dei cibos nutriendo corpori transmittunt, & uocē prae-
 dicationis diuinā auditoribus proferunt. Vel etiā sancti doctores per collū signan-
 tur, quia sicut per collum caput & cetera membra corpori coniunguntur, ita san-
 cti doctores quasi mediatores sunt inter Christum & reliquos quos instruunt fi-
 deles, & quasi Christum corpori suo, id est, ecclesie coniungunt. Hoc autē collum
 turri Dauid comparatur. Dauid, qui interpretatur manu fortis uel uisu deside-
 rabilis, Christum significat. Et tota quidem ecclesia, ciuitas Dauid, id est, magni re-
 gis Christi est, qui est manu fortis, quoniam diabolum deuicit, iuxta quod Psalmi-
 sta dicit, Dominus fortis & potens, dominus potens in praelio. Est & uisu deside-
 rabilis, quia (ut Apostolus dicit) in eum desiderant angeli prospicere. Turris au-
 tem ciuitatis huius, illi sunt, qui uel scientia uel operationis perfectione ceteris
 praeminent. Quae aedificata est cum propugnaculis. Propugnacula sunt diuina
 scripturae sacramenta, de quibus ueluti sacula procedunt, quibus ad
 uersariae repelluntur potestates. [Mille clypei pendent ex ea, omnis armatura
 fortium] Mille clypei intelliguntur innumera defensionis diuinā praesidia, quibus
 sancta uallatur & defendit ecclesia. Omnis armatura fortium, id est, omnis instru-
 ctio uel sanctae operationis uel diuinā praedicationis. Et bene collū ecclesiae, hoc
 est, praedicatores & doctores turri Dauid comparantur, quia semper quasi in bello
 sunt, pro defensione sanctae ecclesiae pugnantes. [Duo ubera tua sicut duo hinni-
 nuli capreae gemelli] Duo ubera ecclesiae, eosdem significant sanctos doctores.
 Nec mirum quod una eademque res diuersis figuratur modis. Sancti enim doctores
 oculi sunt, quia uitae uias quas ingredi debeant, subiectis demonstrant; dentes sunt,
 quia cibos diuināe scripturarum molunt, & comminuunt ut mandari possint, s. a sim-
 plicibus, hoc est, intelligi. collum sunt, quia caput & membra, hoc est, Christum &
 ecclesiam, coniungunt. ipsi ergo doctores sunt & ubera ecclesiae, quia paruulos & sim-
 plices fideles, lacte uerbi dei nutriunt, iuxta quod Apostolus simplicioribus loquens,
 dicit: Non potui uobis loqui tanquam spiritualibus, sed quasi carnalibus & paruulis
 in Christo lac uobis porum dedi, non escam. Et bene non absolute ubera, sed cum
 additamento dicit, duo ubera, cum foemina neque plus neque minus habeat quam
 duo ubera, quia nimis sancti doctores paruulos ex utroque populo, Iudaico uide-
 licet & gentili, lacte uerbi dei nutriunt. Nam & Paulus de seipso dicit, Qui ope-
 ratus est Petro in apostulatu circumcisionis, operatus est & mihi inter gentes. Et
 apte duo ubera, sicut duo hinnuli gemelli capreae esse dicuntur, qui uidelicet foetus
 sunt & filij saluatoris nostri Iesu Christi, qui superius per capreas designatus
 est, haec enim animalia & acutissime uident, & nimia uelocitate altiora conscen-
 dunt. Sic & sancti doctores qui agenda sunt & ipsi uident, & alijs monstrant, & des-
 spectis terrenis ad superna ascendere nituntur. [Qui pascuntur in lilijs] hoc est, des-
 lectant purissimis et nitidissimis sensibus scripturae. [Donec aspiret dies] hoc
 est, dies illa aeterna ueniat, quam desiderabat Psalmista, dicens: Melior est dies una
 in atrijs tuis super millia. [Et inclinatur umbra] hoc est, transeant moerores &
 perturbationes huius seculi. Donec aspiret dies, id est, orietur dies. Aspirabit enim
 dies, id est, orietur, quando uerus ille sol iustitiae, id est, Christus apparebit, & tunc in-
 clinabuntur umbrae, hoc est, omnia nubila moeroris & tenebrae praesentis seculi
 pertransibunt. Sed & si ipsam literam uelimus aspicere, pulchre expressit ortum diei
 & noctis. Nam nox nihil est aliud nisi umbra terrae, quae sole descendente sub terras,
 consurgit. Sole autem iterum super terras ascendente, inclinatur umbra, id est, cedit nox.
 Pascuntur ergo in lilijs donec aspiret dies & inclinatur umbra, quia sanctorum do-
 ctorum in praesenti tantum uita necessaria est praedicationis & doctrina. nam in alia ui-
 ta postquam apparuerit aeterna dies, & finita fuerit nox praesentis seculi, non necesse
 erit.

Psal. 23.

2. Pet. 1. b

1. Cor. 3. a

Gal. 2. b

Psal. 83.

erit doceri aliquem, quia omnes reuelata facie gloriam domini contemplabunt. Vnde & dñs per prophetā Hieremiā dicit, Non ultra docebit uir fratrem suum dicens, cognosce dominum, omnes enim cognoscent me a minimo usq; ad maximum. ¶ Vadam ad montem myrrhæ & ad collem thuris] In myrrha, carnis mortificatio, uel passionū pro Christo tolerantia; in thure uero, sanctarū orationum deuotio accipitur. Mons ergo myrrhæ & collis thuris, mentes sanctorum sunt, excelsæ per contemplationem. Promittit ergo sponsus se ad montē myrrhæ uenturum, & ad collem thuris, quia illas mentes sua uisitatione uisitare dignat, quæ membra sua cum uitijs & concupiscentijs mortificant, quæ etiam seipsas per sanctarum orationum studia, gratum deo sacrificium faciunt. ¶ Tota pulchra es amica mea, & macula nō est in te] Vox sponsi ad amicā suam sponsam, Tota pulchra es. Omni (inquit) ex parte nullam recipis maculam, neq; rugam. Non enim soli doctores uel perfecti quicq; pulchri sunt ante oculos dei, qui summa scientia & contemplatione præminent, sed etiam simplices quique fideles, qui recta fide & bonis operibus exornantur, pulchri in oculis sponsi habentur. Nam ut Psal. mista dicit, benedixit omnibus qui timent dominū, pusillis cum maioribus, ideo dicit, Tota pulchra es, nō tantū una pars tua. Hoc ideo dicimus, nō q̄ aliquis in præsentī uita sine peccato esse possit, cum scriptum sit, Nemo est super terram sine peccato, nec infans unius diei; sed ideo, quia fides pfecta & cæleste desiderium omnem absterget maculam leuioris peccati, non enim de grauioribus nūc ratio est, quæ qui cōmittunt, iam sponsa Christi non sunt, nec ullam habēt particulam huius sanctæ pulchritudinis. Hinc est quod Ioannes dicit, Qui natus est ex deo, non peccat, subaudi peccato ad mortē, non quod leui peccato quis careat, sine quo uita ista non ducitur. Tota ergo pulchra est ecclesia, in quantum se castā & immunem ab omni peccato custodit. Si quando autē leui peccato fuscat, cito pœnitudine & fide recta ad cæleste desiderium in eā prisca pulchritudo reparat. ¶ Veni de Libano sponsa mea, ueni de Libano, ueni] Libanus mons est Phœnicis. Interpretatur autē ex Hebræo dealbatio uel cādidatio, ex græco autē thus interpretat. Vnde & supra, ubi loquitur, Vadam ad montē myrrhæ & ad collē thuris, collis habetur Libani. Vocat ergo spōsus sponsam suā candidatā baptismate, dealbatam nitore omniū uirtutum, flagrantē studio sanctarū orationum. Vocat autē eam ut ueniat, i. ut in uirtutibus proficiat. Nō solum uocat deus animā, quando eā a uinculis carnis exutā ad cælestia præmia ducit, sed etiam per internā inspirationē ut in uirtutibus proficiat hortat. Quot em̄ in uirtutibus sancti proficiūt, quasi tot passibus ad deū tendunt. Et tertio dicit Veni, q̄a uult eā pfectam esse in cogitatione, locutiōe, & opere. Vel uocat eā primo, ut ad se ueniat per fidē; uocat secundo, ut dignā cælestium præmiorū retributionem iam liberata a corpore accipiat; uocat tertio, ut in die generalis resurrectionis iam resumpto corpore, duplici stola perpetuo coronata gaudeat. ¶ Coronaberis de capite Amanā, de uertice Sanir, & Hermon, de cubilibus leonū, de montibus pardorū] Amanā ipsum dicunt esse montē Ciliciæ Amanū, qui & Taurus appellat. Sanir uero & Hermon montes sunt Iudeæ, in q̄bus leones & pardi feruntur habitare, per hos autē montes, seculi potestates, reges uidelicet & principes, intelligunt, qui ueluti montes in superbia extolluntur, & malignis spiritibus quasi leonibus & pardis cubilia præbent. Maligni em̄ spiritus leones uocantur ppter superbiam, pardi propter ferocitatē, uel etiam propter mille artes nocēdi, q̄a pardus uarium animal est. De his ergo montibus coronatur ecclesia, quando principes seculi ad fidem Christi conuertuntur, & non solum propter suas uirtutes, sed etiam propter talium conuersionem ad salutem remuneratur ecclesia. Potest & hoc in præsentī accipi. Nam

2. Cor. 3. d
Hier. 31. f

Gal. 5. d

Psal. 113.

Eccles. 7. c
2. Paral. 8. f
3. Reg. 8. e

1. Ioan. 3. b

coronatur ecclesia de uertice horum montium, quando subiectis principibus catholice fidei, ecclesia, quae antea premebatur, coronatur & gloriatur in Christo, sicut factum est tempore Constantini, quando illo conuerso mirabiliter glorificata est ecclesia. Coronatur & de cubilibus leonum, & montibus pardorum, quando superbos & quosque sauos ac dolosos conuertit, & pro illorum quoque conuersione aeterna praemia recipit. ¶ **Vulnerasti cor meum soror mea sponsa, vulnerasti cor meum**] Sponsam & sororem suam, sanctam dicit ecclesiam, quae & sponsa est, quia eam sibi Christus incarnatus despondit, eamque emundatam sordibus peccatorum, dote spiritus sancti sibi coniunxit, Soror uero est, quia propter eam incarnatus. Frater eius fieri dignatus est, sicut resurgens a mortuis dixit mulieribus: Ite, nuntiate fratribus meis. Cum ergo dicit uulneratum se cor habere, magnitudinem amoris expressit, quo sanctam suam diligit ecclesiam. Affirmat autem hoc iterans & inculcans, uulnerasti cor meum, ut tali iteratione quantum ecclesiam suam diligit, ostendat. Quia autem re uulneratum sit, subiungendo demonstrat. ¶ **In uno oculorum tuorum, & in uno crine colli tui**] Per oculos ecclesiae, spirituales sensus uel doctores sanctos accipimus: Per crines uero multitudines subiectarum plebium, quibus sancta decoratur ecclesia. Et est sensus: Cum tota sis pulchra o ecclesia, & cum te ob multa diligam, praecipue tamen nitor spiritualium sensuum & doctorum tuorum synceritas me delectat, simplicitas etiam uita subiectarum plebium, quae pie & fideliter uerbis doctorum obtemperat. Bene autem cum superius pluraliter dixit oculos & capillos, hic singulariter dicit in uno oculo & in uno crine, ut per hoc unitas sanctorum doctorum exprimat. Unitas est enim caelestis doctrinae, quam subiectis impendit. ¶ **Unus enim dominus, ut Apostolus dicit, una fides, unum baptisma, nec non & una deuotio subiectorum fidelium.** Potest & hoc quod dicit, **Vulnerasti cor meum, de passione Christi accipi.** Vulnerasti cor meum, id est, tuo amore fecisti ut ego in cruce uulnerarer. Notandum uero quod dicit, **In uno crine colli tui,** Per collum enim diximus doctores significari, & crinis ecclesiae collo adheret, quo subiectae plebes a sanctis doctoribus nutriuntur, & eorum sanae doctrinae inhererent, ac secundum illorum praecipua uiuere satagunt. ¶ **Quam pulchrae sunt mammae tuae soror mea sponsa**] Per mammam superius eosdem doctores diximus figurari, qui & per oculos designantur, nam sancti doctores mammae sunt, id est, simplici doctrina humiles nutriunt; oculi sunt, cum summa quaeque & caelestia praedicant. Ait ergo, **Quam pulchrae sunt mammae tuae soror mea sponsa,** id est, quam pulchri sunt doctores tui, quoniam sermo illorum & eloquio praeminet, & pondere sensuum pretiosus est. ¶ **Pulchriora sunt ubera tua uino**] Hic uersiculus iam superius expositus est, ubi dicitur, **Meliora sunt ubera tua uino.** Et hoc notandum, quod ecclesia superius ubera sponsi sui laudauit dicens, **Meliora sunt ubera tua uino:** nunc uero uicissim sponsus sponsae suae ubera extollit, ut per hoc unitas Christi & ecclesiae commendetur. Christus enim caput est, & ecclesia corpus eius, praecellit enim initium praedicationis euangelice legalem sententiam. ¶ **Et odor unguentorum tuorum super omnia aromata**] Unguenta ecclesiae, sunt doctrinae caelestis charismata, uel etiam fama uirtutum, quae de ecclesia fragrat: aromata uero intelliguntur legales obseruationes. Super aromata ergo est odor unguentorum ecclesiae, quia dignitas & fama euangelicae perfectionis transcendit omnem laudem legalis obseruationis. ¶ **Fauus distillans labia tua sponsa.**] Fauus est mel in cera. Mel autem in cera, est spiritualis intelligentia in litera. Labia ergo ecclesiae fauus distillans uocantur, quia sancti doctores, qui per labia designantur, spiritualia documenta proferunt instruendis fidelibus, nec solum fauus, sed etiam distillans

Ioan. 20. c

Unitas sanctorum doctorum.

Eph. 4. b

lans, uocatur ecclesie labia. Distillat enim fauus, cum mellis copia exuberans, iam non potest cereis capsulis contineri. Recte ergo diuina scriptura fauus distillans uocatur, quia multipliciter intelligitur, & uarijs sensibus exponitur, nunc iuxta literam, nunc iuxta allegoriam, nunc iuxta moralitatem, nunc iuxta anagogen .i. superiorem sensum. ¶ Mel & lac sub lingua tua] Lac paruulis conuenit, ideoque per lac designatur simplex doctrina, qua initium credentium imbuitur: Mel uero, quod de rore caeli confici creditur, caelestem & spiritualem doctrinam significat, quae perfectis & instructis conuenit. Sub lingua ergo ecclesie mel & lac est, quia aliquando caelestia mysteria perfectis, aliquando rudibus plana & simplicia annuntiat. ¶ Et odor uestimentorum tuorum sicut odor thuris] Vestimenta ecclesie, sunt bonorum operum ornamenta, iuxta quod Ioannes in Apocalypsi dicit, Bissinum enim iustificationes sanctorum sunt, & in Iob dicitur, Iusticia indutus sum, & indui me sicut ornamento & diademate iudicio meo. Thure autem diximus sanctarum orationum munditiam designari. Vestimenta ergo ecclesie, thuri comparantur, quia omnia opera ecclesie quasi orationes sunt. In cunctis enim quae agunt, semper dominum deprecantur, & tali modo impletur illud quod dominus dicit, Oportet semper orare. Nec semper ante dominum hoc aliter impleri potest, nisi tota nostra uita & conuersatio talis sit, ut in conspectu dei oratio deputetur. Thus arbor est Arabiae, cortice & folio lauro similis, succum amygdalae modo emittens, qui bis in anno colligitur: in autumno, & uere: In autumnali collectione praeparantur arbores, incisis corticibus flagrantissimo aestatis ardore, ac sic prosiliente spuma pingui, quae concreta densatur, ubi natura loci poscat, tegete palmea excipiente. Quod in arbore haesit, ferro deperctitur, ideoque uidetur corticem esse purissimum .i. candidum thus. Secunda uindemia est uere, ad eam hyeme incisis corticibus, rubrum hoc exit, nec comparandum priori. Credit & nouellae arboris candidius esse, sed ueteris odoratius. Quae ex eo rotunditate guttae pepedit, masculum uocamus: guttae concussu ensam, mannam uocamus. ¶ Hortus conclusus soror mea sponsa, hortus conclusus, fons signatus] Sororem & sponsam suam ecclesiam dicit, quam ex ancilla sororem sibi esse constituit, & dote spiritus sancti pigneratam sibi sponsam effecit. Haec ergo ecclesia hortus est, quia spiritualium uirtutum germina profert, quae in consequentibus aromatum uocabulis designant. Conclusus uero hortus est iste, quia sancta ecclesia redemptoris domini sui adiutorio munita est, & praesidio angelicarum uirtutum uallata, nullis malignorum spiritu uapat insidijs. Haec ipsa ecclesia est fons signatus, fons ideo, quia doctrinae caelestis fluentis manat, quibus omnes in Christo credentes a peccatis lauat, & ueritatis scientia potat. Signatus uero fons est iste, quia sermo fidei euangelicae ueritatis signaculo munitus est, ita ut neque haeretici, neque maligni spiritus sisdem catholicam uiolare aut irrumperere ualeant. Hic hortus, uel hic fons (.i. ecclesia) primum in paruo Iudaeae locello plantatus uel exortus est, deinde per uniuersum mundum disseminata praedicatione, areolas suas uel riuulos suos emisit, unde sequitur, ¶ Emissiones tuae paradisi malorum puniceorum cum pomorum fructibus] Emissiones ecclesie (ut dictum est) incrementa sunt fidei & disseminationis praedicationis. Quae emissiones paradisi sunt. Paradisus graece, hortus latine dicitur, quia illa primitiua ecclesia, quae in Iudaea quasi hortus fuit, per uniuersum mundum multos hortos, .i. ecclesias emisit. Mala autem punicea, quae rubicundum habent corticem, eos significant, qui non solum generali baptismo sanctificati sunt, uerum etiam qui proprio sanguine in passione baptizati, martyres effecti sunt. Fructus uero pomorum, opera significant uirtutum, siue eos qui ipsas uirtutes opere exercent. Emissiones ergo ecclesie, paradisi malorum puniceorum fuerunt: quia primum

Apoc. 19. b
Iob. 29. c

Luc. 18. a

mum locum in ecclesia post Apostolos martyres obtinuerunt, qui ipsam domini
 passionem patiēdo imitari studuerunt, quamuis generaliter omnis multitudo
 paradisi malorum puniceorum possit accipi, qui mala punica sunt, quia passio-
 nem sui redemptoris semper in memoria retinet. Et sicut malum punicum intra
 unum corticem multitudinem continet granorum, ita in ecclesia multitudo fi-
 delium intra fidem dominicæ passionis continetur. Hinc Apostolus dicit, Quot
 Rom. 6. a
 Gai. 3. d
 quot baptizati estis in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati estis. ¶ Cypri cumi
 nardo, nardus & crocus, fistula & cinnamomum cum uniuersis lignis Libani] Cy-
 prus arbor est aromatica, semē simile coriandri habens. i. album & subluucidum,
 quod oleo coquitur, & inde exprimitur quod cyprus uocatur, unde regium un-
 guētum paratur. Legimus in Exodo, q̄ manna erat quasi semen album coriandri.
 Exod. 16. g
 Cyprus ergo & manna unam habent significationem. Significant em̄ gratiā cœ-
 lestem, tanq̄ manna de cœlestibus ueniētem. Cyprus ergo in horto ecclesiæ nas-
 scitur, cum fideles quique doceantur gratiam cœlestem omnibus preferre, & per
 illam salutem sperare. Nemo enim suis uirtutibus, sed sola gratia dei saluari pos-
 test. Nardus typus est dominicæ passionis. Vnde & Maria Magdalena nardo pis-
 tica caput & pedes Iesu unxit. Nardus ergo in horto ecclesiæ est, cum sancti qui-
 que memoriam dominicæ passionis uenerantur, eique gratias agūt, quod intas-
 Math. 26. a
 Marc. 14. a
 Luca. 7. f
 Ioan. 12. a
 tum eos dilexerit, ut pro eorum salute & liberatione mortem susciperet. Nardus
 & crocus. Crocus aurosi coloris habet florē, ideoque significat charitatem. Sic
 cut enim aurum inter omnia metalla pretiosius est, ita charitas inter omnes uirtu-
 tes primatum tenet, dicente Apostolo, Nunc autem manent fides, spes, charitas,
 maior autem his est charitas. Cum nardo ergo crocus in horto ecclesiæ nascitur,
 cum membra Christi, hoc est, fideles quique charitatem dei & proximi efficien-
 ter tenere student. Crocus autem fertur ignitas febres refrigerare, sic uera chari-
 tas ardorem concupiscentiæ secularis & carnalis refrigerat, & dilectionem dei
 & proximi in mente accendit. Fistula & cinnamomum. Fistula, breuis est arbu-
 scula, que et casia uocatur, cortice purpureo, significat sanctos in ecclesia humili-
 tate & patientia præcipuos, pauperes uidelicet spiritu, quorum est regnū cœlorū.
 Math. 5. a
 Purpureus autem cortex, significat similitudinem passionis Christi, quam humi-
 les spiritu semper in corde retinent, uel quam illi qui in uera humilitate fundan-
 tur, in corde semper retinentes imitari satagunt. Cinnamomum & ipsa breuis est
 arbuscula, sed miræ uirtutis & odoris, ideoque profectum designat humilitatis,
 que & per fistulam designatur. Fistula ergo & cinnamomum in ecclesia sunt, cū
 sancti dei humilitatem & patientiā & in corde ueraciter tenent, & foris alijs ostē-
 dunt. Quod autem fistula rubicundum habet corticem, cinnamomum uero cine-
 riceum habet colorem, significat q̄ sancti dei quanto plus sunt memores passio-
 nis redemptoris sui, tanto in oculis suis uiliores et despectiores sunt, dicentes
 Gen. 18. d
 Iob. 42. a
 cum Abraham, Loquar ad dominum meum, quāuis sim cinis & puluis: Et cum
 Iob, Idcirco me reprehendo, & ago pœnitentiam in fauilla & cinere. Cum uni-
 uer. lignis Libani. Ligna Libani pulchritudine & p̄ceritate ac robore p̄eminēt,
 ideoq̄ significāt doctores & p̄fectos q̄sq̄ in ecclesia, de q̄bus superius domus ec-
 clesiæ legit facta, dicēte eadē ecclia, Tigna domorū nr̄arū cedrina, laq̄aria nr̄a cy-
 Cass. 1. d
 p̄ssina, q̄ uidelicet sc̄ti doctores p̄dicatiōe sua eccliam muniūt. Cū fistula ergo &
 cinnamomo uniuersa ligna Libani in horto ecclie memorant, q̄ siue hūiles & pa-
 tiētes, siue p̄fecti q̄q̄ doctores, eandē fidē habēt in ecclia, et eandē b̄ritudinē expe-
 ctant. ¶ Myrrha & aloē cū oibus primis unguentis] Myrrha arbor est, cuius suc-
 cus stacte d̄r, tantę uirtutis, ut q̄cqd̄ eo tactū fuerit, ab oī putredine et uermibus ser-
 uet illesum. Aloe arbor est suauissimi odoris, adeo ut uice thymiamatis altaribus
adoleatur

adoleatur. Habet uero succū amarissimum, resistentē putredini et ymibus. Hinc
 & in passione domini Nicodemus detulisse dicitur mixturam myrrhæ & aloes Ioan. 19. g
 quasi libras centū. Per has ergo arbores designatur carnis cōtinentia & castimō
 nia. Nam putredo luxuriā solet designare, iuxta quod propheta de quibusdam
 dicit, Computruerūt iumēta in stercore suo. In horto ergo ecclesiæ sunt myrrhæ Iohel. i. d
 & aloes, hoc est, mentes cœlestis & omnis corruptionis immunes, audientes ab
 Apostolo, Pacem sectamini cum omnibus & castimoniam, sine qua nemo uide
 bit deum. Cum omnibus pri. unguentis, Prima unguenta qd melius q̄ charitas Heb. 12. d
 intelliguntur: de qua Apostolus dicit, Adhuc excellentiorē uia uobis demōstro.
 ac deinde, Si linguis (inquit) hominū loquar & angelorū, charitatē autem nō ha
 beam, nihil mihi prodest. Post mirrhā autem & aloen bene prima unguenta po
 nuntur, q̄a post carnis cōtinentiā succedit uera charitas, q̄ deus est, qua deus su
 per omnia diligitur. Neque enim illi qui mundana dilectione tenentur, hoc est, 1. Cor. 12. d
 qui uoluptatibus & illecebris adhuc delectant, huius charitatis participes esse
 possunt. ¶ Fons hortorū, puteus aquarū uiuentium, que fluunt impetu de Liba
 no] Fons hortorū ipsa est primitiua ecclesia, q̄ ueritatis scientia hortos, i. ecclesias
 per uniuersum mundum disseminatas irrigat, ipsa est & puteus aquarum uiuen
 tium, q̄a scientia ueritatis, quæ est ecclesia, in quibusdam quasi fons est ubi patet,
 in quibusdam quasi puteus ubi latet, & ad liquidum percipi non potest. Nam
 inter fontem & puteum hoc distat, quod fons & in imo & in superficie terræ di
 citur esse, puteus uero semper est in imo. Ecclesia ergo fons est & puteus, quia
 mysteria dei in quibusdam ueluti fons facile capiuntur, in quibusdam uero cum
 difficultate tanquā aquæ puteo extrahuntur. Aquæ uiuentes, ipsa mysteria desi
 gnant scripturarum, quæ in se cœlestem habent uirtutem. At cōtra, cisternæ uo
 cantur, id est, collectiones aquarum documentū hæreticorum, de quibus domi
 nus per prophetam, Me dereliquerunt fontem aquæ uiuæ, & foderunt sibi cister
 nas, cisternas dissipatas, quæ continere non ualent aquas. Hæc fluentes aquæ, flu
 unt impetu de Libano, hoc est, manant de ecclesia, que albata est & candidata ba
 ptismate & bonis operibus, quod Libanus interpretat. De hoc Libano (hoc est,
 de ecclesia) fluunt (hoc est, emanant) aque doctrinarum cœlestium, & hoc cū im
 petu, i. cum quadā uirtute, qua omnia hæreticorum signa destruant & sub
 uertantur. Hinc & Psalmista, Fluminis impetus lætificat ciuitatē dei, i. uirtus di
 uinorum eloquiorū. ¶ Surge aquilo & ueni auster, per fla hortū meum & fluat
 aromata illius] Enumeratis ecclesiæ uirtutibus sub nomine aromatū, sciēs domi
 nus, qui est sponsus & redemptor ecclesiæ; ipsam ecclesiam persecutionibus esse
 multiplicandā, subsequens ipsam qdāmodo iubet uenire psecutionem, non p̄ci
 piendo, sed p̄mittendo. Surge (inquit) aquilo & ueni auster. Per aquilonē & austrē,
 flatus psecutionum & perturbationū intelligunt contra ecclesiā sequentiū. Aglo
 qdem frigidissimus uetus est, auster calidus. Et ideo per aglonem terrores et mi
 nē designant, per austrē blandimentorū decipulē. Quibus duobus modis proba
 tur ecclesia, terroribus uidelicet & blandimētis. Quod autem dicit, Surge aquilo
 & ueni auster, non imperat malis, nec cogit eos ad mala faciēda, sed permittit,
 & facultatē illis dat, ut possint sæuire contra ecclesiam, quatenus per illorum ma
 litiam ecclesia p̄betur, & illi grauius puniant. nouit em̄ dominus malis hominū
 bona quēdā facere, sed ipsam psecutionē in potestate sua habet, ut nō tantū seui
 ant, quantū uolunt. Vnde scriptū est, Qui facit uentis pondus: quia uidelicet fla
 tibus psecutionum modum imponit quendam, iuxta qd Apostolus dicit, Faciet
 cum tentatione etiam prouentum ut possitis sustinere. Per fla (inquit) hortū me
 um, hoc est, ecclesiam meā, & fluant aromata illius, hoc est, fragrantia uirtutū, &

odor bonorum operum ex illa procedat. Quo enim acerbius ecclesia concutitur, eo maiorem uirtutum odorem ex se emittit. Caput V.

Eniat dilectus meus in hortum suum, ut comedat fructum pomorum suorum.] Audiens ecclesia persecutionem uocari, tanquam se preparans contra aduersa, dicit: Veniat dilectus meus in hortum suum, hoc est, Christus sponsus meus ueniat, quem toto corde diligo, ad ecclesiam suam, ut comedat fructum pomorum suorum, hoc est, delectetur atque pascatur bonis operibus fidelium suorum. Nam cibus domini, bona nostra opera sunt, sicut ipse fidem Samaritanorum uel gentium intuens, dixit discipulis suis, Ego cibum habeo manducare, quem uos nescitis.] Veni in hortum meum soror mea sponsa] Desideranti ecclesiae ut ad se ueniat sponsus, respondet se iam hoc fecisse. Ego (inquit) iam ueni, nam, ueni, hic non est imperantis sed praeteriti temporis indicatiuum.

Ioan. 4. d

O soror mea sponsa, iam ueni in hortum meum, iam uisitaui ecclesiam meam, sed & quotidie uisito, & uirtutum illius pomis pascor, atque odore fruor. Venio ad eam, ut errantes corrigam, infirmantes roborem, dubios confirmem, & perfectos quosque praemijs caelestibus donem.] Messui myrrham meam cum aromatibus meis.] Per myrrham designantur illi, qui martyrio uitam finierunt, uel etiam carnem suam cum uitijs & concupiscentijs crucifixerunt. Aromata uero sunt opera sanctarum uirtutum, bonae operationis odoribus fragrantia. Messit ergo dominus myrrham cum aromatibus suis, quando sanctos martyres, uel reliquos electos bonis operibus insignes, ab hac uita falce mortis praecidit, atque ad maturitatem bonorum operum per ductos, in horrea supernae patriae recondit.

Gal. 5. d

Comedi fauum meum cum melle meo, bibi uinum cum lacte meo] Per fauum & uinum, sancti praedicatores figurantur: per mel uero & lac, boni auditores. Fauus enim sunt praedicatores, qui arcana & intima scripturarum mysteria quasi mella de fauis producant, cum ea praedicando alijs manifestant. Mel uero boni auditores sunt, quia dulcedinem uerbi dei attente suscipere, eaque delectabiliter pasci student. Uinum sunt ipsi praedicatores, qui & fauus, quia fortia sacramenta scripturarum annuntiant. Lac uero sunt infirmi quique auditores, quibus aperta mysteria quasi lac conueniunt. Cum ergo horum omnium uita diuersis studijs agatur, & horum omnium bona intentione redemptor pascitur & delectatur, & sic quasi fauum cum melle comedit, & uinum cum lacte bibit. Possumus hoc etiam ad mortem electorum referre, quos dominus comedit, cum ad aeternam uitam per mortem uocat, & corpori suo (hoc est, societati electorum in illa iam caelesti felicitate letantium) coniungit. Quod si hoc de morte sanctorum accipimus, debemus in uino eos accipere, quorum animae iam caelesti felicitate gloriantur: in fauo uero eos, qui iam corpore & anima in illa beatitudine gaudent, quales sunt illi qui cum domino surrexerunt.] Comedite amici & bibite, & inebriamini charissimi] Non solum dominus profectu sanctorum gaudet, uerum etiam nos hortatur, ut illorum uirtutibus gaudeamus, & illos imitemur. Comedite (inquiens) amici, hoc est, fideles mei, qui amici mei estis faciendo quae iubeo: charissimi mei estis, perfecta me animi charitate diligendo. Comedite ergo, inquit, & bibite. i. sanctorum bonis actibus congaudete, & illos uobis ad imitandum proponite. Notandum uero quod dicit, Bibite & inebriamini. Ebrietas aliquando in scripturis pro saturitate ponitur, sicut de fratribus Ioseph dictum est, Biberunt & inebriati sunt coram eo. & Psalmista, Visitaui terram, & inebriasti eam. i. satiaisti & replesti. Hortatur ergo nos, ut non solum comedamus & bibamus, uerum etiam saturemur: quia sunt quidam qui comedunt, & non saturantur, quia uidelicet delectabiliter praedicationem diuinam audiunt, sed negligenter obliuiscuntur, nec ad effectum boni operis quod audierint perducunt.

Math. 27. f

Gen. 43. g

Psal. 64.

Comedite amici & bibite, & inebriamini charissimi] Non solum dominus profectu sanctorum gaudet, uerum etiam nos hortatur, ut illorum uirtutibus gaudeamus, & illos imitemur. Comedite (inquiens) amici, hoc est, fideles mei, qui amici mei estis faciendo quae iubeo: charissimi mei estis, perfecta me animi charitate diligendo. Comedite ergo, inquit, & bibite. i. sanctorum bonis actibus congaudete, & illos uobis ad imitandum proponite. Notandum uero quod dicit, Bibite & inebriamini. Ebrietas aliquando in scripturis pro saturitate ponitur, sicut de fratribus Ioseph dictum est, Biberunt & inebriati sunt coram eo. & Psalmista, Visitaui terram, & inebriasti eam. i. satiaisti & replesti. Hortatur ergo nos, ut non solum comedamus & bibamus, uerum etiam saturemur: quia sunt quidam qui comedunt, & non saturantur, quia uidelicet delectabiliter praedicationem diuinam audiunt, sed negligenter obliuiscuntur, nec ad effectum boni operis quod audierint perducunt.

ducunt. Comedunt autem & saturantur, qui uerba uitæ quæ audiunt, in inter-
 nis sensibus recondunt, & opere implere satagunt. de quibus Psalmista dicit, Psal. 21.
 Edent pauperes & saturabuntur. Si uero (ut superius dictum est) de morte san-
 ctorum hoc acceperimus, amici & charissimi ipsi sunt angelici spiritus, quos iu-
 bet dominus congratulari electis suis, cum ab hac uita ad æternæ beatitudinis re-
 quietem transferuntur, iuxta quod in euangelica parabola legitur, Congratula-
 mini mihi, quia inueni quem meam quæ perierat. Luc. 15. a
 ¶ Ego dormio, & cor meum
 uigilat.] Vox ecclesiæ, Ego dormio, quia aliquantula pace largiente sponso meo
 requiesco, nec tales patior pressuras, quales primitiua ecclesia, & ideo cor meum
 uigilat, quia securius concessa mihi pace amori sponsi mei inhæreo, & ad illum
 oculos cordis mei intendo. Sed quia hoc tempus non est quietis, sed potius la-
 boris & certaminis, rursus sponsus ecclesiam ad labores excitat, & ad prædica-
 tionis certamen hortatur. ¶ Vox dilecti mei pulsantis] Pulsat dilectus, cū Chri-
 stus fideles suos ad profectum uirtutum hortatur: Siue pulsat, cum eos ut proxi-
 mos predicando lucenti admonet. Est & tertia pulsatio, qua pulsat electos suos
 dñs, cū per egritudinis molestiã esse mortem uicinã designat. De qua pulsatio-
 ne in euangelio dicitur, ut cum uenerit & pulsauerit, cõfestim apiant ei. Sed hoc Luc. 12. e
 loco pulsare dicitur, hoc est, ecclesiam ad opus prædicationis instigare. ¶ Aperi
 mihi soror mea, amica mea, columba mea, immaculata mea.] Aperi mihi soror Rom. 8. c
 mea. Soror, quia coheres es regni mei facta: amica mea, quia de iugo seruitutis libera-
 ta arcana ueritatis meæ cognouisti: columba mea, quia spiritus mei dote es sanctifi-
 cata: immaculata mea, quia effusione mei sanguinis ab omni peccatorum macula pur-
 gata es. Aperi mihi, hoc est, de quiete & otio dulcedinis & contemplationis egre-
 dere ad opus prædicationis. ¶ Quia caput meum plenum est rore, & cincin-
 ni mei guttis noctium] Caput ecclesiæ (ut Apostolus dicit) Christus est, cincin-
 ni uero sunt intimæ cogitationes sanctorum, quæ non laxæ & dissolute fluunt,
 sed uinculo timoris & amoris dei colligantur. Ros uero & guttæ noctium hoc
 loco tenebras & infidelitate plenas, frigiditasque mentes designant. Caput er-
 go sponsi plenum est rore, cum seculares quicquid a charitate dei torpescunt, & iux-
 ta quod dominus dicit, abundante peccato refrigescit charitas. Et cum tales, Math. 24. b
 sanctos dei cœlestia meditantibus psequuntur & odiunt, quasi cincinnati sponsi ple-
 ni sunt guttis noctium. Cū ergo tales multiplicant, & grauant ecclesiam, tunc spon-
 sus admonet sponsam suam, ut surgat & operi prædicationis insistat. ¶ Expolia-
 ui me tunica mea, quomodo induar illam?] Prouocata ecclesia a sponso suo ad offi-
 cium prædicationis, respondet, Expoliaui me tunica mea, quomodo induar illam?
 Exui me curis & occupationibus huius seculi, sine quibus officium prædica-
 tionis aut uix aut nullatenus agitur, & quomodo fieri potest, ut iterum ad ea quæ
 deserui reuertar? Nam qui se ad officium prædicationis adaptat suscipiendum, debet
 quoque temporalia subditis providere, quæ sine magna sollicitudine agi non possunt.
 Quod autem tunica sollicitudines, & curas seculi significet, dñs ostendit in euangelio,
 Et qui in tecto est, non descendat tollere tunicam suam. Quod est apte dicere, Qui in Math. 24. b
 sublimi cõtemplationis arce cõsistit, non descendat ut tollat tunicam suam, id est, non de-
 scendat tollere curas seculi, hoc est, ne iterum occupationibus seculi implicetur. Timet
 ergo ecclesia uel aia quæque sancta, hac tunica exui, et in cõtemplatione sui cõdito-
 ris regescens, iterum reindui & secularibus negotiis occupari. ¶ Laui pedes meos,
 quomodo inquinabo illos?] Laui pedes meos, hoc est, actiones quibus nunquam
 puluerem tangere, hoc est, terrena agere consueueram, dignis pœnitenti-
 æ fletibus abluui, adeo ut nihil nunc nisi diuina me libeat cogitare. Quomodo
 inquinabo illos? id est, quomodo fieri potest, ut iterum ad cogitanda caduca &
 terrena

terrenam redam, quæ nunc in occupato & libero corde, diuino fruor contuitu.
 ¶ Dilectus meus misit manum suam per foramen, & uenter meus intremuit ad
 tactum eius. ¶ Dilectus manum per foramen mittit, & uentrẽ tangit, cum inter-
 na conditor inspiratione cor uisitat, & ad profectum uirtutum accendit, seu etiã
 cum nos ad memoriã operũ suorũ reuocat, ut cogitemus quia cum deus esset,
 pro nobis homo fieri dignatus est, ut terrena nostra suscipiẽs, cœlestes nos face-
 ret, & moriendo pro nobis, uitam æternã nobis donaret. Quod cũ fit, uenter in-
 tremuit, quia cum talia cogitare incipimus, cordis nostri arcana se concutiunt,
 dum stupere incipimus, quanta dignatione hæc conditor pro nobis agere digna-
 tus est. Nam quod uenter cor significet, ostẽdit propheta, dicens: Ventrem meũ,
 uentrem meum doleo. Quod quid esset ostendit, dicens: Sensus cordis mei disti-
 pati sunt. ¶ Surrexi ut aperirem dilecto meo] Aperimus dilecto nõ solum cum
 aduentum eius suscipimus, uerũ etiam cum alijs prædicamus, & eos qui per ma-
 litiam peccatus clauserãt, nostra prædicatione conuersos, facimus ut ipsi quoq; ia-
 nuam cordis Christo aperiant. Bene autem primo dicitur, Surrexi: deinde, Ut
 aperirẽ dilecto. Qui enim prædicando aliorũ corda Christo uult aperire, prius
 debet surgere, hoc est, ad studium bonorum operum erigi, & opere implere qd
 prædicat, ne forte alijs prædicãs, ipse reprobus efficiatur. hinc & Lucas de domi-
 no dicit, Quæ cœpit Iesus facere & docere, Prius dicit Facere, deinde Docere.
 ¶ Manus meæ distillauerũt myrrham, & digiti mei pleni myrrha probatissima] Per
 manus quibus operamur, ipsa operatio designatur: per digitos uero discre-
 tio operationis, quia in nullo membro tantæ sunt distinctiones articulorũ, quan-
 tæ in digitis. Manus ecclesiæ myrrham stillant, cum prædicatores eius continen-
 tiæ & mortificationi carnis suæ operam dant, dicentes cum Apostolo, Castigo
 corpus meũ, & in seruitutẽ redigo. Siue cum pro Christo mori parati sunt, sicut
 Ioannes dicit, Si Christus pro nobis animam suam posuit, & nos debemus pro
 fratribus animas ponere. Digni uero sunt pleni myrrha probatissima, cũ ipsum
 opus mortificationis subtiliter discernimus, utrum pro intuitu supnæ mercedis
 fiat, an pro laudibus seculi. Qui enim pro humanis fauoribus ieiunat, uel absti-
 nentiæ siue continentię operibus insistit, in manibus quidem myrrham habet,
 sed in digitis non habet, quia non discernit quare hoc faciat. De qualibus domi-
 nus dicit, Amen dico uobis, receperunt mercedem suam. Siue manus sponsæ di-
 stillant myrrham, cum operibus sanctæ ecclesiæ, castimonię uel sanctæ cõtinen-
 tiæ se ipsos aptant. ¶ Pessulum ostij mei aperui dilecto meo, at ille declinauerat
 atq; transierat. ¶ Pessulum ostij aperit, cum ecclesia uel fidelis quæq; anima cor
 aduenienti conditori pandit. At ille declinauerat atq; transierat. Plerũq; enim
 cũ spiritualia quæq; tractare uolumus, quanto subtilius intendimus, tanto acies
 cordis reuerberatur. Vnde Salomon dicit: Dixi, sapiens efficiar, & ipsa longius
 recessit a me. Psalmista quoq; dicit, Accedet homo ad cor altum, & exaltabitur
 deus. Quanto enim quisq; magis ad contemplationẽ diuinam purificatione car-
 nis cor sustollit, tanto altius qd quærebat esse inuenit. Dicit ergo, Ille declinaue-
 rat atq; transierat, quia nemo eum in præsentia uita sicuti est comprehendere po-
 test. ¶ Anima mea liquefacta est ut dilectus locutus est] Quãto (inquit) uicinius
 aduentum sponsi mei persensit ad tactũ secretæ inspiratiõis, tanto magis quicquid
 in me erat frigidum, incaluit, ita ut nihil iam libeat nisi in lachrymas resolui. Loq-
 tur enim spõsus, cum interna sui inspiratiõis Christus sanctam animam inspirat,
 eiq; cœleste desiderũ suggerit, & ita eo loquente liquefit, quia quo magis cœles-
 tibus afflatur desiderijs, eo amplius terrenis emoritur, & quasi insensibilis mũdo
 efficitur, solumq; cœlesti desiderio uiuit. Hoc est quod etiam per prophetam di-
 citur

Hier. 4. c

Ibidem

Act. 1. a

1. Cor. 9. d

1. Ioan. 3. c

Math. 6. a

Eccles. 7. c

Psal. 63.

Esa. 24. c

citur

citur. Quis cæcus nisi seruus meus? Quis surdus, nisi ad quem nuntios meos mis-
 si? ¶ Quæsiui, & non inueni illū. Vocauī, & non respondit mihi. ¶ Ingeminat iteꝝ
 causam doloris sui. Omnibus quidem se pie quærentibus adest dominus semp,
 se inuocantibus respondet, id est, ad salutem exaudit, sed plæruncꝝ fidelem ani-
 mam se desiderātem, & ad se uenire cupientem non exaudit, ad hoc ut ita se ei in
 præsentī ostendat, sicut se in futurū ostensurum promittit, uel etiam non respon-
 det, id est, non exaudit, ad hoc ut libito suo sanctus quisqꝝ uinculis corporis exua-
 tur, & liber amplexibus sponsi sui demulceatur. Nam quando Apostolus dice-
 bat, Cupio dissolui & esse cum Christo, quasi quærebat inhærere sponso suo, &
 uocabat illum desiderio mentis, sed tamen non respondebat illi, quia non statim
 de corpore eum liberabat, sed adhuc laboribus exerceri, & utilitatibus ecclesiæ
 insudare permittebat. ¶ Inuenerunt me custodes qui circumeunt ciuitatē, per-
 cusserunt me, & uulnerauerunt me. ¶ Vigiles qui custodiunt ciuitatē, sancti sunt
 doctores, qui ciuitatem dei (id est, ecclesiam) circumeunt, peruigilem eius curam
 agentes, quo illam & ab aduersarijs tueantur, & uerbo suo uel exemplo ad cœle-
 stia desideria accendant. Inueniunt ergo sponsam dilectam quærentem, cū san-
 cti doctores animam cœlestibus desiderijs intentam & præsentem uerbo, uel ab-
 sentes sacris scripturis suis instituunt & informant. Percusserunt, inquit, & uul-
 nerauerunt me. Verbum dei gladius est, dicente Apostolo, Viuus est sermo dei &
 efficac, & penetrabilior omni gladio ancipiti, & ptingens usqꝝ ad diuisionem aig
 ac spiritus. Hoc gladio sponsa percutit & uulnerat, quādo p̄dicatoris sermo de
 deo loquitur, & auditores ueluti q̄dam spiculo compunctionis & amoris trans-
 fodit. ¶ Tulerunt pallium meum mihi. ¶ Hoc hic pallium, quod superius tunica
 intelligitur, ubi dicitur, Expoliaui me tunica mea, tegmine uidelicet secularium
 desideriorum, quod custodes auferunt: quia quicquid de amore presentis seculi
 in mente alicuius remanserit, totū sancti doctores auferunt, & eam solummodo
 sponsum suū Christū diligere faciūt. Hi tales possunt dicere cū Apostolo, Mihi
 mūdus crucifixus est, & ego mūdo. ¶ Custodes muroꝝ. ¶ Muri ciuitatis sunt san-
 cti doctores ecclesię. Custodes autē muroꝝ illi sunt, qui etiā eos instruunt, q̄ alijs
 quoqꝝ p̄esse possunt, qualis erat Paulus, q̄ Timotheū, & Titum, muros utiqꝝ hu-
 ius ciuitatis, instruebat, & custodiebat, hoc est, exhortabat ad p̄fectionem boni
 operis. ¶ Adiuo uos filia Hierusalem, si inueneritis dilectū meū, ut nuntietis
 ei q̄a amore languet. ¶ Filia Hierusalem sunt animæ fideles, quæ uel adhuc in præ-
 senti peregrinant, uel etiā Christo fruunt, uel q̄ quandoqꝝ facie ad faciē contē-
 plature sunt Christū. Vel filie Hierusalem sunt ciues illius sup̄ne ciuitatis in qua
 est summa pax & felicitas diuinæ contēplationis. Sed hoc loco filias Hierusalē,
 aīas debemus accipere deum desiderantes, sed adhuc in hac peregrinatione uer-
 santes. Adiuo ergo sponsa filias Hierusalem, ut nuntiet sponso quia amore lan-
 guet, cū anima fidelis, fideles alios deū desiderantes adiuo, ut Christo insinuēt,
 eiqꝝ nuntient suo illam amore teneri. Bene autē se amore languere dicit. Quanto
 enim magis superna desiderare cœperit, tanto erga ea quæ mundi sunt, languet
 scit. Nec mirū si tales languere dicunt, cum Apostolus eos mortuos dicat, Mor-
 tui (inquiens) estis, & uita uestra abscondita est cum Christo. Ita ergo adiuo
 sponsa respondet filia Hierusalem. ¶ Qualis est dilectus tuus ex dilecto o pul-
 cherrima mulierum? qualis est dilectus tuus ex dilecto, quia sic adiuoasti nos? ¶
 Hoc tunc fit, quando quis fidelis fratrem fidelem alloquitur, & inuicem sibi cœ-
 lestium desiderioꝝ uerba suggerunt, q̄bus se ad supernoꝝ amorem accendant.
 Indica mihi, inquit, iam desideranti, iam ad uisionē conditoris mei peruenire cu-
 pienti, qualis est dilectus tuus, hoc est, qualis est Christus amari debeat. Iam dudum
 (inquit)

Philip. 1. c

Heb. 4. c

Gal. 2. d

Coll. 3. a

(inquit) illum timere coepi, sed iam charitate timorē expellente, opto audire uerba, quibus ad amorem illius accendar. Tu ergo quæ illum iam amore quæris, eiusq; amore langues, dic mihi qualis est dilectus tuus ex dilecto. Dilectus ex dilecto, filius est ex patre, sicut est deus de deo, lumē de lumine. Vel etiam dilectus tuus ex dilecto, Christus est ex ea parte, qua diligendus est, non ex ea qua timendus. Nam timere magis imperfectorum est, quos timor a peccatis reuocat, amare uero perfectorum. Iam ergo interrogat qualis sit dilectus ex dilecto. i. qualis Christus amari debeat, uel qualis sit erga illos, qui illum tantū amare nouerunt. ¶ Dilectus meus candidus & rubicundus, electus ex millibus] Vox respondentis ecclesie, Dilectus meus candidus & rubicundus. Candidus uirginitate, rubicundus passione. Candidus, quia sine peccato. nam sine peccato est cōuersatus. Peccatum enim non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Rubicundus, quia lauit nos a peccatis nostris in sanguine suo. Electus ex millibus. Singulari em̄ gratia homo Christus in omni humani generis massa refulsit, quia per illum proposuit deus saluare genus humanū, & ipse est mediator dei et hominū, homo Iesus Christus, de quo Psalmista, Non est qui faciat bonū, nō est usq; ad unū, & Salomon, Virum de mille unū reperi. i. Christū, & ipse in Psalmo, Singulariter sum ego donec transeā, Electus ergo ex millibus, quia ex omni multitudine sanctorū solus dignus fuit audire, Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui. ¶ Caput eius aurum optimū] Caput sponsi deus est, iuxta quod Apostolus dicit, Caput Christi deus, Quod auro optimo cōparatur, quia sicut aurū omnibus metallis pretiosius est, ita deus omnipotens a se factis bonis p̄cellit & supereminet, unde dominus, Nemo bonus nisi solus deus. Caput ergo sponsi aurū optimū est, quia dei bonitas est ineffabilis omnium rerū, bonitatem transcēdens, quia nihil bonū, nisi participatione huius summi boni. ¶ Comæ eius sicut elatæ palmarū] Comæ spōsi sunt multitudines fidelium, per fidem & dilectionē deo adherentes, quæ elatis palmarū comparant̄. Elatæ palmarū, sunt rami productiores & excellentiores, interdum aureosi coloris, crispantes, & semp̄ ad excelsa tendentes, & nunq; uirorē suam amittentes. Tales ergo dicit comas sponsi sui ecclesia, crispas uidelicet & rutilas. Nonnulli dicunt elatas palmarum speciem arboris esse aromaticę, quam latine abietem siue spatas uocant. Nam Græce abies ἐλάτη dicitur. Est autem species hæc apta conficiendis unguentis. Abietem uero hic non magnam illam arborē, quæ est nauigijs & domibus apta, sed (ut diximus) speciē aromaticę arboris debemus accipere. Hęc iuxta literā de elatis palmarum. Comæ ergo spōsi elatis palmarū comparantur, quia fidelium multitudines & uirorē fidei gaudent, & ad æterna desideranda extolluntur, atq; dulcedinem supernæ suauitatis degustant, quā quanto magis percipiunt, tanto magis in oculis suis peccatores sibi & contemptibiles esse uidentur, unde segitur. ¶ Nigræ quasi coruus] Comæ em̄ sponsi nigræ sunt quasi coruus, quia fidelium multitudines suę fragilitatis sibi cōscia sunt, & nihil se boni ex se habere nouerūt. uel etiā elatæ palmarū sunt in spe & uictoria: nigræ uero quasi coruus, quasi despecti & contēptibiles sunt pressuris huius seculi. Elatæ palmarū sunt sancti, quia per gratiā dei ad cœlestis uictoriæ palmā tendunt; nigræ uero quasi coruus, quia per se infirmos & peccatores se esse cognoscunt. Possunt etiam comæ sponsi angelicę uirtutes accipi, quæ deo specialiter inherent, sicut comæ capiti, eumq; a uicino contēplant̄. Quæ bene elatis palmarū comparant̄, quia nunquam a status sui rectitudine inclinantur, sed indignitate officij sui immaculate permanent, quæ quanto magis claritatem sui cōditoris contēplantur, eo amplius quā uile sit omne creatum, in eius comparatione aspiciunt, & ideo nigræ quasi coruus esse dicuntur. ¶ Oculi eius sicut columbæ sup̄ riuulos aquarū, quæ

Apoc. 1.b

1. Timot. 1.b

Psal. 13.

Ecls. 7. d

Psal. 140.

Math. 3. d. &

17. a

1. Cor. 11. a

Marc. 10. c

cte sunt lotę] Oculi eius, dona sunt spiritus sancti. Quod ostendit Ioannes in Apocalypsi, dicens: Vidi agnum tanquam occisum, habentem cornua septem & oculos septem, qui sunt septem spiritus dei missi in omnem terram. Vnde & bene columbis super riuulos aquarū comparantur, quia spiritus sanctus puris & sinceris mentibus delectatur. Non enim super stagna uel paludes, sed super riuulos aquarum columbe resident, quia (ut dictum est) spiritus sanctus castas & mundas mentes sibi habitaculum facit. Quæ lacte sunt lotæ, quia (ut dictum est) spiritus sanctus lactis nomine, .i. dei gratia intelligitur, quæ per spiritum sanctum ecclesie tribuitur, & qua ueluti lacte paruuli, ita ecclesia nutritur. Possumus & per oculos sponsi doctores ecclesie accipere, qui columbis comparantur propter innocentiam & simplicitatem. Hæ columbe super riuulos resident, ut aduentum accipitris a longe prospiciant & præcaueant, sic & sancti doctores aqua baptismatis perfusi, nitore castitatis & sanctimonie dealbati sunt. [Et resident iuxta fluentia plenissima,] hoc est, iuxta scripturarum exuberantem scientiam. Si quid uero putamus distare inter riuulos & fluentia plenissima, dicendum est per riuulos ueteris testamenti scripturas designari: Per fluentia plenissima, copiosam sancti euangelij doctrinam accipi. Iste ergo columbe & super riuulos aquarum sunt, & iuxta fluentia plenissima resident, quia sancti doctores assidue tam ueteris testamenti quæ noui mysteria perscrutantur. [Genę illius sicut areolę aromatum, consita a pigmentarijs] Genę sponsi, modesta Christi pietas, uel seueritas, siue habitus uultus illius accipitur. Nā in genis uiri letitia uel modestia, seueritas quæ & pietas deprehenditur. Ideoque in genis sponsi, iuste habitus uultus redemptoris nostri accipitur. Genę enim illius erant, cum exultaret in spiritu, ut euangelium dicit, uel cum fletet super mortuum Lazarum, uel cum doleret super perituram Hierusalem, & plura id genus. Hæ genę sponsi areolis aromatum comparantur. Sicut enim areolę aromatū optime compositæ & ordinatæ, aspectū intruentium delectant, eisque odoris sui gratiam propinant, ita Christi mansuetudo & absentes fama, & præsentis re ipsa delectabat, & ad sui dilectionem puocabat. Hæ areolę a pigmentarijs consitæ sunt. Pigmentarij sunt prophetę uel apostoli, quæ alteri hæc oia futura, alteri iam facta descripserunt. [Labia illius lilija distillantia myrrhā primā] Per labia sponsi, uerba domini nostri Iesu Christi accipiuntur, quæ lilijis comparantur, quia candoris æterni præmia annuntiant: distillant myrrham primam, quia per carnis mortificationem ad hæc perueniendum docent. Vel etiã lilijis labia dñi comparantur, quia castitatis illa & munditiæ opera docent. Distillant primam myrrhā, quia quæcunq; aduersa patienter proferenda insinuant. Labia dñi lilija erant, cū docens in monte diceret: Beati paupes spiritu, beati mites, beati misericordes, beati mundo corde. Distillant myrrham primam, cū post hæc subiūgeret, Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam. [Manus eius tornatiles aureæ.] In manibus namque sponsi, digne operatio saluatoris accipitur. Sicut enim quæ toro facile operat, nec regula ulla indiget, sic operatio saluatoris facilis erat, quicquid enim uolebat, illico perficiebat, quia dixit & facta sunt. & de quo euangelista, Erat quasi in potestate habes sermonem. Aureæ enim erant, quia operatio illius diuinitatis peragebat potentia: nā in auro diuinitas figurat, quia sicut aurum cetera metalla antecellit, & pretiosius est, ita diuinitas suis omnibus operibus ineffabili modo præcellit. [Plenę hyacinthis.] Hyacinthus lapis est aerij coloris. Quid ergo in hyacinthis, nisi spes & desiderium celeste accipit: Et manus dñi plenę sunt hyacinthis, quia ois eius operatio nos ad spem & desiderium supernorum excitat. Hyacinthus est etiam flos aromaticus, coloris purpurei bonique odoris. Manus domini plenę sunt hyacinthis, quia in cruce clauis perforatę & rubore sui sanguinis quasi color

Apoca. 5. b

Ioan. 11. e
Luc. 19. f

Math. 5. a

Psal. 32.
Math. 7. d
Marc. 1. e

re purpureo respersa sunt. Sed superior expositio de hyacintho lapide, melius hic conuenit. In alia translatione lapis habetur. Dicuntur enim manus eius tornatiles, plenae tharsis. Tharsis lapis est quem nos chalcedonium dicimus. **V**enter eius eburneus. In membris humani corporis nihil uentre fragilius, nihil tenerius: ideoque per uentrem fragilitas assumptae humanitatis in Christo accipitur. Ebur autem est os elephantis, quod animal dicunt esse castissimum, & naturae frigidissimae, unde & a dracone qui calidae naturae est, uehementer appetitur. Venter ergo sponsi eburneus est, quia assumpta humanitas redemptoris, nullam corruptionem, nullam labem admisit, peccatum enim non fecit, nec dolus inuentus est in eo ullus. Fragilitatem quidem carnis assumpsit, sed tamen totius peccati immunis fuit, sicut serpens aeneus a Moysse in deserto exaltatus, figuram quidem serpentis habuit, sed malitia ueneni caruit. **D**istinctus sapphiris] Sapphirus lapis est, caeli fereni habens colore. Vnde in uisione domini dicitur, Et uiderunt deum Israel, sub pedibus eius quasi opus lapidis sapphiri, & quasi coelum cum serenū est. Per sapphiros ergo opera diuinae maiestatis intelliguntur, quae in carne perficiuntur. Venter ergo sponsi distinctus erat sapphiris, quia humanitas Christi caelestibus uirtutibus refulgebat. Nec plenus dicitur esse sapphiris, sed distinctus, ita uidelicet, ut inter sapphiros appareret eboris candor: quia sic dominus operabatur ea quae diuinitatis erant, ut nihilominus perficeret ea quae erant humanitatis, & non relinqueret ea quae erant diuinitatis. Distincta est enim operatio in Christo diuinitatis & humanitatis. Nam quod esuriebat, quod sitiebat, quod flebat, quod lassabatur, quod ad ultimum crucifigi & mori poterat, humanitatis opera erant: quod uero mortuos suscitabat, quod omnibus infirmatibus succurrebat, quod seipsum a mortuis resuscitabat, euidentissima erant opera diuinitatis. **C** Crura illius columnae marmoreae, quae fundatae sunt super bases aureas] Crura sponsi itinera sunt saluatoris, quibus homo fieri & ad nos uenire dignatus est. Quae recte columnis marmoreis comparantur, quia nihil marmore fortius, nihil columna rectius. Et crura sponsi columnae marmoreae sunt, quia omnia itinera domini & fortia & recta sunt. De eius fortitudine dicit Psalmista: Exultauit ut gigas ad curredam uiam, a summo caelo egressio eius. De rectitudine alibi: Iustus dominus & iustitias dilexit, aequitate uidit uultus eius. & Vniuersae uiae domini misericordia & ueritas. **H**aec crura super bases aureas fundata sunt, quia omnia quae per Christum uel in Christo agenda erant, diuinitatis consilio ante mundi constitutionem praedestinata & praefinita sunt. Aurum enim quod (ut saepe dictum est) splendidius & pretiosius est caeteris metallis, diuini consilij sincerissimum secretum significat. De basibus ergo aureis columnae marmoreae procedunt, quia ab initio seculi praedestinata est incarnatio, natiuitas, passio, & resurrectio saluatoris, caeteraque mysteria, quibus humanum genus redimeretur. Vnde & propheta laudans deum dicebat: Domine deus meus honorificabo te, laudes dicam nomini tuo qui facis mirabiles res: consilium tuum antiquum uerum fiat. **S**pecies eius ut Libani, electus ut cedri] Libanus Phoenicis est mons, terminus Iudaeae contra septentrionem, & est excelsior caeteris montibus. Arborea etiam illius montis & proceritate & specie ac robore caeterarum sylvarum ligna praecellunt. Sicut (inquit) Libanus caeteris montibus Iudaeae terrae praecellior est, ita redemptor noster speciosior est omnibus electis: quia speciosus est forma patris filij hominum. Et sicut cedrus pulchrior est & procerior caeteris arboribus, ita & ille gratia diuinitatis praecellit omnes ab initio seculi sanctos. **G**uttur illius suauissimum] Superius per labia sponsi, uerba eius intellecta sunt, nunc per guttur ipsorum uerborum interior dulcedo significat, qua intellectus noster reficitur. Vnde & Psalmista: Gustate & uidete quoniam suavis est dominus, &c. Et multi quidem

Num. 21. c
Ioan. 3. b

Psal. 18.

Psal. 10.

Psal. 24

Esai. 25. a

Psal. 44.

Psal. 33.

quidem uerba domini facile intelligere possunt, sed pauci sunt qui dulcedinē illorum ualeant penetrare, hoc est, qui precepta dei ex amore & desiderio studeant adimplere. [Et totus desiderabilis] Ac si diceret, Quid p̄ singula membra eius describendo immoror? Totus est desiderabilis sponsus meus. Totus inquit, quia perfectus deus, perfectus homo. Totus ergo desiderabilis est, quia angelos & electos quosq; ad suum accendit desiderium, iuxta quod Apostolus dicit, In quem desiderant angeli prospicere, & quo uicinius aspicitur, hoc maiori desiderio ad se aspiciendum prouocat intuentes. [Talis est dilectus meus, & ipse est amicus meus filie Hierusalem] Dilectus, quia per fidem & charitatē illi inhæreo: amicus uero, quia me de uinculo peccati redemptam, amicam suam & secretorum suorum consciam facere dignatus est. Quem quanto plus quisque diligit, tanto amicitia eius dignior efficitur. [Quo abiit dilectus tuus o pulcherrima mulierum?] Vox est filiarum Hierusalem, id est, ecclesiarum, siue etiam animarum sanctarum, Nam sponsa Christi ecclesia est, filia Hierusalem ipsa ecclesia est, quæ ex singulis fidelium animabus constat. Aiunt ergo, Quo abiit dilectus tuus o pulcherrima mulier? [Quo declinauit dilectus tuus? et quæremus eum tecum] Adiuuauerat enim superius ipsa sponsa filias Hierusalem, ut nuntiarēt sponso, quæ amore eius langueret, interrogauerāt eandem filiam Hierusalem, qualis esset sponso, & illa consequenter formam sponsi sui exposuerat, nunc interrogant ipsæ filia Hierusalem, quo abierit sponso ille, ut quærant eum cum ea. hoc faciunt sanctæ animæ, quando ad inuicē de æterna salute colloquuntur, flagrantēs amore Christi, & eius aspectum desiderantes, siue cum diligenter inuestigant, in quorū maxime cordibus Christus requiescat, ut eorum exemplo & cōuersatione ædificentur. Notandum autem quod dicitur, Quo abiit, uol, Quo declinauit dilectus tuus? Quasi enim ad tempus declinat dum quæritur, ut maius ad se quærendum desiderium excitet. Ad hoc enim plerunq; differt uota & orationes sanctorum, ut ardentius eum desiderare incipiant, sicut & quondam Mariæ se quærenti non statim se ostēdit, sed in specie hortulani apparens, tandē quod ipse qui quærebatur esset, ostendit. Exaudit ergo Christus semper electos suos, sed semp̄ quasi declinat, cum non statim postulata concedit. Bene autem dicitur, quæremus tecum, nam qui sine ecclesia Christum quærit, errare & fatigari potest, proficere non potest.

1. Pet. 1. 6.

Ioan. 20. d

Caput VI.

Dilectus meus descendit in hortum suum ad areolam aromatis, ut pascatur in hortis, & lilia colligat.] Iam supra docti sumus quis sit hortus Christi, sancta uidelicet ecclesia, de qua superius dictum est, Hortus conclusus soror mea sponsa. Descendit (inquit) Christus in hortum suum ad areolam, quæ ipse præparauit & excoluit, quæ uirtutū germinibus conseruit, quæ sua gratia illustrauit, quæ muro suæ custodiæ ab incurfu malignorū spirituū defendit. Et bene in hortum suum descendisse dicitur, nam in horto sepeliri uoluit, & primum Mariæ Magdalena in horto apparuit, ibiq; quodammodo primitias ecclesiæ consecrauit. Descendisse dicitur, quando de superioribus & cœlestibus sedibus in hortum descendit, quem ipse humililoco plantauit: sed ad hoc ipse descendit, ut hortus (id est, ecclesia) eius ad ipsum ascenderet. Vnde & in sequentibus de horto. i. ecclesia sua, dicit: Quæ est ista quæ ascendit per desertum? Ad areolam (inquit) aromatis. Per areolam, anima cuiusq; fidelis intelligit, quæ disciplina cœlesti exulta & diligenter composita, ac laterum parilitate ex quadrata est. Ut pascatur (inquit) in hortis, id est, ex pijs sanctorum laboribus delectetur. Ipse enim bonis nostris pascitur, intantum, ut in paupere ipse reficiatur. Et lilia (inquit) colligat, hoc est, ut sanctas animas uirtutis maturitate ad perfectum cantorem

Ioan. 20. d

dorem perductas, ab hoc mundo ad se colligat, & secum in aeterna beatitudine gaudere faciat. Lilia em̄ sanctae sunt animae uirtutū studijs & bonis operibus candidate. ¶ Ego dilecto meo, & dilectus meus mihi, qui pascit inter lilia] Ego dilecto meo, subauditur, gratā passionū preparo, & dilectus meus mihi gratiam perfectionis, uel p̄m̄ium aeternae remunerationis praestabit. Siue ego dilecto meo in me ipsa mansionē paro, & dilectus meus mihi, quia ipse in me habitat, & me in se habitare facit, sicut ipse in euangelio dicit, Ego in uobis, & uos in me. ¶ Pulchra es amica mea, suavis & decora sicut Hierusalē] Quarebat ecclesia sponsum suū tanq̄ absentem, sed ille ut se semp praesentē ostenderet, etq; de se colloquenti, seq; desideranti semp adesse demonstraret, cito respōdet; Pulchra es amica mea, suavis & decora sicut Hierusalem. Pulchra es, quia maculam & rugam non habes peccati, sed omni nitore uirtutum uernas. Amica mea, ecclesia uel anima quaeq; fidelis, Suavis & decora sicut Hierusalem, Hierusalem, quae uisio pacis interpretat̄, illā sup̄nam ciuitatē designat, in qua est uera pax & felicitas: quia ibi sic gaudēt sancti de munere, ut nō sit quod doleant de corruptione. Ergo ecclesia, quae adhuc in terris est, uel anima quaeq; fidelis ad similitudinē illius Hierusalē suavis est & decora, quia illam pacē in quantum potest imitatur. Sequitur. ¶ Terribilis ut castrorū acies ordinata] Terribilis est ecclesia malignis spiritibus, & est ordinata ut castrorū acies, cum uidelicet unusquisq; fidelis ordinem suum et uocationē suam recte custodit. Tres enim sunt ordines ecclesiae: doctorum, continentium, & coniugatorū, quae species in tribus uiris illis demonstratae sunt, Noe, Daniel, & Iob. Noe em̄ qui inter fluctus arcā rexit, sanctos doctores significat: Daniel ecclesiasticus & castus, continentium ordinē significat: Iob, qui uxorem habuit & filios, ordinē coniugatorum exprimit. Ergo ecclesia ordinata est sicut acies castrorum, quia unusquisq; ordo ecclesiae uelut in acie cōtra hostes malignorū spirituum cōsistit, dum sancti doctores praedicationi & doctrinae operam impēdunt. Cōtinentes, quae mūdi sunt continentēs, tantū quae dei sunt cogitant, & libera a terrenis occupationibus mente, soli deo uacant. Coniugati eleemosynis & ceteris actualis uitae operibus bonis insistent, sicq; utuntur mundo, ut quae dei sunt non deserāt. Haec ergo ordinatissima dispositio ecclesiae terribilis est immundis spiritibus, uelut acies castrorum ad bellum ordinata. Siue pulchra est ecclesia & decora sicut Hierusalem in uirtutibus. Terribilis uero ut castrorū acies ordinata, quia imperiū suum & potestatem proferre non cessat usq; ad terminos totius orbis. Siue terribilis est ut castrorum acies ordinata, quia sic unitate charitatis connexa est & coniuncta, ut nulla ui maligni hostis, nulla peste discordiae possit penetrari. nihil enim sic terret malignos spiritus, q̄ modo charitas. ¶ Auerte oculos tuos a me, quia ipsi me auolare fecerunt.] Ac si diceret, Ego quidem dedi tibi oculos columbinos, quibus me intueri & arcana scripturarum acutissime penetrare ualeres, sed caue ne illos ad me uidendum modo intendere uelis, quia dum in praesenti uiuis, non potes. Non enim uidebit me homo & uiuet. Cum autem uinculis carnis absoluta ad me perueneris, tunc me aperta uisione uidebis, & implebitur q̄d in euangelio promittitur. Qui autem diligit me, diligetur a patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo ei me ipsum. Quod autē dicitur, Quia ipsi me auolare fecerunt, non est putandum q̄ deus querentes se deserat, & ab illis recedat, cum ipse praecipiat, Quærite & inuenietis, sed ita potius accipiendū, quia quanto amplius quisque diuinitatem maiestatis dei perscrutari uoluerit, eo amplius intelligit, quam imperscrutabilis atq; incomprehensibilis sit. Et hoc est q̄d Psalmista dicit, Accedet homo ad cor altum, & exaltabitur deus. Ac si diceret, Licet homo ad uidendum deū cor subleuet, exaltabitur deus, quia quantus sit cōprehendi

Ioan. 17. d

Ioan. 14. c

Lucæ. 11. b

Psal. 63.

hendi non potest. ¶ Capilli tui sicut grex caprarum, quæ apparuerunt de Galaad] Hi uersiculi supius expositi sunt, sed nō pigeat iterato exponere, quos non piguit spiritum sanctum repetere. Ideo enim bis istos uersiculos posuit, ut certissimum & stabile teneremus, quod sub repetitione cōfirmari audiremus. Capilli ecclesiæ sanctæ, multiplices sunt subtilium cogitationū uarietates. Et bene comparantur gregi caprarum, nam capra peccatoris figura est. Vnde & in lege præcipitur, ut quicumq; per ignorantiam peccauerit, & cognouerit reatum suum, offerat pro delicto suo capram in holocaustum. Capilli ergo ecclesiæ gregi caprarū comparantur, quia sancti qui sunt membra ecclesiæ, omnes reatus cogitationis suæ per dignam pœnitentiam & per lachrymas iustæ compunctionis delere sarragunt. Bene autem de monte Galaad apparuisse dicuntur. Galaad interpretatur aceruus testimonij, ideoq; per Galaad mens sanctorum designatur, qui sunt aceruus testimonij, quoniam omnia quæ seculi sunt negligere, & solum deū desiderare euidentissimis attestatur indicijs. Potest etiam per Galaad ipse dominus & redemptor noster intelligi. Galaad enim & montis & ciuitatis nomen est. De monte ergo Galaad grex caprarum apparuit, quia ecclesia super Christum est fundata, sicut ipse dicit, Non potest ciuitas abscondi supra mōtem posita. Ipse est aceruus testimonij, quia multitudo prophetarum & patriarcharum, gestis & scriptis ei testimonium perhibent. ¶ Dentes tui sicut greges ouium, quæ ascenderunt de lauacro, omnes gemellis fetibus, & sterilis non est in eis] Per dentes ecclesiæ firma sermonum eius stabilitas intelligitur. Qui bene gregi ouium comparantur, quæ de lauacro ascenderunt, quia uerba ecclesiæ nihil nisi innocentia & mansuetudinē sonant, nihilq; in se foedum, nihilq; turpe uel immundum retinent, sed lauacro sinceritatis & puritatis lauantur, audientes ab Apostolo, Sermo malus ex ore uestro non procedat. Bene autem omnes gemellis foetibus esse dicuntur, quia sermo sanctorum nihil aliud sonat nec loquitur, nisi quod ad dilectionē dei et proximi ptinet. Solummodo em̄ ea sancti loq; debent, quæ ad ppetuam corporis & animarum ptineant sanitatē. ¶ Sicut cortex mali punici, sic generata tua absq; occultis tuis.] In genis diximus supius sanctorum castam uerecūdiam figurari: in cortice mali punici, mysteriū passionis Christi, audientes a Paulo apostolo, Noli erubescere crucē Christi, neq; me uinctū eius. Et hæc qdem magna sunt, quæ in apto sunt: maxima uero sunt illa, quæ sunt intrinsecus, hoc est, quæ in futuro sanctis referuātur. ¶ Sexaginta sunt regine, & octoginta concubine, & adolescentularum non est numerus] Regine sunt doctores sanctæ ecclesiæ, qui merito fidei & scientiæ thoro regis aeterni propinquant, & spirituales deo filios pariunt. Sexagenarius numerus ex denario & senario perficitur. Denarius em̄ per senarium multiplicatus, in sexagenarium confurgit. Et denario significatur diuina præcepta, propter decalogum legis: Senarius uero pro perfectione ponitur, q̄a sex diebus p̄fecit deus opera sua. Regina ergo LX esse dicuntur, quia eos significant, ut diximus, qui p̄fectione scientiæ & operis pollent, & propt̄ solū amorē conditoris sui, & intuitū supnæ remuneratiōis predicant. Hic etiā numerus. i. sexagenarius, ex duodenario quinquies ducto cōficitur. Nam quinquies duodeni, u. i. duodecies quini, LX. fiunt. Regina ergo LX. esse dicuntur, quia illos significant, qui in ecclesia constituti, V. sui corporis sensus iuxta institutionem XII. apostolorum caste disponere nouerūt. Concubinae eos significant, qui nō sincere Christū p̄dicant, sed propter lucra tēporalia, uel propter laudes populares. Nā & iste sicut regine, ad thorum regis per scientiā accedunt, & filios spirituales generant, sed a corona aeterni regni alienæ existunt. Et bene octogenario numero comprehenduntur, nam hic numerus ex denario & octonario conficitur.

Leuit. 4. e

Math. 5. b

Eph. 4. g

2. Timot. 1. b

citur. Octogenarius uero in malo accipitur aliquando, propter quaternarium, quo multiplicato consistit. Quaternarius enim temporalia quæq; & præsentia significat, propter quatuor mundi climata, uel IIII. anni tempora. Recte ergo concubinæ istæ LXXX esse dicuntur, quia (ut dictum est) propter sola temporalia & uisibilia prædicant, & spiritualia minus curant. De talibus Apostolus dicebat, Sunt quidam Christum annuntiantes non sincere, &c. donec dicat, In hoc gaudeo, sed & gaudebo. Adolescentularum non est numerus. Adolescentulæ sunt animæ iam in Christo regeneratæ, quæ deposita primi hominis uetustate, in Christo renouatæ sunt, necdum tamen sunt nubiles, necdum thoro regis aptæ, quia necdum ad perfectionem Christum prædicandi peruenierunt. Quarum non est numerus, quia infinitus est numerus animarum in Christo credentium, nec ab ullo homine comprehendî potest. Caterum deo numerati sunt omnes electi. Nam apud quæ etiam stellarum numerus comprehensus est, ignorari non potest electorum numerus. ¶ Vna est columba mea, perfecta mea] Hoc est, una est catholica per uniuersum mundum diffusa ecclesia, quæ ex reginæ & adolescentulis siue adolescentibus cõstans, etiã concubinas habet, hoc est, quosdã qui nomine tenus Christiani uel doctores dicuntur. Vna est ergo ecclesia, quæ scissurã & scismata non recipit, sed sicut unus est deus, una fides, unum baptisma, ita una est generalis ecclesia, quæ recte & columba uocatur, quia spiritus sancti dote, quæ in specie columbæ apparuit, Christo sponsata & sanctificata est. ¶ Vna est mater mea, electa genitrici sue] Mater nostra illa est cœlestis Hierusalem, de qua Apostolus dicit, Illa autem quæ sursum est Hierusalem, libera est, quæ est mater nostra. Hæc ergo ecclesia una est mater sui; quia ad exemplum illius ecclesie, quæ iam Christo fruitur, ipsa in hac peregrinatione instituitur & informatur, atq; ad illam beatitudinem, in qua cum Christo cõregnat, peruenire nititur. ¶ Viderunt illam filie Sion, & beatissimam prædicauerunt reginæ, & concubinæ laudauerunt eam.] Quas superius adolescentulas, hic filias appellat. Reginas uero & concubinas in hoc loco, ut superius, intelligamus. Filie ergo, reginæ, & concubinæ prædicant ecclesiam & laudant, quia uniuersitas fidelium catholicam admiratur ecclesiam. Ipsa est enim ecclesia, quæ ex multis fidelium constat personis, catholicam (id est, uniuersalem) ecclesiam conficit. ¶ Quæ est ista, quæ progreditur quasi aurora confurgens?] Vox est synagoga. In fine siquidem seculi cum plebs iudaica ad prædicationem Eliæ & Enoch conuersa fuerit ad Christum, ipsa quoque ecclesiam admirabitur, dicens: Quæ est ista? id est, quanta & qualis est ecclesia quæ progreditur? hoc est, proficit de uirtute in uirtutem. Non enim stare, sed progredi dicitur ecclesia, quia non in uno loco contenta, sed totum mundum cœlesti prædicatione occupauit. Quasi aurora progreditur, quia transactis tenebris infidelitatis, lumen ueritatis habere ostendit. ¶ Pulchra ut luna] Lunam ferunt physici a sole illuminari. Et ecce ecclesia pulchra est ut luna, quia claritate sponsi sui Christi illuminatur & eius gratia resplendet. Siue pulchra est ut luna in præsentia uita, ubi aliquando concessa sibi pace & tranquillitate siue securitate crescit, aliquando aduersitatibus obtrita decrescit. ¶ Electa ut sol] In alia uita, ubi perpetuo resplendet gaudio de uisione conditoris sui. Siue electa est ut sol, quia illum uerum solem imitari nititur, de quo scriptum est, Vobis timentibus nomen meum orietur sol iustitiæ. Hunc solem imitatur uiuendo in humilitate & iustitia & pietate. ¶ Terribilis ut castrorum acies ordinata.] Terribilis aeris tempestatibus, ordinata ut castrorum acies, id est, charitatis unitate unita, ut nullis tentationibus penetrari ualeat. ¶ Descendi ad hortum nucum] Laudata ecclesia a synagoga, respondet, Descendi ad hortum nucum. Hortus nucum est uita præsens. Nam sicut in nuce tegmen quidem durissimum uidetur, sed
 sed

Philip. 1. b

Psal. 146.

Eph. 4. a

Gal. 4. d

Malach. 4. a

sed nucleus latet, ita in presentia uita nostrae conscientiae clausae sunt, & non apparent, donec fracta testa corporis manifestentur. Descendit ergo ad hortum nunc cum ecclesia, quando per doctores suos uitam singulorum considerat. Vnde sequitur, ¶ **Ut uiderem poma conuallium**] poma conuallium sunt uirtutes, quae humilitate condiuntur. Descendi (inquit) ad hortum, ut uiderem poma conuallium, id est, ut considerarem sanctos, excellentia quidem uirtutum praeditos, sed humilitate depressos. ¶ **Et inspicierem si floruisset uinea**] hoc est, ut considerarem qui in studio sanctarum uirtutum proficerent. ¶ **Et germinassent mala punica**] hoc est, ut eos quoque perquirerem, qui iam apti sunt ad imitandam passionem Christi. Nam mala punica, ut saepe dictum est, mysterium passionis Christi significant. Considerat ergo ecclesia per platos suos, qui in uirtutibus crescunt, uel qui iam ita perfecti sunt, ut imitantes passionem Christi, pro illo quoque idonei sint sanguinem fundere, quales erant illi, quibus Apostolus dicebat, Vobis datum est, non solum ut credatis in Christum, sed ut pro illo patiamini. ¶ **Nesciui**] Vox est synagogae, quae uidens tantam ecclesiae gratiam, inspecta ueritate euangelij, dolet quod antea non cognouerit fidem Christi, & quasi excusans se quod tam tarde conuersa sit, dicit, Nesciui o sponsa Christi ecclesia. Nesciui, id est, non cognoui tantam gratiam & tanta dona spiritualium uirtutum tibi a sponso tuo collata. ¶ **Anima mea conturbauit me propter quadrigas Aminadab.**] Conturbata (inquit) sum nimia animi sollicitudine, propter tam subitam euangelij praedicationem. Sciebam enim legem & prophetas diuinitus datos, et ideo cum subito uidissem praedicari euangelium conturbata sum propter quadrigas Aminadab. Aminadab abnepos fuit Iudae, per quem generatio Christi contigitur. Interpretatur autem Aminadab populi mei spontaneus: Ideoque significat Christum, qui spontaneus fuit populi sui, quia ipse cum esset deus, sponte factus est homo: cum esset conditor & creator, sola benignitate sua factus est portio populi sui. Et est sensus, Conturbata (inquit) sum propter subitam euangelij praedicationem, quae ueluti uelocissime quadrigae, totum subito mundum peruolauit. Et bene hanc praedicationem non currus, sed quadrigas appellat, quia euangelij praedicatione quatuor euangelistarum autoritate consistit, & quatuor euangelia quasi quatuor quadrigae sunt noui testamenti, cui praesidet auriga ipse Christus, temperans & disponens ipse currum euangeliorum. ¶ **Reuertere reuertere sunamitis**] Vox est ecclesiae, synagogam ad fidem inuitantis, Reuertere reuertere sunamitis. Reuertere o synagoga ab infidelitate ad fidem, reuertere ab odio ad dilectionem. Sunamitis interpretatur captiua uel despecta. Talis erat synagoga ante aduentum Christi, captiua uidelicet uinculo diaboli, & despecta a deo, quia Christum ad salutem suam missum non cognouit. ¶ **Reuertere reuertere, ut intueamur te**] id est, ut pulchritudinem tuae castitatis aspiciamus.

Caput VII.

Quid uidebis in sunamite nisi choros castrorum] Vox est sponsi. Qui audiens inuitari synagogam a sponsa sua ecclesia ad fidem, dicit: Quid uidebis in sunamite nisi choros castrorum? ac si diceret, Tu quidem o sponsa doles de perditione synagogae, & quod tarde ad fidem ueniat, sed adest tempus quo conuertatur, & tunc nihil uidebis in ea nisi choros castrorum. i. nisi charitatis concordiam & stabile robur fidei, quo pro defensione meae fidei pugnabit. Nam chororum canentium sunt, castra uero militum pugnantium. In sunamite ergo chori castrorum uidebuntur, quia conuersa synagoga & concorditer Christum praedicabit cum ecclesia, & pro fide Christi usque ad mortem pugnabit. ¶ **Quam pulchri sunt gressus tui.**] Ab hoc loco incipit sponsus exponere laudes sponsae suae. Et notandum quod a gressibus incipit eius pulchritudinem texere, & in ore laudes eius finire, si

- cut superius ab oculis ceperat. Hoc autem fecit uel ad pulchritudinem carminis uariandam, uel etiam quia sic mysterijs aptissimum est. Quod pulchri (inquit) sunt gressus tui. Vidit ecclesiam non otiose in uno loco stantem, sed ueloci predicatione totum mundum peragrantem, ideoque a gressibus cepit eam laudare. Gressus enim ecclesiae sunt uelox predicatione apostolorum, per quos in omnem terram euangelium insonuit. ¶ In calceamentis Id est, in patrum praecedentium exemplis. Calceamenta enim ex mortuis fiunt animalibus. Et calceamenta ecclesiae sunt patrum praecedentium exempla, quibus gressus habet munitos, ut securius eum imitando, & sine offensione gradiat. ¶ [Filia principis] Alia translatio, filia Aminadab dicit. Aminadab (ut superius dictum est) populi mei spontaneus dicitur, qui recte figuram Christi tenet. Nam ecclesia & filia est & sponsa. Filia, quia eius sanguine redempta, eius baptismate regenerata: Sponsa, quia dote spiritus sancti illi est coniuncta. ¶ Iuncturae feminum tuorum, sicut monilia quae fabricata sunt manu artificis. ¶ In feminibus uel in femoribus, solet sacra scriptura generationis propaginem designare. Vnde de Iacob legimus: Omnes animae, quae egressae sunt de femore Iacob. Femina ergo ecclesiae sunt, spiritualis generatio credentis populi per uerbum predicationis & lauacrum regenerationis. Iuncturae feminum, est coniunctio duorum populorum in una fide, Iudaici & gentilis. Et bene haec iunctura monilibus comparatur, quia fides utriusque populi maxime in operibus manifestatur. Nam fides sine operibus mortua est. Fabricata autem sunt manu artificis, hoc est, dei omnipotentis, cuius munere uirtus boni operis credentibus tribuitur. Hic est ille artifex, de quo Paulus dicebat, quando memoriam Abraham Patriarchae faciebat. Expectabat enim manentem ciuitatem cuius conditor & artifex deus est. ¶ Umbilicus tuus crater tornatilis, nunquam indigens poculis ¶ Umbilicus fragilissima pars est corporis, & ideo per umbilicum fragilitatem nostrae mortalitatis debemus accipere. Crater uero est calix maior anfas hinc inde habens. Umbilicus ergo ecclesiae, crater est tornatilis, quia quanto magis doctores ecclesiae suae fragilitatis meminerint, tanto magis uerbo predicationis insistent, ut eleemosynam uerbi dei praebentes, ipsi misericordiam a deo consequantur. Et bene crater tornatilis dicitur. Torno enim facilius operamur, per quod significatur facilitas erogandi uerbum uel eleemosynam dandi. Non enim morose, ne haesitando eleemosyna danda est: iuxta quod Salomon dicit, Ne dixeris amico tuo, Vade & reuertere, cras dabo tibi, cum statim possis dare. Quod etiam torno fit, non eget exterius adhibita regula uel linea, sed inerrate ex seipso perficitur. Umbilicus ergo ecclesiae crater est tornatilis, quia quicumque uel predicat, uel eleemosynam dat, pro sola dilectione et supernae mercedis expectatione hoc facere debet. Nam quicumque uel predicat uel proximis miseret pro remuneratione temporali uel laude, crater est, sed non tornatilis. Et hic crater nunquam indiget poculis, quia praedicatoribus nunquam deest praedicatione ubi ministrat. Vnde & psalmista, Dominus dabit uerbum euangelizantibus uirtute multa. ¶ Venter tuus sicut aceruus tritici uallatus lilijs. ¶ Eadem fragilitas quae per umbilicum designata est, ostenditur hoc loco per uentrem, quia uenter nulla ossium firmitate praemunitur. Bene ergo uenter ecclesiae aceruus tritici comparatur, quia sancti quicumque quanto magis memores sunt suae fragilitatis, eo studiosius ad proferendos bonorum operum fructus insistent. Et recte non copiam tritici, sed aceruum tritici dicitur: ut per hoc significet incrementa uirtutum, quae ueluti aceruus ab inferioribus, ad superiora crescendo conscendunt. Nam sicut aceruus in inferioribus lata amplitudine spatiaur, superius uero quadam breuitate contrahitur & acuminatur,

minat, ita in ecclesia multi sunt qui indulgentius uiuunt, pauci uero q̄ summæ perfectioni insistant. Plures enim inueniuntur qui de bonis suis eleemosynam faciunt, q̄ qui sua pro deo relinquunt. Hic aceruus lilijs uallatus dicitur, quia sancti bona quæ faciunt, pro desiderio supernæ claritatis & candoris agunt. Nam per lilia cœlestis illa claritas designatur. Potest etiam per uentrem ecclesiæ diuinus fons baptismatis accipi, quo fideles in nouam creaturam regenerantur. Hic ergo uenter aceruo tritici uallato lilijs cõparatur, quia regenerati fonte baptismatis, docentur bonis insudare operibus, & ad intuendam supernæ claritatis gloriã semper inhiare. ¶ Duo ubera tua sicut duo hinnuli gemelli caprea.] Vbera ecclesiæ, sicut iam superius dictum est, sanctos doctores significant, qui paruulos quosq̄ (hoc est, nup̄ in Christo regeneratos) lacte apertioris & facilioris doctrinæ instruunt. Bene autem duo ubera dicuntur, quia de duobus populis, Iudaico uidelicet & gentili, fideles congregantur, & lacte spiritualis doctrinæ aluntur. hec duo ubera sicut duo hinnuli caprea gemelli esse dicuntur. Duo hinnuli sunt duo testamenta, quibus eorundem doctorum omnis prædicatio subsistit, quorum testamētorum unus est author & promulgator Christus, iuxta quod Salomon dicit: Verba sapientium quasi stimuli & quasi clauis in altum defixi, quæ data sunt a pastore uno, Christo uidelicet. Caprea enim recte Christum significat, quia & intuitu & uelocitate cæteris animantibus præminet, & mundum est animal, unguulam diuidens & ruminans. Tales enim sunt membra Christi, doctores uidelicet, intuitu scientiæ insignes, & ea uelocitate terrena deserentes, atq̄ ad cœlestia festinantes. Diuidens unguulam, id est, habens boni & mali discretionē: & ruminans, hoc est, sedula memoria præcepta dei meditans. ¶ Collum tuum sicut turris eburnæ] Doctores sancti, qui designantur per ubera, ipsi designantur & per collum. Nam & per arterias colli uox egreditur, & colli ministerio cæteris membris uitalia alimenta ministrantur: Sic & sancti doctores & uerba uitæ populis annuntiant, & alimento doctrinæ cœlestis eos nutriunt. Collum ergo ecclesiæ turri eburnæ comparatur, quia sancti doctores eidem ecclesiæ & pulchritudinem & robur præstant. Pulchritudinem quidem, quæ per candorem eboris designatur, caste & sincere uiuendo. Robur uero præstant, quod significatur per turrim, quando eandem ecclesiã contra tentationes diaboli uel impetus hæreticorum muniunt. ¶ Oculi tui sicut piscine in Esebon, quæ sunt in porta filie multitudinis.] Id est, ipsi doctores, qui per collum designati sunt, designant & per oculos. Ipsi enim quasi oculi uniuerso corpori ecclesiæ prouident, & iter quod ingredi debeant, ostendunt. Hi oculi ecclesiæ cõparantur piscinis, edificatis in porta ciuitatis Esebon: quia sancti doctores populos in Christum credentes, uitali lauacro abluunt, & salutaris doctrinæ potu reficiunt. Filia autem multitudinis uocatur Esebon iuxta litteram, ob multitudinē confluentium inibi populorum. Sic & sancta ecclesia recte dicitur filia multitudinis, quia numerositatem quotidie colligit gentium. Esebon autem interpretatur cingulum mœroris. Oculi ergo ecclesiæ piscinis Esebon comparantur: quia sancti doctores neglectis caducis seculi gaudijs, cingulo mœroris se constringunt, quia caste & sobrie uiuunt in hoc seculo, & pro suis erratibus desistent, quatinus in præsentis seculo lugentes, ad uera æternæ possint puenire gaudia. In porta autem Esebon hæc piscine esse dicuntur, quia nullus ecclesiam ingredi ualet, nisi prius aqua baptismatis abluatur, & nisi fonte salutaris doctrinæ potatur. Hoc etiam significabat labrum eueum, quod Salomon in porticu templi posuerat, ut sacerdotes ingressuri templum, & hostias immolaturi, ibi corpora abluerent. ¶ Nasus tuus sicut turris Libani, quæ respicit contra Damascum] Quia naso fetores & bonos odores discernimus, recte per nasum ecclesiæ idem sancti

Ecls. 12. d

1. Cor. 6. d

Titum 2. d

Exod. 30. b
3. Reg. 7. d

ro dicitur, pulchra & decora, charissima in delitijs. Quæ quasi contraria esse uidentur. Nam ordinatam esse uelut castrorum aciem, & esse in delitijs, repugnat: quia delitiæ fortitudinem militum solent eneruare. Sed sancta ecclesia utrunq; agit. Ordinata est uelut castrorum acies, quia infidelibus hæreticis resistit, & malignos spiritus sua sanctitate & perfectione terret. In delitijs etiam est, quia suauitatem supernæ dulcedinis assidue palato mentis degustat, & inter pressuras huius sæculi illas adipisci desiderat & continue illis satiari. Vnde merito illa que talis est, sponso suo Christo charissima esse dicitur. **[Statura tua assimilata est palmæ.]** Statura ecclesie, est pfecta eius rectitudo. Neque enim ad uitia incuruatur, sed recta & immobilis persistit. Vnde Psalmista ex psona peccantium dicebat, **Incuruatus sum & humiliatus usquequaque.** Et propheta sub specie Hierusalem peccanti animæ de malignis spiritibus dicit, **Quia humiliauerunt te, & dixerunt animæ tuæ, Incuruare ut transeamus.** At contra sancta ecclesia recta stat, nec unquam incuruari consentit, audiens ab Apostolo: **Vigilate, state in se.** **de, uiriliter agite & confortamini, & omnia uestra in charitate fiant.** Et dominus filijs Israel loquitur, **Ego sum dominus deus uester, qui eripui uos de ergastulo Aegyptiorum, ut incederetis recte.** Statura ergo ecclesie palmæ assimilatur, quæ in omnibus quæ agit, semper in memoria supernam retinet remunerationem. Palma enim uictricem ornat manum, & ideo significat præmium illud, quod uictoribus sanctis in cœlestibus est dandum. **[Et ubera tua botris.]** Ubera ecclesie (ut superius dictum est) sunt doctores sancti, qui lacte simplicis doctorum & regneratos in Christo nutriunt. Sed hæc ubera botris assimilantur, quando iidem doctores perfectis perfectiora denuntiant, sicut Apostolus loquens simplicioribus, dicebat: **Non potui uobis loqui tanquam spiritualibus, sed tanquam carnalibus, tanquam paruulis in Christo lac potum uobis dedi, nō escam.** Ecce ubera lactis plena. Quæ ubera in botros sunt uersa, cum diceret: **Nos prædicamus Christum dei uirtutem & dei sapientiam, & loquimur sapientiam inter perfectos.** **[Dixi, ascendam in palmam, apprehendam fructus eius.]** Ut ostenderetur omnis hæc excellentia & magnitudo donorum ecclesie de dei gratia uenire, introducit idem sponsus dicens, **Ascendam in palmam.** Quasi diceret, **Inde habes ubera ad nutriendos paruulos, unde etiam habes botros, quibus perfectioribus perfectiorem propines doctrinam, quia ego mea gratia in te ascendi, & hanc tibi perfectionem concessi.** **Ascendam (inquit) in palmam.** Palma ecclesiam significat, uel etiã animã cuiuscunq; fidelis, qui memor est domini dei sui qui dicit: **Confidite, ego uici mundum.** Ipsa quoq; omnium uitiorum & iniquitatis uictrix esse studet. Bene autem in palmam hic ascendisse dicitur, cum superius in hortum descendisse legatur. **Dixit enim ecclesia, Dilectus meus descendit in hortum suum.** Idem est hortus, quod & palma, uidelicet una eademque ecclesia. Sed in eam dominus descendit, & ad eam ascendit. Descendit in eam, copiã suæ gratiæ illi de cœlestibus mittendo: ascendit ad illam, dona sua in ea incrementando, eamq; quibusdam profectibus ueluti quibusdam gradibus ad celsiora subleuando. Sed & hoc de natura palmæ est sciendum, quod in inferioribus aspera est, in superioribus pulcherrima decore foliorum & pulchritudine fructuum. Sic & sancta ecclesia in inferioribus asperitatem laboris & passionum sustinet pro Christo: in superioribus uero, hoc est, in cœlestibus pulchritudinē & suauitatē expectat præmiorum. Potest & per palmam arbor dominicæ crucis exprimi, in quam redemptor noster pro humani generis redemptione ascendit, & in qua hostē humani generis superauit. Ait ergo, **Dixi, ascendam in palmam, & per meos prophetas locutus sum, & promisi me ad passionē uenturæ, & meam**

ecclesiam redempturum. Apprehendam (inquit) fructus eius, id est, fructus bonorum operum & laborum, quibus ecclesia defudat remunerando. Vel etiam secundum meum sensum, quo per palmam crux intelligitur. Apprehendam fructus, id est, impleto triumpho passionis, ueniam ad gloriam resurrectionis, & apostolis meis spiritualia dona concedam. [Et erunt ubera tua sicut botri uineæ] Hoc superius iam expositum est. nam ubera ecclesie doctores sunt, cum paruulos simplici doctrina nutriunt, sed botri uineæ efficiuntur, cum perfectioribus sublimia quæque annuntiant. Nam beatus Paulus uno eodemque tempore ubera & botros habuit, quando de Christo loquens dixit: quorum patres, & ex quibus Christus. Ecce ubera, id est, simplex de Christo prædicatio. Sed hæc ubera in sua uillimum & fortissimum uinum conuersa sunt, cum subiunxit: Qui est deus super omnia benedictus in secula. [Et odor oris tui sicut malorum. Guttur tuum sicut uinum optimum.] Os & odor ecclesie, est præsentis eius prædicatio, quæ fama uel scripto ad absentes eius peruenit. Guttur uero est uox ipsa prædicatoris, quæ in præsentia auditur. Odor ergo oris ecclesie, odoribus malorum comparatur; quia ipsa fama prædicationis plena est suauitatis & gratiæ. Guttur uero uino optimo assimilatur; quia ipsa uox prædicationis magnam in se uirtutem adiutoribus ostendebat. Quod uero malorum odor in nouitate est, uini uero in uetustate, significat prædicationem ecclesie & in sui nouitate, & etiam in sui perfectione omnem habere suauitatem & gratiam. [Dignum dilecto meo ad potandum, labijsque & dentibus illius ruminandum] Vox ecclesie est, Quæ audiens se laudari a sponso, gratulabunda respondet, dicens: Dignum dilecto meo ad potandum. Ac si diceret, Sponsus meus guttur meum uino optimo comparauit, & illud uinum, dignum est ad potandum ipsi dilecto meo, hoc est, prædicatio euangelica, quæ in ore meo posuit, per ipsum, & non per alium annuntiari debet in mundo, neque enim per alium decebat mysteria regni celestis prædicari in mundo, quæ per mediatorum dei et hominum. Et labijs (inquit) & dentibus illius ruminandum, Labia & dentes sponsi, ut supra dictum est, doctores sancti sunt. Illud ergo uinum optimum ruminandum est labijs & dentibus sponsi, quia prædicatio euangelica tradita a deo doctoribus tractanda & exponenda est. Nec absurdum est, quod cum uinum potetur & non ruminetur, hic tamen dicitur labijs & dentibus ruminandum, quod magis ad cibum quam ad potum pertinet. Nam sancti doctores uinum spirituale ruminant, quando præcepta euangelica diligenter exquirunt, & crebra meditatione inuestigant atque inuicem conferunt. [Ego dilecto meo, & ad me conuersio eius.] Ego dilecto meo, subaudiis, obsequium iustitiæ & deuotionis impendo; illi, & non alteri fidem & seruitutem meam promitto. Et ad me conuersio eius, ut me in presenti inter labores & ærumnas huius uite tueat, & in futuro ad gaudia uitæ celestis introducat. Potest etiam hæc esse uox synagogæ ex persona sanctorum patrum, aduentum Christi desiderantium. Ac si diceret, Scio (inquit) illum spirituali præsentia mihi semper adesse, & ideo ego dilecto meo omni deuotione famulari cupio; sed tandem ad me conuersio eius, quia opto ut tandem sicut promissit, in mea substantia mihi appareat. Nam dixerat supra sponsus, Ascendam in palmam, id est, Promiserat se in carne uenturum, & pro humano genere passurum, & inde iam gratulabunda dicebat, Ego dilecto meo, & ad me sit conuersio eius, id est, credo illum hominem uenturum, & in mea substantia hominem mundo manifestandum. [Veni dilecte mi, egrediamur in agrum, commoremur in uillis.] Eiusdem synagogæ uox est, Veni dilecte mi, id est, appare per assumptum hominem. Tale est & illud Psalmistæ, Excita potentiam tuam & ueni. Et Esaias, Utinam dirumperes coelos, & uenires. Egrediamur in agrum. Ager, mundus iste est. Egrediamur

Rom. 9.a

1. Timot. 2.b

Psal. 79.
Esa. 64.a

diamur (inquit) in agrum, id est, prædicemus mūdo, commoremur in uillis, hoc
 est, ipsis quoque paganis fidem tuam annuntiemus. Nemo nescit paganos a uil-
 la dictos, quia $\pi\alpha\gamma\omega\sigma$ Græce, uilla dicitur Latine. Inde pagani dicti, quia longe
 sunt a ciuitate dei. Potest & uox ecclesiæ esse, Veni dilecte mi, ac si diceret, Iam
 mysterio ascensionis assumptum hominem ad cœlos subleuasti, sed ueni, diu-
 næ maiestatis præsentia me sapius uisitādo. Egrediamur in agrum, Eodem sen-
 su, quo & superius, Prædicemus tuæ incarnationis fidem mundo. Commore-
 mur in uillis, id est, etiam ignorantibus te paganis tuam fidem annuntiemus,
 nec in transitu tm̄, sed cōmoremur ibi, donec illos ex paganis catholicos, ex alie-
 nis tibi proprios faciamus. ¶ Mane surgamus ad uineas. Mane, exortus est no-
 uæ gratiæ, quando uidelicet transeuntibus tenebris infidelitatis, euāgelium
 mundo cœpit prædicari. ¶ Videamus si floruit uinea. hoc est, inspiciamus eccle-
 siam, si iam prima fidei rudimenta suscepit. ¶ Si flores fructus parturiunt. Inspi-
 ciamus etiam si flores parturiunt fructum, id est, si illi qui iam in Christum credi-
 derunt, idonei sunt ad bene operandum. Nam flores emittit ecclesia, cū primum
 fideles ad fidem ueniunt. Flores uero fructus parturiunt, cum iam ipsa fide & di-
 lectione bene operatur, ne ipsa fides otiosa sit, uel mortua sine operibus, nam ut
 Iacobus dicit, fides sine operibus mortua est. ¶ Si floruerint mala punica. Mala
 punica (ut supra dictum est) rubicundum uel sanguineum habent corticem, Iacob. 2. d
 & ideo significant passionem domini, uel membrorum ipsius. Dicit ergo, Si flo-
 ruerint mala punica, hoc est, si sancti, qui iam fide & opere perfecti sunt, idonei
 etiam sint imitari passionem Christi, & pati pro illo. Mala punica erant illi, qui-
 bus Apostolus dicebat: Vobis datum est non solum ut in illum credatis, uerum etiam
 ut pro illo patiamini. ¶ Ibi dabo tibi ubera mea. Vbera ecclesiæ, do-
 ctiores sunt, qui fideles primum ad fidem erudunt. Cum (inquit) ad uineas exie-
 rimus, ibi dabo tibi o sponse ubera mea, hoc est, spirituales tibi filios generabo.
 Vnde adhuc subditur, ¶ Mandragorę dederunt odorē in portis nostris. Man-
 dragora herba est aromatica, cuius radix similitudinē habet humani corporis.
 Poma eius optimi sunt odoris, in similitudinē pomī Matiani, quod nostri ter-
 ræ malum uocant. Hæc herba rebus medicinalibus aptissima est. Nam ferunt
 eos, qui incommodo uigiliarum laborant, haustu huius pomī releuari, & posse
 dormire. Item ferunt eos, qui ob curam secandi sunt, si exteriorē huius pomī
 corticem biberint, non sentire sectionem uel adustionem, quæ omnia si quis my-
 stice disquirere uoluerit, spirituales sensus & ecclesiæ cōuenientes ibi inueniet.
 Dicit ergo, Mandagorę dederunt odorē in portis nostris. Portæ ecclesię sunt
 apostoli & eorum successores, quia nemo ciuitatem dei (id est, ecclesiam) intrat,
 nisi per sanctos doctores aqua baptismatis regeneratus, & uitali doctrina in-
 structus fuerit. De his portis Psalmista dicebat: Diligit dominus portas Sion
 super omnia tabernacula Iacob. Mandragorę autem fragrantiam uirtu-
 tum designant. In portis ergo ecclesiæ mandragorę odorem dederunt, quan-
 do apostoli uel successores eorum, famam suauissimæ opinionis, & odorem uir-
 tutum longe lateque sparserunt. Ideoque inuitat sponsum suum ecclesia ut ue-
 niat, quia iam nomen eius longe lateque per apostolos annuntiat, & odor præ-
 dicationis Christi longe lateque dispergitur. ¶ Omnia poma noua & uetera
 dilecte mi seruaui tibi. Id est, præcepta uel promissa ueteris testamenti, & noui
 seruaui tibi o dilecte me. Sciebat enim omnia quæ in ueteri testamento annun-
 tiata sunt, non nisi per Christum, & in Christo posse compleri, ideoque dice-
 bat, Tibi seruaui poma noua & uetera, hoc est, te expecto, ut per te impleantur
 in nouo testamento, quæ prædicta sunt in ueteri. Vnde & in passione sua iam
 pendens

Philip. 1. d

Psal. 86.

pendens in cruce, cum gustasset acetum, dixit, Consummatum est. Et post resurrectionem Apostolis, Necessesse est impleri omnia, quæ scripta sunt in lege & prophetis & psalmis de me. Possunt etiam poma noua & uetera, iustorum personæ intelligi, qui uel in ueteri uel in nouo testamento fuerunt. Dicit ergo Ecclesia, Seruauit tibi noua & uetera, id est, iustos qui in ueteri testamento præcesserunt, uel in nouo subsecutus sunt, tibi seruauit, ut per te laborum suorum præmia perciperent. Nullus enim iustorum regnum cœlorum intrare ualuit, nisi per Christum, quia ipse primus ascendit, & sequentibus suis membris cœlum aperuit.

Caput VIII.

Quismihidertefratremmeum sugentem ubera matris meæ? Ex his uerbis intelligitur totum hoc carmen diuinum esse & spirituale, & nihil in se, quod iuxta literam intelligi possit, habere. Quæ enim unquam amatrix hoc optauit, ut is quem diligit, paruulus efficiatur, & eius frater, & in infantem uersus sugat ubera matris suæ? Est ergo uox illius ecclesiæ, quæ aduentum Christi præcessit, quam synagogam (id est, congregationem) appellamus. Quis (inquit) mihi det te fratrem meum sugentem ubera matris meæ? Et est sensus, Tu qui modo es in sinu patris, quæ det ut homo efficiaris, & particeps ac consors meæ naturæ existens, frater meus appelleris? Nam ipse se fratrem apostolorum uocare dignatus est, dicens per Psalmistam, Narrabo nomen tuum fratribus meis. Et post resurrectionem mulieribus, Ite, inquit, nuntiate fratribus meis. Sugentem ubera matris meæ, inquit, hoc est, implentem omnia, quæ naturæ humanæ conueniunt, excepto peccato. Nam mater synagogæ in hoc loco ipsa humana natura intelligitur, de qua ipsa synagoga exorta est Sugentem (inquit) ubera matris meæ, id est, sustententem omnia quæ humanæ fragilitati competunt. ¶ Ut inueniam te foris] Hoc est, ut hominem factum in aperto uideam. Quasi enim intus erat deus, cum iam in sinu matris paternæ lateret, sed foris inuentus est, quando homo factus uisibile se hominibus præbuit, & incomprehensibilis uoluit comprehendi. ¶ Et deosculer te] Et deosculer te, inquit, id est, manifesta te aspiciam uisione, quem nunc tantum in fide iteneo osculo, quod initio huius carminis optauit, dicens: Osculetur me osculo oris sui, id est, per semetipsum iam ueniat ut mihi appareat. Quasi enim per prophetas osculabatur ecclesiam dilectus, cum aduentum suum per eos repromitteret. Oprat ergo ut per seipsum ueniens illam osculetur, hoc est, ut in carne sua præsentiam exhibeat. ¶ Et iam me nemo despiciat] Quasi enim despecta erat ante synagoga, quæ Christus ueniret, quia iam legalibus observationibus deducta, sub typo & figura, & non in ueritate aduentum Christi prædicabat. At postquam Iesus apparuit, & aduentus sui gratia mundum illustrauit, iam nemo despexit eam, quin immo terribilis ut castrorum acies hostibus suis fuit, quæ per uniuersum mundum Christum prædicauit, & mundanum imperium sibi subdidit. Nec mirum uideri debet, si nunc ecclesiam synagogam dicimus. Vna est enim ecclesia in præcedentibus & in sequentibus patribus. ¶ Apprehendate, & ducate te in domum matris meæ] O dilecte, per fidem & charitatem tibi adhærendo, ducam te in domum matris meæ. Mater ecclesiæ, hoc in loco cœlestis illa Hierusalem intelligitur, de qua Paulus dicit, Illa autem quæ sursum est Hierusalem, libera est, quæ est mater nostra. Ducam te (inquit) in domum matris meæ, id est, prosequar te reuertentem in cœlum, post actum incarnationis tuæ & passionis mysterium. Ducam autem te, inquit, pro eo quod est, deducam & prosequar, quia ascendentem dominum in cœlos apostoli oculis deduxerunt, & quousque eum nubes suscepit, pio aspectu prosecuti sunt, donec angeli assistentes dixerunt: Viri Galilæi, quid statis aspicientes in cœlum? Hic IESVS qui assumptus est a uobis in cœlum, sic uenies

Ioan. 19. f
Luc. 24. fIoan. 14. a
Act. 1. a

Ioan. 1. b

Psal. 21.
Hebr. 2. c
Idan. 20. e

Cant. 1. a

Can. 6. d

Gal. 4. d

Act. 1. b

niet quemadmodum uidistis eum euntem in cœlum. [Ibi me docebis.] Hoc ad superiora refertur, ubi dicitur, Inueniam te foris. Cum (inquit) te foris inuenero, hoc est, cū te in assumpta carne aspexero, ibi docebis me, quia ad omnia quæ in-
 terrogare uoluero, respondebis. Nam sæpe etiam uolentes interrogare aposto- Marc. 9. c
 los dominus præueniebat, eosq; instruebat. Potest & ad hunc locum iungi, ubi dicit, Ducam te in domum matris meæ, ibi me docebis. Cum (inquit) cœlo rece-
 ptus fueris, & me quoq; in cœlum tecum assumpseris, ibi me docebis, & in omnē ueritatem induces, quod impossibile est homini in presenti uita posse consequi, Ioan. 16. f
 hinc est quod dominus repromittit apostolis, dicens: Venit hora, cum iam non in prouerbis loquar uobis, sed palam de patre annūtiabo uobis. Ergo ibi me do-
 cebis, id est, te & patrem mihi aperta uisione reuelabis, hoc est, diuinitatem tuam mihi facie ad faciem ostendes. [Et dabo tibi poculum ex uino condito] Per ui-
 num feruor charitatis & dilectionis intelligitur. Dabo (inquit) tibi uinum, hoc est, ostendam quam feruentissima charitate te diligā. Et hoc uinum non simplex erit, sed conditum, bonis uidelicet operibus & uirtutibus. Nam amor dei, sicut beatus Gregorius dicit, nunquā est otiosus, operatur magna si est. Si enim ope-
 rari renuit, amor non est. Vinum enim e conditum, est dilectio cum operatione. Ioan. 14. c
 Vnde & dominus in euangelio, Si quis diligit me, sermonem meum seruabit. Probatio ergo dilectiōis, exhibitio est operis. [Et mustum malorū granatorū meorum] Malum granatum idem est quod & malum punicum. Dicitur autem malum granatum, eo quod multitudine granorum sit plenum. Malum Punicū, eo quod in Africa plurimum abundat. Punica enim ipsa est Africa. Habet autē corticem sanguinei coloris, & ideo (ut sæpe dictum est) figuram tenet dominicæ passionis. Mustū enim malorum granatorum, est dilectio sanctorū martyrum, Phil. 1. d
 qui intantum deum dilexerunt, ut pro illo mori non dubitarent. Et bene mustū dicitur, non aliud quodlibet poculum, quia mustum feruentissimum est, ita ut in nimio feruore omnem sordem ex se excoquat & purget. Dabit ergo ecclesia dilecto mustum malorū granatorum suorum, .i. ostēdet in passionibus sanctorum martyrum, quāta charitate Christus diligatur. [Leua eius sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me] Per læuā (ut beatus Gregorius dicit) omnia prospera præsentis uitæ accipiuntur: per dexteram uero futura beata uita in cœlis accipitur. Læuā ergo sponsi ecclesia sub capite habet, & dextera eius illam amplexatur, quia quæcunq; prospera præsentis seculi blandiuntur, pro nihilo deputat, cuncta quæ temporaliter arrident despicit: & dum ad solam supernæ beatitudinis uisionem tendit, illam solummodo amplexari desiderat. [A diuro uos filia Hierusalem, ne suscitatis, neque euigilare faciatis dilectam donec ipsa uelit] Habet ecclesia quosdam in se, qui baptismo Christi sunt renati, & nomine Christianitatis titulati, moribus tamen et conuersatione seculo seruiunt, & ecclesiam suauiissima sopitam quiete inquietare, atq; ad perferendos tumultus excitare nituntur. Hi ergo propter gratiam mysteriorum Christi, quæ perceperunt, filia Hierusalem appellantur in hoc loco, cum tamē moribus contraria agant. Et ad iurat eos sponsus, ne suscitent uel euigilare faciant dilectam, hoc est, ne illam in somno dulcissime quietis positam, hoc est, in contemplatione sui conditoris, sua inquietudine excitent, & ad sollicitudines & curas seculi euigilare compellant. Donec ipsa uelit, hoc est, donec peracto officio debitæ seruitutis, qua in psalmis, hymnis, & canticis spiritualibus deo famulatur, admoneatur iterum cura corporeæ fragilitatis ad usum seculi redire. [Quæ est ista quæ ascendit de deserto, delicijs affluens, innixa super dilectum suum?] Vox synagogæ, admirantis ecclesiam de gentibus congregatam. Quæ est, inquit, ista, .i. qualis est, quanti meriti,

- quæ ascendit de deserto: Derelicta enim fuerat a deo per idolatriam & ueritatis ignorantiam. Ascendebat ergo uirtutum gradibus de deserto, hoc est, de errore infidelitatis, in quo ad tempus derelicta fuerat. Delitijs affluens, id est, uirtutibus abundans. Innixa (inquit) sup dilectum meum, id est, fiducialiter agens in Christo, & omnes uirtutes suas & cuncta bona ad eius gratiam referens. Sciebat se nihil suis uiribus boni implere posse, ideoque cum Apostolo dicit: Gratia dei sum id quod sum.
- 1. Cor. 15. b** Et notandum quod dicit, Super dilectum meum. Nam synagoga solam putabat se habere cognitionem dei, cæteris gentibus in ignorantia destitutis. Notus enim, ut ait Psalmista, in Iudæa deus, in Israel magnum nomen eius. Sed ita miranti respondet synagoge ipsius sponsus, & dilectus, quod sequitur: ¶ Sub arbore malo suscitauit te] Arborem malum, crucem dominicam debemus accipere, sub qua arbore suscitata est synagoga, quia ipsa a præuaricatione originalis peccati, & a potestate diaboli per crucem Christi redempta est, ibi suscitata est quæ peccatis mortua erat. Et bene arborem mali dicit. Nam & supra dilectum huic arbori Christum comparauit, dicens: Sicut malum inter ligna syluarum, sic dilectus meus inter filios. ¶ Ibi corrupta est mater tua, ibi uiolata est genitrix tua] Matrem & genitricem synagogæ, maiorem & principalem Iudæicæ plebis partem dicit: quales erant scribæ & pharisæi, qui Christum Pilato tradiderunt, qui reliquam plebem tanquam mater & genitrix regere debebant & erudire: & quales erant illi, qui suadetibus illis principibus, improbe acclamabant, Crucifige crucifige eum. Hæc ergo mater synagogæ sub arbore malo corrupta est & uiolata, quando se suosque posteros crudeli maledictione constrinxit, dicens: Sanguis eius super nos & super filios nostros. Nam & ipsi sub cruce Christi erant, licet non fide & deuotione, tamen crudelis uindictæ sibi & suis posteris imprecatiõne. ¶ Pone me ut signaculum sup cor tuum, ut signaculum sup brachium tuum] Quia (inquit) sub arbore malo suscitauit te, hoc est, quia passione mea in cruce te redemi, pone me ut signaculum sup cor tuum, hoc est, habeto me semper in memoria, & ne obliuiscaris mei, quanta pro tua salute pertulerim. Pone me (inquit) ut signaculum sup cor tuum per fidem, pone me ut signaculum super brachium tuum per dignam operationem. Nam & nos quando aliquid in memoria habere uolumus, signaculum digito uel brachio imponere solemus, ut illo admoniti, illius rei cuius curam habemus, recordemur. Et nos ut signaculum sup cor & brachium Christum ponere debemus, ut eius memoriam semper habeamus, & ut recte in illum credentes, fidem ipsam bonis opibus exornemus. Quod si fecerimus, ipse quoque nos uelut signaculum assumet, & nostri recordabitur, iuxta quod Zorobabel duci Iudææ repromittit, In die illa suscipiam te Zorobabel serue meus, & ponam te sicut signaculum in conspectu meo. Nam si nos beneficiorum eius obliti fuerimus, nec ei dignas gratiarum actiones retulerimus, ipse quoque nostri obliuiscetur, sicut de impio rege Iechonia dicitur, Si fuerit Iechonias filius Ioachim regis Iudææ annulus in manu dextera mea, inde euellam eum.
- Aggei. 2. d** ¶ Quia fortis est ut mors dilectio, dura ut inferus emulatio] Dilectio Christi fortis est ut mors. Sicut enim mors animam a corpore separat, & iam nihil concupiscere, nihil in presenti uita homini licet ambire, ita dilectio Christi quem uere peruaserit, totum huic seculo mortificat, & quasi insensibilem reddit, solumque pro Christo uiuens, mundo mortuus est. Idem sensus est cum dicit, Dura ut inferus amulatio. Nam sicut infernus eos quos semel recipit, nunquam restituit, sed semper retinet, ita uerus Christi amor quem semel acceperit, nunquam dimittit.
- Rom. 8. g** Vnde Apostolus dicit, Quis nos separabit a charitate Christi: tribulatio: an angustia: an persecutio: an fames: an nuditas: an periculum: an gladius: Sed et dilectio Christi hoc loco potest accipi, cuius dilectio fortis fuit ut mors: quia intantum dilexit nos

xit nos, ut pro nobis immortalis mortem susciperet. Dura fuit æmulatio eius ut inferus, quia inferus nescit misereri, aut a pœnis miserorum mitigari, sic et Christi dilectio non potuit a misericordia cessare, aut ullis improbitatibus persecutorum remoueri ab amore humani generis. Quidam hoc quod dicitur, Dura est ut inferus æmulatio, ad synagogam proprie referunt, quæ gentes æmulabatur, & inuidebat salutem eorum. Monet ergo Christus hoc dicens, ut ab inuidia cesset, & salutem ecclesiæ congaudeat. [Lampades eius, lampades ignis atq; flammarum.] Id est, dilectionis lampades, sunt lampades ignis atq; flammarum. Lampades dilectionis p̄cordia sunt sanctorum, in quibus ueluti in uasis dilectio habitat. Hæ ergo lampades, sunt ignis & flammæ; lampades quidem sunt ignis, quia in corde ardēt per amorē; lampades uero flammæ, quia exterius lucēt per operationē. [Aque multa non poterunt extinguere charitatē, nec flumina obruent illam.] Aquæ & flumina sunt uolentē persecutorum minæ, uel etiam blandimenta, quibus sanctos a charitate dei separare nituntur. De quibus dominus in euangelio dicit, de uirō qui ædificauit domum suam supra petram, Venerunt flumina, flauerunt uenti, & impegerunt in domum illam, & nō cecidit. Fuit enim ædificata supra petram. Aquæ ergo multæ non poterunt extinguere charitatem, quia nulla tribulatio, nulla angustia sanctos a charitate dei separare ualebit. [Si dederit homo omnē substantiam domus sue pro dilectione, quasi nihil despiciet eam.] Hic uersiculus non eget expositione. Nam nullius mundi substantiæ, nullæ opes comparatione dilectionis aliquid sunt. Legimus quidem sanctos sua dimisisse pro amore Christi, sed tamen nihil sibi uidebantur dimittere in cōparatione charitatis Christi, quem amabant. Vnde apostolus cum non solum terrenam substantiam, sed & paternas traditiones dimitteret pro Christo, dicebat: Hęc omnia cōtemno et arbitror ut stercore, ut Christum lucrificam, id est, ut amorem illius acquiram. [Soror nostra parua est, & ubera non habet. Quid faciemus sorori nostræ in die quando alloquenda est?] Vox dilecti synagogæ alloquentis pro ecclesia gentium. Soror nostra, inquit, id est, gentium ecclesia, parua est, & ubera non habet; & magna dignatione communicato cum synagoga nomine dicit, Soror nostra, quia enim ex iudæis carnem assumpsit, ideo se quasi synagogæ contemperat & exæquat. Parua est (inquit) soror nostra. Sicut alicuius hominis ætas describitur, sic & ætas describitur ecclesiæ. Parua enim erat ecclesia adhuc de gentibus congregata, sub ipsis domini & apostolorum temporibus, quia & paruitate credentium parua existerat, & ubera necdum habebat, id est, nequaquā prædicando spirituales deo filios generare ualebat. dicit ergo quasi consilium synagogæ requirens, Quid faciemus sorori nostræ in die quando alloquenda est? Allocutio ecclesiæ est, uel cum intrinsecus occulta inspiratione, uel exterius aperta prædicatione admonet deus animam cuiusq; fidelis. Et est sensus, Quando per Apostolos meos alloquar ecclesiā de gentibus congregatam, quid faciemus? quomodo illi præcepta cœlestia commitemus? Vtrum uidelicet minima quæq; præcepta illi commitemus, an quo maior efficiatur, perfectiora illi secretorum cœlestium mysteria trademus? Nā deus omnipotēs, pro mensura & capacitate mētis humanæ temperat uerbū prædicationis, considerans uires & capacitatem auditoris. Sed Synagoga tacēte, ipse sponsus pro ea respondit. [Si murus est, edificemus super eum propugnacula argentea: Si ostium est, compingamus illud tabulis cedrinis] Si (inquit) soror nostra est murus, ædificemus super eum propugnacula argentea. Ac si dicat, Cum cœperint apostoli mei prædicare ecclesiæ de gentibus congregatæ, si tales fuerint auditores, qui merito perfectionis murus appellari possint, dum uidelicet uel naturali ingenio præditi, uel philosophica eruditione

præstantes, quasi alios defendere & munire possint uice muri, ædificemus super hunc talem murum propugnacula argentea, id est, addamus illis eloquia diuinarum scripturarum. Nam ut Psalmista dicit, Eloquia domini eloquia castra, argentum igne examinatum. Si uero tales fuerint auditores, qui nequaquam hostibus resistere possint, nec tela contra uenientia repellere, sed fuerint uelut ostium, ut simplicia annuntiantes possint aliquos in ecclesiam & ad fidem adducere, quales sunt sacerdotes minoris gradus, qui baptizãdo in ecclesia, & diuinis mysterijs initiando homines in ecclesiam introducunt, compingamus illud ostium tabulis cedrinis, id est, proponamus eis exempla præcedentium patrum, qui ueluti cedri, imputribilia uidelicet ligna, id est, immarcescibilia opera habent, & ueluti tabulæ scientiæ & charitatis latitudine diffusi sunt. Latitudo enim tabularum, latitudinem cordis (in quo debet esse latitudo charitatis uel scientiæ) significat, dicente Psalmista, Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatares cor meum. His ergo cedrinis tabulis (id est, sanctorum exemplis) compingamus illud ostium, ut uidelicet illorum imitando exempla, alijs ecclesiam introeundi ueluti ostium ianuam aperiant. ¶ Ego murus, & ubera mea sicut turris] Vox ecclesiæ. Quæ cum audisset pro sua salute consulentem dilectum suum, ipsa læta respondit, Ego sum murus, & ubera mea sicut turris. Ego (inquit) murus, quia ego supra firmam petram fundata sum, & glutine diuinæ charitatis solidata. Siue murus sum, quia de uiuis & electis lapidibus (hoc est, sanctis) ædificata sum, & ubera mea sicut turris: quia tales intra me contineo, qui uice uberum alios nutrire possunt spirituali doctrina, & uice turris possunt alios defendere & munire, quiq; sicut turres in muro eminent, sic ipsi merito doctrinæ & conuersationis inter reliquos, membra mea præcellunt. Hoc autem non meis meritis, neque libertate mei arbitrij habeo, sed dono & gratia sponsi mei. ¶ Ex quo facta sum coram eo quasi pacem reperiens] Id est, ex quo ille sanguinem suum pro me fudit, & repropiciando mihi deum patrem, dissoluit inimicitias quæ erant inter deum & hominem, mihi que cœlestia pacificauit. Ex quo ergo hanc pacem reperi, murus esse & ubera habere uice turrium merui. ¶ Uinea fuit pacifico] id est, dilecto meo, qui est uerus pacificus, quia per eum pacificata sunt omnia quæ sunt in cœlis & in terra. Vnde & a propheta pater futuri seculi, princeps pacis appellatur: in cuius ueri pacifici typo, Salomon, id est, pacificus, author huius carminis præcessit. Huic ergo fuit uinea, id est, sancta ecclesia. ¶ In ea quæ habet populos] Hoc dicit, ut se de ecclesia gentium, non de synagoga, ostenderet canere. Nam synagoga unius gentis fuit tantum. Ecclesia uero habet populos, quia omnes gentes intra capacissimum suum gremium capit & recipit. ¶ Tradidit eam custodibus] Custodes huius uineæ (id est, sanctæ ecclesiæ) sunt prophetæ, apostoli, apostolorumq; successores. Siue etiã custodes huius seculi sunt angelicæ uirtutes, quæ ab incurribus tentationum & demonum ecclesiam custodiunt. ¶ Vir affert pro fructu eius mille argenteos] Viros, fortes dicit et perfectos. nam uir a uirtute dicitur. Fructus ecclesiæ est cœlestis uitæ remuneratio, pro qua sancta ecclesia in presenti uita laborare non cessat. Mille autem argentei, quos pro fructu uir affert, significant omnia quæ in hoc mundo possideri possunt. Milenarius enim numerus pro summa perfectione & plenitudine ponitur. Vir ergo pro fructu huius uineæ mille argenteos affert, quia sancti omnia sua relinquunt, & pauperibus erogant, ut fructum huius uineæ (hoc est, supernam mercedem) consequantur. Tale est & illud quod dominus in euangelij parabola dicit, Simile est regnum cœlorum thesauro abscondito in agro, quem qui inuenit homo, abscondit, & præ gaudio illius uadit, & uendit omnia quæ habet, &

emittit

emit agrum illum. ¶ Vineam meam coram me est.] Vox sponsi. Tu (inquit) dicis, quod uineam meam tradidi custodibus, tamē uinea semper coram me est, quia licet eam custodibus meis commiserim, ego tamen semper curam illius habeo, nec pro illa semper sollicitus esse desisto, sed sum cum illa usque ad consummationem seculi. ¶ Mille tui pacifici, & ducenti his qui custodiunt fructus eius] Mille tui, subauditur argentei, quos pro uineae dedisti fructu, pacifici tui sunt, quasi diceret; O anima fidelis, noli dubia esse pro aeterna mercede, pro qua omnia tua dedisti, quia mille argentei pacifici tui sunt, id est, manet te certa illa remuneratio, & uerum inde fructum consecutura es. Et ducenti, subaudis argentei pacifici, sunt his qui custodiunt fructus eius. Sicut per millenarium plenitudo perfectionis, sic & per centenarium summa perfectio designat, quia centenarius de laeua in dexteram transfertur. Ducenti ergo argentei, qui est duplicatus centenarius, significant eos, qui doctrina & sancta operatione perfecti sunt, qui iuste & pie uiuendo semetipsos custodiunt, & etiam praedicando alios conuertunt. His ergo talibus ducenti argentei sunt pacifici, quia duplicata in caelis eos manet remuneratio, De qualibus per Daniele dicitur, Et qui ad iustitiam erudiunt multos, fulgebunt quasi stellae in perpetuas aeternitates. Hos enim Apostolus dupliciter iubet honorari, dicens: Presbyteri qui in uobis sunt, duplici honore digni habeantur, maxime qui praesunt uobis, & laborant in uerbo. ¶ Quae habitas in hortis, amici auscultant, fac me audire uocem tuam.] Vox dilecti, sponsam, id est, Ecclesiam alloquentis: O ecclesia, quae habitas in hortis, id est, quae excolendis uirtutum germinibus insistis. Hortus etenim sponsi ipsa ecclesia est, quam (ut superius dictum est) crebro se promittit inuisere. Ecclesia ergo in hortis habitat, quia plantaria uirtutum assidue nutrit, nec transitorie quasi post modicum recessura, ibi iugurium ponit, sed fixa statione ibi habitat: Fac me, inquit, audire uocem tuam, id est, praedica quibus uales euangelium, praecipua meae legis, simul & promissum caelestium praemiorum annuntia. Hoc enim mihi iucundum & delectabile est, ut audiam uocem tuam, hoc est, ut audiam te uerba salutis aeternae annuntiantem. Sed amici auscultant te, id est, angelici spiritus uocem tuam audire delectant, quos tibi amicos feci effusione sanguinis mei, quosque adiutores & protectores contra malignos spiritus institui. Siue amici, id est, iustorum spiritus auscultant, quos de tuo coetu ad me in caelestia assumpsisti. Ipsi enim de tua praedicatione & fratrum salute congaudent. Respondet confestim ipsa sponsa dilecto suo. ¶ Fuge dilecte mi, & assimulare capreae hinnuloque ceruorum super montes aromatum.] Mira responsio. Inuitatur ad praedicandum, & ut sponsus audiat uocem eius, illa uero hortatur sponsum suum ut fugiat. Sed magna est mysterij consequentia. Nam quia superius praedicta fuerat Christi natiuitas, cum dixit, Quis det te fratrem meum sugentem ubera: praedicta enim fuerat eius passio, ubi dictum est, Sub arbore malo suscitauit te, nunc consequetur hortatur sponsum ut fugiat, hoc est, uelocissime per ascensionem ad patrem redeat. Et est sensus, lubes me praedicare: uis uocem meam audire: fuge dilecte mi, id est, impleto incarnationis tuae & passionis mysterio, reuertere ad caelum, ut non iam te sicut hominem, sed sicut deum super omnia cogitare incipiam. Tunc enim audies uocem meam, quia tunc te liberius omni mundo predicabo. Et hoc est quod dominus in euangelio dicit, Ego ueritatem dico uobis, expedit uobis ut ego uadam. Expediebat enim apostolus, & omni ecclesiae ut Christus rediret, & praesentiam corporalem absente: quia dum in corpore praesens erat, non poterant eum spiritualiter amare, nec

Daniel 12. b

Ioan. 16. b

COMMENTARIA CASSIODORI IN

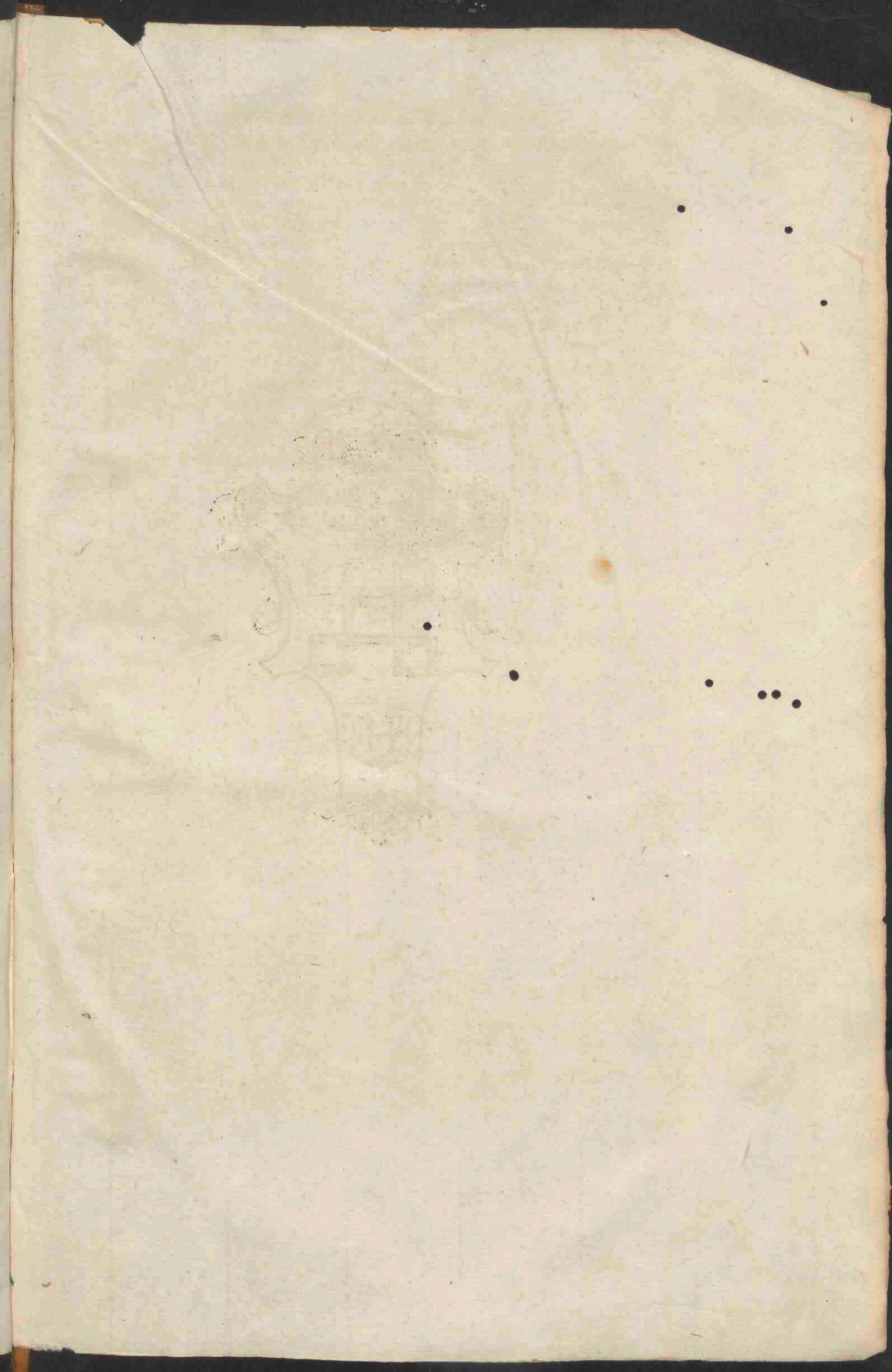
poterant eum quem hominem cernebant, ut deum inuisibilem & ubiq; præsen-
tem cogitare. At postquam ipse cœlos ascendit, cœpit eum ecclesia spiritualiter
diligere, & sic iam deum cogitare & prædicare. Et hoc est quod Apostolus dicit,
.2. Cor. 5. d. Et si noueramus Christum secundum carnem, sed nunc iam eum non nouimus. Er-
go dilecte mi, si uis ita me te prædicare, fuge (id est, recede) ad cœlestia, & qui sui-
sti comprehensibilis per humanitatem, efficere incomprehensibilis per diuini-
tatem, ueruntamē, ne me in præsentis sine tua uisitatione deferas, sed dignare me
crebra tua uisitatione regere, mihiq; te sapius uidentū præbere. Et hoc est qd
dicit, Similis esto caprea hinnuloq; ceruorum super montes aromatum. Sicut
(inqt) caprea, & hinnuli ceruorū indomita animalia humanum consortiū refu-
giunt, & tamen crebrius in montibus uidentur, sic & tu post tuam ascensionem;
licet inuisibilis sis, dignare mihi tamen sapius dono tuæ gratiæ apparere;
& hoc super montes aromatum. Montes aromatum sancti dei sunt,
excellētia sanctæ conuersationis cœlo proximi, & odore
ac fama uirtutū longe lateq; fragrātes. Hinc Apосто-
lus de se suq; similibus dicit, Nostra conuersa-
tio in cœlis est, Et alibi: Christi bonus odor
fumus deo in omni loco.

Phil. 3. d
.2. Cor. 2. d

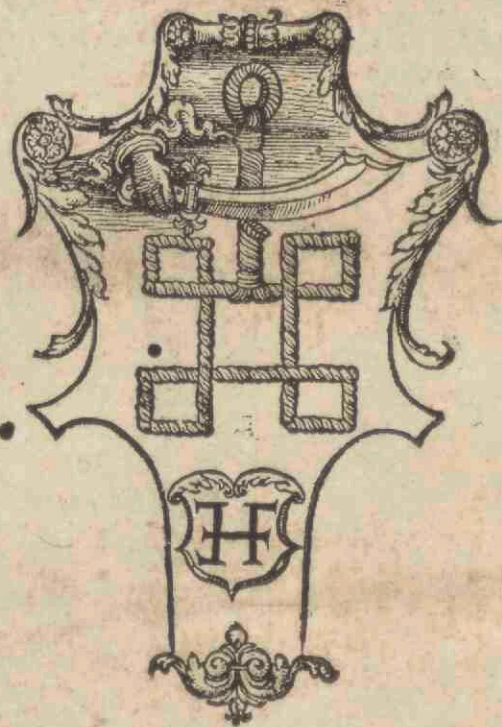
FINIS.

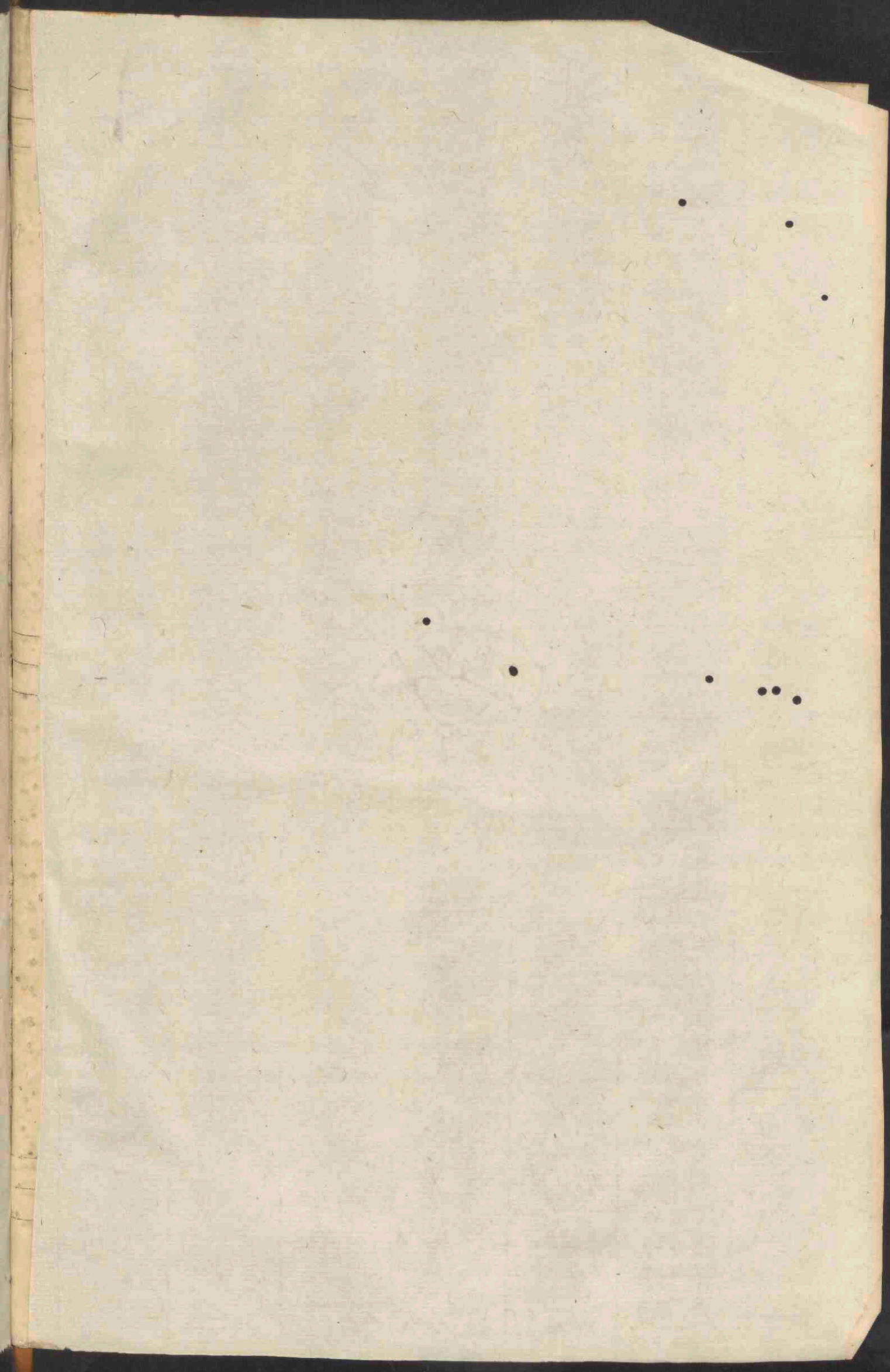
FRIBV RGI BRISGOIÆ.

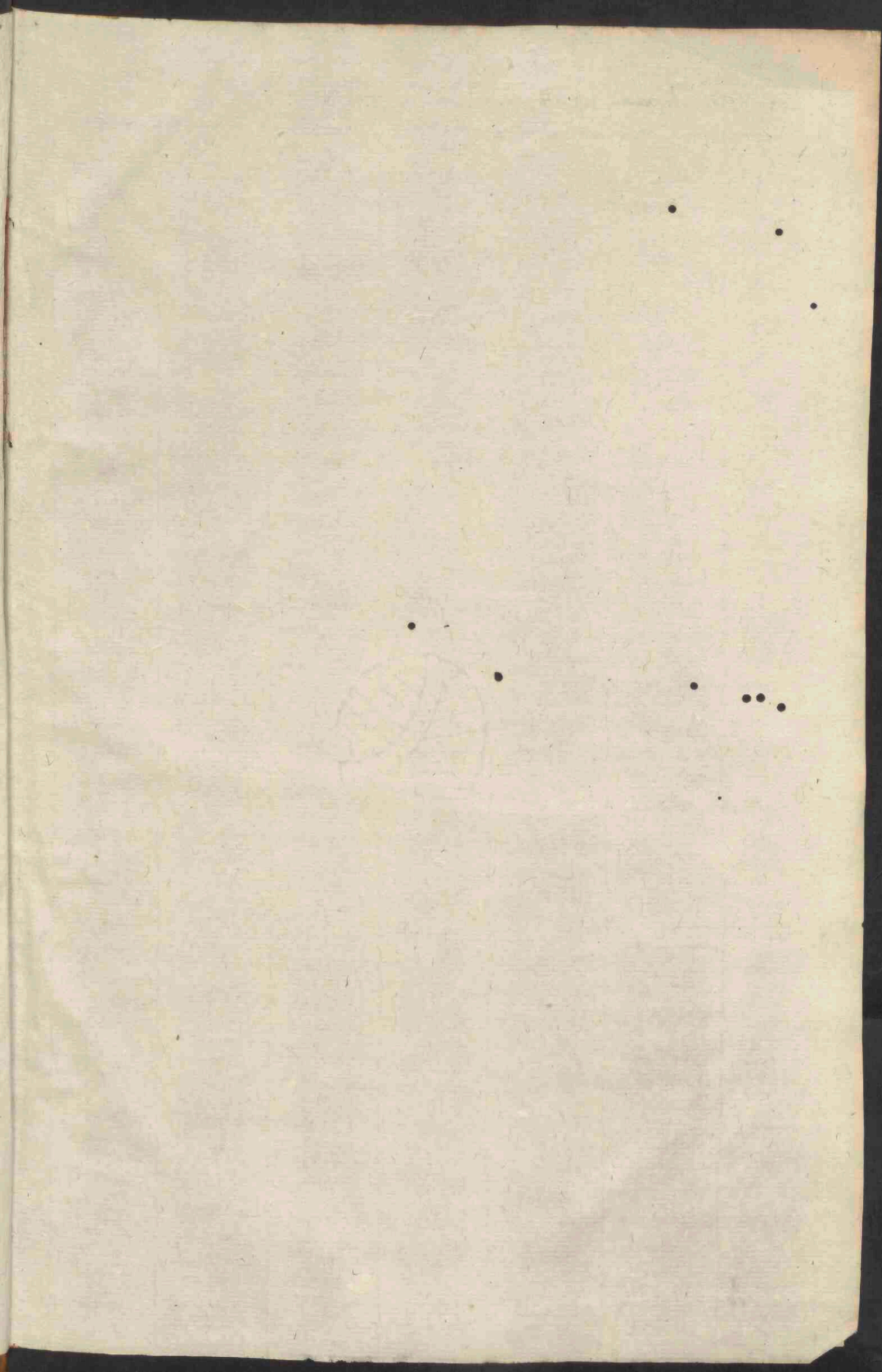
EXCVDEBAT IOANNES FABER EMMEVS
IVLIACENSIS. ANNO. M. D. XXXVIII.

1381009156

sermo: viz ligatura 29 9th

Apli. unde foderunt man' meas & pedes meos. dinumeraverunt omnia ossa mea.
Ratio quia sicut os e' duri' carne. ita ratio sensualitate. Jux' q' signatione' p' illud exponi. Coarctata s' oia' ossa mea
Xp'e. sicut p' iob ex persona d'ni d'it. Pelle mee q' sup'is carnis' adhaesit os meum. In osse quippe fortitudo. in carne u' infirmitas carnis designatur. Quia q' xpo & eccl'ia sunt una p'sona. quid p' os n' ipse d'ns figuratur. Quid p' carnem. nisi discipuli qui in passionis tempe in firma ei' capuerunt. Per pelle u' q' p'ior carne manet in corpore. q'd nisi ille sc'e femine signant. q' ad p'paranda corporis subsidia p'iorab' d'no in mult'is seruebant
Equos in corpore amplexi. & callidior. unde Ossa ei' uelut fistule eris. Habet amplex' carnes. habet & ossa. Carnes sunt qui ab alijs in errore decident. ossa. qui in errore alios retinent. **S**icut necatur
Fortitudo carnis. unde Elegit suspendiu' anima mea. & morte' ossa mea. Qd' per anima' nisi mentis intentio quid p' ossa nisi carnis fortitudo signat. Omne aut' q'd suspendit. p'culdubio ab unis eleuat' anima q' suspendiu' eligit ut ossa mouant. quia dum mentis intentio ad alta subleuat' omnis in se fortitudo extio
Fortitudo secl'aris dignitatis. unde iob de sup'bo ait. Ossa ei' plena s' adipe. q'a ex dignitate secl'ari nascit' superbi
Mulier etiam sumpta ex latere uiri d'it os. v'n. Hoc nuc' ex ossib' meis. & caro de carne mea.
Illud q'd remanet ex oliuis eliquato oleo. sc'dm q'd uocant' reliquias oliuari' ossa.

Ossa

Ouille

Oportunitas

Prope eccl'ia. unde Qui non intrat p' ostiu' in ouile ouium. & c.
Ita etia' v'n. Alias oues habeo q' n' sunt ex hoc ouile. & illas oportet me adduce' ruo. m. aud. & fiet. ouile. & s' congruitas. u' facultas. ad aliqd' faciendu' unde deinde legit' q'd querebat oportunitate' q'm uider' h'm s' tribulatio que p'p't' d'it oportunitas. p'p't' grauitate'. quia congruu' est q'd secl' tribulatoem patiunt' ad s' u' tionem. Juxta illud q'd d'it de sc'is. Digni inuenta sunt p' nomine xpi contumelias pati. & p'p't' utilitate' quia uile est sc'is tribulatoib' pulsari. & p'p't' necessitate'. quia oportet sc'os pau' sc'dm eternam p'elationem. unde legit' Despicis in oportunitatib' in tribulatione
Prope nouu' testametu' unde Jugum meum suauis & onus meum leue
Vetus testametu' unde petrus. Hoc e' on' q'd neq' nos neq' patres n'ri portare potuerunt
Aduersitas u' tribulatio. unde Diuertit ab onerib' dorsum eius.
Aliqd' ad portandu' difficile. unde Alter altius onera portate.
Peccatum. unde uenite ad me om' qui onerati estis & c.

Oonus

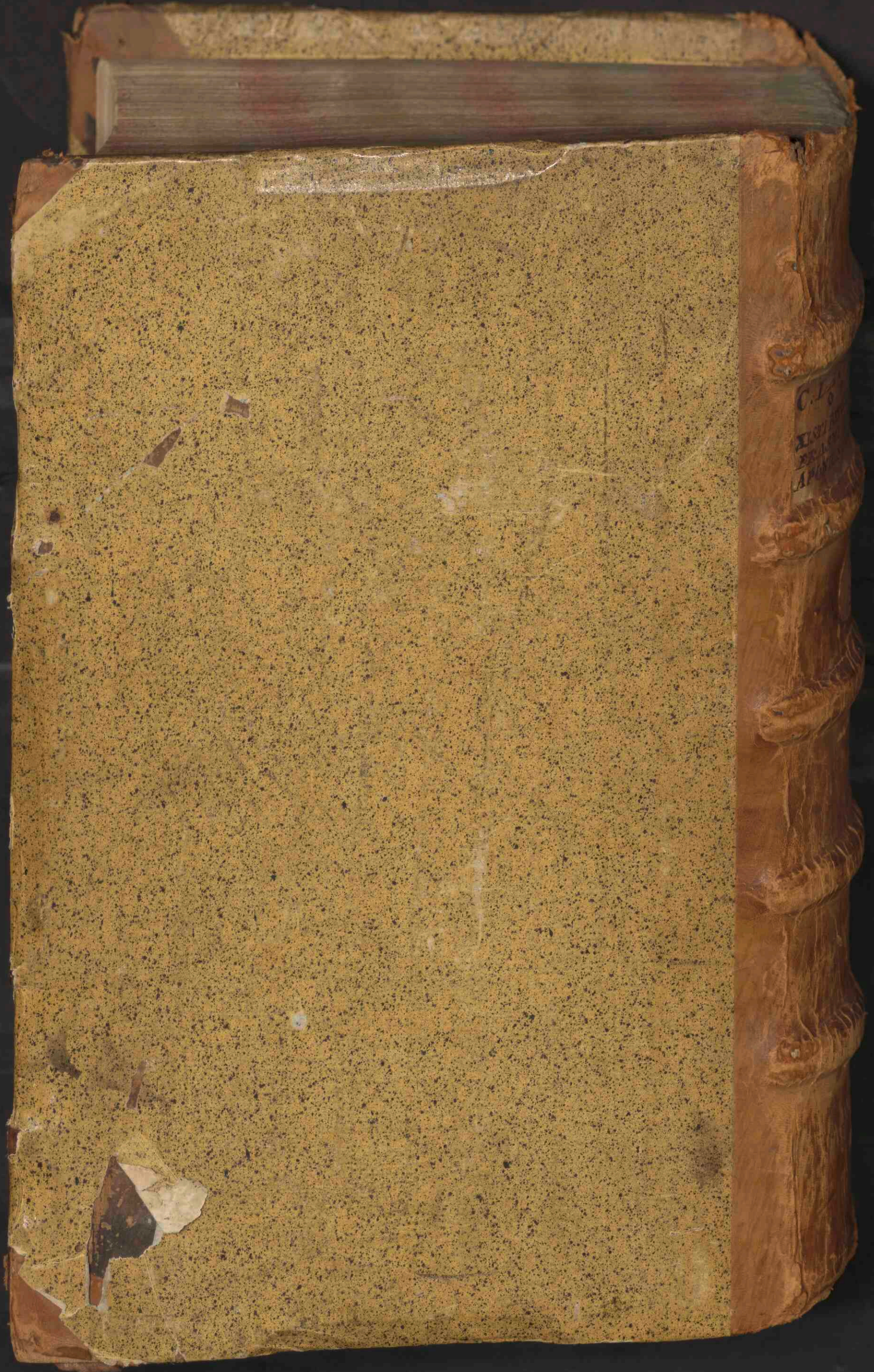
Oous

Prope eccl'ia. Quia sicut in orto sunt uarie species floz. & herbar. sic i' eccl'ia d'it e' diuersitas sc'oz. uarietas uirtutu'. v'n. Surge aquilo. & ueni auster p' fla' ortum meum. Et ali. Ort' solus. fons signatus.
Sacra scripta. quia sicut in orto diuisi sunt flores. ita in sacra scripta sententiaru' diuersitates. unde cendi in ortum meum ut uiderem si floruisent uinee
Ita etia' unde ueni in ortu' meum fozoz mea sponsa. & estis uirtu' mea cu' aromatib' meis. Inuitat' eccl'iam ad et'nam beatitudinē. dicens se messuisse uinum suum. i. omne amaritudinē p'libilitate' & mortalitate' a se p'adisse p' resurrectione' & immortalitate'.

Oleaster

Oleum

Proprie dicitur. siluestris oliua.
Gentilis p'p't' cum esset adeo alienus. unde. Tu aut' cu' oleaster sis. & c.
Proprie fama u' gla' unde. Oleum effusum nomen tuum.
Spualis gra' unde. Prop'ea unxit te d's d's tuus oleo leticie pre confortibus tuis.
Caritas. unde. J'p'inguaisti in oleo caput meum. i. mente caritate: i'p'inguaisti
Misericordia. unde legit' de samaritano q'd infudit uinu' & oleu' uulnib' uulnerati. quia xpc peccata sanat per austeritatem penitentie & molliciem misericordie.

C. 15
MUSEUM
DE
APRIL